

ROZDZIAŁ I. WPROWADZENIE

1. PODSTAWA FORMALNA I PRAWNA

Podstawą formalną sporządzenia zmiany Studium jest Uchwała Nr XX/166/2020 Rady Gminy Radziłów z dnia 29 czerwca 2020 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów.

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Radziłów” zostało sporządzone w oparciu o:

- 1) ustawę z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2022 r. poz. 503, 1846);
- 2) rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118 z dnia 26 maja 2004 roku, poz. 1233);
- 3) rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. z 2021 r. poz. 2405);
- 4) ustawę z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1029, 1260, 1261, 1783, 1846).

Niniejsze opracowanie stanowi aktualizację obowiązującego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Radziłów (uchwała Nr XXXV/225/2013 Rady Gminy Radziłów z dnia 31 maja 2013 roku) i stanowi kontynuację przyjętych w nim kierunków i polityki przestrzennej gminy.

2. STUDIUM W SYSTEMIE PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

W systemie planowania przestrzennego Studium jest dokumentem planistycznym, określającym politykę i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy.

Studium pełni trzy podstawowe funkcje. Jest aktem polityki przestrzennej gminy i stąd wynika jego funkcja polegająca na określeniu założeń polityki rozwoju przestrzennego gminy, a w tym lokalnych zasad zagospodarowania. Drugą funkcją studium jest koordynacja ustaleń planów miejscowych. Studium obejmuje cały obszar gminy i zawiera wytyczne do planowania miejscowego dostosowane do potrzeb gminy jako całości. Studium pełni również funkcję promocyjną gminy poprzez wskazanie obszarów atrakcyjnych pod względem inwestycyjnym lub turystycznym. Informuje mieszkańców, inwestorów lub przedsiębiorców o zamierzeniach władz.

Studium nie jest przepisem prawa miejscowego, a zatem nie stanowi podstawy do podejmowania decyzji administracyjnych związanych z realizacją inwestycji w gminie.

Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych.

Niniejsze Studium po jego uchwaleniu przez Radę Gminy Radziłów zastępuje dotychczas obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Radziłów, zatwierdzone uchwałą Nr XXXV/225/2013 Rady Gminy Radziłów z dnia 31 maja 2013 roku.

3. CELE I PRZEDMIOT STUDIUM

Zasadniczym celem studium jest umożliwienie prowadzenia spójnej polityki przestrzennej, powiązanej z rozwojem gospodarczym i społecznym, z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ma na celu określenie polityki przestrzennej na obszarze gminy Radziłów na tle uwarunkowań określonych w art. 10

w/wym. ustawy, wynikających w szczególności ze stanu środowiska przyrodniczego i dotychczasowego przeznaczenia i zagospodarowania terenu, z uwzględnieniem przedsięwzięć i rozwiązań opartych na potencjale własnym gminy oraz zamierzeń rządowych określonych w koncepcji zagospodarowania kraju, a także strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego.

Niniejszy dokument wskazuje potencjał rozwoju przestrzennego, możliwości zagospodarowania nowych terenów oraz stopień przekształceń istniejącego zagospodarowania, a także konieczność ochrony obszarów i obiektów wartościowych. W związku z powyższym studium może stanowić swoistą ofertę promocyjną dla potencjalnych inwestorów.

Biorąc pod uwagę walory ekonomiczne przestrzeni gminy, ochronę walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego, poprawę warunków życia mieszkańców, jak również wymagania ładu przestrzennego, studium określa najkorzystniejsze kierunki przeobrażeń i rozwoju przestrzennego Gminy Radziłów z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

W studium wskazuje się obszary, dla których potrzeby realizacji w/wym. celów uzasadniają sporządzenie planów miejscowych.

Głównym celem, dla którego sporządzono zmianę Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów jest konieczność dostosowania poprzedniego dokumentu do obowiązujących przepisów prawa, dokumentów wyższego rzędu i aktualnych uwarunkowań oraz potrzeb rozwojowych gminy, w tym: wyrażonych przez mieszkańców w składanych wnioskach.

4. ZAKRES STUDIUM

Zakres przedmiotowy Studium jest zgodny z art. 10 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i §6 Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Studium składa się z uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Część „Uwarunkowania rozwoju gminy” zawiera treści związane ze stanem istniejącym, diagnozą społeczno – gospodarczą gminy oraz możliwości rozwoju gminy. Stosowanie do art. 10 ust. 1 ustawy j.w. w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające, w szczególności z:

- 1) dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu;
- 2) stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony;
- 3) diagnozy, o której mowa w art.10 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowanej na potrzeby strategii rozwoju gminy;
- 4) stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego;
- 5) stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- 6) rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych;
- 7) warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia, oraz zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami;
- 8) zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia;
- 9) potrzeb i możliwości rozwoju gminy, uwzględniających w szczególności:
  - a) analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne,
  - b) prognozy demograficzne, w tym uwzględniające, tam gdzie to uzasadnione, migracje w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka wojewódzkiego,
  - c) możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy,
  - d) bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę;
- 10) stanu prawnego gruntów;
- 11) występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych;
- 12) występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych;
- 13) występowania udokumentowanych złóż kopalin;

- 14) występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych;
- 15) stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami;
- 16) zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych;
- 17) wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej.

Uwarunkowania polityki przestrzennej gminy wynikają nie tylko z przepisów prawnych powszechnie obowiązujących, ale również z aktów planowania:

- krajowego – koncepcji polityki przestrzennej zagospodarowania kraju;
- wojewódzkiego – strategii rozwoju województwa, planu zagospodarowania przestrzennego województwa;
- gminnego – strategii rozwoju gminy, programu rozwoju lokalnego.

Część „Kierunki i polityka przestrzenne gminy”, w szczególności:

- 1) uwzględniające bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę, o którym mowa w ust. 1 pkt 7 lit. d:
  - a) kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów, w tym wynikające z audytu krajobrazowego,
  - b) kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny przeznaczone pod zabudowę oraz tereny wyłączone spod zabudowy;
- 2) obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego;
- 3) obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- 4) kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej;
- 5) obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym;
- 6) obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, zgodnie z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa;
- 7) obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych, w tym obszary wymagające przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości, a także obszary przestrzeni publicznej;
- 8) obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w tym obszary wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne;
- 9) kierunki i zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej;
- 10) obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz obszary osuwania się mas ziemnych;
- 11) obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny;
- 12) obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych oraz obowiązujące na nich ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r. poz. 2120);
- 13) obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji;
- 14) obszary zdegradowane;
- 15) granice terenu zamkniętego i jego strefy ochronnej, w tym stref ochronnych wynikających z decyzji lokalizacyjnych wydanych przez Komisję Planowania przy Radzie Ministrów w związku z realizacją inwestycji w zakresie obronności i bezpieczeństwa państwa.

Jeżeli na obszarze gminy przewiduje się wyznaczenie obszarów, na których rozmieszczone będą urządzenia wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii o mocy zainstalowanej większej niż 500 kW, a także ich stref ochronnych związanych z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu, w studium ustala się ich rozmieszczenie, z wyłączeniem:

- 1) wolnostojących urządzeń fotowoltaicznych, o mocy zainstalowanej elektrycznej nie większej niż 1000 kW zlokalizowanych na gruntach rolnych stanowiących użytki rolne klas V, VI, VIz i nieużytki – w rozumieniu przepisów wydanych na podstawie art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2020 r. poz. 2052 oraz z 2021 r. poz. 922 i 1641);
- 2) urządzeń innych niż wolnostojące.

Jeżeli na terenie gminy przewiduje się lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m², w studium określa się obszary, na których mogą być one usytuowane.

Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy projekt rysunku studium sporządzono na kopii mapy topograficznej pochodzącej z państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego w skali 1:25 000 oraz dla ośrodka gminnego w skali 1:10 000. Opracowanie ma charakter kompleksowy.

5. OBSZAR OPRACOWANIA

Niniejsze opracowanie obejmuje obszar gminy Radziłów w granicach administracyjnych.

Gmina Radziłów leży w północno – wschodniej części Polski, w województwie podlaskim, w południowej części powiatu grajewskiego.

Gmina Radziłów położona jest zachodniej części województwa podlaskiego w środku Zielonych Płuc Polski, a część jej obszaru leży w Biebrzańskim Parku Narodowym. Sąsiaduje z gminami: Wąsosz, Grajewo, Goniadz, Trzcianne, Jedwabne i Przytuły.

Pod względem obszarowym gmina Radziłów jest jedną z rozleglejszych w powiecie, zajmuje obszar 19 955 ha (powierzchnia ewidencyjna), co stanowi 20,62% powierzchni powiatu grajewskiego i 0,99% powierzchni województwa podlaskiego.

Tabela nr 1. Powierzchnia gminy Radziłów na tle powiatu i województwa.

Nazwa jednostki	Powierzchnia [km ²]
województwo podlaskie	20187,00
powiat grajewski	968,00
gmina Radziłów	199,55

Opracowanie własne: na podstawie danych WUS w Białymstoku, Baza Danych Lokalnych.

6. KONSTRUKCJA STUDIUM

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Radziłów składa się z następujących części:

- 1) Uwarunkowania rozwoju gminy:
  - tekst – załącznik nr 1;
  - rysunek Studium w skali 1:25 000 – załącznik nr 2;
  - rysunek Studium w skali 1:10 000 dla ośrodka gminnego - Radziłów – załącznik nr 3;
- 2) Kierunki i polityka przestrzenna gminy:
  - tekst – załącznik nr 4;
  - rysunek Studium w skali 1:25 000 – załącznik nr 5;
  - rysunek Studium w skali 1:10 000 dla ośrodka gminnego - Radziłów – załącznik nr 6;

Na potrzeby Studium sporządzono Prognozę oddziaływania na środowisko ustaleń projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów.

Część Studium odnosząca się do Kierunków i polityki przestrzennej gminy ma charakter ustaleń.

7. ZMIANA STUDIUM

Konieczność zmiany Studium wynika, m.in. ze/z:

- 1) zmiany przepisów prawnych w zakresie planowania przestrzennego w wyniku wejścia w życie zmiany ustawy i wymogów obecnie stawianych studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
- 2) zmian innych ustaw i rozporządzeń, w tym: ustawy Prawo ochrony środowiska, ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko, ustawy o ochronie przyrody, ustawy o lasach, ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, ustawy prawo geologiczne i górnicze, ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, itp.;

- 3) potrzeb zaktualizowania kierunków rozwoju, wynikających z przyjętych dokumentów strategicznych wyższego rzędu/lub zmian, m.in. KPZK do roku 2030, przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 roku. (M. P. z 2012 roku, poz. 252), Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (Załącznik do Uchwały Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku), Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (uchwała Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku w sprawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (Dz. Urz. z 2017 roku, poz. 2777), ze zmianą wprowadzoną uchwałą Nr XXXIX/356/17 z dnia 28 sierpnia 2017 roku (Dz. Urz. z 2017 roku, poz. 3270);
- 4) potrzeb zaktualizowania kierunków rozwoju, wynikających Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Radziłów na lata 2017-2027 (uchwała Nr XXXII/194/17 Rady Gminy Radziłów z dnia 27 stycznia 2017 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Radziłów na lata 2017-2027);
- 5) uwzględnienia ustanowionej strefy ochronnej terenu zamkniętego resortu obrony narodowej położonego w gminie Goniądz na terenie części obrębu Sośnia (gm. Radziłów) – wniosek Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Białymstoku;
- 6) uwzględnienia wytycznych Wojewody Podlaskiego w zakresie przygotowania warunków do ochrony ludzi na wypadek wojny – Zarządzenie Nr 145/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 18 października 2022 roku;
- 7) uwzględnienia zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków – przyjętej Zarządzeniem nr 94/2021 Wójta Gminy Radziłów z dnia 20 października 2021 roku w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków, ze zmianą wprowadzoną Zarządzeniem Nr 90/2022 Wójta Gminy Radziłów zmieniającym Zarządzenie Nr 94/2021 z dnia 20 października 2021 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków – zakresie zmiany w Załączniku Nr 2;
- 8) konsultacji społecznych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego pn. „Konsultacje dokumentów planistycznych w podlaskich gminach – edycja II”;
- 9) wniosków instytucji, przedsiębiorstw i organizacji społecznych, Wójta Gminy oraz osób fizycznych zgłoszonych do zmiany Studium w okresie poprzedzającym opracowanie jego zmiany oraz w trakcie procedury planistycznej.

W odniesieniu do obecnie obowiązującego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów – uchwała Nr XXXV/225/2013 Rady Gminy Radziłów z dnia 31 maja 2013 roku wprowadzono następujące zmiany:

- 1) uwzględniono zmiany wynikające z obecnie obowiązujących przepisów prawnych;
- 2) uwzględniono uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy, w szczególności:
  - analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne;
  - prognozy demograficzne, w tym uwzględniające, tam gdzie to uzasadnione, migracje w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka wojewódzkiego;
  - możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy;
  - bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę;
- 3) wyznaczono obszary przewidziane do zainwestowania oraz wskazano tereny, które powinny zostać przeznaczone na potrzeby inwestycyjne;
- 4) sporządzono rysunki Studium z uwzględnieniem stanu istniejącego zagospodarowania oraz wprowadzonych zmianą przepisów i uaktualniono elementy zagospodarowania przestrzennego.

Na potrzeby studium sporządzono Prognozę oddziaływania na środowisko w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W pracach nad projektem Studium wykorzystano, m.in.:

- 1) Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Radziłów, sporządzone w 2004 roku przez mgr Andrzeja Lewandowskiego (Łomżyński Zespół Projektowo – Inwestycyjny w Łomży;

- 2) Prognozę oddziaływania na środowisko sporządzoną do zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przez mgr inż. Ryszarda Serwatka – upr. biegłego w zakresie ochrony przyrody.

8. WNIOSKI DO STUDIUM

1) Analiza wniosków złożonych przez osoby fizyczne

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przewiduje sformalizowaną procedurę sporządzenia i uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, która obejmuje, m.in. ogłoszenie o podjęciu uchwały o przystąpieniu do sporządzania Studium oraz o możliwości składania wniosków oraz obowiązku ich rozpatrzenia przez organ sporządzający Studium – Wójta Gminy Radziłów.

Po ogłoszeniu Wójta Gminy Radziłów (znak pisma: Gk.6722.22020.JC z dnia 27.07.2020 r.) o podjęciu uchwały Nr XX/166/2020 Rady Gminy Radziłów z dnia 29 czerwca 2020 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów do Urzędu Gminy w Radziłowie, wpłynął wniosek, który dotyczył:

- a) ujęcia działki nr ew. 1184/7 w Radziłowie i przeznaczenia jej na działalność mieszkaniową z dopuszczeniem usług i produkcji nieuciążliwej dla środowiska i otoczenia oraz zapewnienie bezpośredniej dostępności do drogi publicznej – wniosek uwzględniony / wymagana jest zmiana obowiązującego planu;

W trakcie sporządzania projektu Studium do Wójta Gminy dodatkowo wpłynęły wnioski dotyczące przeznaczenia terenów pod zabudowę mieszkaniową, usługową, produkcyjną i fotowoltaikę.

2) Analiza wniosków złożonych przez Urząd Gminy w Radziłowie

W trakcie sporządzania projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów Urząd Gminy Radziłów zgłosił wnioski dotyczące terenów pod budowę na działkach komunalnych:

Tabela nr 2. Wnioski dotyczące uwzględnienia terenów pod budowę na działkach komunalnych.

Nazwa miejscowości	Nr ew. działki /powierzchnia	Przeznaczenie
Borawskie Awissa	17 o pow. 1,0108 ha	usługi ogólnowiejskie lub fotowoltaika
	18 o pow. 0,5508 ha	usługi ogólnowiejskie lub fotowoltaika
.....	221	farmy fotowoltaiczne
Glinki	176 o pow. 1,0088 ha	usługi świetlica wiejska, oczyszczalnia ścieków
Karwowo	183/1 o pow. 0,0848 ha	usługi ogólnowiejskie – świetlica, plac zabaw
	62/1 o pow. 0,0520 ha	świetlica
Kieljany	37/2 o pow. 0,1632 ha	usługi ogólnowiejskie skwer, plac zabaw, siłownia napowietrzna,
	36 o pow. 0,3827 ha	usługi ogólnowiejskie skwer, plac zabaw, siłownia napowietrzna
Klimaszewnica	104/14 o pow. 0,1728 ha	usługi sklep OSP, świetlica
	104/11 o pow. 0,3116 ha	oczyszczalnia ścieków
	104/6 o pow. 0,0493 ha	usługi (planowany sklep spożywczo – przemysłowy)
	273/4 o pow. 0,8561 ha	proponowana usługowo – produkcyjna funkcja terenu
	273/1 o pow. 2, 5553 ha	proponowana usługowo – produkcyjna funkcja terenu
	117/2 o pow. 1,1212 ha	proponowana usługowo – produkcyjna funkcja terenu

Kownatki	133 o pow. 0,3253 ha	światlica wiejska, proponowana usługowa funkcja terenu
	131 o pow. 0,3235 ha	proponowana usługowo – produkcyjna funkcja terenu
Kramarzewo	93/2 o pow. 1,0289 ha	szkoła podstawowa
Łoje – Awissa	1580/2 o pow. 0,0905 ha	oczyszczalnia ścieków
	1576/2 o pow. 0,0603 ha	światlica wiejska i usługi ogólnowiejskie, plac zabaw
	1575/2 o pow. 0,0742	przepompownia ścieków
	1541 o pow. 0, 1331 ha	ujęcie wody
	1513 o pow. 0,0884 ha i 1511 o pow. 0,0416 ha	mieszkalno - usługowa
Mścichy	100 o pow. 0,0548 ha, 99/15 o pow. 0,836 ha	światlica wiejska
	237 o pow. 0,1385 ha	skwer wiejski - usługi nieuciążliwe
	99/14 o pow. 0,5143 ha	turystyka (obsługa ruchu turystycznego) parkingi, usługi
	21/2 o pow. 0,7493 ha	Dom Pomocy Społecznej
	20/22 o pow. 1,5337 ha	usługi nieuciążliwe
Okrasin	61/2 o pow. 1,4029 ha	klub seniora, plac zabaw, usługi nieuciążliwe
	62/1 o pow. 0,1292 ha	usługi nieuciążliwe
	62/2 o pow. 0,2823 ha	boisko / teren rekreacyjny
Radziłów	1570 o pow. 1,0687 ha	teren rekreacyjny – boisko usługi nieuciążliwe
	386 o pow. 0,9623 ha	oczyszczalnia, tereny zielone
	397/2 o pow. 0,7159 ha	stadion
	396/18 o pow. 1,9846	kompleks- szkolny zespół budynków szkolnych, sala gimnastyczna, szatnie, boiska do siatkówki i tenisa ziemnego, place zabaw , parkingi
	1488/6 o pow. 0,1296 ha	mieszkalno-usługowy Posterunek Policji
	1488/7 o pow. 0,0141 ha, 1488/8 o pow. 0,0435 ha, 1488/18 o pow. 1,1656 ha	usługi , targowica
	1488/14 o pow. 0,2617 ha	ośrodek zdrowia
	1220/2, 1226/3	usługi rekreacyjne
	1123/5, 1123/2, 1123/4 1124/2	OSP, budynki garażowe, wiata , biblioteka (Centrum Kultury), Urząd Gminy Radziłów
	1444	park
	1340/2, 1339/2, 1339/5	ujęcie wody
	1220/2, 1225/1	usługi nieuciążliwe
	1225/4, 1220/1	planowane kąpielisko
	225, 226/1	farmy fotowoltaiczne
	275 o pow. 0,2864 ha, 280/2 o pow. 1.0676 ha	usługi (byłe wysypisko odpadów)
Słucz	100 o pow. 0,1816 ha	światlica (mieszkalno -usługowy)
	137/2 o pow. 0.1545 ha i 137/1 o pow. 0,0600 ha	park plac zabaw – tereny rekreacyjne
	146/5 o pow. 0,5021 ha	tereny w zabudowie mieszkaniowej ew. usługi
	191 o pow. 0,2077 ha	ujęcie wody
	143/2 o pow. 1,5509 ha	szkoła
	146/2 o pow. 0,3443 ha	komunikacja, usługi
Sośnia	87 o pow. 0,3679 ha	usługi z zakresu edukacji turystyki
Szlaszy	47 o pow. 1,15 ha	usługi

Święcienin	237 o pow. 0,1338 ha	ujęcie wody
	236/1 o pow. 0,3006 ha	ujęcie wody
	113/2 o pow. 0,3591 ha	światlica
Zakrzewo	397/1 o pow. 0,1113	
	294/5 o pow. 0,0971 ha	plac zabaw
	294/7 o pow. 1,4552 ha	tereny zielone, rekreacja zabudowa zagrodowa, uprawy rolne

Dane: *Urząd Gminy Radziłów.*

3) Analiza wniosków złożonych przez organy i instytucje właściwych w sprawach planowania przestrzennego

Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przewiduje również udział podmiotów zewnętrznych w kształtowaniu treści Studium. Jest on uzasadniony skutkami prawnymi, jakie wywołuje, w postaci mocy obowiązującej w stosunku do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, co w konsekwencji istotnie wpływa, na sytuację prawną wszystkich podmiotów na obszarze gminy. Po przesłaniu zawiadomień informujących o podjęciu uchwały o przystąpieniu do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów i możliwości składania wniosków właściwe w sprawie planowania przestrzennego instytucje i organy nadesłały 7 wniosków i 3 uwagi. Wnioski dotyczyły:

- uwzględnienia w Studium rezerwy terenu pod istniejącymi i projektowanymi liniami SN i stacjami elektroenergetycznymi SN/nN i liniami niskiego napięcia, a w przypadku przeznaczania terenów pod odnawialne źródła energii przewidzieć rezerwę terenu pod urządzenia elektroenergetyczne umożliwiające odbiór energii elektrycznej;
- oznaczenia na rysunku Studium obszarów szczególnego zagrożenia powodzią oraz zawarcie w treści informacji o położeniu terenu na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią;
- utrzymania istniejących urządzeń i sieci teletechnicznych, z możliwością rozbudowy i przebudowy w zależności od potrzeb oraz przewidzieć realizację nowych budowy oraz rozbudowy stacji bazowych i masztów telefonii komórkowej i radiofonii;
- zapewnienia w pasie drogowym miejsca na lokalizację sieci gazowej oraz zapewnienia dla każdej z działek budowlanych możliwości przyłączenia działki lub bezpośrednio budynku do sieci gazowej, a planach umieszczenie sieci gazowej w tzw. kanałach zbiorowych technologicznych;
- uwzględnienia strefy ochronnej terenu zamkniętego resortu obrony narodowej położonego w gminie Goniądz na terenie części wsi Sośnia (gm. Radziłów);
- zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, który należy uwzględnić w uwarunkowaniach i kierunkach w części opisowej i graficznej Studium;
- uwzględnienia zadań zapisanych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego w zakresie:
  - drogi wojewódzkiej 668;
  - europejskiej trasy rowerowej Euro Velo R11;
  - Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej (szkieletowej i dystrybucyjnej) z węzłami dostępowymi;
  - Biebrzańskiego Parku Narodowego z otuliną (Obszar RAMSAR);
  - Obszaru Natura 2000 „Ostoja Biebrzańska” PLB 200006;
  - Obszaru Natura 2000 „Dolina Biebrzy” PLH 200008;
  - Obszaru węzłowego GKPN-1 „Dolina Biebrzy”;
  - Korytarza Uzupełniającego KPn-1B Puszcza Piska – Dolina Biebrzy Środkowej;
  - Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 217 Pradolina Rzeki Biebrzy;
  - złoża kruszywa naturalnego „Klimaszewnica” i „Kieljany”;
  - dolin rzek Biebrzy i Wissy jako obszarów szczególnego zagrożenia powodzią;
  - inwestycji z zakresu kształtowania stosunków wodnych: rzeka Klimaszewnica – kształtowanie przekroju podłużnego i porzecznego koryta rzeki wraz z budowlami.

9. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Stosownie do art. 53 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Wójt Gminy Radziłów wystąpił z wnioskiem znak: Gk.6722.2.2020.JC z dnia 23 lipca 2020 roku do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku Wydział Spraw Terenowych II w Łomży do Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Grajewie z prośbą o uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie oddziaływania na środowisko projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów. W odpowiedzi uzyskano następujące wskazania:

- 1) Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku Wydział Spraw Terenowych II w Łomży – pismo z dnia 30.07.2020 roku znak: WSTI.411.10.2020.MM uzgodnił zakres prognozy oddziaływania na środowisko, uwzględniający w całości treść określoną w art. 51 ust. 2 pkt 1, 2 i 3 przy zachowaniu warunków, o których mowa w art. 52 ust. 1 i 2 ww. ustawy oraz stwierdził, że prognoza powinna zawierać/przedstawiać:
  - informację o głównych celach projektowanego dokumentu i jego powiązania z innymi dokumentami;
  - ocenę istniejącego stanu środowiska na obszarze objętym projektem;
  - określać, analizować i oceniać istniejące problemy ochrony środowiska, z punktu widzenia realizacji projektowanego dokument;
  - ocenę przewidywanych znaczących na poszczególne elementy środowiska oddziaływań i uwzględniać wzajemną zależność tych elementów oraz ich oddziaływań;
  - wnioski z przeprowadzonych analiz w stosunku do planowanych kierunków zagospodarowania przestrzennego, wskazując jednoznacznie czy zidentyfikowano znaczące negatywne oddziaływania w stosunku do środowiska oraz najbliższej położonych (od obszarów objętych zmianą) form ochrony przyrody;
  - stosownie do stopnia szczegółowości dokumentu – skuteczne rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu.
- 2) Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Grajewie pismem pn. „Uzgodnienie nr 7/U/NZ/2020” z dnia 29 lipca 2020 roku (znak: NZ.4462.5.2020) uzgodnił proponowany przez Wójta Gminy Radziłów zakres i stopień szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie oddziaływania na środowisko dla projektu zmiany Studium. PPIS po dokonaniu analizy przedłożonej dokumentacji oraz zaproponowanego zakresu i stopnia szczegółowości informacji w prognozie oddziaływania na środowisko oraz postanowień art. 51 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w jego ochronie oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, wniósł, aby uwzględnić aspekty dotyczące zdrowia i życia ludzi.

10. ANALIZA DOKUMENTÓW WIĄŻĄCYCH DLA OKREŚLENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ GMINY RADZIŁÓW

1) Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030

Podstawą systemu aktów planistycznych Państwa jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 (zw. dalej: KPZK). Koncepcja jest aktem planistycznym o charakterze prognozy, nie ma waloru „aktu prawnego” wewnętrznie obowiązującego.

KPZK w zakresie ustalonym przez Radę Ministrów stanowi podstawę do sporządzenia programów służących realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym. W zakresie tych ustaleń koncepcja jest aktem wiążącym organy administracji publicznej. Jest aktem prawnym wewnętrznie obowiązującym, przesądzającym o kierunkach planowania specjalnego (programy rządowe).

KPZK wywiera istotny wpływ na planowanie ogólne w terenie, poprzez obowiązek uwzględnienia jej ustaleń w planach zagospodarowania przestrzennego województw. Treścią koncepcji są

uwarunkowania, cele i kierunki zrównoważonego rozwoju kraju oraz działania niezbędne do jego osiągnięcia.

KPZK została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 roku. (M. P. z 2012 roku, poz. 252). Jest najważniejszym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. W KPZK wskazano na znaczenie polityki miejskiej oraz potencjału ośrodków metropolitalnych dla rozwoju społeczno – gospodarczego Polski, w tym Białegostoku, a także bardzo słabą dostępność terytorialną, zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną województwa podlaskiego. Zidentyfikowano bariery rozwojowe regionu podlaskiego, w tym małą dostępność transportową do ośrodka wojewódzkiego, oddalenie od ośrodków administracyjnych i gospodarczych, niski poziom dostarczania usług publicznych przesądzających o rozwoju, które przekładają się na możliwość uczestniczenia w procesach rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, w tym oferowania dobrych miejsc pracy. Czynniki powyższe mają charakter depopulacyjny.

Obszar gminy Radziłów zaliczony został do wiejskich obszarów funkcjonalnych, które wymagają wsparcia procesów rozwoju społecznego i ekonomicznego.

W w/wym. dokumencie znalazły się następujące elementy odnoszące się do obszaru województwa podlaskiego:

- a) rozwijanie sieci informatycznych i zapewnienie równego do nich dostępu na całym obszarze Polski przy upowszechnianiu korzystania z internetu w szkolnictwie, administracji publicznej i biznesie;
- b) stymulowanie zwiększenia mobilności studentów (poprzez systemy stypendialne), ułatwiające młodemu pokoleniu wydobyć się z obszarów zapaści gospodarczej i społecznej;
- c) udzielanie pomocy władzom regionalnym i lokalnym w osiąganiu poprawy stanu technicznego i modernizacji lokalnej infrastruktury drogowej, w celu wsparcia rozwoju małego biznesu, turystyki i rekreacji w obszarach peryferyjnych.

W zakresie rozwoju systemu osadniczego zapisano dążenie do komasacji osadnictwa na terenach wiejskich, ponieważ rozpraszanie utrudnia racjonalną obsługę siedlisk poprzez sieci infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej.

Ponadto obszar województwa podlaskiego został zakwalifikowany do obszarów problemowych kraju wymagających objęcia szczególnymi instrumentami w ramach przestrzennego zagospodarowania kraju.

2) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Sejmik Województwa Podlaskiego przyjął na posiedzeniu w dniu 27 kwietnia 2020 roku Strategię Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, która stanowi Załącznik do Uchwały Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku.

Misja Strategii „Ambitne Podlaskie”

Jest to najważniejszy dokument, który wyznacza kierunki polityki regionalnej regionu podlaskiego. Ustalenia Strategii mają wpływ na przyszły program regionalny, kontrakt z rządem, oraz na wszelkie dokumenty rozwojowe w województwie. Chodzi m.in. o plany rozwoju poszczególnych sektorów: transportu, zdrowia, polityki społecznej, na strategię samorządowe. Strategia wskazuje cele, które wzmocnią konkurencyjność województwa podlaskiego.

Cele te to:

- 1) dynamiczna gospodarka, w której rozwijają się przemysły przyszłości – innowacje. Postawiono na lokalnych przedsiębiorców i kontynuację rewolucji energetycznej, w której to mieszkańcy są wytwórcami energii w oparciu o odnawialne źródła.
- 2) zamożni mieszkańcy: aktywni, kompetentni, żyjący w przestrzeni wysokiej jakości. Jeżdżący szerokimi, równymi drogami, leczący się wyspecjalizowanych szpitalach, korzystający z dóbr kultury, wysokiej jakości edukacji;
- 3) partnerski region, dobrze zarządzany, współpracujący z innymi regionami i krajami.

Koncentracja polityki rozwoju województwa w oparciu o trzy cele strategiczne odpowiada potrzebom i aspiracjom mieszkańców regionu.

Dynamiczny rozwój gospodarki pozwoli utrzymać korzystną trajektorię jej rozwoju dzięki: przemysłom przyszłości, systemowi otwartych innowacji, lokalnej przedsiębiorczości, rewolucji energetycznej oraz wdrożeniu i rozpowszechnieniu idei e-podlaskie. Zwiększenie zasobności mieszkańców będzie polegać na budowaniu i wzmacnianiu kompetencji mieszkańców województwa podlaskiego, a także działaniom zwiększającym możliwości rozwijania aktywności społecznych w nowoczesnych przestrzeniach o wysokiej jakości.

Zasobność mieszkańców regionu będzie również efektem osiągania sukcesów w pozostałych celach strategicznych, w szczególności w celu dynamiczna gospodarka. Zaś realizacja celu strategicznego - partnerski region związana jest ze stymulowaniem dobrego rządzenia, rozwijaniem kapitału społecznego, wspieraniem relacji międzynarodowych i ponadregionalnych oraz wykorzystaniem potencjału, jaki wynikać może z zewnętrznego zainteresowania województwem podlaskim.

Powyższe cele strategiczne i operacyjne realizowane będą we współpracy poszczególnych interesariuszy (wymiar partycypacji społecznej) oraz z uwzględnieniem specyfiki przestrzennej (wymiar terytorialny). Dążenie do wdrożenia strategii oznacza także identyfikowanie stosownych kierunków działań i stwarza możliwości ich współfinansowania.

W Polsce dokumentem określającym średniookresowe priorytety polityki społeczno-gospodarczej w kolejnej dekadzie jest Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). W oparciu o Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) oraz Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego wyznaczono obszary strategicznej interwencji, które zostały również wyznaczone na poziomie krajowym. Wskazują OSI, dla których na poziomie regionalnym należy zaprogramować wsparcie o charakterze komplementarnym w stosunku do wsparcia w krajowych strategiach rozwoju. Są to miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją.

W oparciu o wnioski z diagnozy województwa podlaskiego, w tym zidentyfikowane potencjały i problemy rozwojowe oraz dotychczasowe doświadczenia regionu w podejściu do OSI, w strategii wyróżniono obszary strategicznej interwencji istotne z punktu widzenia rozwoju regionu, takie jak:

- Białystok i jego obszar funkcjonalny;
- ośrodki subregionalne;
- miasta powiatowe oraz
- obszary wiejskie, w tym cenne przyrodniczo.

Gmina Radziłów została zakwalifikowana do obszarów zmarginalizowanych, gdzie nastąpiła kumulacja problemów społeczno – ekonomicznych.

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją to zróżnicowane przestrzennie pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych.

Zgodnie Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego planowana interwencja na obszarach zmarginalizowanych powinna prowadzić do osiągnięcia konkretnych celów, takich jak: rozwój lokalnych firm, wzrost liczby miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców, wzrost bazy dochodowej samorządów terytorialnych.

Na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją kluczowe będzie realizowanie celu operacyjnego, dotyczącego lokalnej przedsiębiorczości, w szczególności nastawionej na rozwój ekologicznych form produkcji rolniczej i powiązany z nim rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości.

Przedsiębiorczość na części obszarów może wiązać się także z lokalnymi produktami turystycznymi, jak również z działaniami związanymi z rozwojem odnawialnych źródeł energii i energetyki rozproszonej (cel operacyjny 1.4. *Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego*).

Istotne jest także wzmocnienie powiązań funkcjonalnych gmin wiejskich z miastami oraz poprawa dostępności usług publicznych (cel operacyjny 2.3. *Inwestycje w niezbędną infrastrukturę*), a także poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych w zakresie zarządzania rozwojem i zdolności do nawiązywania współpracy.

Zapewnienie trwałych podstaw rozwoju obszarów zagrożonych marginalizacją będzie wymagało włączenia i zaangażowania się poszczególnych gmin w szersze procesy rozwojowe, tworzenie partnerstw ponadlokalnych (cel operacyjny 3.1. *Dobre zarządzanie*).

W przypadku gmin położonych wzdłuż granicy zewnętrznej UE, podejmowane działania będą koncentrować się na zmniejszaniu ich peryferyjności, poprzez poprawę dostępności do lokalnych i regionalnych ośrodków rozwoju oraz nawiązywanie współpracy transgranicznej (cel operacyjny 3.4. *Gościnny region*).

Zapisy Strategii mają wpływ na przyszły program regionalny, kontrakt z rządem na wszelkie dokumenty rozwojowe w województwie (w tym plany rozwoju poszczególnych sektorów: transportu, zdrowia, polityki społecznej, na strategię samorządowe).

3) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego – jako dokument wiążący dla określenia polityki przestrzennej gminy Radziłów

Z treści art. 11 pkt. 4 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu wynika obowiązek uwzględnienia w studium ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Zgodnie z zastosowaną w PZPWP typologią obszarów funkcjonalnych gmina Radziłów zalicza się do obszaru funkcjonalnego wiejskiego, w tym:

- wymagającego wsparcia procesów rozwojowych (o dostępności do miast wojewódzkich przekraczającej 90 min), z miejscami pracy głównie w rolnictwie i w sektorze publicznym, z zaburzoną strukturą demograficzną, niską aktywnością zawodową, emigracją zarobkową, ukrytym bezrobociem, niską dostępnością do usług publicznych podstawowych, dekapitalizacją tkanki osadniczej i słabą jakością infrastruktury;
- szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej, w tym: obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy – wynikające z planów zagrożenia powodziowego, a w przypadku ich braku ze wstępnej oceny ryzyka powodziowego;
- szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej, w tym części strefy ochronnej terenu zamkniętego resortu obrony narodowej położonego w gminie Goniądz (dot. wschodniej części obrębu Sośnia);
- kształtowania potencjału rozwojowego wymagającego programowania działań ochronnych dla dalszego rozwoju i wykorzystania potencjałów endogenicznych ich zasobów kulturowych lub naturalnych, ze względu na obszary cenne przyrodniczo Natura 2000;
- ochrony i kształtowania zasobów wodnych ze względu na GZWP nr 217 „Pradolina rzeki Biebrzy” i jego projektowanego obszaru ochronnego.

Na obszarze gminy Radziłów występują elementy ponadlokalne zagospodarowania przestrzennego wynikające z ustaleń PZPWP: w zakresie komunikacji, infrastruktury technicznej, środowiska przyrodniczego i bezpieczeństwa przeciwpowodziowego oraz w zakresie ponadlokalnych inwestycji celu publicznego. W gminie Goniądz zlokalizowany jest Skład Osowiec – kompleks wojskowy nr 0465, który posiada ustanowioną strefę ochronną, która częściowo obejmuje obszar administracyjny gminy Radziłów (wieś Sośnia). W strefie ochronnej obowiązują ograniczenia i zakazy ustanowione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W PZPWP na obszarze gminy Radziłów ustalono dwa regiony rolnicze:

- rejon łomżyński – kolneński – zachodnia część obszaru;
- rejon biebzański – wschodnia część obszaru.

Zachodnia część obszaru gminy posiada średnią jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej i wysoką intensywność produkcji rolnej, dzięki dobrze rozwiniętej hodowli bydła mlecznego i tuczu trzody chlewnej, z dobrze zagospodarowanymi użytkami rolnymi i ok. 10% udziałem lasów i obszarów chronionych. Rejon ten charakteryzuje się rozwiniętą produkcją upraw przemysłowych ziemniaków i rzepaku dla istniejącego na tym obszarze przemysłu rolno – spożywczego. W rejonie tym, w szczególności w obszarach chronionych, realizowany jest program rolnośrodowiskowy, polegający na pomocy finansowej dla gospodarstw promujących produkcję rolną opartą na metodach zgodnych z wymogami ochrony środowiska i przyrody.

Wschodnia część gminy posiada warunki do produkcji rolnej gorsze niż w część wschodniej, o największej ilości obszarów chronionych (65,6%), z dużym udziałem gleb marginalnych

wymagających użytkowania w Biebrzańskim Parku Narodowym. Gospodarstwa rolne w rejonie biebrzańskim posiadają niekorzystną strukturę agrarną, jednak przy dość dużym udziale użytków zielonych mają dobrze rozwinięty chów bydła mlecznego, a w ramach pakietów rolnośrodowiskowych realizowany jest między innymi program dotyczący ekstensywnych trwałych użytków zielonych.

W Krajowym Programie Zwiększania Lesistości gmina Radziłów znalazła się na obszarze której przewiduje się sukcesywne zalesianie gruntów marginalnych dla potrzeb produkcji rolniczej.

Województwo podlaskie dysponuje znaczną siecią szlaków turystycznych. Przez obszar gminy Radziłów przebiega:

- a) fragment europejskiej trasy Euro Velo R11 - szlak rowerowy międzynarodowy Euro Velo R 11 (EVIII) Ateny – Skopje – Belgrad – Koszyce – Kraków – Warszawa – Wilno – Tallin – Helsinki – Nordkapp (Norwegia), przebiegający przez województwo podlaskie na trasie: Tarnowo – Miastkowo – Czartoria – Jankowo – Nowogród – Szablak – Jednaczewo – Łomża – Piątnica – Kalinowo – Drozdowo – Rakowo-Czachy – Rakowo – Boginie – Krzewo – Bronowo – Niwkowo – Wizna – Ruś – Sambory – Sieburczyn – Rutkowskie – Burzyn – Szostaki – Mocarze – Chyliny – Pluty – Brychy – Barwiki – Racibory – Radziłów – Klimaszewnica – Białaszewo – Okół – Ruda – Modzelówka – Pieńczykówek – Stoczek – Ciszewo – Kuligi – „Las Grzędy” – Woźnawieś – Orzechówka – Tajenko – Sosnowo – Gabowe Grądy – Białobrzegi – Augustów – Studzieniczna – Serwy – Bryzgiel – Gawrych Ruda – Wigry – Karolin – Sejny – Ogrodniki – (Lazdijai) o długości około 336 km;
- b) samochodowy „Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej”;
- c) Narew – Biebrza;
- d) szlak główny Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Na obszarze gminy Radziłów ustalono rejon turystyczny o znaczeniu międzynarodowym: I.2 Dolina Biebrzy – z unikalnym Biebrzańskim Parkiem Narodowym, predysponowanym do rozwoju turystyki krajoznawczej, przyrodniczej i kulturowo – etnicznej oraz wypoczynku.

Na obszarze gminy Radziłów znajduje się:

- a) obszar specjalnej ochrony ptaków „Ostoja Biebrzańska” PLB 200006 ustanowiony rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 roku w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz. 133 z późn. zm.);
- b) projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk: „Dolina Biebrzy” PLH 200008, który Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 16.11.2012 roku uznany został za obszar mający znaczenie dla Wspólnoty.

Duża część obszaru „Ostoja Biebrzańska” PLB 200006 i projektowanego „Dolina Biebrzy” PLH 200008 pokrywa się wzajemnie oraz z obszarami o innym statusie ochronnym, t.j. parku narodowego i otuliny parku narodowego).

System przyrodniczy województwa podlaskiego obejmuje wzajemnie uzupełniające się systemy ekologiczne szczebla krajowego i europejskiego. Krajowy system obszarów chronionych (KSOCh) powiązany jest z Europejską Siecią Ekologiczną Natura 2000 obejmującą obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk. Utrzymaniu spójności ww. elementów systemu przyrodniczego służy sieć korytarzy ekologicznych, do których należą: sieć korytarzy rzecznych, korytarze migracyjne ptaków, główne korytarze migracyjne dużych zwierząt lądowych, krajowe korytarze migracyjne, sieć zieleni przydrożnej.

4) Strategia Rozwoju Gminy Radziłów do roku 2030 – projekt

Strategia Rozwoju Gminy Radziłów do roku 2030 (w trakcie opracowania na dzień sporządzania Studium) to plan działania wyznaczający strategiczne cele rozwoju gminy w perspektywie kolejnych 10 lat. Ustalenia Strategii po jej przyjęciu, będą stanowić podstawę do prowadzenia przez władze samorządowe średniookresowej i długookresowej polityki rozwoju społecznego, gospodarczego oraz przestrzennego. Wokół zawartych w dokumencie ustaleń koncentrować się będą działania władz samorządowych, a także innych interesariuszy, zmierzające do zapewnienia jak najlepszych warunków do dalszego rozwoju gospodarczego i życia mieszkańców wspólnoty samorządowej.

Wizja

Gmina Radziłów to idealne miejsce do życia i pracy, charakteryzująca się szczególnymi walorami środowiska naturalnego oraz aktywnym, przedsiębiorczym i otwartym społeczeństwem.

Zasadnicze Cele Strategiczne to:

- a) społeczeństwo: wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego;
- b) infrastruktura i środowisko: rozwój infrastruktury oraz ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych;
- c) aktywność gospodarcza: wsparcie przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej;
- d) przestrzenno - funkcjonalne: zrównoważone zarządzanie rozwojem przestrzennym gminy.

Realizacja zaproponowanych Celów Strategicznych wymaga podjęcia konkretnych działań i doprowadzi nie tylko do zmian społecznych, gospodarczych i przestrzennych o charakterze ilościowym, ale przede wszystkim jakościowym.

Kierunki działań – dot. zagospodarowania przestrzennego

Infrastruktura i środowisko - rozwój infrastruktury:

- budowa, modernizacja i przebudowa dróg gminnych;
- budowa i modernizacja ciągów pieszych przy drogach;
- przebudowa, modernizacja i rozwój systemu oświetlenia ulicznego;
- budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej;
- budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów kultury, świetlic wiejskich i remiz strażackich;
- poprawa stanu i sposobu użytkowania zabytków dziedzictwa kulturowego, zachowanie, rewaloryzacja i przeciwdziałanie procesowi ich degradacji;
- rozwój szlaków edukacyjnych, sportowo – rekreacyjnych wraz z infrastrukturą, m.in. pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych.
- dostosowanie infrastruktury do osób ze szczególnymi potrzebami, w tym do osób z niepełnosprawności.
- stworzenie centrum opieki zdrowotnej na terenie gminy.

Infrastruktura i środowisko: Ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych:

- rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie gminy;
- promowanie wymiany źródeł grzewczych w gospodarstwach domowych na nowoczesne i ekologiczne, wprowadzanie rozwiązań bazujących na odnawialnych źródłach energii w gospodarstwach domowych i instytucjach użyteczności publicznej;
- kompleksowa modernizacja energetyczna budynków (termomodernizacje, wymiana źródeł ciepła, wymiana punktów oświetleniowych i wykorzystanie OZE);
- kontynuacja działań na rzecz usuwania i utylizacji azbestu oraz w zakresie modernizacji i rozbudowy infrastruktury kanalizacyjno – wodociągowej;
- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków;
- doskonalenie systemu gospodarki odpadami, w tym odpadami niebezpiecznymi;
- rozwój małej retencji;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego i środowiska przyrodniczego, zachowanie i przywracanie wysokiego poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego;
- ochrona bioróżnorodności.

Aktywność gospodarcza: wsparcie przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej:

- promocja i rozwój przedsiębiorczości, w tym na obszarach Natura 2000;
- pozyskiwanie inwestorów z zewnątrz m.in. poprzez sprzedaż gruntów, okresowe obniżenie podatków;
- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego;
- tworzenia nowych atrakcji turystycznych na obszarze gminy, np.: park linowy, ścianka wspinaczkowa, inne;
- rozwój bazy turystycznej i około turystycznej gminy.

Przestrzenno-funkcjonalne: zrównoważone zarządzanie rozwojem przestrzennym gminy:

- efektywne gospodarowanie przestrzenią – bieżące aktualizowanie dokumentów planistycznych, scalanie gruntów pod inwestycje, skupowanie gruntów, wymiana, uzbrajanie, itp.;
- uporządkowanie istniejących, wyznaczenie i zbudowanie nowych szlaków turystycznych (rowerowych, pieszych, konnych) wraz z infrastrukturą towarzyszącą (punkty widokowe, miejsca na ogniska, ścieżki edukacyjne itp.);
- wykorzystanie terenów zielonych na potrzeby aktywnej rekreacji przy poszanowaniu walorów środowiska;
- tworzenie lokalnych ryneczków przedsiębiorczości – miejsc handlowych z możliwością sprzedaży produktów rolnych i innych;
- oznaczenie atrakcji lokalnych – spójny, jednolity system informacji w przestrzeni gminy (np. zestaw tablic plenerowych, aplikacje internetowe) informujący o walorach przyrodniczych, kulturowych (historycznych) i krajobrazowych;
- wyznaczanie nowych terenów pod działalność usługową/rekreacyjną w planach miejscowych;
- kształtowanie polityki przestrzennej z uwzględnieniem obszarów do zagospodarowania mieszkaniowego (wielo- i jednorodzinne) oraz obszarów cennych przyrodniczo.

5) Program ochrony środowiska dla gminy Radziłów na lata 2021 – 2024 z perspektywą do roku 2028

Program ochrony środowiska dla gminy Radziłów na lata 2021 – 2024 z perspektywą do roku 2028 został przyjęty uchwałą nr XXXIV/254/2021 Rady Gminy Radziłów z dnia 28 października 2021 roku w sprawie przyjęcia „Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Radziłów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028”. Program ochrony środowiska jest dokumentem, zgodnie z którym gmina Radziłów ma realizować politykę ochrony środowiska.

Celem opracowania Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Radziłów na lata 2021- 2024 z perspektywą do roku 2028 r. było stworzenie narzędzi do realizacji polityki ochrony środowiska na terenie gminy Radziłów.

Cele, kierunki interwencji i zadania zapisane w Programie:

- ochrona klimatu i jakość powietrza – spełnienie wymagań w zakresie jakości powietrza, poprzez m.in. poprzez modernizację transportu w kierunku transportu niskoemisyjnego oraz poprawę efektywności energetycznej w sektorze publicznym i prywatnym, w tym termomodernizację i wymianę oświetlenia;
- zagrożenia hałasem – ograniczenie emisji hałasu poprzez uwzględnienie aspektów związanych z ponadnormatywnym hałasem w zagospodarowaniu przestrzennym oraz budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury drogowej, realizowanej z uwzględnieniem konieczności ograniczenia presji na środowisko oraz życie i zdrowie ludzi (w tym usprawnienie organizacji ruchu);
- pola elektromagnetyczne – ochrona przed polami poprzez planowanie przestrzenne z uwzględnieniem ochrony przed polami elektromagnetycznymi;
- gospodarowanie wodami – ograniczanie ryzyka powodziowego i przeciwdziałanie suszy i deficytowi wody, adaptacja do zmieniających się warunków klimatycznych, poprzez m.in. planowanie przestrzenne jako instrument w zakresie gospodarowania wodami;
- gospodarka wodno-ściekowa – racjonalizacja gospodarowania zasobami wodnymi i zapewnienie dobrej jakości wody pitnej oraz poprawa jakości w powierzchniowych i podziemnych, poprzez, m.in. uwzględnianie w procesie planowania przestrzennego ograniczeń związanych z zaopatrzeniem w wodę (rozbudowę i modernizację ujęć wody oraz stacji uzdatniania, rozbudowę i modernizację sieci wodociągowej z uwzględnieniem konieczności ograniczania strat wody, rozbudowę i modernizację sieci kanalizacyjnej sanitarnej i deszczowej);
- zasoby geologiczne – racjonalne i efektywne gospodarowanie zasobami kopalin, poprzez m.in. planowanie przestrzenne z uwzględnieniem zrównoważonego gospodarowania kopalinami;

- gleby – zapewnienie właściwego sposobu użytkowania powierzchni ziemi, poprzez, m.in. rekultywację terenów zdegradowanych lub zdewastowanych w celu przywrócenia im wartości użytkowych lub przyrodniczych, rekultywację terenów zdegradowanych lub zdewastowanych w celu przywrócenia im wartości użytkowych lub przyrodniczych;
- gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów – racjonalne gospodarowanie odpadami, poprzez m.in. zapewnienie funkcjonowania systemu selektywnego zbierania/odbioru odpadów komunalnych oraz usuwanie i unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest;
- zasoby przyrodnicze – zachowanie różnorodności biologicznej i adaptacja do zmian klimatu w zakresie zasobów przyrodniczych oraz przywracanie/utrzymanie właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków, poprzez m.in. planowanie działań ochronnych na terenach przyrodniczo cennych, powiązanie systemów dolin rzecznych (jako naturalnych korytarzy ekologicznych) z zarządzaniem ryzykiem powodziowym, systemem obszarów chronionych i programem zwiększania możliwości retencyjnych, poprzez wykorzystanie naturalnych uwarunkowań terenu oraz planowanie przestrzenne jako instrument w zakresie gospodarowania środowiskiem;
- zagrożenia poważnymi awariami – zapobieganie poważnym awariom przemysłowym.

W ramach Programu Wójt Gminy Radziłów realizować będzie również zadania o charakterze organizacyjno - prawnym oraz promocyjnym i edukacyjnym.

Program ochrony środowiska ma na celu realizację założeń dokumentów strategicznych kraju i województwa na poziomie gminy Radziłów uwzględniając zasady ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju wdrażane na szczeblu regionalnym.

6) Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Radziłów na lata 2017 – 2027

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Radziłów na lata 2017-2027 (zw. dalej PRL) został zatwierdzony uchwałą Nr XXXII/194/17 Rady Gminy Radziłów z dnia 27 stycznia 2017 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Radziłów na lata 2017-2027. Obejmuje on uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju lokalnego gminy na lata 2017 - 2027.

Działania zawarte w PRL mają na celu wzmocnienie otoczenia rolnictwa i stworzenie warunków do rozwoju przemysłu rolno – spożywczego i nowoczesnej produkcji rolnej. Do osiągnięcia tych celów niezbędne jest stworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości z wykorzystaniem kapitału lokalnego i zewnętrznego.

Można to osiągnąć poprzez:

- a) realizację inwestycji w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na terenie wsi;
- b) uregulowanie gospodarki odpadami;
- c) stworzenie warunków do rozwoju turystyki i wypoczynku, poprzez m.in. stworzenie bazy turystyczno – wypoczynkowej oraz wykorzystanie pokaźnego potencjału walorów przyrodniczych.

Kluczową rolę odgrywać będzie poprawa stanu dróg i połączeń komunikacyjnych w skali lokalnej, przy jednoczesnym wykorzystaniu atrakcyjnego położenia gminy w obrębie atrakcyjnego przyrodniczo i potencjalnie też turystycznie, obszaru Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Powyższe cele można osiągnąć poprzez następujące działania na rzecz:

- a) przeciwdziałania marginalizacji społecznej i ekonomicznej obszarów wiejskich gminy;
- b) zwiększenia atrakcyjności obszarów wiejskich dla inwestorów lokalnych i inwestorów zewnętrznych;
- c) aktywizacji lokalnej społeczności poprzez szkolenia i działania na rzecz wyzwolenia lokalnego potencjału przedsiębiorczości i zaangażowania mieszkańców do działań na rzecz przezwyciężenia trudności ekonomicznych (ulgi podatkowe, pomoc w zakładaniu działalności gospodarczej, doradztwo);
- d) rozwoju społeczeństwa informacyjnego;
- e) wzrostu mobilności zawodowej mieszkańców gminy poprzez lepszy dostęp do informacji i ułatwianie inwestycji;
- f) podniesienie poziomu inwestycji lokalnych;

- g) tworzenia warunków do dywersyfikacji działalności gospodarczej poprzez stworzenie mieszkańcom możliwości aktywności w różnych, nieraz odległych od siebie dziedzinach po to aby straty poniesione w jednej móc zrekompensować zyskami osiągniętymi w innej branży;
- h) wzrostu kreatywności w zakresie poszukiwania pozarolniczych źródeł utrzymania (szkolenia, seminaria, doradztwo);
- i) tworzenia przyjaznego środowiska dla rozwoju mikroprzedsiębiorstw (doradztwo, przyjazna dla przedsiębiorców polityka gminy);
- j) realizowania polityki równych szans - czyli uwzględnienie w procesie realizacji poszczególnych projektów interesu grup społecznych znajdujących się w trudniejszej sytuacji:
  - osób niepełnosprawnych (np. łamanie barier architektonicznych podczas inwestycji w zakresie modernizacji dróg);
  - kobiet (poprawa sytuacji kobiet na rynku pracy - np. poprzez rozwój agroturystyki na obszarach wiejskich, samozatrudnienie poprzez stworzenie bazy do rozwoju turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych terenu);
  - korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (aktywizacja grupy bezrobotnych przy pracach inwestycyjnych, tworzenie nowych miejsc pracy).

Działania powyższe związane są z koniecznością dokonania inwestycji.

W PRL-u ujęte zostały projekty i zadania planowane do realizacji w okresie 2017-2027 przewidziane do współfinansowania z udziałem środków RPO WP oraz budżetu gminy.

Realizacja powyższych zadań i projektów doprowadzi do:

- a) stworzenia korzystnych warunków do rozwoju drobnej przedsiębiorczości w rejonie projektu;
- b) polepszenia warunków komunikacji dla mieszkańców w obszarze projektów;
- c) zmniejszenia kosztów utrzymania i eksploatacji po wykonaniu inwestycji;
- d) poprawy stanu środowiska naturalnego.

ROZDZIAŁ II.

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU

1. UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY RADZIŁÓW

Uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy Radziłów, wynikają ze stanu istniejącego i zostały zdiagnozowane oraz ocenione z podziałem na następujące grupy zagadnień:

- powiązania przyrodnicze;
- powiązania ekologiczne;
- powiązania komunikacyjne i infrastruktury technicznej;
- powiązania administracyjne i działalność gospodarczą.

Uwarunkowania zewnętrzne gminy Radziłów zostały rozpoznane w oparciu o w/wym. powiązania gminy z regionem, a w szczególności z miastem Grajewo.

Podstawowym uwarunkowaniem zewnętrznym rozwoju gminy jest sytuacja społeczno – ekonomiczna Polski i związane z tym możliwości prowadzenia przez rząd aktywnej polityki regionalnej zmierzającej do przełamywania opóźnienia cywilizacyjnego tej części kraju i wspierania działań samorządów lokalnych. Specyficznym uwarunkowaniem zewnętrznym jest kwestia właściwych standardów obsługi mieszkańców gminy przez obiekty usługowe podstawowe i wyższego rzędu zlokalizowane w mieście Grajewo, głównie w zakresie szkolnictwa średniego, kultury i opieki zdrowotnej.

Powiązania przyrodnicze

Powiązania przyrodnicze gminy Radziłów z regionem wynikają, m.in. z faktu:

- położenia geograficznego gminy na Nizinie Północnopodlaskiej, w tym: części gminy w obrębie mezoregionu Wysoczyzny Kolneńskiej (zachodnia część gminy) oraz granicach Kotliny Biebrzańskiej (wschodnia część obszaru gminy);

- położenia na obszarze funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”;
- położenia na obszarach prawnie chronionych: parku narodowego wraz z otuliną, obszarach Natura 2000 i Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET PL;
- Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 217 „Pradolina rzeki Biebrzy”;
- położenia lasów w Nadleśnictwie Rajgród;
- rzeki Biebrzy i doliny Biebrzy;
- położenia na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią.

Powiązania ekologiczne

W zakresie powiązań ekologicznych istotne są związki obszaru gminy Radziłów z doliną Biebrzy, jako obszarami chronionymi Natura 2000 oraz Biebrzańskim Parkiem Narodowym wraz z otuliną, a także enklawami lasów na pozostałym obszarze gminy.

Jednym z istotnych wymogów ochrony zasobów przyrodniczych jest zapewnienie ciągłości ekosystemów. Łączność pomiędzy obszarami o wysokiej bioróżnorodności jest niezbędna dla wymiany genowej w obrębie metapopulacji roślin i zwierząt i wpływa na zwiększenie stabilności ekosystemów. Istnienie ciągłych obszarów naturalnego krajobrazu w formie korytarzy ekologicznych jest szczególnie ważne dla wędrownych gatunków zwierząt.

Sieć ECONET w Polsce tworzy z założenia ciągły system o strukturze wyznaczonej przez obszary węzłowe i korytarze ekologiczne rangi międzynarodowej i krajowej, które stanowią o specyfice przyrody Polski. ECONET ma być spójnym przestrzennie i funkcjonalnie systemem obszarów reprezentatywnych i najlepiej zachowanych pod względem różnorodności biologicznej i krajobrazowej Europy. Na obszarze gminy Radziłów wyznaczono obszary węzłowe z biocentrami o znaczeniu międzynarodowym.

Do obszarów węzłowych sieci ekologicznej na obszarze gminy Radziłów należy obszar węzłowy GKPN-1 „Dolina Biebrzy” z Biebrzańskim Parkiem Narodowym i otuliną parku.

Uzupełniające korytarze ekologiczne – migracyjne regionalnej sieci ekologicznej obejmują głównie doliny mniejszych rzek i otwarte tereny rolno – leśne, które stanowią będą uzupełnienie powiązań obszarów węzłowych i głównych korytarzy ekologicznych – migracyjnych oraz umożliwiać migracje zwierząt i roślin w skali lokalnej. Do uzupełniających korytarzy ekologicznych – migracyjnych, należy Korytarz KPN-1B „Puszcza Piska – Dolina Biebrzy Środkowy”, będący elementem krajowej sieci korytarzy ekologicznych na obszarze Polski. Jest to korytarz migracyjny głównie dla dużych zwierząt poruszających się po powierzchni ziemi. Obszar węzłowy i korytarz ekologiczny uzupełniający są elementami sieci ekologicznej województwa podlaskiego ustanowionej Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego.

Związki w zakresie powiązań komunikacyjnych oraz infrastruktury technicznej

Sieć dróg stanowi dogodny powiązanie obszaru gminy Radziłów z miastem Grajewem i innymi ośrodkami miejskimi: Białymstokiem, Łomżą i Warszawą.

Przez obszar gminy przebiega droga wojewódzka Nr 668, drogi powiatowe i drogi gminne.

Przez obszar gminy przebiegają linie napowietrzne SN 15kV z następujących kierunków: ze stacji transformatorowej 110/15kV (RPZ II) w Grajewie, stacji transformatorowej 110/15kV (GPZ) w Wiźnie, z rozdzielni sieciowej RS 15/15 kV w Stawiskach i rozdzielni sieciowej RS 15/15 kV w Szczuczynie.

Odpady komunalne zbierane i odbierane od właścicieli nieruchomości są przekazywane do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Czartorii, położonej na obszarze gminy Miastkowo.

Na terenie gminy Radziłów brak jest sieci gazu przewodowego oraz zbiorczych systemów ogrzewania.

Powiązania administracyjne i działalność gospodarcza

Gmina Radziłów wchodzi w skład powiatu grajewskiego. Administracja samorządowa powiatowa mieści się w mieście Grajewie. Administracja gospodarcza, finansowa i prawna szczebla powiatowego mieści się również w Grajewie.

Administracja rządowa na szczeblu wojewódzkim mieści się w Białymstoku. Utworzone jako jej filie, niektóre agendy, delegatury, biura terenowe w Łomży mają niewielkie znaczenie.

Wiele elementów infrastruktury społecznej koncentruje się w powiatowym mieście Grajewie i świadczą one usługi, m.in. mieszkańcom całej gminy Radziłów:

- w zakresie służby zdrowia, dotyczy to głównie szpitalnictwa, pogotowia ratunkowego, poradni specjalistycznych, dystrybucji leków itp.;
- w zakresie oświaty, dotyczy to szkolnictwa średniego różnego typu i policealnego;
- w zakresie kultury, dotyczy imprez kulturalnych i sportowych, kina.

Głównymi gałęziami gospodarki, jakie rozwinęły się w regionie jest rolnictwo oraz towarzysząca im działalność gospodarcza. Uprzemysłowienie regionu jest bardzo niskie i bazuje na surowcach lokalnych, a przede wszystkim na płodach rolnych.

Główne zakłady przemysłowe znajdują się w mieście Grajewo.

Ze względu na brak bazy przetwórczej gmina Radziłów odgrywa rolę jedynie producenta bazy surowcowej dla przemysłu spożywczego.

2. PRZEZNACZENIE TERENÓW

Sieć osadnicza

Wiejska sieć osadnicza gminy Radziłów ukształtowała się w ciągu historycznego procesu rozwoju rolnictwa. Na jej układ przestrzenny i wielkość zaludnienia miały wpływ warunki przyrodnicze, struktura agrarna, procesy demograficzne i społeczno – gospodarcze, stopień zainwestowania oraz wyżej wymienione funkcje w stosunku do sąsiedztwa.

Sieć osadnicza skupiona jest w środkowej części obszaru gminy, poza rozległymi łąkami i pastwiskami oraz lasami, oczywiście głównie ze względów fizjograficznych – mikroklimatu, poziomu wód gruntowych oraz wytrzymałości gruntów.

Zgodnie z wykazem GUS z rejestru TERYT w gminie Radziłów liczba wsi wynosi – 34, kolonii – 7 i 1 osada. Są to:

- wsie: Barwiki, Borawskie-Awissa, Brodowo, Brychy, Czachy, Czerwonki, Dębówka, Dusze, Glinki, Janowo, Karwowo, Kieljany, Klimaszewnica, Konopki, Konopki-Awissa, Kownatki, Kramarzewo, Łoje-Awissa, Mikuty, Mścichy, Okrasin, Ostrowik, Racibory, Radziłów, Rydzewo Szlacheckie, Rydzewo-Pieniążek, Słucz, Sośnia, Szlasy, Szyjki, Święcienin, Wiązownica, Wypychy, Zakrzewo;
- kolonie: Borawskie-Awissa-Kolonia, Kolonie Słucz, Łoje-Gręzko, Łazy, Radziłów-Kolonia, Święcienin-Kolonia, Zawisie;
- osada: Grąd.

Liczba sołectw wynosi 35.

Tabela nr 3. Stan ludności w gminie Radziłów: 2015 r. i 2020 r.

L.p.	Nazwa miejscowości	Liczba ludności			
		stan na dzień 31.12.2015 r.	stan na dzień 09.10.2020 r		
		(zameldowania stałe)	(zameldowania stałe)	(zameldowania czasowe)	Różnica (poz. 3-4)
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Barwiki	78	77	0	-1
2.	Borawskie-Awissa	152	133	1	-19
3.	Brodowo	48	47	0	-1
4.	Brychy	73	77	1	+4
5.	Czachy	68	67	1	-1
6.	Czerwonki	134	136	1	+2
7.	Dębówka	34	30	0	-4
8.	Dusze	12	12	0	-
9.	Glinki	214	197	0	-17
10.	Janowo	35	32	2	-3

11.	Karwowo	254	248	3	-6
12.	Kieljany	79	69	1	-10
13.	Klimaszewnica	556	529	0	-27
14.	Konopki	30	27	0	-3
15.	Konopki-Awissa	49	51	2	+2
16.	Kownatki	137	141	1	+4
17.	Kramarzewo	70	70	5	-
18.	Łoje-Awissa	151	147	0	-4
19.	Mikuty	59	44	0	-15
20.	Mścichy	265	246	4	-19
21.	Okrasin	202	192	1	-10
22.	Ostrowik	44	42	0	-1
23.	Racibory	105	96	1	-9
24.	Radziłów	1085	1060	16	-25
25.	Rydzewo Szlacheckie	111	106	0	-5
26.	Rydzewo-Pieniążek	81	78	0	-3
27.	Słucz	419	385	4	-34
28.	Sośnia	6	8	0	+2
29.	Szlaszy	20	20	0	-
30.	Szyjki	22	27	0	+5
31.	Święcienin	147	131	0	-16
32.	Wiązownica	76	67	0	-9
33.	Wypychy	65	64	1	-1
34.	Zakrzewo	156	146	0	-10
Ogółem		5029	4804	45	-225

Źródło: Urząd Gminy w Radziłowie – 10.2020 r.

Od 31.12.2015 roku do 09.10.2020 roku liczba zameldowanych na stałe zmniejszyła się o 225 osoby. Średnio rocznie ubywa w gminie 45 osoby. Spadek nie nastąpił w miejscowości: Brychy, Czerwonki, Konopki-Awissa, Kownatki, Sośnia, Szyjki. Liczba zameldowanych na tym samym poziomie utrzymywała się w Kramarzewie.

Tabela nr 4. Podział miejscowości pod względem liczby ludności zamieszkującej poszczególne wsie.

L.p.	Liczba ludności	Nazwa wsi	Ilość wsi
1.	do 50 osób	Brodowo, Dębówka, Dusze, Janowo, Konopki, Mikuty, Ostrowik, Sośnia, Szlaszy, Szyjki	10
2.	51÷100 osób	Barwiki, Brychy, Czachy, Kieljany, Konopki-Awissa, Kramarzewo, Racibory, Rydzewo-Pieniążek, Wiązownica, Wypychy	10
3.	101 ÷150	Borawskie-Awissa, Czerwonki, Kownatki, Łoje-Awissa, Rydzewo Szlacheckie, Święcienin, Zakrzewo	7
4.	151 ÷250	Glinki, Karwowo, Mścichy, Okrasin	4
5.	powyżej 250 osób	Radziłów, Klimaszewnica, Słucz	3

Opracowanie własne: na podstawie danych z Urzędu Gminy Radziłów – 10.2020 r.

Z powyższych zestawień wynika, że najmniejsza liczba ludności zameldowanej na stałe zamieszkuje we wsiach: Sośnia (8), Dusze (12) i Szlaszy (20), zaś największa: w Radziłowie (1060), Klimaszewnicy (529), Słuczu (385).

Na jedną wieś przypada średnio 143 osoby. Większość małych i najmniejszych wsi położona jest w zachodniej części gminy z wyjątkiem wsi Sośnia, która położona jest na terenie parku we wschodniej części gminy. Zdecydowana większość to wsie o dużej i średniej liczbie mieszkańców. Większe wsie położone są w północnej i wschodniej części gminy.

Nierównomierne rozmieszczenie sieci osadniczej spowodowane jest położeniem części gminy na terenie słabo zaludnionego Biebrzańskiego Parku Narodowego. Teren parku i doliny Biebrzy jest mało zaludniony. Na terenie parku leży wieś Sośnia. Miejscowości leżące w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego to: Brychy, Łoje -Awissa, Radziłów, Karwowo, Ostrowik, Okrasin, Mścichy, Klimaszewnica.

Dominuje wieś Radziłów, która pełni funkcję wielofunkcyjnego gminnego ośrodka rozwoju. Wieś wyróżnia się również zachowanym bez większych zmian, wykształconym ostatecznie prawdopodobnie w XV i XVI wieku, układem przestrzennym. Układ urbanistyczny Radziłowa kształtował się od czasu lokacji miasta poprzez powstanie czterech głównych ulic wokół placu, dalszy rozwój miasta polegał na zabudowywaniu wylotów ulic. Urody całemu układowi urbanistycznemu dodają elementy krajobrazu, jakimi są przepływające wokół rzeki Wissa, Przytulanka, Matlak oplatające odnogami, starorzeczami zabudowę wsi.

Ośrodkami uzupełniającymi wspomagającymi ośrodek gminny w obsłudze ludności gminy są wsie: Klimaszewnica i Słucz, które wyróżniają się największą liczbą ludności w gminie oraz lepszym wyposażeniem w obiekty usługowe. Wieś Sośnia z uwagi na położenie bezpośrednio w BPN oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze pełnić będzie funkcję naukowo-edukacyjno-kulturową.

Wsie: Klimaszewnica i Słucz wspomagają ośrodek gminny w obsłudze ludności i rolnictwie w najbliższym sąsiedztwie.

W granicach administracyjnych gminy Radziłów znajduje się część Nadleśnictwa Rajgród.

W gminie Radziłów występują zróżnicowane warunki społeczno – gospodarcze. Poszczególne wsie różnią się pod względem powierzchni, liczby ludności, wielkości gospodarstw rolnych. Wśród nich są małe jednostki o liczbie nieprzekraczającej 50 osób, charakteryzujące się rzadko występującą zabudową. Przeważnie są to wsie położone peryferyjne, słabo skomunikowane, lub położone w sąsiedztwie większych wsi.

W strukturze osadniczej gminy należy wyróżnić wieś: Radziłów i Słucz z uwagi na walory kulturowe oraz wieś Sośnia ze względu na walory krajobrazowo – przyrodnicze.

Na obszarze gminy Radziłów nie ma nacisku inwestycyjnego na pozyskiwanie nowych terenów budowlanych. Występuje zabudowa przeważnie o charakterze skupionym, opartym o dawne założenia przestrzenne, tzn. „ulicówki”. Nowa zabudowa powstaje w oparciu o istniejący układ komunikacyjny funkcjonujący w gminie.

Rozwój zabudowy na terenach wiejskich uzależniony jest od zamożności mieszkańców, terenów chronionych na mocy ustawy o ochronie przyrody, ciągłego zmniejszania się zatrudnienia w produkcji rolnej przy jednoczesnej koncentracji arealu rolnego.

W dotychczasowych rozwiązaniach funkcjonalno – przestrzennych stosowano zasadę nie rozpraszania zabudowy poza skupione obszary osadnicze. Dalszy kierunek rozwoju zabudowy obszarów wiejskich będzie opierał się o istniejące tereny zwartej zabudowy wsi z tendencją do ich poszerzania. Na obszarze gminy dominować będzie zabudowa mieszkaniowa, głównie zagrodowa. W zależności od położenia miejscowości w stosunku do układu komunikacyjnego zabudowa zagrodowa w różnym stopniu uzupełniana jest zabudową jednorodzinną oraz adaptacją istniejących zagród do funkcji usługowych.

Funkcje gminy

Podstawową funkcją gminy jest rolnictwo (ukierunkowane na produkcję zwierzęcą – chów bydła mlecznego i trzody chlewnej), wykorzystujące uwarunkowania środowiska przyrodniczego i wysoką jakość przestrzeni.

Funkcje uzupełniające to usługi na rzecz rolnictwa i ludności oraz turystyka.

Miejscowość – Radziłów jest siedzibą administracji publicznej i pełni funkcję wielofunkcyjnego gminnego ośrodka rozwoju. W Radziłowie zlokalizowane są usługi zakresu administracji publicznej, obsługi ludności, w tym: handlu, rzemiosła nieuciążliwego, szkolnictwa, opieki zdrowotnej oraz obsługi rolnictwa.

Ośrodkami uzupełniającymi wspomagającymi ośrodek gminny w obsłudze ludności gminy są wsie o najwyższej liczbie ludności i wyróżniające się lepszym wyposażeniem w obiekty usługowe. Są to: Klimaszewnica i Słucz.

Szansą na rozwój terenów wiejskich mogą być tereny związane z funkcjami turystycznymi i rekreacyjnymi. Na obszarze całej gminy jest możliwy i pożądaný rozwój terenów o funkcji turystyczno-rekreacyjnej. Wśród walorów wypoczynkowych najważniejszą rolę odgrywa piękno krajobrazu. Agroturystyka oparta o indywidualne gospodarstwa rolne może być rozwijana na terenie całej gminy w obszarach zabudowy zagrodowej.

W Studium przyjęto zasadę zachowania dotychczasowych funkcji gminy i ich dalszą kontynuację oraz rozwój nowych.

Struktura użytkowania gruntów

Gmina Radziłów zajmuje obszar o powierzchni 19955 ha (powierzchnia ewidencyjna – stan na dzień 01.01.2021 roku), z czego grunty rolne zajmują powierzchnię 15386 ha i stanowią 77,10% ogólnej powierzchni gminy. Rozmieszczenie gruntów rolnych na obszarze gminy Radziłów jest nierównomierne. Główne obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej znajdują się w zachodniej i środkowej części gminy.

Na obszarze gminy grunty rolne są słabej i średniej jakości. Najlepsze jakościowo grunty występują w części zachodniej gminy i obniżają swoje walory użytkowe w kierunku wschodnim.

Wyższe klasy bonitacyjne III (IIIa, IIIb) i IV (IVa, IVb) występują w gruntach ornych stanowiąc łącznie 47,6 %, podczas, gdy w użytkach zielonych stanowią zaledwie 24,3 %.

Zaś odwrotna sytuacja występuje w użytkach zielonych klasy bonitacyjnej V i VI. Udział użytków zielonych klasy V i VI wynosi 75,8%, a gruntów rolnych 51,6%.

Cechą charakterystyczną gminy Radziłów jest duży udział trwałych użytków zielonych. Łąki i pastwiska zajmują powierzchnię 6596 ha, co stanowi 42,86 % powierzchni gruntów rolnych wynoszącej 15389 ha.

Użytki zielone skoncentrowane są w Kotlinie Biebrzańskiej, dnach dolin rzecznych, dolinkach i innych obniżeniach. Łąki i pastwiska występują głównie na glebach organicznych (tj. torfowych, torfowo – mułowych i murszowych) oraz madach. Gleby klasy IIIa i IIIb występują najczęściej w zachodniej części gminy w rejonie wsi: Zakrzewo, Glinki, Wiązownica, Racibory i Słucz.

Procentowy udział gruntów ornych i użytków zielonych w poszczególnych klasach obrazuje poniższa tabela.

Tabela nr 5. Procentowy udział gruntów ornych i użytków zielonych w poszczególnych klasach.

Klasa bonitacyjna	Procentowy udział gruntów ornych [%]	Procentowy udział użytków zielonych [%]
III	-	0,5
IIIa	0,2	-
IIIb	1,9	-
IV	-	23,8
IVa	14,8	-
IVb	31,6	-
V	28,7	32,0
VI	22,9	43,8

Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów – Łomżyński Zespół Projektowo – Inwestycyjny – 2004 r.

3. ZAGOSPODAROWANIE I UZBROJENIE TERENU

Najtrwalszymi elementami zainwestowania, które bezwzględnie muszą być utrzymane w strukturze przestrzennej gminy Radziłów, mimo tego, że mogą stanowić barierę dla rozwoju przestrzennego są urządzenia związane z komunikacją i infrastrukturą techniczną sieciową, m.in. są to: droga

wojewódzka, drogi powiatowe i gminne oraz sieci wodociągowe i kanalizacyjne, linie elektroenergetyczne i telekomunikacyjne. Na terenie gminy Radziłów brak jest sieci gazu przewodowego oraz zbiorczych systemów ogrzewania. Gospodarka odpadami oparta jest o komunalne wysypisko odpadów stałych w Czartorii, gmina Miastkowo.

użytkowane wspólnie z miastem oraz własny system zbiórki i transportu śmieci.

Systemy komunikacji i infrastruktury technicznej zostały szczegółowo scharakteryzowane w Rozdziale XVI.

Nienaruszalna jest również struktura funkcjonalno – przestrzenna gminy wykształcona na przestrzeni wieków w obrębie jednostek osadniczych.

Polityka przestrzenna w gminie Radziłów jest realizowana na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zostały omówione w Rozdziale III (*Tabela nr 6 i 7*). Istniejące zainwestowanie w gminie Radziłów można uznać, że jest w dobrym stanie technicznym. Zabudowa mieszkaniowa, usługowa i produkcyjna są w zasadzie zadbane. W wielu gospodarstwach występują jednak obiekty w złym stanie technicznym, które nie kwalifikują się już do remontu. Ogólnie można powiedzieć, że w gminie nie ma obszarów wymagających, radykalnego przekształcenia, natomiast pewne niedociągnięcia w zakresie estetyki i stanu technicznego zabudowy są możliwe do usunięcia. Istniejące zainwestowanie powinno być utrzymane.

Bezwzględne utrzymanie w dobrym stanie wymagają wsie z historycznie ukształtowaną zabudową zabytkową / lub obiekty skoncentrowane, m.in. w:

- Radziłowie – teren części miasta (średniowiecznego układu miasta) wraz z otoczeniem i terenem zespołu kościoła parafialnego, ul. Ogrodowej, młyn elektryczny;
- Słuczu – wokół założenia dworsko – ogrodowego z folwarkiem, spichlerzem i gorzelnią oraz wolnym obszarem nad rzeką, kościół parafialny i plebania;
- Radziłowie, Słucz, Mścichach, Karwowie, Klimaszewnicy, Kownatkach, Kieljanach, Łojach Awissa, Okrasinie, Wypychach, Konopkach i Błoniach – zabytkowa zabudowa mieszkalna i gospodarcza;
- Kramarzewie – kościół filialny Św. Barbary;
- Raciborach – kapliczka;
- Karwowie – młyn wodny oraz
- cmentarze rzymsko – katolickie w Radziłowie i Słuczu, cmentarz żydowski w Radziłowie, cmentarz z II wojny światowej w Radziłowie i cmentarz żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej.

Nowsza zabudowa, obrastająca wokół historyczne układy, choć nie zawsze prawidłowo zlokalizowana, musi być utrzymana ze względu na jej dobry stan techniczny i brak możliwości naruszenia własności (konieczność wprowadzenia ładu przestrzennego jest zbyt słabym argumentem, by można myśleć o jej likwidacji).

W zabudowie skupionej znajduje się zwykle tylko w centrum wsi, a poza nim zabudowa występuje w formie rozproszonej. Nie pozostaje to bez znaczenia, dla kształtowania przyszłych jednostek osadniczych: duży udział będzie stanowiła tzw. zabudowa plombowa uzupełniająca „luki” między zabudową już istniejącą oraz powiększanie terenów. W ten sposób niejako wymuszone jest rozciągnięcie wsi wzdłuż dróg wychodzących z nich (chodzi również o wykorzystanie uzbrojenia, które zostało już wykonane).

Istniejące zainwestowanie w zasadniczy sposób rzutować będzie na zagospodarowanie przestrzenne przyjęte w Studium na obszarach wiejskich, ponieważ należałoby utrzymać praktycznie całe istniejące zainwestowanie. Można spodziewać się tylko nielicznych, drobnych przekształceń (zmiana funkcji, przebudowa, itp.) nierzutujących w sposób istotny na charakter zagospodarowania.

Przy konstruowaniu Studium obowiązuje jednak zasada, kontynuowania rozwiązań przestrzennych z poprzednich opracowań planistycznych i wprowadzenia zmian tylko w tych miejscach, w których jest to bezwzględnie konieczne. W ramach prac nad niniejszym Studium przeanalizowano również ustalenia obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i zmian, pod kątem możliwości przyjęcia w Studium ich ustaleń.

ROZDZIAŁ III. STAN ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGI JEGO OCHRONY

Stosownie do art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku poprzez „ład przestrzenny” należy rozumieć takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno – estetyczne. Jest to pojęcie wieloaspektowe, które łączy ze sobą aspekty: społeczne, gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno – estetyczne i odnosi się do wszystkich poziomów planowania przestrzennego. Ład przestrzenny, to pożądaný stan zagospodarowania przestrzennego, którego wyznacznikiem jest harmonia, równowaga, porządek, proporcjonalność i czytelność.

Podstawowym narzędziem służącym do ochrony ładu przestrzennego w gminie jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Główne symptomy braku ładu przestrzennego to:

- chaotyczna zabudowa;
- niekontrolowana suburbanizacja, a w jej wyniku ubytek terenów otwartych;
- brak poszanowania dla dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- zawłaszczenia przestrzeni publicznych.

Po dokonaniu analizy stanu ładu przestrzennego można ocenić, że jest on w gminie Radziłów poprawny i nie odbiega od przeciętnego w regionie. Nie stwierdzono rażących dysharmonii w otaczającym krajobrazie. Niekorzystnym zjawiskiem jest występowanie zabudowy w złym stanie technicznym.

W Radziłowie oprócz budynków prywatnych, gruntownego remontu wymagają budynki Spółdzielni Usług Rolniczych, Poczty, Posterunku Policji, młyna, zlewni mleka, stacji wodociągowych i oczyszczalni ścieków. W pozostałych wsiach również występują obiekty wymagające kapitalnych remontów.

Problemem jest droga wojewódzka nr 668 oraz drogi powiatowe i gminne, nie wszystkie posiadają nawierzchnię bitumiczną lub z asfaltu, są z licznymi ubytkami, bez chodników i wymagają remontów. Na obszarze gminy istnieją niezrekultywowane tereny poeksploatacyjne. Powszechne jest zjawisko wyrzucania odpadów do lasów, rowów przydrożnych i zagłębi.

Gmina Radziłów posiada na ogół korzystne dla lokalizacji budownictwa warunki fizjograficzne umożliwiające rozwój przestrzenny poszczególnych jednostek osadniczych.

Ograniczeniami w rozwoju przestrzennym części miejscowości są:

- położenie znaczącej części powierzchni gminy na obszarach prawnie chronionych (BPN z otuliną, obszary Natura 2000) w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody;
- położenie na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią;
- występowanie gleb chronionych w III i IV klasie bonitacyjnej;
- podmokłe doliny i obniżenia terenowe;
- kompleksy leśne.

Na zmiany przestrzenne, które powodują różne formy przekształceń ma wpływ wiele czynników, m.in.: rozwój komunikacji, rozwój urbanizacji na terenach, zmiany demograficzne (ubytek ludności) a także zmiany jej struktury zawodowej, ubytek liczby gospodarstw rolnych, powiększanie się gospodarstw rolnych.

Na obszarze gminy istnieją niezrekultywowane tereny poeksploatacyjne obniżające walory krajobrazowe. Powszechne jest zjawisko wyrzucanie przez rolników do lasów, przydrożnych rowów i zagłębi odpadów powstających w gospodarstwach rolnych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Gmina Radziłów posiada sporządzone Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów, które zostało uchwalone Uchwałą Nr XXXV/225/13 Rady Gminy Radziłów z dnia 31 maja 2013 roku. Od tego czasu nie dokonywano zmian w Studium.

Obowiązujące Studium składa się części tekstowej zawierającej uwarunkowania (część I) i kierunki (część II) oraz części graficznej (rysunki w skali 1:10000 i 1:25000). Część uwarunkowania zawiera treści związane ze stanem istniejącym, diagnozę społeczno – gospodarczą gminy i możliwości rozwoju. Część kierunki zawiera treści związane z przyjętymi przez Radę Gminy działaniami w przestrzeni.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów obszar gminy został podzielony na dwie podstawowe strefy funkcjonalno – przestrzenne:

- strefę wschodnią, w której dominuje funkcja ekologiczna, której granica pokrywa się z granicą otuliny Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz obszarów Natura 2000;
- strefę zachodnią, w której dominuje funkcja rolnicza, strefa obejmuje pozostały obszar gminy.

Dla każdej strefy ustalono kierunki rozwoju przestrzennego.

Ustalono, że podstawową funkcją gminy jest rozwój produkcji rolnej ukierunkowany na produkcję zwierzęcą (chów bydła mlecznego i trzody chlewnej). Funkcjami uzupełniającymi są usługi z zakresu obsługi rolnictwa i produkcja związana z przetwórstwem surowców rolnych. Ustalono, że głównymi funkcjami ośrodka gminnego Radziłów będzie: mieszkalnictwo, usługi na poziomie gminny z zakresu administracji, infrastruktury społecznej i oświaty oraz obsługa ruchu turystycznego.

Jako cel główny rozwoju gminy Radziłów uznano tworzenie warunków przestrzennych do osiągnięcia harmonijnego, wszechstronnego i trwałego rozwoju struktury przestrzennej miejscowości Radziłów oraz wsi, zapewniających sukcesywny wzrost, podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej, jakości zamieszkania, pracy, obsługi, rekreacji i wypoczynku, przy zachowaniu właściwych relacji między strategicznymi celami szczegółowymi.

Rada Gminy Radziłów podjęła Uchwałą Nr XX/166/2020 z dnia 29 czerwca 2020 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów, uznając potrzebę aktualizacji obowiązującego Studium, m.in. w zakresie objętym wnioskami podmiotów występujących o zmianę planu zagospodarowania przestrzennego i zmianę studium.

Konieczność zmiany Studium wynika z przesłanek wymienionych w Rozdziale I pkt 7.

Ocena aktualności Studium

Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów uchwalone Uchwałą Nr XXXV/225/13 Rady Gminy Radziłów z dnia 31 maja 2013 roku sporządzone zostało w trybie ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym regulującej kwestię planowania przestrzennego.

Zakres Studium jest merytorycznie zgodny z przepisami aktualnymi w dacie jego sporządzenia. Od czasu jego uchwalenia, tj. od 2013 roku ustawodawca w znaczący sposób zmienił bowiem wymogi dotyczące zarówno uwarunkowań, jak i kierunków rozwoju przestrzennego.

Obowiązujące Studium siłą rzeczy nie może spełniać wszystkich wymogów aktualnie obowiązującej w/wym. ustawy. Istotne rozbieżności formalne dotyczą wymagań ustawowych, jednak zasadnicza zmiana roli studium w systemie planowania przestrzennego powoduje, że obowiązujący dokument Studium nie może już dobrze pełnić swoich funkcji wobec aktualnie i w przyszłości sporządzanych planów miejscowych.

Stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 7, ust. 2 pkt 1, ust. 5, 6 i 7 ustawy w/wym. istotna zmiana dotyczy określenia potrzeb i możliwości rozwoju gminy, uwzględniających w szczególności:

- analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne;
- prognozy demograficzne, w tym uwzględniające, tam gdzie to uzasadnione, migracje w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka wojewódzkiego;
- możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy;
- bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę.

W studium określa się uwzględniając bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę, kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów, w tym wynikające z audytu krajobrazowego oraz kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny przeznaczone pod zabudowę oraz tereny wyłączone spod zabudowy.

Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę zawiera zapotrzebowanie na nową zabudowę na podstawie dokonanych analiz ekonomicznych, środowiskowych, społecznych, prognoz demograficznych oraz możliwości finansowych gminy, itd.

Szacuje się również chłonność terenów, w tym obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej oraz pozostałych obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę. Następnie porównuje maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę z wynikiem szacunkowej chłonności terenów położonych w gminie w zwartej strukturze oraz w obszarach przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę.

Wyniki analizy wskazują dalsze działania samorządu gminnego i przesądzają, czy powinno się wyznaczać nowe tereny inwestycyjne w gminie, a jeśli tak to dla jakich funkcji.

Art. 10 ust. 2 pkt 16 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nakłada wymóg określenia w studium obszarów funkcjonalnych o znaczeniu lokalnym w zależności od uwarunkowań i potrzeb zagospodarowania występujących w gminie. „Obszar funkcjonalny” jest to obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiący zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju.

Przepisy o utworzeniu obszarów funkcjonalnych na dzień dzisiejszy nie mają przepisów wykonawczych. Jeszcze nie zostały wyznaczone obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadlokalnym. Po ich wyznaczeniu, w zależności od przebiegu ich granic powinny być uwzględnione w studium gminy.

Stosownie do art 10 ust. 1 pkt 3 ustawy j.w. określa się wymóg uwzględnienia w studium uwarunkowań wynikających ze stanu krajobrazu kulturowego.

W związku z art 10 ust. 1 pkt 4a) w studium określa się uwarunkowania wynikające z rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych. Obowiązek sporządzenia audytu spoczywa na organach samorządu wojewódzkiego. Ustalenia tego dokumentu będą determinowały zasady zagospodarowania gminy i wyznaczały kierunki rozwoju społeczno – gospodarczego.

Ochronę przed powodzią prowadzi się z uwzględnieniem map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym. Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie w dniu 5 października 2015 roku przekazał Gminie Radziłów mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego.

W studium należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej (art. 10 ust. 1 pkt 15 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Na podstawie art. 10 ust. 2 pkt 14 ustawy w studium określa się obszary wymagające obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji. Określa się również obszary zdegradowane (pkt 14a). Wskazać należy, iż Rada Gminy Radziłów nie podjęła uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i Obszaru Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o której mowa w Rozdziale 5 ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji.

Studium, tak jak dotychczas, nie jest aktem prawa miejscowego. Istotną zmianą jest to, że ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych.

Studium jest bowiem aktem planistycznym o charakterze kompleksowym i musi odnosić się do całego obszaru gminy (vide art. 9 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Dostosowanie formalne do obowiązującego obecnie systemu planistycznego wymaga zasadniczych zmian treści i formy zapisów Studium. Biorąc pod uwagę uwarunkowania gospodarcze i rozwojowe ostatnich lat w Studium należy przyjąć rozwiązania docelowe, zapewniające stabilność i długą aktualność Studium. W oparciu o politykę zapisaną w Studium należy przyjąć wieloletni program sporządzania planów miejscowych lub zmian.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Podstawowym instrumentem ustalającym regulacje prawne oraz standardy zapewniające niekolizyjność funkcji i jakość przestrzeni gminy w poszczególnych strefach są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

W świetle obowiązujących przepisów prawnych plan miejscowy wprowadza ład przestrzenny tj. zapobiega rozpraszaniu zabudowy, określa gabaryty zabudowy, ułatwia realizację inwestycji celu

publicznego, w tym obszarów przestrzeni publicznych stanowiących element krystalizacji układu przestrzennego terenów urbanizacji kształtowanych w formie osi widokowych, dominant, panoram, placów, wnętrz urbanistycznych, ciągów pieszych i rowerowych, terenów zieleni, itp.

Wójt Gminy Radziłów sporządził w trybie ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym następujące plany:

Tabela nr 6. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sporządzonych w trybie ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym.

Lp.	Nazwa planu	Powierzchnia planu (ha)	Nr uchwały i publikacja
1.	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla terenu oczyszczalni ścieków (dot. miejscowości Klimaszewnica)	0,20	Nr XXVII/112/97 z dnia 7 sierpnia 1997 r. (Dz. Urz. Woj. Łomżyńskiego Nr 11 poz. 76 z 1997 r.)
2.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów (dot. wsi: Radziłów, Słucz, Sośnia, Mścichy, Glinki, Łoje-Awissa) - dla Radziłowa, Słucza i Sośni – nastąpiła zmiana planu	1,19	Nr XXXVIII/189/02 z 30 sierpnia 2002 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 59 poz. 1328 z 9 listopada 2002 r.)
3.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów w części dotyczącej terenów we wsiach Karwowo i Wiązownica	1,1	Nr VII/31/03 z 12 czerwca 2003 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 64, poz. 1331 z 30 czerwca 2003 r.)

Opracowanie własne.

Wójt Gminy Radziłów sporządził w trybie ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym następujące plany:

Tabela nr 7. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sporządzonych w trybie ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Lp.	Nazwa planu	Powierzchnia planu	Nr uchwały i publikacja
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów	1858,84	Nr XXXIX/188/06 z 27 lipca 2006 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 222 poz. 2165 z 27 lipca 2006 r.)
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy miejscowości Słucz	179,12	Nr XXXV/208/09 z 28 sierpnia 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 200 poz. 2197 z 13 października 2009 r.)
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów „Tereny zabudowy mieszkaniowej i usług”	3,30	Nr XXXVI/238/13 z dnia 28 czerwca 2013r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2013 r. poz. 2920)
4.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów	5,30	Nr XXXV/226/13 z dnia 13 maja 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego w dniu 18 czerwca 2013 r. poz. nr 2621)

5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy miejscowości Rydzewo Szlacheckie	33,62	Nr XXXVI/227/13 z dnia 31 maja 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego w dniu 18 czerwca 2013 r. poz. nr 2622)
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębie wsi Sośnia, gmina Radziłów	27,52	Nr II/9/18 z dnia 6 grudnia 2018r., (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z dnia 24 stycznia 2019 r. poz. 600)

Opracowanie własne.

Rada Gminy Radziłów podjęła następujące uchwały w sprawie planów miejscowych:

- uchwała nr VI/61/2019 z dnia 28 marca 2019 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów terenu położonego przy ul. Łomżyńskiej;
- uchwała nr VI/62/2019 z dnia 28 marca 2019 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów terenu położonego przy drodze powiatowej Nr 1812B;
- uchwała nr IX/83/2019 z dnia 26 czerwca 2019 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie wsi Mścichy;
- uchwała nr XXIV/186/2020 z dnia 19 listopada 2020 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów oraz części obrębu Dusze – Dębówka.

W związku z powyższymi uchwałami podjęto prace planistyczne nad projektami planów.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Radziłów obejmują łącznie powierzchnię ok. 2110 ha, co stanowi 10,6 % (dane: stan na 2018 rok) ogólnej powierzchni gminy. Ponadto ok. 18,85% powierzchni gminy znajduje się w obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego, gdzie będą obowiązywać ustalenia Planu ochrony parku.

Pozostała część gminy nie jest objęta obowiązującymi miejscowymi planem zagospodarowania przestrzennego i nie podjęto uchwał o przystąpieniu do sporządzenia planów lub zmian.

ROZDZIAŁ IV.

DIAGNOZA, O KTÓREJ MOWA W ART. 10a UST. 1 USTAWY Z DNIA 6 GRUDNIA 2006 ROKU O ZASADACH PROWADZENIA POLITYKI ROZWOJU, PRZYGOTOWANEJ NA POTRZEBY STRATEGII ROZWOJU GMINY

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju reguluje zasady prowadzenia polityki rozwoju, podmioty prowadzące tę politykę oraz tryb współpracy między nimi. Jest to pierwsza regulacja prawna, która kompleksowo normuje kwestie sposobu prowadzenia polityki rozwoju i dotyczy wszystkich podmiotów realizujących tę politykę oraz wszystkich środków jej finansowania. Zakres polityki rozwoju obejmuje takie obszary aktywności państwa, jak:

- polityka społeczna;
- polityka regionalna;
- polityka przemysłowa;
- polityka rolna;
- polityka naukowa;
- polityka ekologiczna.

Polityka rozwoju prowadzona jest w skali lokalnej – przez samorząd powiatowy i gminny. Realizuje się ją przy pomocy strategii rozwoju kraju, strategii sektorowych, planów wykonawczych oraz programów operacyjnych.

Strategia Rozwoju Gminy Radziłów do roku 2030 po przyjęciu jej stanowić będzie plan działania wyznaczający strategiczne cele rozwoju gminy w perspektywie kolejnych 10 lat.

Ustalenia zawarte w Strategii stanowią podstawę do prowadzenia przez władze samorządowe średniookresowej i długookresowej polityki rozwoju społecznego, gospodarczego oraz przestrzennego.

Wokół zawartych w dokumencie ustaleń koncentrować się będą działania władz samorządowych, a także innych interesariuszy, zmierzające do zapewnienia jak najlepszych warunków do dalszego rozwoju gospodarczego i życia mieszkańców wspólnoty samorządowej.

ROZDZIAŁ V.

STAN ŚRODOWISKA, W TYM STAN ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚĆ I JAKOŚĆ ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGI OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

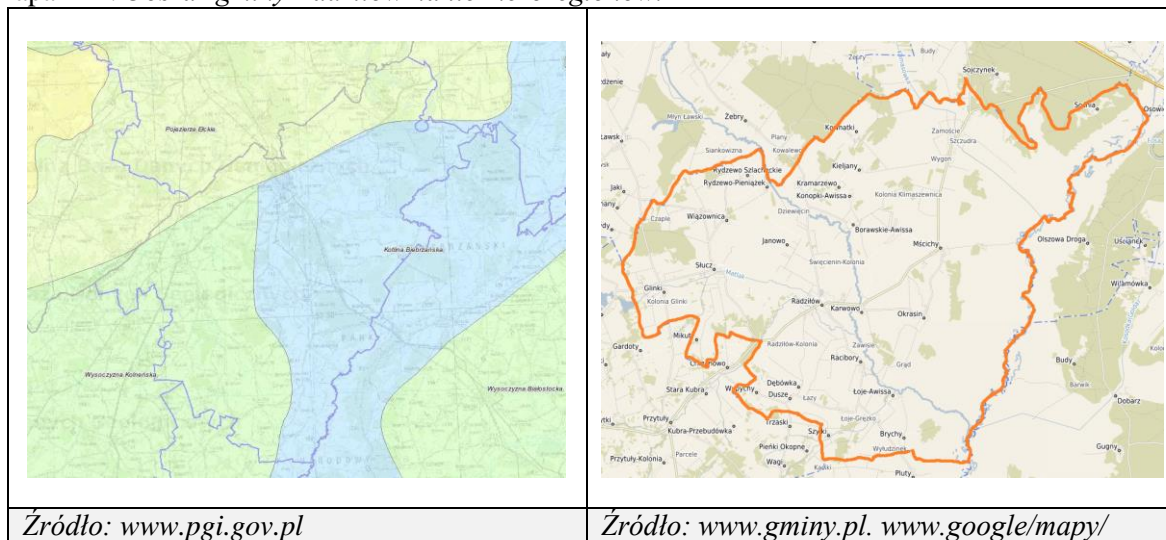
1. STAN ŚRODOWISKA

Położenie geograficzne

Według regionalizacji fizyczno – geograficznej obszar gminy Radziłów (wg Jerzego Kondrackiego, 2002) znajduje się w obrębie dwóch mezoregionów należących do makroregionu Niziny Północnopodlaskiej:

- Wysoczyzny Kolneńskiej (część zachodnia);
- Kotliny Biebrzańskiej (część wschodnia)

Mapa nr 1. Obszar gminy Radziłów na tle mezoregionów.

Rzeźba terenu

Rzeźba terenu obszaru gminy Radziłów została ukształtowana w wyniku akumulacyjnej działalności lodowca, w szczególności w czasie zlodowacenia środkowopolskiego (stadiał Mławy), a następnie podlegała procesom denudacji polegającym na łagodzeniu wcześniejszych brył oraz przekształcaniu w nowe formy. Dominującą jednostką geomorfologiczną jest wysoczyzna morenowa falista o nachyleniach nieprzekraczających ok. 5%.

Na obszarze gminy Radziłów można wyróżnić dwa poziomy wysoczyznowe:

- pierwszy – odznaczający się urozmaiconą rzeźbą z wyraźnie zarysowującymi się w terenie krawędziami erozyjnymi o względnych wysokościach w przedziale 5÷15 m, obejmuje zachodnią i południowo – zachodnią część położoną na zachód od rzeki Matlak na wysokości: 115÷145 m n.p.m.;

- drugi – charakteryzuje się mniejszym urzeźbieniem, lecz większymi deniwelacjami wynikającymi z późniejszego rozcięcia dolinami rzecznyymi, usytuowany jest na wysokości 110÷125 m n.p.m.

Na terenie całej części wysoczyznowej występują powszechnie kulminacje terenu tworzące pagórki i wzgórza kemów oraz moren martwego lodu o wysokościach względnych 3÷10 m.

W północnej części gminy w pobliżu wsi Kownatki, występuje wzgórze moreny czołowej wyniesione ponad 20 m nad okolicę. Pomimo zaawansowanych procesów denudacyjnych nachylenia stoków moreny przekraczają 5%, a w najwyższych partiach nawet 10%.

Wysoczyznę rozcinają liczne formy dolinowe o różnym pochodzeniu.

Są to m.in.:

- suche dolinki wód roztopowych o łagodnych zboczach, wcięte 3-4 m w podłoże usytuowane w północno – środkowej części gminy w okolicach wsi: Klimaszewnica, Kieljany, Borawskie Awissa, Świącienin i Okrasin;
- dolinki denudacyjne wcięte 2-3 m o podobnym wyglądzie lecz okresowo wykorzystywane przez ciekę o charakterze epizodycznym występujące w środkowej i zachodniej części gminy;
- płaskie i podmokłe dolinki fluwialno – denudacyjne o głębokościach 1-3 m, zazwyczaj podmokłe, odwadniane przez ciekę epizodyczne lub okresowe, charakterystyczne dla południowej i zachodniej części obszaru gminy;
- doliny rzeczne o ostrzej zarysowanych zboczach i płaskich podmokłych dnach z fragmentarycznie zachowanymi nadzalewowymi tarasami akumulacyjnymi, prowadzące stałe ciekę wodne – dolina Wissy, Przytulanki i Matlaka.

Wschodnią część gminy zajmuje rozległa i płaska równina torfowa stanowiąca część Kotliny Biebrzańskiej, okresowo zalewana wodami rzecznyymi Biebrzy. W granicach gminy Radziłów znajduje się tylko fragment doliny o zmiennej szerokości.

W północno – wschodniej części gminy w okolicach wsi Klimaszewnica i Sośnia, ponad równinę wznoszą się wydmy o nieregularnych kształtach i wysokościach względnych 2-5 m oraz obszary piasków przewianych.

Obecne są także formy pochodzenia antropogenicznego, takie jak: wyrobiska poeksploatacyjne, rowy melioracyjne i nasypy budowlano – drogowe.

Budowa geologiczna

Pod względem budowy geologicznej gmina Radziłów położona jest na wyniesieniu mazursko – suwalskim w obrębie platformy wschodnioeuropejskiej.

Prekambryjskie krystaliczne podłoże wykształcone w postaci gnejsów i kwarcytów występuje dość płytko (ok. 500 m), pod stosunkowo niewielką pokrywą młodszych skał osadowych mezozoicznych i kenozoicznych. Na całym obszarze nie występują natomiast utwory ery paleozoicznej.

Bezpośrednio na skalach prekambry zalegają utwory mezozoiczne (jura środkowa i jura górna) składające się z wapieni, mułowców, margli ilastych, iłowców i piasków. Łukę geologiczną tworzą: jura dolna i kreda dolna. Kredę środkową reprezentują piaski kwarcytowe i glaukonitowe, iłowce i mułowce, natomiast kredę górną - kreda piaszczysta, margle, piaski glaukonitowe i piaszkowce. Strop osadów znajduje się na głębokości 100 – 120 m n.p.m.

Utwory kredowe są przykryte na całym obszarze przez utwory trzeciorzędowe (m.in. piaski, ropy, muły) o zróżnicowanej miąższości.

Utwory czwartorzędowe o średniej miąższości ok. 100-120 m reprezentowane są przez starsze osady plejstocenyjskie składające się głównie z glin i piasków akumulacji lodowcowej oraz piasków i żwirów wodnolodowcowych oraz eolicznych, a także utworów zastoiskowych, t.j. ropy i pyłów.

Na terenie gminy nie występują plejstocenyjskie osady najstarszego zlodowacenia podlaskiego. Natomiast powszechne są utwory zaliczane do zlodowaceń południowopolskich (miąższość do 42 do 54 m). Utwory związane ze zlodowaceniem środkowopolskim są powszechne w sąsiedztwie doliny Biebrzy, osiągając w okolicach wsi Mścichy znaczną grubość – 85 m. Najczęściej utwory te mają miąższość 60 -70 m. Na znacznych powierzchniach basenu Biebrzy Środkowej i Dolnej utwory te zostały zniszczone.

Najpowszechniej występującymi utworami pokrywającymi wysoczyznę morenową są zwałowe piaski gliny. Na nich w formie czap, występują wodnolodowcowe piaski i żwiry kemowe. Serie piaszczysto – żwirowe odznaczają się zróżnicowaniem granulacji ziaren i osiągają znaczne miąższości.

Młodsze utwory postglacjalne i holocenyckie reprezentowane są przez osady eoliczne, rzeczne, bagienne i aluwialno – deluwialne.

W północno – wschodniej części występują piaski eoliczne budujące pola piasków przewianych oraz wydmy. Powstały one na podłożu mineralnym torfowisk. Osady eoliczne w dolinie Biebrzy zbudowane są w 60 – 70% z piasku drobnoziarnistego oraz w znacznej frakcji pyłu (do 20%).

Dolinę Biebrzy, Wissy, Matlaka i innych cieków wodnych wypełniają torfy oraz piaski i żwiry rzeczne. Przeważają na ogół złoża torfowe o miąższości do 1,5 m, choć w okolicach Sośni grubość pokładów torfu wzrasta do 2 – 3 m, a w pobliżu wsi Mścichy torfy osiągają miąższość nawet 4 m. Na przeważającej części obszaru torfy zalegają na piaszczystym podłożu mineralnym, a tylko lokalnie na podkładach gytii.

Budowa złóż torfowych jest zróżnicowana. Na odcinku między Osowcem, a dopływem Biebrzy – Wissą przeważają torfy trzcinowe. Jedynie w sąsiedztwie Klimaszewnicy dominują torfy mszysto – darniowe przykryte torfami turzycowiskowymi. Przeważającą środkową część złoża budują w spągu torfy łożowe z odłożonymi wyżej torfami turzycowiskowymi lub mechowiskowymi. W zawiądmionej zachodniej części poziomu rozwinęły się na niewielkich powierzchniach torfowiska wysokie o małej miąższości (do 1,25 m).

Złoża surowców naturalnych występują w nieznacznych ilościach.

Pokrywa glebowa

Gleby na obszarze gminy Radziłów wykształciły się z utworów czwartorzędowych, plejstocenyckich piasków i glin lodowcowych, piasków wodnolodowcowych oraz holocenyckich utworów rzecznych ni bagiennych.

Duże zróżnicowanie przestrzenne gleb jest wynikiem różnego składu mechanicznego oraz odmiennych stosunków wodnych. W obrębie wysoczyzny dominują gleby brunatne i bielcowe. W dolinach natomiast gleby torfowe, torfowo – mułowe, murszowe i mady.

Znaczącą pozycję w strukturze użytkowania zajmują użytki zielone skoncentrowane w Kotlinie Biebrzańskiej, dnach dolin rzecznych, dolinkach i innych obniżeniach terenowych. Łąki i pastwiska występują głównie na glebach organicznych (torfowych, torfowo – mułowych, murszowych) oraz na madach.

Najwyższą wartość rolniczą posiadają gleby zaliczone do 2 kompleksu pszennego dobrego oraz 4 kompleksu żytniego bardzo dobrego oraz odpowiednio do IIIa i IIIb klasy bonitacyjnej gruntów rolnych. Posiadają dobrze wykształconą warstwę próchniczą oraz dobre stosunki wodne i są odpowiednie dla wymagających upraw polowych, warzywnictwa i ogrodnictwa. Występują w zachodniej części gminy w rejonie wsi: Glinki, Zakrzewo, Wiązownica, Racibory i Słucz.

Do obszarów o potencjalnie korzystnych warunkach dla rolnictwa należą gleby 8 kompleksu zbożowo – pastewnego w IIIa – V klasie bonitacyjnej. Z uwagi na nadmierne uwilgotnienie gleby te po zabiegach melioracyjnych osiągają wartość 2 kompleksu pszennego dobrego. Występują w okolicach wsi: Brodowo, Dębówka Dusze, Konopki Błonie i Wypychy.

Średnio korzystnymi wartościami produkcyjnymi odznaczają się gleby 5 kompleksu żytniego dobrego w IVa i IVb klasie bonitacyjnej gruntów ornych. Gleby te są mniej zasobne w składniki pokarmowe i bardziej wrażliwe na przesuszanie. Występują one w dużym rozprzestrzenianiu na obszarze gminy (m.in. Radziłów, Karwowo, Mścichy, Święcienin, Borawskie, Kownatki, Dębówka Dusze, Wypychy, Szyjki, Barwiki).

Mało korzystne warunki glebowe reprezentują gleby wytworzone z piasków i żwirów wodnolodowcowych. W większości należą one do 6 kompleksu żytniego słabego w VIb – V klasie bonitacyjnej i położone są w środkowej części gminy, w pasie od wsi Rydzewo i Kownatki na północy po wieś Brychy i Wypychy na południu.

Gleby wykształcone z piasków luźnych należące do 7 kompleksu żytniego bardzo słabego i VI klasy bonitacyjnej występują w okolicach Radziłowa, Słucza, Rydzewa Pieniążek, Kownatek, Klimaszewnicy i Sośni. Są to najsłabsze gleby występujące na obszarze gminy Radziłów.

Stosunki wodne

Pod względem hydrograficznym gmina Radziłów położona jest w dorzeczu Biebrzy, będącej prawobrzeżnym dopływem Narwi. Biebrza na całym 25 km odcinku stanowi wschodnią granicę gminy. Całkowita powierzchnia zlewni rzeki wynosi 7051,2 km².

Biebrza płynie szeroką, płaską i zabagnioną doliną, silnie meandrując. Jest to rzeka o typowo nizinnym charakterze z niskimi spadkami (średni spadek zwierciadła wody Biebrzy od źródeł do ujęcia wynosi 0,36%). Biebrza posiada nieuregulowane, o zmiennej szerokości koryto (od kilku metrów w Basenie Północnym do kilkunastu metrów w jej dolnym biegu) z licznymi starorzeczami porośniętymi roślinnością bagienną, która świadczy o dawnym przebiegu koryta rzecznego.

Podczas wiosennych roztopów i wylewów rzeka zatapia całą rozległą dolinę nie powodując większych strat gospodarczych. W basenie południowym rozładowują się fale powodziowe Biebrzy, które stanowią nierozłączny element funkcjonowania środowiska przyrodniczego w dolinie.

Wahania rocznych ekstremalnych stanów wody z wielolecia na wodowskazie w Burzynie wynoszą 335 cm przy maksymalnym 427 cm w kwietniu i minimum 92 cm w sierpniu. Średnioroczne stany wód rzecznych kształtują się na poziomie 288 cm.

Głównym dopływem Biebrzy jest rzeka Wissa uchodząca do niej poniżej wsi Łoje-Awissa. Rzeka stanowi oś hydrograficzną gminy przepoławiając ją z północnego – zachodu na południowy wschód. Nieuregulowane koryto rzeczne sprawia, że rzeka silnie meandruje, a jej koryto nabiera malowniczego charakteru krajobrazowo przyrodniczego. Wahania stanów wód w rzece z wielolecia dla stacji wodowskazowej w Czachach zawierają się pomiędzy maksimum 370 cm w lutym i minimum 214 cm w maju, przy średnim rocznym stanie 226 cm.

Wysoczyzna odwadniana jest przez inne drobniejsze cieki wodne stanowiące prawobrzeżne dopływy Wissy. Są to m.in. ciek Matlak (Radziłówka) przepływający przez wsie Glinki i Słucz oraz jej prawobrzeżny ciek Przytulanka. Matlak powyżej Radziłowa z prawej strony przejmuje wody niewielkiego dopływu spod Wiązownicy. We wsi Łoje – Awissa kończy swój bieg niewielki ciek o nazwie Kubrzanka, stanowiący prawobrzeżny dopływ Wissy.

Pozostałe obszary wysoczyznowe odwadniane są przez małe, często bezimienne cieki włączone w systemy rowów melioracyjnych, jak np. w północno – wschodniej części gminy Klimaszewnica (Klimasówka).

Przeprowadzone w latach ubiegłych melioracje gruntów rolnych przyczyniły się do zmiany charakteru małych cieków wodnych w rowy melioracyjne o wyprostowanych korytach i przyspieszonym odpływie wód.

Gmina pozbawiona jest większych zbiorników naturalnych, bądź sztucznych zbiorników wodnych. Jedynie w dolinie Biebrzy występują formy wód stojących – starorzeczca.

Obszar gminy Radziłów podzielony jest na dwa rejony o odmiennych warunkach występowania wód gruntowych.

Pierwszy rejon obejmuje strefę koncentracji wód powierzchniowych i gruntowych na terenach położonych we wschodniej części gminy (Kotlina Biebrzańska) oraz dolin rzecznych, dolin denudacyjnych i obniżów, gdzie wody gruntowe tworzą ciągły i swobodny poziom utrzymujący się w łatwo przepuszczalnych piaskach i żwirach rzecznych, utworach bagiennych i piaskach eolicznych. Obszar ten zasilany jest wodami opadowymi, infiltracyjnymi oraz spływem powierzchniowym i podziemnym z sąsiednich terenów. Wody tego poziomu powiązane są z wodami rzeczными, a wahania zwierciadła wód gruntowych uzależnione są od stanów wód w rzekach i intensywności opadów atmosferycznych.

W dolinach rzek oraz pozostałych dolinkach i zagłębieniach wody gruntowe występują najpłycej, poniżej 2 m i tam stanowią one ograniczenia dla budownictwa.

Odmienne warunki hydrogeologiczne panują na obszarach, gdzie zasadniczy poziom wód gruntowych zalega pod warstwą trudno przepuszczalnych utworów gliniastych (część środkowa i zachodnia). Na terenach tych swobodne rozprzestrzenianie się ciągłego poziomu wód może ulegać zakłóceniom i tworzyć zwierciadło o charakterze napiętym znajdujące się pod ciśnieniem hydrostatycznym. Zwierciadło wód występuje zwykle poniżej 3 m p.p.t – w okresie wysokich stanów wód mogą w przypowierzchniowych warstwach gruntu tworzyć się tzw. wierzchówki. Mają one niekorzystny wpływ na zmianę konsystencji glin i ilów oraz stanowią ograniczenia budowlane.

Roślinność łąkowo – bagienna

W strukturze użytkowania gruntów użytki zielone oraz nieużytki zajmują znaczną powierzchnię gminy, zwłaszcza w jej wschodniej części.

Zbiorowiska roślinności łąkowo – pastwiskowej oraz bagiennej występują w formie:

- trwałych użytków zielonych w dolinach rzek i są to głównie zmeliorowane łąki i pastwiska na glebach murszowo – torfowych i murszowo mineralnych;
- pastwisk na wilgotnych gruntach mineralnych w lokalnych obniżeniach położonych na terenach płaskich;
- nieużytki rolnicze w zabagnionych obniżeniach bezodpływowych oraz w Kotlinie Biebrzańskiej, porośnięte różnicowanymi zespołami roślinności bagiennej.

Na obszarze gminy Radziłów łąki położone są głównie w dolinie Biebrzy, Wissy, Klimasówki, Matlaka i Przytulanki oraz w mniejszym stopniu w obniżeniach oraz dolinkach bocznych.

Użytki zielone zajmują łącznie powierzchnię 6571 ha (33% ogólnej powierzchni gminy), w tym 4041 ha (2,3%) stanowią łąki.

Wśród szerokiej gamy naturalnych zbiorowisk roślinnych wymienić należy: torfowiska przejściowe i trzęsawiska, szuwały właściwe i szuwały trawiasto – ziołoroślowe, zbiorowiska mszysto – turzycowe, turzycowiska, mechowiska, mszary, murawy zalewowe, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe i wilgotne łąki użytkowane ekstensywnie, zarośla łąkowe, murawy i suche murawy piaszkowe oraz bliźniczki, zarośla brzozy niskiej.

Na terenach przekształconych w wyniku działalności ludzkiej występują zbiorowiska łąk zmeliorowanych i zagospodarowane (Molinio – Arrhenatheretea), zbiorowiska pól uprawnych, a także zbiorowiska ruderalne towarzyszące zabudowie.

Zakrzaczenia i zadrzewienia

Ważną rolę w krajobrazie i ekosystemie gminy pełnią liczne zakrzaczenia i zadrzewienia. Najczęściej występują wzdłuż linii brzegowych cieków i zbiorników wodnych, wśród łąk i pól, wzdłuż dróg oraz na terenach zabudowanych.

Grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych zajmują powierzchnię 303 ha (dane: *Starostwo Powiatowe w Grajewie – Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów stan na dzień 1 stycznia 2022r.*), co stanowi 1,52% ogólnej powierzchni gminy.

Wg powyższego zestawienia na gruntach leśnych nie występują grunty zalesione lub zakrzewione.

Warunki klimatyczne

Gmina Radziłów podobnie jak cały obszar Polski położona jest w strefie klimatu przejściowego, w mezoklimacie nizinnej wysoczyzny polodowcowej. Charakteryzuje się niewielkimi kontrastami w zakresie warunków topoklimatycznych. Na obszarze gminy Radziłów ścierają się granice wpływów klimatu kontynentalnego i oceanicznego. Cechą typową jest długa zima i krótkie przedwiośnie, stosunkowo krótki okres wegetacji i najniższa na niżu średnia roczna temperatura.

Gmina leży w najzimniejszym po górach regionie Polski. Zima zwykle trwa 100 – 120 dni. Maksymalne temperatury notuje się w sierpniu (plus 35,1°C), zaś minimalne temperatury w styczniu (najniższa notowana to minus 35,6°C).

Przeciętnie obserwuje się 133 dni z przymrozkami, najwięcej w styczniu.

Lato trwa średnio 80 dni. W ciągu roku notuje się 32 dni z temperaturą powyżej 25⁰ C.

Średnioroczne zachmurzenie wynosi 6,8⁰ w 11-stopniowej skali, t.j. powyżej przeciętnej w kraju wynoszącej 6,4⁰. Chmury pojawiają się najczęściej w listopadzie – 8,5⁰, a najmniej we wrześniu – 5,6⁰. Łącznie notuje się około 160 dni pochmurnych.

Gmina Radziłów posiada bardzo dobre warunki solarne, przeciętnie lepsze niż w kraju. W ciągu całego roku przypada 4,4 godziny na dobę. Maksymalne nasłonecznienie przypada w czerwcu i wynosi 8,6 godzin na dobę.

Obszar gminy otrzymuje średnio 550 mm opadu, z czego 375 mm, tj. 68% sumy rocznej przypada na okres wegetacyjny. Najwięcej opadów notuje się w lipcu – 85 mm, a najmniej w lutym – 24 mm. Opady letnie są krótkotrwałe z dużym ich natężeniem i towarzyszą im często burze – średnio 16 razy w roku.

Pokrywa śnieżna zalega od listopada z przerwami do kwietnia, przeciętnie przez 80 dni.

W rozkładzie wiatrów dominuje sektor południowo – wschodni (14,6%) i południowo – zachodni (14,1%). Najrzadziej wieją wiatry z sektora północno – wschodniego (8,1%) i wschodniego (8,3%). Cisze atmosferyczne są notowane w 17,0% w ciągu całego roku, najczęściej latem i jesienią, a najrzadziej zimą.

Średnie prędkości wiatrów wynoszą 4,5 m/sek. Najsilniejsze wiatry występują zimą i wiosną, a najłagodniejsze wiatry wieją latem.

Ogólne warunki klimatyczne modyfikowane są przez lokalne czynniki fizjograficzne. Największy wpływ na zmiany klimatu lokalnego mają: rzeźba terenu, rodzaj gruntu, stosunki wodne oraz pokrycie roślinne.

2. WIELKOŚĆ I JAKOŚĆ ZASOBÓW WODNYCH

Zasoby wodne

Jednym z najważniejszych czynników mających wpływ na ogólny stan środowiska przyrodniczego ma jakość i wielkość zasobów wodnych.

Gospodarowanie wodami prowadzi się z zachowaniem zasady racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, z uwzględnieniem ich ilości i jakości.

Korzystanie z wód nie może powodować pogorszenia stanu wód i ekosystemów od nich zależnych, z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie Prawo wodne, w szczególności nie może naruszać ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, powodować marnotrawstwa wody lub marnotrawstwa energii wody, a także nie może wyrządzać szkód.

Do najważniejszych rzek gminy Radziłów należy rzeka Biebrza (długość ok. 165 km, powierzchnia dorzecza wynosi 7 051 km²). Biebrza jest prawostronnym dopływem Narwi o długości 155,3 km. Biebrza ma charakter rzeki nizinnej z licznymi meandrami i starorzeczami.

Główne dopływy Biebrzy to: Sidra, Kropiwna, Kamienna, Brzozówka, Kosódka, Biebla, Czarna Struga, Nurka, Niedźwiedzica, Lebedzianka, Jastrzębianka, Kopytkówka, Rospuda-Netta wraz z Kanałem Augustowskim, Lega - Jęgrznia, Elk, Klimaszewnica i Wissa. Wissa ma częściowo uregulowane koryto, płynie szeroką, zatorfioną doliną. Poniżej Karwowa po połączeniu z prawym dopływem - Matlakiem (Radziłówką), wpada do Biebrzy. Matlak powyżej Radziłowa przebiega z prawego brzegu wody dopływu spod Wiązownicy i poniżej jego rzeki Przytulanki.

Gmina Radziłów nie posiada większych naturalnych bądź sztucznych zbiorników wodnych. Jedynie w dolinie Biebrzy występują liczne starorzecza.

Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe w gminie Radziłów gromadzą się w korytach rzek, cieków wodnych, kanałów i stale prowadzących wodę rowów oraz w stawach i mokradłach.

Na obszarze gminy Radziłów grunty pod wodami zajmują ok. 173 ha (dane: *Starostwo Powiatowe w Grajewie – Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów stan na dzień 1 stycznia 2022 r.*), co stanowi około 0,87 % ogólnej powierzchni gminy. Gmina Radziłów położona jest w dorzeczu Biebrzy, stanowiącym prawy dopływ Narwi. Rzeka Biebrza na całym 25 km odcinku stanowi wschodnią granicę gminy.

Biebrza ma nieregulowane o zmiennej szerokości koryto (od kilku metrów w Basenie Północnym do kilkunastu w jej dolnym biegu) z licznymi starorzeczami porośniętymi roślinnością bagienneą.

W okresie wiosennych roztopów i wylewów rzeka zalewa całą rozległą dolinę nie powodując większych strat gospodarczych. W basenie południowym gromadzone są wody rozładujące fale powodziowe Biebrzy, co stanowi naturalny element funkcjonowania środowiska przyrodniczego w dolinie. Głównym dopływem Biebrzy jest rzeka Wissa, wpadająca do niej poniżej wsi Łoje Awissa.

Rzeka stanowi oś hydrograficzną gminy i przecinając ją na pół z północnego-zachodu na południowy wschód. Brak regulacji koryta rzeki i silnie meandrująca rzeka sprawiają, że obszar ten nabiera malowniczego charakteru krajobrazowo- przyrodniczego. Wysoczyznę odwadniają inne drobniejsze ciek wodne stanowiące prawobrzeżne dopływy Wissy. Są to między innymi ciek Matlak (Radziłówka) przepływający przez wsie Glinki i Słucz oraz ciek Przytulanka, które łączą się w Radziłowie, a następnie około 1 km poniżej wsi uchodzą do Wissy. Matlak powyżej Radziłowa z prawej strony przebiega wody niewielkiego dopływu spod Wiązownicy. We wsi Łoje Awissa kończy swój bieg niewielki ciek o nazwie Kubrzanka, stanowiący prawobrzeżny dopływ Wissy.

Pozostałe obszary wysoczyznowe odwadniane są przez małe, często bezimienne ciek włączone w systemy rowów melioracyjnych, jak np. w północno-wschodniej części gminy Klimaszewnica (Klimasówka).

Sieć hydrograficzną uzupełniają liczne rowy melioracyjne w dolinie Wissy i w obrębie Kotliny Biebrzy oraz niewielkie oczka wodne i stawy rybne w pobliżu miejscowości Ławsk i Wilamowo.

Przeprowadzone w latach ubiegłych melioracje gruntów rolnych przyczyniły się do zmiany charakteru małych cieków wodnych w rowy melioracyjne o wyprostowanych korytach i przyspieszonym odpływie wód.

Wg danych zawartych w Bazie Wód Polskich wszystkie jednolite części wód powierzchniowych, w obrębie których znajdują się obszary gminy Radziłów, wskazują na stan zły.

Wody podziemne

Według podziału Polski na jednolite części wód podziemnych obszar gminy Radziłów położony jest w subregionie nizinnym zlewnia Biebrzy (JCWPd nr 34).

W regionalizacji hydrogeologicznej obszar ten leży w obrębie regionu mazowiecko – mazurskiego – podlaskiego (Paczyński, Sadurski (red.), 2007).

Przeciętnie występują warunki do budowy studni o wydajności średnio 30 - 60 m³/h. Jedynie w okolicach Słucza wydajność wzrasta do ponad 60 m³/h. W niektórych rejonach gminy (część zachodnia) okresowo odczuwalne są deficyty wody.

Na całym obszarze gminy Radziłów użytkowe poziomy wodonośne związane są z utworami czwartorzędowymi. W obrębie piętra czwartorzędowego wyróżnia się trzy poziomy wodonośne:

- przypowierzchniowy;
- międzyglinowy;
- podglinowy.

Dane: (Nowicki i in., 2004).

Poziom przypowierzchniowy związany jest głównie z piaskami i żwirami wodolodowcowymi o miąższości od kilku do około 20 m. Głębokość swobodnego zwierciadła wody waha się od kilku centymetrów do 20 m. Współczynnik filtracji najczęściej mieści się w przedziale 15-40 m/dobę, a wydajności studni wynoszą od 20 do 60 m³/h. Wody zasilane są przez bezpośrednią infiltrację, co wpływa na ich podatność na degradację.

Poziom międzyglinowy wykształcony jest lokalnie w postaci piasków i żwirów rzecznych wypełniających rozcięcia erozyjne. Głębokość jego występowania jest zmienna i może dochodzić do 60-80 m. Współczynnik filtracji wynosi około 5 m/d, natomiast wydajności studni osiągają do 25 m³/h.

Poziom podglinowy występuje na całym obszarze gminy, a związany jest z utworami wodolodowcowymi zlodowacenia nidy (zlodowacenia południowopolskie). Wydajności studni ujmujących wody tego poziomu są znaczne i często przekraczają 70 m³/h.

Współczynnik filtracji przeważnie mieści się w przedziale 15-30 m/d.

Jakość czwartorzędowych wód podziemnych mieści się w klasach I, IIa i IIb. Wody bardzo dobrej jakości (klasa I), nadające się do spożycia bez uzdatniania, występują w północnej części omawianego obszaru oraz na niewielkim obszarze na wschód od Przytuł.

Jakość dobrą (klasa IIa), wynikającą z podwyższonych zawartości żelaza i manganu, mają wody w północno-zachodniej i wschodniej części arkusza. Na pozostałym obszarze występują wody średniej jakości (klasa IIb), a więc wymagające uzdatniania ze względu na zawartość żelaza i manganu.

Działalność gospodarcza człowieka związana jest z ingerencją w obieg wód i wywiera wpływ na jakość i ilość zasobów wód podziemnych.

Wody podziemne stanowią główne źródło zaopatrzenia gminy Radziłów w wodę do celów komunalnych i przemysłowych. Zbiorcze zaopatrzenie ludności w wodę pitną oparte jest na ujęciach z czwartorzędowych pięter wodonośnych zalegających na głębokościach 24 ÷ 90 m p.p.t. zlokalizowanych w Radziłowie, Łojach Awissa, Słuczu i Świącieninie.

Wg danych zawartych w Bazie Wód Polskich stan jednolitej części wód podziemnych na obszarze gminy Radziłów odpowiada parametrom stanu dobrego, zarówno pod względem ilościowym, jak i chemicznym.

W obrębie gminy Radziłów znajduje się fragment Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 217 „Pradolina rzeki Biebrza”, który wymaga szczególnej ochrony zasobów wód przed degradacją zgodnie z przepisami odrębnymi.

Wody gruntowe

Pod względem warunków hydrogeologicznych na obszarze gminy Radziłów można wyodrębnić dwa rejon o odmiennych warunkach występowania wód gruntowych.

Pierwszy rejon – we wschodniej części gminy (Kotlina Biebrzańska) obejmuje strefę koncentracji wód powierzchniowych i gruntowych oraz dolin, dolin denudacyjnych i obniżień, gdzie wody gruntowe tworzą ciągły i swobodny poziom utrzymujący się w łatwo przepuszczalnych piaskach i żwirach rzecznych, utworach bagiennych i piaskach eolicznych. Obszar jest zasilany wodami opadowymi, infiltracyjnymi oraz spływem powierzchniowym i podziemnym z sąsiednich terenów. Wody w tym rejonie powiązane są z wodami rzeczными. Zmiany zwierciadła wód gruntowych zależą od stanów wód w rzekach i wielkości opadów atmosferycznych. W dolinach rzek oraz innych dolinkach i zagłębieniach wody gruntowe występują najpłycej, poniżej 2 m. Stanowią one ograniczenia dla budownictwa.

Odmienne warunki hydrogeologiczne panują w drugim rejonie (pozostały obszar gminy) na obszarach, gdzie zasadniczy poziom wód gruntowych zalega pod warstwą trudno przepuszczalnych utworów gliniastych (część środkowa i zachodnia obszaru gminy). Na tych obszarach swobodne przemieszczanie się ciągłego poziomu wód może ulegać zakłóceniom i tworzyć napięte zwierciadło znajdujące się pod ciśnieniem hydrostatycznym. Zwierciadło zlokalizowane jest poniżej 3 m p.p.t. W czasie wysokich stanów wód mogą w przypowierzchniowych warstwach gruntu tworzyć się tzw. wierzchówki, które stanowią ograniczenia dla rozwoju budownictwa.

3. STAN ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

Pod względem obszarowym gmina Radziłów jest jedną z rozleglejszych w powiecie, zajmując obszar 19 955 ha (powierzchnia ewidencyjna), a pod względem ilości mieszkańców jest stosunkowo słabo zaludniona. Występujące na obszarze gminy użytki zielone na ogół zaliczone są do V i VI klasy bonitacyjnej w 3 kompleksie słabym przydatności rolniczej. Gleby odznaczają się wadliwymi stosunkami wodnymi, okresowo są za suche lub stale wilgotne. Występują przede wszystkim w rozległej dolinie Biebrzy oraz dolinie Wissy, powyżej Radziłowa. W dolinach mniejszych cieków wodnych i zagłębieniach bezodpływowych spotykane są użytki zielone w 2 kompleksie średnim przydatności rolniczej charakteryzującym się właściwymi stosunkami powietrzno – wodnymi w III – IV klasie bonitacyjnej.

Na obszarze gminy użytki rolne są słabej i średniej jakości. Najlepsze jakościowo grunty rolne występują w części zachodniej. Ich wartości użytkowe ulegają obniżeniu w kierunku wschodniej granicy gminy.

Obszar gminy Radziłów cechuje się średnio korzystnymi warunkami glebowymi dla produkcji rolniczej z możliwościami poprawy ich wartości użytkowych.

Wyższe klasy bonitacyjne III, IIIa, IIIb, IV, IVa, IVb występują w gruntach ornych stanowiąc łącznie 47,6 %, podczas gdy w użytkach zielonych stanowią zaledwie 24,3%.

Zaś odwrotna sytuacja występuje w użytkach zielonych klasy bonitacyjnej V i VI. Udział użytków zielonych wynosi 75,8%, a gruntów rolnych 51,6%.

Klasyfikacja bonitacyjna jest dobrym wskaźnikiem wartości użytkowej gleb jednak nie zawsze w pełni informuje o ich rolniczej przydatności. Rolę tę spełniają kompleksy przydatności rolniczej, które łączą gleby o zbliżonych wartościach agroekologicznych, zaś typy siedliska wyróżniają obszar odpowiedni do uprawy określonych gatunków roślin, co zaprezentowano poniżej:

- 2 pszeny dobry - 4,1%;
- 4 żytni bardzo dobry - 12,9%;
- 5 żytni dobry - 20,2%;
- 6 żytni słaby - 26,1%;
- 7 żytni bardzo słaby - 22,0%;
- 8 zbożowo - pastewny mocny - 9,7%;
- 9 zbożowo - pastewny słaby - 5,0%;
- 2z użytki zielone średnie - 34,5%,
- 3z użytki zielone słabe i bardzo słabe - 65,5%.

W gruntach ornych dominują kompleksy żytne słabe - 48,1%, natomiast areał kompleksów pszennych i żytnich dobrych stanowi 37,2%, co zmniejsza możliwości produkcyjne zbóż intensywnych.

Najwyższą wartość rolniczą przedstawiają gleby zaliczone do 2 kompleksu pszenno dobrego oraz 4 kompleksu żytniego bardzo dobrego oraz odpowiednio do IIIa-IIIb klasy bonitacyjnej gruntów ornych. Mają dobrze wykształconą warstwę próchniczną oraz dobre stosunki wodne i są właściwe dla wymagających polowych, warzywnictwa i ogrodnictwa. Występują w zachodniej części gminy w rejonie wsi Glinki, Zakrzewo, Wiązownica, Racibory, Słucz.

Do terenów o korzystnych warunkach dla rolnictwa wykazać należy gleby 8 kompleksu zbożowo-pastewnego w IIIa-V klasie bonitacyjnej. Ze względu na zbyt duże uwilgotnienie gleby, dopiero po zabiegach melioracyjnych osiągają one wartość 2 kompleksu pszenno dobrego. Występują w okolicach wsi Brodowo, Dębówka Dusze, Konopki, Błonie i Wypychy.

Średnio korzystnymi wartościami produkcyjnymi charakteryzują się gleby 5 kompleksu żytniego dobrego w IVa-IVb klasie bonitacyjnej gruntów ornych. Gleby te są mniej bogate w składniki pokarmowe i bardziej wrażliwe na przesuszenie. Są dobre pod uprawy żyta, ziemniaków, jęczmienia i owsa, koniczyny, saradeli oraz warzyw. Są dość powszechne na obszarze Gminy Radziłów i występują w miejscowościach: Radziłów, Karwowo, Mścichy, Święcienin, Borawskie, Kownatki, Dębówka Dusze, Wypychy, Szyjki, Barwiki.

Mało korzystne warunki glebowe prezentują gleby powstałe z piasków i żwirów wodnolodowcowych. W przeważającej części należą one do 6 kompleksu żytniego słabego w IVb-V klasie bonitacyjnej i znajdują się w środkowej części gminy w pasie od wsi Rydzewo i Kownatki na północy po wieś Brychy i Wypychy na południu.

Gleby wykształcone z piasków luźnych zakwalifikowane do 7 kompleksu żytniego bardzo słabego w V i VI klasie bonitacyjnej spotyka się w okolicach obrębu: Radziłowa, Słucza, Rydzewa Pieniążek, Kownatek, Klimaszewnicy i Sośni.

Użytki zielone na ogół klasyfikowane są do V i VI klasy bonitacyjnej w 3 kompleksie słabym przydatności rolniczej. Tego typu gleby cechują się wadliwymi stosunkami wodnymi, okresowo są za suche lub stale wilgotne. Znajdują się przede wszystkim w rozległej dolinie Biebrzy oraz dolinie Wissy powyżej Radziłowa. W dolinach mniejszych cieków wodnych i zagłębieniach bezodpływowych występują użytki zielone w 2 kompleksie średnim cechujące się właściwymi stosunkami powietrzno - wodnymi w III - IV klasie bonitacyjnej. Gleby 6 i 7 kompleksu są bardzo przepuszczalne i ubogie pokarmowe. Wykorzystywane są pod uprawę żyta i łubinu. Uprawa tych gleb jest nieopłacalna i powinny być one przeznaczane na cele nierolnicze.

4. STAN LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

Gmina Radziłów pod względem lesistości należy do obszarów słabo zalesionych. Grunty leśne (bez gruntów zalesionych i zadrzewionych) zajmują powierzchnię ogółem 1881 ha (dane: *Starostwo Powiatowe w Grajewie – Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów stan na dzień 1 stycznia 2022 r.*), co stanowi 9,42% jej ogólnej powierzchni.

W strukturze własnościowej dominują lasy prywatne występujące na powierzchni 1375 ha (73,10%). Lasy publiczne występują na powierzchni 466 ha. Lesistość wynosi 9,5% (dane: *WUS w Białymstoku Statystyczne Vademecum Samorządowca 2020*).

Wskaźnik lesistości gminy Radziłów jest niski w porównaniu ze wskaźnikiem lesistości powiatu grajewskiego (22,7%), czy wskaźnikiem dla województwa wynoszącym 30,8% (źródło: *Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Rajgród na lata 01.01.2020 do 31.12.2029*).

Lasy państwowe administrowane są przez Nadleśnictwo Rajgród. Tworzą kilka większych lub mniejszych kompleksów w obrębie gruntów wsi: Słucz, Zakrzewo, Rydzewo Pieniążek, Klimaszewnica, Sośnia i Okrasin, zajmując 267 ha, tj. 14,1% ogólnej powierzchni lasów.

Pozostałe grunty należą do wspólnot gruntowych – 46 ha oraz do gminy – 14 ha.

Grunty SP z wyłączeniem gruntów przekazanych w wieczyste użytkowanie zajmują powierzchnię 165 ha, w tym 143 ha to grunty w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, a 22 ha wchodzi w skład zasobów nieruchomości SP z wyłączeniem gruntów przekazanych w trwały zarząd. Grunty SP przekazane w wieczyste użytkowanie państwowych osób prawnych zajmują powierzchnię 319 ha. Grunty wchodzące w skład gminnych zasobów nieruchomości zajmują powierzchnię 13 ha. Największą powierzchnię zajmują grunty osób fizycznych – 1372 ha, w tym 1331

ha to grunty wchodzące w skład gospodarstw rolnych, a pozostałe 41 ha to grunty nie wchodzące w skład gospodarstw rolnych. Wspólnoty gruntowe posiadają grunty leśne o powierzchni 12 ha, grunty kościołów to 2 ha. Pozostałe 2 ha to grunty będące przedmiotem własności i władania innych osób.

Lasy rozmieszczone są nierównomiernie w postaci drobnych kompleksów, a większa ich koncentracja występuje w obrębie wsi: Kownatki, Klimaszewnica, Słucz, Okrasin oraz Sośnia, Czerwonki, Brychy, Mścichy, Borawskie i Kramarzewo.

Dominującym gatunkiem w drzewostanach jest sosna stanowiąca około 90% ogólnej powierzchni zajmowanej przez lasy. Pozostałe gatunki tworzące drzewostany to: świerk, dąb, grab, brzoza, osika, topola, jesion i olcha.

W strukturze siedliskowej lasów największy udział mają siedliska boru świeżego i olsu, nieco mniejszy boru mieszanego świeżego. Mały jest natomiast udział siedlisk wilgotnych, a jeszcze mniejszy boru suchego.

Siedliska boru świeżego, boru mieszanego i lasu mieszanego świeżego występują w części wysoczyznowej oraz w obrębie pisków wydmych. W drzewostanie boru świeżego, gatunkiem głównym obok sosny jest świerk, a domieszkę stanowi brzoza. W borze mieszanym świeżym w domieszce występuje dąb. Siedlisko lasu wilgotnego zajmują drzewostany zbudowane głównie z jesionu i dębu z domieszką świerka.

Siedliska wilgotne występują na obrzeżu Kotliny Biebrzańskiej, w dnach dolin rzecznych, dolinek i obniżen terenowych. W drzewostanie przeważa olcha i jesion.

Struktura wiekowa drzewostanów jest bardzo zróżnicowana. W lasach państwowych przeważają drzewostany w starszych klasach wiekowych. Natomiast w lasach prywatnych właścicieli dominują drzewostany młodszych klas wiekowych (do 40 lat) stanowią ponad 70% powierzchni leśnej.

Na obszarze gminy Radziłów niewielkie jest znaczenie gospodarcze lasów. Na taki stan składa się mała powierzchnia leśna oraz duży udział młodych drzewostanów w ich strukturze wiekowej.

W lasach drewno pozyskiwane jest dla celów budownictwa mieszkaniowego, gospodarczego i inwentarskiego oraz na opał.

Gospodarka leśna w lasach państwowych polega na racjonalnym gospodarowaniu i ochronie zasobami leśnymi (odnowienia zrębów).

Olsy olchowe i jesionowe występujące na glebach bagiennych z wodą okresowo stagnującą na powierzchni, całkowicie należy wykluczyć z użytkowania gospodarczego i turystycznego. Roślinność odznacza się tutaj znacznym zróżnicowaniem i pełni funkcję stabilizującą stosunki wodne oraz procesy glebotwórcze. panuje tu niekorzystny klimat mikroklimat, a środowisko siedliskowe odznacza się małą odpornością. Lasy tego typu poprzez swoją odmienność florystyczną i ekologiczną stanowią istotny element wzbogacający krajobraz gminy.

Małe jest również znaczenie turystyczne lasów. Najbardziej predysponowane są większe kompleksy leśne porastające siedliska boru świeżego, lasu świeżego oraz lasu mieszanego świeżego z drzewostanem sosnowym w wieku powyżej 80 lat w okolicach wsi: Sośnia, Słucz, Mikuty i Szyjki.

Klimat wnętrza lasów sprzyja pobytowi ludzi, a umiarkowane zwarcie podszytu i drzewostanu umożliwia swobodną penetrację. Obszary leśne cechuje ponadto znaczna atrakcyjność krajobrazowa.

Mniejszą przydatnością dla potrzeb turystycznych odznaczają się lasy porastające siedliska borowe i lasowe w klasie wiekowej od 40 do 60 lat. Młodsze drzewostany w wieku do 40 lat do czasu osiągnięcia przez roślinność większej stabilności i odporności należy wykluczyć z wykorzystania turystycznego. Bory mieszane wilgotne i lasy mieszane występujące na glebach murszowo - mineralnych i murszastych charakteryzują się małą przydatnością turystyczną. Bogate runo i podszyt utrudniają swobodne poruszanie się, duże zacienienie, wilgotność, słabe przewietrzanie i dodatnia jonizacja powietrza oraz mała odporność na antropopresję pozwalają zaliczyć te obszary do terenów o funkcjach głównie ochronnych (ekologicznych). Poza gospodarczym znaczeniem lasów, docenić należy ich znaczenie ekologiczne. Ekologiczne funkcje lasów: wodochronna, wiatrochronna i klimatyczna mają zdecydowanie większe znaczenie niż ich wymiar gospodarczy, a w szczególności w przypadku olsów, a także borów i lasów mieszanych oraz wilgotnych.

Z dniem 1 stycznia 2018 roku weszło w życie Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 18 grudnia 2017 roku w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej (Dz. U. z dnia 22 grudnia 2017 roku poz. 2408) określające wymagania dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej.

Ponadto Nadleśnictwo zobowiązane jest do przestrzegania wytycznych zawartych w w/wym. rozporządzeniu w trakcie realizacji Planu Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Rajgród na okres 01.01.2020- 31.12.2029.

Nadleśnictwo Rajgród

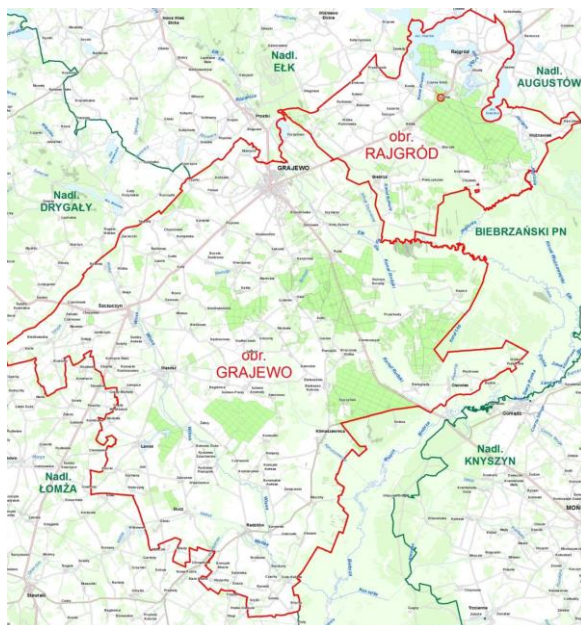
Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Rajgród na okres 01.01.2020 – 31.12.2029 jest podstawowym dokumentem planistycznym, na podstawie którego nadleśniczy zobowiązany jest prowadzić gospodarkę leśną w rozpoczynającym się okresie gospodarczym.

Nadleśnictwo Rajgród jest nadleśnictwem 2-obrębowym:

- obręb Grajewo 01-23-1;
- obręb Rajgród 01-23-2.

Podlega Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku. Obszar nadleśnictwa graniczy z następującymi nadleśnictwami: Augustów, Łomża, Drygały, Ełk oraz Biebrzańskim Parkiem Narodowym. Siedziba Nadleśnictwa znajduje się w miejscowości Tama w oddziale 13i obrębu Rajgród w odległości 15 km do Urzędu Gminy Radziłów.

Mapa nr 2. Zasięg administracyjny Nadleśnictwa Rajgród.

Źródło: Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Rajgród na lata 01.01.2020 do 31.12.2029 Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku - 2019.

5. WYMOGI OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

1) Wymogi ochrony środowiska

Środowisko przyrodnicze gminy Radziłów wykazuje mały stopień odkształcenia poszczególnych jego komponentów wywołany działalnością ludzi. Największy stopień naturalności wykazuje rzeźba terenu i budowa geologiczna. Niszcząca działalność człowieka sprowadza się do niewielkiej eksploatacji surowców naturalnych na potrzeby lokalne. Istniejące i pozostawione odkryvky są niewielkie i nie powodują degradacji krajobrazu. Ze względu na ubogą sieć osadniczą wpływ zabudowy na degradację środowiska jest znikomy, podobnie jest z gospodarką rolną.

Sieć rzeczna została przekształcona poprzez przyłączenie sieci kanałów melioracyjnych, co przyczyniło się do wydłużenia cieków.

Zmianom uległy również zasięgi zlewni, ponieważ przekopanie kanałów spowodowało przeciągnięcie wód cieków sąsiednich, wiele koryt cieków naturalnych zostało wyprostowanych a więc uległo skróceniu, co przyczyniło się do przyspieszenia odpływu ze zlewni, gdzie jednak lasy i większe torfowiska sprzyjają retencji. Wody powierzchniowe wykazują dobry stan czystości – małe zanieczyszczenia typu chemicznego tym bardziej.

Stan wód gruntowych jest różny i zależy od głębokości oraz izolacji od powierzchni. Wody mało zanieczyszczone występują na obszarach o gruntach spoistych i mało przepuszczalnych. Zanieczyszczenia wrażliwe na obszarach o gruntach przepuszczalnych ze swobodnym zwierciadłem wody.

W celu uchronienia naturalnej roślinności i przeciwdziałania degradacji środowiska powołano Biebrzański Park Narodowy.

Czystość powietrza na obszarze gminy nie budzi zastrzeżeń z powodu braku lokalnych emitorów.

Podstawowym dokumentem regulującym działania z zakresu ochrony środowiska na obszarze gminy Radziłów „Program Ochrony Środowiska dla gminy Radziłów na lata 2021 – 2024 z perspektywą do roku 2028”. Program powinien być wykorzystywany, jako instrument strategicznego zarządzania gminą w zakresie ochrony środowiska, jako podstawa tworzenia szczegółowych programów operacyjnych oraz zawierania umów i porozumień z innymi jednostkami administracyjnymi i podmiotami gospodarczymi.

2) Wymogi ochrony przyrody

W granicach administracyjnych gminy Radziłów znajduje się 4177,00 ha terenów objętych prawną ochroną przyrody w formie parku narodowego, co stanowi 20,93% ogólnej powierzchni gminy.

Powierzchnia obszaru prawnie chronionego w gminie stanowi 23,49% powierzchni prawnie chronionej w powiecie grajewskim (17779,69 ha) i 4,18% w województwie podlaskim (645058,30 ha). Powierzchnia obszaru Natura 2000 w gminie Radziłów wynosi 8381,80 ha. Ze względu na fakt, że obszary prawnie chronione (park narodowy i Natura 2000) pokrywają się to procentowo zajmują one ok. 42% powierzchni gminy Radziłów.

Na obszarze gminy Radziłów występują następujące obszary i obiekty objęte ochroną przyrody:

- 1) Biebrzański Park Narodowy wraz z otuliną;
- 2) Natura 2000 – obszar specjalnej ochrony ptaków „Ostoja Biebrzańska” (PLB 200006);
- 3) Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk „Dolina Biebrzy” (PLH 200008).

Strukturę przyrodniczą gminy Radziłów tworzą: dolina Biebrzy, dolina Wissy, dolinki Przytulanki, Matlaka, Klimasówki, Kubrzanki i innych cieków wodnych, suche dolinki boczne, kompleksy leśne, zadrzewienia śródpolne i przydomowe, zieleń publiczna, otwarte tereny rolne.

Ochrona struktury przyrodniczej polega na:

- przestrzeganiu postanowień Zarządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 14 stycznia 2021r. w sprawie zadań ochronnych dla Biebrzańskiego Parku Narodowego na lata 2021–2023 (Dz. Urz. Ministra Klimatu i Środowiska z 15 stycznia 2021 roku, poz. 4);
- zachowaniu istniejących zasobów środowiska przyrodniczego (m.in. małe cieki i zbiorniki wodne, podmokłości, torfowiska, lokalne formy ochrony rzeźby terenu, dolinki, skarpy, cenne zespoły roślinne, ostoje zwierząt i inne) w celu objęcia ich szczególnymi formami ochrony przyrody;
- odtwarzaniu i wzbogacaniu zdegradowanych wartości przyrodniczych w dolinie Klimasówki i Wissy poprzez rekultywację dołów potorfowych oraz renaturalizację systemu hydrogeologicznego;
- obejmowanie ochroną cennych przyrodniczo starodrzewów w granicach istniejących parków wiejskich i terenów zadrzewionych.

Działania mające na celu wzmocnienie systemu przyrodniczego gminy to:

- obejmowanie zasobów, tworów i składników przyrody formami ochrony przyrody;
- ochrona walorów krajobrazowych, zieleni oraz zadrzewień;
- prowadzenie nowych nasadzeń, pielęgnacja zieleni publicznej szczególnie cennych okazów drzew i krzewów oraz wymiana drzewostanu uszkodzonego lub zagrażającego bezpieczeństwu na nowy;

- pozyskiwanie terenów i zakładanie nowych terenów zieleni publicznej o wartości rekreacyjnej, w szczególności w rejonach miejscowości podlegających szybkiemu rozwojowi zabudowy mieszkaniowej oraz w pobliżu terenów przyrodniczo cennych, w celu ograniczenia penetracji tych terenów w związku z rekreacją;
- ochrona terenów szczególnie cennych przyrodniczo poprzez prowadzenie aktywnych działań ochronnych przeciwdziałających negatywnym skutkom wynikającym ze zmiany klimatu, w szczególności przesuszeniu terenów bagiennych;
- tworzenie terenów zielonych, na których możliwe byłoby prowadzenie nowych nasadzeń drzew, w szczególności gatunków liściastych o znacznym pochłanianiu dwutlenku węgla poprzez budowanie piętrowego układu roślinności z przewagą roślin o dużej blaszce liściowej, w tym m. in. drzewek tlenowych (tzw. Oxytree).

3) Wymogi ochrony krajobrazu

Krajobraz naturalny stanowi zasób środowiska przyrodniczego, na który składa się m.in.:

- ukształtowanie terenu;
- wody powierzchniowe;
- pokrycie terenu szatą leśną;
- obiekty ochrony konserwatorskiej.

Biorąc pod uwagę powyższy zasób środowiska przyrodniczego należy stwierdzić, że obszar gminy Radziłów charakteryzuje się przeciętnymi walorami krajobrazowymi w skali regionu i mało zróżnicowanymi w skali gminy walorami krajobrazowymi środowiska przyrodniczego.

Generalnie na obszarze gminy Radziłów należy rozróżnić dwa zasadnicze typy krajobrazu o odmiennych warunkach klimatycznych: tereny wzniesień morenowych i pagórków kemowych oraz tereny dolin rzecznych, dolin bocznych i innych obniżen terenowych.

Rzeźba terenu uwarunkowana jest różnicami wzniesień w obrębie utworów akumulacji lodowcowej (wysoczyzna morenowa), a formami erozyjno – denudacyjnymi (dolina Biebrzy, Wissy i innych cieków). Wysokości względne pomiędzy poszczególnymi formami morfologicznymi dochodzą do kilkudziesięciu metrów. Duże jest też zróżnicowanie nachylenia terenu, miejscami sięga ono ponad 15%. Dzięki tak ukształtowanej rzeźbie w krajobrazie naturalnym zaznaczają się punkty widokowe w Kownatkach i Sośni.

Przeważa krajobraz polno – leśny o niewielkich deniwelacjach terenu. Urozmaicenie krajobrazowe stanowią doliny rzek, głównie Biebrzy i rozdrobnione kompleksy leśne (w przewadze niewielkie powierzchniowo).

Najwyższe wartości krajobrazowe reprezentuje dolina Biebrzy. Na walory krajobrazowe doliny składa się dobrze zachowane w stanie naturalnym koryto rzeki oraz ekosystemy łąkowe i łęgowe, które są stanowiskami lęgowymi ptaków, owadów, płazów, ryb i innych gatunków fauny. Doliny rzeczne Wissy, Przytulanki, Matlaka, Klimasówki i Kubrzanki ze względu na przeprowadzone melioracje odznaczają się mniejszymi walorami środowiskowymi.

Ważną rolę w krajobrazie gminy pełnią liczne zakrzaczenia i zadrzewienia występujące wzdłuż linii brzegowych cieków i zbiorników wodnych, wśród łąk i pól, wzdłuż dróg oraz na terenach zabudowanych.

W Biebrzańskim Parku Narodowym obok atrakcyjnych wód Biebrzy z licznymi starorzeczami występują rzadkie zbiorowiska roślinne i populacje zwierząt.

Szlak wodny Biebrzy posiada znaczenie krajowe, które stanowi połączenie Pojezierza Augustowsko – Suwalskiego z Narwią.

Na stan walorów krajobrazu niewielki wpływ ma szata leśna. Jedynie w okolicach Sośni nabiera cech krajobrazotwórczych, porastając lekko wyniesione pola i pagórki wydmore. Ponadto lasy te posiadają najstarsze drzewostany, a często porastając kulminacje terenowe stanowią dominanty krajobrazowe.

Zmiany krajobrazu następować będą w wyniku zwiększania się powierzchni zabudowanych i zmniejszania tym samym powierzchni użytków rolnych. Walory krajobrazowe obniżają niezrehabilitowane tereny poeksploatacyjne, wyrzucanie odpadów powstających w gospodarstwach rolnych do lasów, przydrożnych rowów i zagłębień.

Oddziaływanie na krajobraz nowej zabudowy będzie zależało od standardów i form architektonicznych zabudowy, odpowiedniego usytuowania w terenie oraz jakości wykonania i charakteru zieleni urządzonej. Zaś ocena estetyczna powinna być przedmiotem procedury uzyskania pozwolenia na realizację poszczególnych obiektów budowlanych.

Ograniczenie przekształceń krajobrazu związanych z rozwojem osadnictwa, infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, które spowoduje pozytywne zmiany w krajobrazie gminy Radziłów, dotyczyć będzie, m.in.:

- kształtowania systemu osnowy ekologicznej;
- kształtowania środowiska terenów rolnych;
- kształtowania terenów zieleni pełniących funkcje izolacyjno – krajobrazowe w sąsiedztwie terenów komunikacyjnych i osadniczych;
- rekultywacji terenów zniszczonych w procesie budowlanym;
- ochrony krajobrazu kulturowego.

Krajobraz gminy Radziłów można ocenić jako poprawny. Nie odbiega od przeciętnego w regionie. Powszechnym zjawiskiem jest występowanie zabudowy w złym stanie technicznym. Nie stwierdzono dysharmonii w otaczającym krajobrazie.

4) Wymogi ochrony krajobrazu kulturowego

Obszar gminy Radziłów charakteryzuje się przekształconym krajobrazem kulturowym. Zachowane historycznie układy przestrzenne są nawarstwione i zabudowane przez obiekty współczesne (mieszkalne i gospodarcze). Dawna tradycyjna zabudowa jest wypierana przez współczesne budownictwo. Zachowane drewniane budynki zabytkowe są systematycznie rozbierane z uwagi na ich zły stan techniczny. Brak świadomości właścicieli - użytkowników tych obiektów jest istotnym elementem wpływającym na degradowanie krajobrazu kulturowego poprzez zastępowanie tradycyjnego budownictwa współczesnym.

Oddziaływanie krajobrazu kulturowego na mieszkańców jest bardzo ważnym elementem zachowania tożsamości kulturowej. Generalnie obecny krajobraz kulturowy gminy Radziłów cechuje:

- zachowanie (bez większych zmian) układu przestrzennego wsi Radziłów;
- ukształtowanie wsi głównie w układzie pasmowym;
- ukształtowanie wsi w formie zabudowy „ulicowej”;
- zachowana sieć drożna;
- zachowanie historyczne układy pól;
- znaczny udział młodych lasów na niektórych obszarach;
- rozległe widoki na przedpola wsi;
- znaczny udział elementów krajobrazu naturalnego (lasy, geomorfologia i wody).

Krajobraz kulturowy gminy Radziłów zachował walory zabytkowe na obszarze niemalże całej gminy. Elementy zabytkowe, takie jak układy pól z rozdzielaniem przez miedzę, obsadzenia gospodarstw i dróg lokalnych są pomieszane z wyraźnie występującą współczesną zabudową mieszkalną i gospodarczą.

Pomimo skromnych form wystroju architektonicznego oraz w większości złego stanu technicznego, obiekty te zachowały jednak charakter zabytkowy.

Niewątpliwie najcenniejszym obiektem przestrzenno – kulturowym jest teren części miasta Radziłowa (średniowieczny układ miasta) wraz z otoczeniem, w tym: rynek – Plac 500 – lecia i ulice wylotowe: Łomżyńska, Kościelna, Szczuczyńska, Karwowska, Piękna, Krótka, Mickiewicza, Bargłówek oraz dawne ulice zatylne i gospodarcze: Nadstawna, Gumienna, Gęsia, plac przykościelny wraz z terenem zespołu kościoła parafialnego, część ul. Ogrodowej.

Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna występuje w miejscowości Radziłów i sporadycznie m.in. we wsiach: Klimaszewnica, Słucz, Sośnia, Okrasin i Łoje Awissa. Uzupełnieniem zabudowy zagrodowej mieszkaniowej jest zabudowa usługowa zlokalizowana w większych wsiach. Zabudowa ukształtowana została głównie w formie zabudowy „ulicowej”. Zabudowa rozproszona i kolonijna stanowi niewielki udział i znajduje się, m.in. w obrębach wsi: Słucz, Janowo, Borawskie Awissa, Czerwonki.

Do grupy zespołów budowlanych – dzieł architektury i budownictwa zaliczyć należy wymienione w pkt 3 Rozdziału II zespoły.

Osobną grupę stanowią zabytki budownictwa wiejskiego (budynki mieszkalne i gospodarcze). Istnieje pokaźna liczba budynków drewnianych, które będą zapewne wpisane w krajobraz gminy przez najbliższe lata. Zabytkowa zabudowa mieszkalna i gospodarcza jest zgrupowana w kilku wsiach: Radziłów, Słucz, Mścichy, Karwowo, Klimaszewnica, Kownatki, Kieljany, Łoje Awissa, Okrasin, Wypychy, Konopki Błonie.

Obiektami cennymi pod względem kulturowym są zbadane zabytki (stanowiska) archeologiczne kategorii II, określone głównie jako osady z epoki neolitu.

5) System ekologiczny gminy

Korytarze ekologiczne

Obszary węzłowe regionalnej sieci ekologicznej pełniące funkcje biocentrów o najwyższych walorach ekologicznych są objęte:

- europejską siecią obszarów chronionych Natura 2000, tj. obszarami specjalnej ochrony ptaków OSO i specjalnymi obszarami ochrony siedlisk SOO,
- krajowym systemem prawnej ochrony przyrody, parków narodowych,
- regionalnym systemem prawnej ochrony przyrody – rezerwatów, parków krajobrazowych i obszarów ochrony krajobrazu.

Zgodnie z ustaleniami KPZK do roku 2030 zakłada się objęcie obszarów węzłowych jednolitym systemem ochrony prawnej przyrody.

Do obszarów węzłowych sieci ekologicznej na obszarze gminy Radziłów, należy:

- obszar węzłowy GKPN-1 „Dolina Biebrzy” z Biebrzańskim Parkiem Narodowym wraz z otuliną.

Uzupełniające korytarze ekologiczne – migracyjne regionalnej sieci ekologicznej obejmują głównie doliny mniejszych rzek i otwarte tereny rolno – leśne, które stanowiąć będą uzupełnienie powiązań obszarów węzłowych i głównych korytarzy ekologicznych – migracyjnych oraz umożliwiać migracje zwierząt i roślin w skali lokalnej. Do uzupełniających korytarzy ekologicznych – migracyjnych, należą:

- Korytarz KPN-1B „Puszcza Piska – Dolina Biebrzy Środkowy”.

W/wym. korytarze przynależą do Korytarza Północnego (KPN), który łączy Puszcę Augustowską, Knyszyńską i Białowieską z Doliną Biebrzy, Puszcą Piską, Lasami Napiwodzko-Ramuckimi i Pojezierzem Iławskim. Następnie biegnie przez dolinę Wisły do Borów Tucholskich, Pojezierza Kaszubskiego, Puszczy Koszalińskiej, Goleniowskiej i Wkrzańskiej, przez Lasy Krajeńskie i Wałeckie oraz Drawskie, przez Puszcę Gorzowską i dochodzi do Cedyńskiego Parku Krajobrazowego.

Obszary chronione nie są odrębnym ekosystemem, lecz tworzą jeden ściśle ze sobą połączony system przyrodniczy. Ważne jest zachowanie naturalnych połączeń, tzw. korytarzy ekologicznych, które mogą umożliwić wymianę osobników pomiędzy tymi obszarami.

Utrzymanie i powiększanie powiązań przyrodniczych, ich spójność i ciągłość jest istotnym warunkiem zachowania różnorodności biologicznej.

Najważniejszym zagrożeniem dla funkcjonowania korytarzy ekologicznych jest przerywanie ich ciągłości przez budowę infrastruktury liniowej, t.j. dróg i kolei oraz wylesianie powierzchni oraz rozwój obszarów zabudowanych.

EECONET (European ECOlogical NETwork)

Obszar gminy Radziłów położony jest częściowo w zasięgu Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET (European ECOLOGICAL NETWORK), w skład którego wchodzi teren Biebrzańskiego Parku Narodowego wraz z otuliną.

Jednym z istotnych wymogów ochrony zasobów przyrodniczych jest zapewnienie ciągłości ekosystemów. Łączność pomiędzy obszarami o wysokiej bioróżnorodności jest niezbędna dla wymiany genowej w obrębie metapopulacji roślin i zwierząt i wpływa na zwiększenie stabilności ekosystemów. Istnienie ciągłych obszarów naturalnego krajobrazu w formie korytarzy ekologicznych jest szczególnie ważne dla wędrownych gatunków zwierząt.

Sieć EECONET - PL nie posiada umocowania prawnego, ale jest wytyczną dla polityki przestrzennej. Jest ona wielkoprzestrzennym systemem obszarów węzłowych najlepiej zachowanych pod względem

przyrodniczym i reprezentatywnych dla różnych regionów przyrodniczych kraju, powiązanych ze sobą wzajemnie korytarzami ekologicznymi.

Korytarze ekologiczne zapewniają ciągłość więzi przyrodniczych w obrębie danego systemu.

Sieć ECONET – PL pokrywa 46% kraju i składa się z obszarów prawnie chronionych, takich jak:

- parki narodowe;
- krajobrazowe;
- rezerваты;
- ostoje przyrody CORINE lub
- ważne ostoje ptaków, które najczęściej są „wbudowane” w najcenniejsze fragmenty obszarów węzłowych, tzw. biocentra: regionalne i lokalne.

Mokradła, będące ekosystemami o szczególnym znaczeniu i wartości przyrodniczej, mają w sieci ECONET do spełnienia szczególną rolę. Są one bardzo ważne jako szlaki migracyjne wielu gatunków zwierząt. Dotyczy to zwłaszcza ptaków, które odbywając wędrówki sezonowe wzdłuż rzek, koczują wśród roślinności szuwarowej i zaroślowej, a większość z wytyczonych w sieci ECONET - PL korytarzy ekologicznych nawiązuje do dolin rzecznych.

6) Założenia polityki regionalnej obszaru Zielone Płuca Polski

Obszar Zielonych Płuc Polski (zw. dalej ZPP) obejmuje swym zasięgiem północno – wschodnią część Polski, w tym część województwa podlaskiego z gminą Radziłów.

Zgodnie ze „Strategią zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski” obszar ten zalicza się do mezoregionu biebrzańskiego, stanowiącego obszar węzłowy o podstawowym znaczeniu dla kształtowania systemu powiązań przyrodniczych w dorzeczu Narwi, w połączeniu z układami przyrodniczymi Puszczy Augustowskiej i Pojezierzy Suwalskich. Mezoregion predysponowany jest do najwyższego reżimu gospodarowania środowiskiem.

Jednym z głównych zadań ZPP jest ochrona naturalnego krajobrazu. Ingerencja człowieka w środowisko, konieczna przecież z rozmaitych powodów, nie może powodować zakłóceń estetyki otoczenia i niszczyć bezpowrotnie delikatnej tkanki przyrody.

Koncepcja Zielonych Płuc Polski zakłada, że obecnie istnieje konieczność stosowania dużo szerszych form ochrony środowiska przyrodniczego, aniżeli parki narodowe i krajobrazowe - tworzenie całych regionów ochronnych, legitymujących się szczególnymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi oraz równocześnie niską presją cywilizacyjną.

Podstawą programu ZPP jest strategia ekorozwoju rozumianego jako szereg przekształceń ekonomicznych, społecznych i technologicznych powiązanych z całościową ochroną środowiska przyrodniczego na użytek obecnego i przyszłych pokoleń.

Obejmuje ona:

- maksymalnie długie wykorzystanie odnawialnych zasobów naturalnych;
- efektywną eksploatację nieodnawialnych źródeł energii;
- utrzymanie stabilności procesów ekologicznych i ekosystemów;
- ochronę różnorodności genetycznej oraz ogólną ochronę przyrody i krajobrazu.

Program przestrzennego zagospodarowania ZPP przewiduje politykę polegającą na dominacji działań zmierzających do zachowania i wzmacniania funkcji ekologicznej oraz na wykorzystaniu możliwości rozwoju proekologicznych form gospodarki, takich jak:

- rolnictwo ekologiczne, t.j. produkcja tzw. „zdrowej żywności”;
- turystyka ze szczególnym uwzględnieniem ekoturystyki;
- gospodarka leśna.

Polityka ta może być prowadzona przy równoczesnym zabezpieczeniu tego, co na danym obszarze uważa się za najcenniejsze w sferze: przyrodniczej, gospodarczej i organizacyjnej.

Naczelnym celem ekopolityki jest trwałe zachowanie najwyższych wartości przyrodniczych ze względu na unikatowość gatunków i ekosystemów oraz zdolności samoregulacyjno – odpornościowej.

Ochrona środowiska powinna koncentrować się na:

- wzmocnieniu roli Biebrzańskiego Parku Narodowego jako ogniwa w europejskim systemie powiązań przyrodniczych, poprzez dostosowanie jego granic i reżimów ochronnych do uwarunkowań ekologicznych;

- poprawie stanu środowiska skoncentrowanej na przywróceniu czystości wód rzek Biebrzy, Wissy i ich dopływów oraz restytucji niektórych biocenoz torfowiskowych;
- minimalizowaniu sytuacji konfliktowych, które mogą wystąpić na obszarach chronionych na tle predyspozycji do spełnienia funkcji ekologicznej oraz funkcji użytkowych, jak rolnictwa, leśnictwo, rekreacja i osadnictwo.

ROZDZIAŁ VI.

STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

1. ZARYS HISTORII I ROZWÓJ WSI

Tereny obecnej Gminy Radziłów stanowiły część historycznej ziemi wiskiej, która w 1526 roku była inkorporowana wraz z Mazowszem do Korony i wchodziła w skład województwa mazowieckiego. Po upadku Rzeczypospolitej, przeszły pod panowanie Prus, po 1807 roku należały do departamentu łomżyńskiego w Księstwie Warszawskim, po 1815 roku do powiatu augustowskiego w Królestwie Polskim, po 1866 roku znalazły się w Guberni łomżyńskiej.

Radziłów

Początków osadnictwa w Radziłowie należy szukać w czasach Janusza I księcia mazowieckiego. Już w 1421 roku książę nadał Mikołajowi i Włodkowi z Siennicy 30 włók ziemi zw. Wąsosze nad Wissą. W 1428 roku pewne nadania otrzymali tu również Karwowscy. Przed 1436 rokiem obszar ziemi przy ujściu Kubry do Wissy przejął Daćbog z Mamina, jednak w 1436 roku sprzedał on go rycerzom z Karwowa. Dodatkowo w miejscu zw. Radziłowo Koło (przyłączeniu rzeczek Słucz i Kubra) ziemię otrzymał Włodzimierz z Roman (30 włók). Większość osadników pochodziła z ziemi ciechanowskiej, szczególnie z powiatu przasnyskiego.

W 1454 roku na terenie kilku posiadłości szlacheckich Władysław I książę mazowiecki lokował miasto książęce Radziłów. Wójtostwo nadano Mikołajowi ze Słubic, staroście wiskiemu. Kolejni władcy mazowieccy, Konrad III oraz jego bracia Kazimierz III, Bolesław V i Janusz II nadali miastu pełne prawo chełmińskie. W 1495 ziemia wiska została włączona do Korony Królestwa Polskiego i w ten sposób Radziłów stał się miastem królewskim. Królowie dzierżawili je różnym magnatom. W końcu XV wieku dzierżawił je Jakub Glinka. W latach 1511 – 1526 Radziłów znów stał się miastem należącym do Księstwa Mazowieckiego, jednak po 1526 roku aż do 1795 był już miastem królewskim. W 1548 roku utworzono nawet powiat radziłowski z osobnym sądem ziemskim i hierarchią urzędów ziemskich. Jako miasto królewskie wchodziło w skład starostwa wiskiego, które w XVI i XVII wieku było wielokrotnie lustrwane. Starostwa królewskie zwyczajowo dzierżawili różni szlachcice.

Przez długi czas Radziłów omijały wojny. Dopiero jesienią 1655 roku przeszły tędy wojska szwedzkie. Po bitwie pod Prostkami w 1656 roku Tatarzy wzięli w niewolę Bogusława Radziwiłła. Polakom udało się odebrać najeźdźcom tak cennego jeńca, ale w wyniku tego Tatarzy spalili dziesiątki wsi od Kolna aż do Augustowa. kolejne wojny dotarły tu na początku XVIII wieku. W latach 1702-1711 ziemia wiska doznała wielu klęsk. Liczne oddziały wojskowe rabowały te okolice. W 1706 roku przeszły tędy wojska moskiewskie, a 1708 roku szwedzkie. Jednak najgorsze było „morowe powietrze”, które przyciągnęli żołnierze we wrześniu 1708 roku. Był to początek epidemii trwającej do 1709 roku, a nawet do 1710 roku. W czasie powstania kościuszkowskiego w 1794 roku wzdłuż Biebrzy rozlokowane były wojska pruskie. Stanowiły ona kordon broniący Prusy przed Polakami. W 1795 roku te okolice zostały włączone do Prus Nowowschodnich. W ramach departamentu białostockiego władze pruskie tworząc powiat biebrowski połączyły powiaty: radziłowski, wąsoski i inne. Radziłów stał się miastem rządowym. W czasach Księstwa Warszawskiego (1807-1815) powiat biebrowski należał do departamentu łomżyńskiego. W Królestwie Polskim (1815 – 1915) powiat zamieniono na augustowski i włączono do województwa augustowskiego. W czasach powstania styczniowego okolice Radziłowa z różnych przyczyn nie stały się terenem większych walk

powstańczych, zanotowano tylko kilka potyczek. Po upadku powstania władze zabrały miastu prawa miejskie. Radziłów praw miejskich, nie odzyskał do dnia dzisiejszego.

W Radziłowie stale rosła liczba ludności żydowskiej, w całej gminie w 1890 roku ludność żydowska stanowiła 55% ludności gminy.

W latach 1915-1918 Radziłów należał do obszarów okupowanych przez wojska niemieckie. W 1919 roku gminę włączono do województwa białostockiego odrodzonego państwa polskiego. W sierpniu 1920 roku przetoczył się tędy front wojny polsko – bolszewickiej.

Klimaszewnica

Dzięki przywilejom wioska Klimaszewnica rozwijała się bardzo dobrze, w XVI wieku stała się typową wioską zaściankową. W 1577 roku liczyła aż 20 włók ziemi i wszystkie zamieszkałe były przez drobną szlachtę, tak też było w następnych stuleciach.

Na przełomie XIX i XX wieku Klimaszewnica stała się jedną z większych osad w okolicy. Przed wybuchem I wojny światowej notowano w tej wsi 1200 mieszkańców. Jednak w czasie wojny liczba ludności znacznie spadła. Spis powszechny z 1921 roku notuje tylko 710 mieszkańców.

Słucz

Słucz była jedną z pierwszych osad, jaką zasiedlono w tym terenie. Wieś wzięła nazwę od pobliskiej rzeki. W 1417 roku książę Janusz I nadał 40 włók nad rzeką Słucz na rzecz Sądką z Ostrowów i Roman. W 1444 r. erygowano tu parafię.

Dane z 1921 roku przekazują informację o wsi i folwarku Słucz. We wsi w tym czasie 64 domy i 468 mieszkańców. W folwarku było 14 domów i 247 mieszkańców.

2. STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW (ZASOBY I WALORYZACJA)

Wójt Gminy Radziłów prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, która jest podstawą prowadzenia polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 roku poz. 840) w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W studium i planie miejscowym ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Przy sporządzaniu dokumentów planistycznych należy uwzględnić aktualne zasoby dziedzictwa kulturowego – zabytki znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, w tym wpisane do rejestru i stanowiska (zabytki) archeologiczne znajdujące się w ewidencji (AZP) Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku, przyjmując jako podstawową zasadę zawartą w art. 6 ustawy j.w. – stanowiącą, że zabytki podlegają opiece i ochronie, bez względu na stan zachowania.

Podstawą winna być gminna ewidencja zabytków prowadzona przez Wójta Gminy Radziłów.

Zasoby zostały omówione w pkt 3 i 4 oraz pokazane na rysunku Studium – *Załącznik nr 2*.

Waloryzacja zabytków

Do najsilniejszych elementów identyfikacji przestrzenno – kulturowej Radziłowa podlegających ochronie zalicza się:

- teren części miasta (średniowieczny układ miasta) w Radziłowie;
- założenie (zespół) dworsko – ogrodowe w Słuczu;
- zespół Kościoła pod wezwaniem św. Barbary w Kramarzewie;
- istniejąca zabudowa sakralna i mieszkalna.

Układ przestrzenny Radziłowa, którego geneza sięga 1. połowy XV w., zachował cechy rozplanowania miejskiego nadane mu w czasach lokacji (1466 r.), typowe dla urbanistyki średniowiecznej.

Jest to układ prosty, w kształcie wrzeciona równoległego do rzeki Kubrzanka, z centralnie usytuowanym, prostokątnym placem rynkowym, z którego narożników wybiegają prostopadle po dwie ulice. Układ ten uzupełnia mniej regularna siatka dróg poprowadzonych na zapleczu przyrynkowych bloków zabudowy i plac przed zespołem kościoła parafialnego.

Od czasu założenia do dziś, rozwój przestrzenny Radziłowa ograniczył się do zabudowy dawnego folwarku wójtowskiego w rejonie ul. Nastawnej oraz wzdłuż głównych dróg wylotowych.

Zachowana zabudowa historyczna pochodzi z końca XIX w. i 1. połowy w. XX, ma charakter małomiasteczkowy i wiejski. Specyficzny dla Radziłowa jest typ domu drewnianego, parterowego, nakrytego dachem dwuspadowym, na wysokiej kamiennej podmurówce, sytuowanego najczęściej szczytowo oraz kamienna zabudowa gospodarcza.

Na skraju pn. części układu znajduje się cmentarz rzymskokatolicki, założony w 1. połowie XIX w.. Teren, gdzie wytyczono cmentarz żydowski jest znacznie bardziej oddalony na pn.-wsch., przy drodze do Karwowa, zaś przy drodze na Racibory znajduje się mogiła ludności żydowskiej – mieszkańców Radziłowa i okolic, zamordowanych w 1941 r.

Teren części miasta (średniowieczny układ miasta) Radziłowa został wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z dnia 29.04.1958 r. i na tej podstawie objęty jest ochroną prawną.

Założenie (zespół) dworsko – ogrodowe w Słuczu pochodzi z 2 połowy XIX wieku, wpisane do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z dnia 17.09.1986, nr rej.: 234.

Do zabytków architektury sakralnej zalicza się: zespół Kościoła pod wezwaniem św. Barbary w Kramarzewie, zespół kościoła parafialnego pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Słuczu, cmentarze parafialne w Radziłowie i Słuczu oraz wszystkie kapliczki i krzyże przydrożne.

3. STAN OCHRONY PRAWNEJ OBIEKTÓW I OBSZARÓW ZABYTKOWYCH

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 roku poz. 840) w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Na obszarze gminy Radziłów występują następujące zabytki ujęte w GEZ:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru i ich otoczenie;
- inne zabytki nieruchome - znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Na obszarze gminy Radziłów nie ustanowiono parku kulturowego.

1) Zabytki nieruchome wpisane do rejestru i ich otoczenie

Wykaz zabytków nieruchomych województwa podlaskiego – Rejestr A – stan na dzień 03 marca 2022 roku – ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Kramarzewo

- kościół par. p.w. św. Barbary, drewn., 1 poł. XVIII, nr rej.: 19 z 29.04.1958,
- dzwonnica, drewn., nr rej.: 20 z 29.04.1958;

Radziłów

- teren części miasta, nr rej.: 116 z 29.04.1958,
- plebania, 1881-83, nr rej.: 121 z 27.04.1981,
- nagrobki o charakterze zabytkowym (9 nagrobków) na cmentarzu rzym.-kat., 1842-1945, nr rej.: 297 z 10.06.1987,
- cmentarz - mogiła ludności żydowskiej, 1941, nr rej.: A-445 z 30.12.1991,

- chata (dom), ul. Łomżyńska 11, drewn., 1890, nr rej.: 101 z 24.04.1981,
- dom, pl. 500-lecia 5, drewn., ok. 1920, nr rej.: A-404 z 8.05.1990,
- dom, pl. 500-lecia 22, drewn., pocz. XX, nr rej.: A-405 z 9.05.1990,
- dom, pl. 500-lecia 32, drewn., 1891, nr rej.: 100 z 24.04.1981,
- dom, ul. Szczuczyńska 2, drewn., 1912, nr rej.: A-396 z 28.10.1989,
- dom, ul. Szczuczyńska 5, drewn., po 1920, nr rej.: A-393 z 1.08.1989,
- dom, ul. Szczuczyńska 11, drewn., po 1920, nr rej.: A-399 z 28.03.1990;

Słucz

- kościół par. p.w. Narodzenia NMP, 1911, nr rej.: 97 z 23.04.1981,
- cmentarz rzym.- kat. (część), nr rej.: 298 z 10.06.1987,
- zespół dworsko - ogrodowy, nr rej.: 234 z 17.09.1986,
- dwór, nr rej. nr rej: 98 z 23.04.1981.

Źródło: <https://wuzbialystok.bip.gov.pl/rejestr/>

Decyzją w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków KL.WKZ-5340-14-86 nr rej. A-234 z dnia 17.09.1896 r. wpisane zostało do rejestru zabytków województwa łomżyńskiego założenie dworsko – ogrodowe.

Na wartości zabytkowe składają się:

- kompozycja przestrzenna z układem komunikacyjnym: droga dojazdowa do dworu z podjazdem, wzdłuż której usytuowane są cztery czworaki, dwór murowany z 1894 r., park krajobrazowy z poczt. XX w., kwatery ogrodowe, kwatery sadów, drzewostan: w tym starodrzew reprezentowany głównie przez jesion wyniosły, lipę drobnolistną, dąb szypułkowy, grab oraz część gospodarczą z budynkami dworskimi poczt. XX w., oborami, stajnią, stodołą z siewkarnią oraz gorzelnią.

Obiekt jest przykładem dużego założenia dworsko – ogrodowego, w którym główny akcent położono na sferę gospodarczą, park, ogród, a sad i wały zajmują stosunkowo niewielką powierzchnię założenia.

2) Inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków

Poniższa tabela zawiera wykaz innych niż wymienione p.pkt 1 zabytków nieruchomych, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, sporządzonej przez Wójta Gminy Radziłów – przyjętej Zarządzeniem nr 94/2022 Wójta Gminy Radziłów z dnia 20 października 2021 roku w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków, ze zmianą wprowadzoną Zarządzeniem Nr 90/2022 Wójta Gminy Radziłów zmieniającym Zarządzenie Nr 94/2021 z dnia 20 października 2021 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków – zakresie zmiany w Załączniku Nr 2.

Tabela nr 8. Wykaz innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

L.p.	Nazwa miejscowości	Adres	Zabytek	Nr rejestru L.dz
1.	Karwowo		młyn wodny (elektryczny)	
2.	Kramarzewo		ogrodzenie kościoła p. w. św. Barbary	
3.	Radziłów		cmentarz rzymskokatolicki	
4.	Radziłów		cmentarz z II wojny światowej	
5.	Radziłów		stodoła plebańska	
6.	Radziłów	ul. Łomżyńska	młyn elektryczny	
7.	Radziłów	Pl.500-lecia 6	budynek mieszkalny nr 6	
8.	Radziłów	Pl.500-lecia 9	budynek mieszkalny 9	
9.	Radziłów	Pl. 500-lecia 1	budynek mieszkalny nr 1	Zrządzenie PWKZ nr 35 z dnia 2.09.2022 r.
10.	Radziłów	Pl.500-lecia nr 12	budynek mieszkalny nr 12	
11.	Radziłów	Pl.500-lecia nr 16	budynek mieszkalny nr 16	

12.	Radziłów	Pl.500-lecia 18 ob, nr 25	dom nr 25	
13.	Radziłów	Pl.500-lecia nr 31	budynek mieszkalny nr 31	
14.	Radziłów	ul. Karwowska nr 5	budynek mieszkalny nr 5	
15.	Radziłów	ul. Karwowska nr 6	budynek mieszkalny nr 6	
16.	Radziłów	ul. Karwowska nr 7a	budynek mieszkalny nr 7 a	
17.	Radziłów	ul. Karwowska 7b	budynek mieszkalny nr 7 b	
18.	Radziłów	ul. Karwowska nr 10	budynek mieszkalny nr 10	
19.	Radziłów	ul. Karwowska nr 8	budynek mieszkalny nr 8	
20.	Radziłów	ul. Kościelna nr 1	budynek mieszkalny nr 1	
21.	Radziłów	ul. Kościelna nr 2	Stodoła nr 2	
22.	Radziłów	ul. Ogrodowa nr 3	budynek mieszkalny nr 3	
23.	Radziłów	ul. Ogrodowa 7	stodoła nr 7	
24.	Radziłów	ul. Ogrodowa nr 7	budynek mieszkalny	
25.	Radziłów	ul. Szczuczyńska nr 8	budynek mieszkalny nr 8	
26.	Radziłów	ul. Szczuczyńska nr 12	budynek mieszkalny nr 12	
27.	Radziłów	ul. Szczuczyńska nr 14	budynek mieszkalny nr 14	
28.	Radziłów	ul. Szczuczyńska nr 16	budynek mieszkalny nr 16	
29.	Radziłów	ul. Szczuczyńska nr 17	budynek mieszkalny nr 17	
30.	Radziłów	ul. Szczuczyńska nr 9	budynek mieszkalny nr 9	
31.	Słucz		plebania	
32.	Słucz		spichlerz w zespole dworskim i folwarcznym	
33.	Słucz	Słucz 48	dom (chata) nr 48	96 z dn. 23.04.1981 r. KL-WKZ-5340/12/81
34.	Sośnia		cmentarz żołnierzy rosyjskiej z I wojny światowej (ok.1915 r.)	
35.	Zakrzewo		park	

Wojewódzka Ewidencja Zabytków

Stosownie do Zarządzenia PWKZ Nr 35 z dnia 2.09.2022 roku budynek mieszkalny przy ul. Plac 500-lecia 1 w Radziłowie został włączony do wojewódzkiej ewidencji zabytków (poz. 9 – Tabela nr 8). Budynek ujęty jest w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Zabytki (stanowiska) archeologiczne

Wykaz zabytków (stanowisk) archeologicznych przedstawia poniższa tabela.

Tabela Nr 9. Zabytki (stanowiska) archeologiczne.

Obszar 31-78

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
GLINKI	1	ślady osadnicze	średniowiecze - nowożytność
GLINKI	2	ślady osadnicze	średniowiecze
GLINKI	3	obozowisko, cmentarzysko, ślady osadnicze	epoka kamienia – wczesne średniowiecze
GLINKI	4	ślady osadnicze	średniowiecze - nowożytność
GLINKI	5	ślad osadniczy	nowożytność
GLINKI	6	ślady osadnicze, osada	epoka kamienia – wczesne średniowiecze
GLINKI	7	ślady osadnicze	epoka kamienia – okres nowożytny

Obszar 32-80

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
KARWOWO AWISSA	1	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
KARWOWO AWISSA	2	ślady osadnicze	wczesne średniowiecze - nowożytność
OKRASIN	3	ślady osadnicze	epoka kamienia - średniowiecze
OSTROWIK	4	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
OSTROWIK	5	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
OSTROWIK	6	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
OSTROWIK	7	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
OKRASIN	8	ślady osadnicze	epoka kamienia – średniowiecze
OKRASIN	9	ślady osadnicze	epoka kamienia - średniowiecze
OKRASIN	10	obozowisko, ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
OKRASIN	11	obozowisko, ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
OKRASIN	12	obozowisko, ślady osadnicze	epoka kamienia – późne średniowiecze
OKRASIN	13	ślady osadnicze	neolit - nowożytność
OKRASIN	14	ślady osadnicze	epoka kamienia - średniowiecze
OKRASIN	15	ślady osadnicze	epoka kamienia – średniowiecze
OKRASIN	16	ślady osadnicze	epoka kamienia – średniowiecze
RACIBORY	17	obozowisko, ślady osadnicze	epoka kamienia – okres wpływów rzymskich
RACIBORY	18	ślady osadnicze	epoka kamienia – wczesne średniowiecze
RACIBORY	19	obozowisko, osada	neolit - średniowiecze
CZACHY	20	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
RACIBORY	21	ślady osadnicze	epoka kamienia – średniowiecze
RACIBORY	22	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
ŁOJE - AWISA	23	nieznane	neolit (KN)

Obszar 30-80

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
KLIMASZEWNICA	4	osada, ślad osadniczy	średniowiecze - nowożytność
KLIMASZEWNICA	5	ślady osadnicze	paleolit – późne średniowiecze
KLIMASZEWNICA	6	ślad osadniczy	epoka kamienia
KLIMASZEWNICA	10	ślad osadniczy	nowożytność
KLIMASZEWNICA	11	ślady osadnicze	epoka kamienia – późne średniowiecze
KLIMASZEWNICA	12	niemieckie fortyfikacje polowe	1944-1945
KOWANTKI	14	sowieckie fortyfikacje stałe, niemieckie fortyfikacje polowe	1940-1941, 1944-1945
KOWNATKI	15	niemiecki obóz wojskowy, sowieckie fortyfikacje stałe	1915, 1940-1941
KIELJANY	16	niemieckie fortyfikacje polowe	1944-1945
KOWNATKI	17	niemiecki obóz wojskowy	1915
KIELJANY	18	fortyfikacje polowe	1915-1915 lub 1944-1945
KLIMASZEWNICA	19	niemieckie fortyfikacje polowe	1944-1945

Obszar 31-79

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
RYDZEWO PIENIAŻEK	1	ślady osadnicze	epoka kamienia – nowożytność
RYDZEWO PIENIAŻEK	2	znalezisko luźne	paleolit
RYDZEWO PIENIAŻEK	3	ślady osadnicze	epoka kamienia – średniowiecze
RYDZEWO PIENIAŻEK	4	ślady osadnicze	epoka kamienia – nowożytność
RYDZEWO PIENIAŻEK	5	ślady osadnicze	epoka kamienia – średniowiecze
SŁUCZ	6	ślad osadniczy	epoka kamienia
SŁUCZ	7	ślady osadnicze	epoka kamienia – wczesne średniowiecze
BORAWSKIE AWISS	8	ślad osadniczy, osada	epoka kamienia – wczesne
BORAWSKIE AWISS	9	ślad osadniczy	epoka kamienia
CZERWONKI	10	ślad osadniczy	epoka kamienia
CZERWONKI	11	osada	wczesne średniowiecze
CZERWONKI	12	ślady osadnicze	epoka kamienia – średniowiecze
MŁYN DZIEWIĘCIN	13	ślady osadnicze	epoka kamienia – wczesne średniowiecze
RADZIŁÓW	14	cementarzysko, ślad osadniczy	okres wpływów rzymskich – wczesne średniowiecze
JANOWO	15	ślad osadniczy	epoka kamienia

JANOWO	16	znalezisko luźne	epoka kamienia
JANOWO	17	znalezisko luźne	epoka kamienia
WIĄZOWNICA	18	ślady osadnicze	epoka kamienia – nowożytność
WIĄZOWNICA	19	ślad osadniczy	epoka kamienia
RYDZEWOP PIENIAŻEK	20	grodzisko	EB/HaC? kult. łużycka

Obszar 31-80

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
KIELJANY	1	ślady osadnicze	epoka kamienia – późne średniowiecze
KLIMASZEWNICA	2	ślady osadnicze	epoka kamienia – nowożytność
KLIMASZEWNICA	3	ślady osadnicze	epoka kamienia – nowożytność
KLIMASZEWNICA	4	ślad osadniczy	epoka kamienia
KLIMASZEWNICA	5	ślad osadniczy	średniowiecze
KLIMASZEWNICA	6	ślad osadniczy	późne średniowiecze
MŚCICHY	7	ślad osadniczy, osada	epoka kamienia - średniowiecze
KLIMASZEWNICA	8	ślad osadniczy	nowożytność
KLIMASZEWNICA	9	ślad osadniczy	epoka kamienia
MŚCICHY	10	ślad osadniczy	epoka kamienia
ŚWIĘCIENIN	11	ślad osadniczy	średniowiecze
ŚWIĘCIENIN	12	ślad osadniczy	epoka brązu
KIELJANY	13	ślad osadniczy	późne średniowiecze
KIELJANY	14	ślad osadniczy	późne średniowiecze
MŚCICHY	15	ślad osadniczy	epoka kamienia
MŚCICHY	16	ślad osadniczy	epoka kamienia
ŚWIĘCIENIN	17	ślad osadniczy	późne średniowiecze
ŚWIĘCIENIN	18	ślad osadniczy	późne średniowiecze

Obszar 30-81

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
SOŚNIA	5	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
SOŚNIA	6	obozowisko, ślad osadniczy	neolit - nowożytność
SOŚNIA	7	obozowisko	neolit
SOŚNIA	8	ślad osadniczy	neolit
SOŚNIA	9	ślady osadnicze	średniowiecze- nowożytność
SOŚNIA	10	obozowisko, ślad osadniczy	epoka kamienia - nowożytność
SOŚNIA	11	ślady osadnicze	średniowiecze- nowożytność – połączone w 30-81/9, msc. niemieckie fortyfikacje polowe 1944-1945
SOŚNIA	12	obozowisko	neolit
SOŚNIA	13	ślad osadniczy, fortyfikacje polowe Pozycji Sośnieńskiej, niemieckie fortyfikacje	epoka kamienia 1914-1915, 1944-1945

		polowe	
SOŚNIA	14	osada, dwie mogiły zbiorowe żołnierzy armii rosyjskiej	mezolit – neolit 1915-1918
SOŚNIA	15	osada, okop	neolit – wczesna epoka brązu 1944-1945

Obszar 32-79

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
RADZIŁÓW	1	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
RADZIŁÓW	2	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
RADZIŁÓW	3	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
RADZIŁÓW	4	ślady osadnicze, osada	epoka kamienia - średniowiecze
RADZIŁÓW	5	ślad osadniczy	średniowiecze
RADZIŁÓW	6	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
RADZIŁÓW	7	ślady osadnicze	epoka kamienia - średniowiecze
BRODOWO	8	ślady osadnicze	neolit - średniowiecze
BRODOWO	9	ślady osadnicze	epoka kamienia - średniowiecze
BRODOWO	10	ślady osadnicze	epoka kamienia - średniowiecze
BRODOWO	11	osady, ślad osadniczy	wczesne średniowiecze - nowożytność
BRODOWO	12	ślady osadnicze	epoka kamienia - średniowiecze
RACIBORY	13	ślady osadnicze, cmentarzysko	epoka kamienia – wczesne średniowiecze
KOLONIA SŁUCZ	23	ślad osadniczy	epoka kamienia
KOLONIA SŁUCZ	24	osada	neolit
KOLONIA SŁUCZ	25	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność
SŁUCZ	26	pomost	?
BRODOWO	27	grób	neolit (KAK)

Obszar 32-78

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
GLINKI	1	ślady osadnicze	epoka kamienia – wczesne średniowiecze

Obszar 33-79

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
SZYJKI	20	znalezisko luzem	OWR

Obszar 33-80

NAZWA MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
BRYCHY	6	ślady osadnicze	epoka kamienia - nowożytność

Zabytki archeologiczne (stanowiska) mają zapewnioną ochronę, m.in. na podstawie art. 31 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zabytki (stanowiska) archeologiczne oznaczone na rysunku Studium – *Załącznik nr 2 i 3* w obszarze 32-79 Radziłów położone są na terenie, dla którego obowiązuje Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości gminnej Radziłów – uchwała nr XXXIX/188/06 Rady Gminy Radziłów z dnia 27.07.2006 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 222, poz. 2165 z dnia 27.07.2006 r., z późn. zmianami). Przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego należy je uwzględnić.

3) Ochrona zabytków w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości gminnej Radziłów – uchwała nr XXXIX/188/06 Rady Gminy Radziłów z dnia 27.07.2006 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 222, poz. 2165 z dnia 27.07.2006 r.) wraz ze zmianami

Tereny i obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków oraz zaewidencjonowane występujące na obszarze objętym planem:

- 1) układ urbanistyczny Radziłowa -nr rej. A-21/1958, określony na rysunku planu;
- 2) zespół plebanii, w tym plebania -nr rej. A-121/1981, stodoła;
- 3) cmentarz rzymskokatolicki -nr rej. A-29/1987;
- 4) mogiła ludności żydowskiej -nr rej. A-445/1991;
- 5) dom mieszkalny nr 5 przy Pl. 500-lecia -nr rej. A-404/1990;
- 6) dom mieszkalny nr 11 przy Pl. 500-lecia -nr rej. A-100/1981;
- 7) dom mieszkalny nr 22 przy Pl. 500-lecia -nr rej. A-405/1990;
- 8) dom mieszkalny nr 2 przy ul. Szczuczyńskiej -nr rej. A-396/1990;
- 9) dom mieszkalny nr 3 przy ul. Szczuczyńskiej -nr rej. A-393/1989;
- 10) dom mieszkalny nr 7a przy ul. Szczuczyńskiej -nr rej. A-394/1989;
- 11) dom mieszkalny nr 11 przy ul. Szczuczyńskiej -nr rej. A-399/1990.

Wymienione wyżej obiekty objęte są ochroną konserwatorską na podstawie przepisów prawa, w stosunku do których, obowiązuje uzyskanie stosownego pozwolenia Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na obszarze objętym planem występują następujące obiekty objęte gminną ewidencją zabytków:

- 1) dawna szkoła przy Pl. 500-lecia; nr 15;
- 2) dom mieszkalny przy ul. Bargłówek nr 42;
- 3) dom mieszkalny przy ul. Gumiennej nr 17;
- 4) stodoła w zagrodzie przy ul. Bargłówek nr 17
- 5) budynek gospodarczy w zagrodzie przy ul. Bargłówek nr 3;
- 6) dom mieszkalny przy ul. Gęsiej nr 1;
- 7) dom mieszkalny przy ul. Karwowskiej nr 3;
- 8) dom mieszkalny przy ul. Karwowskiej nr 5;
- 9) dom mieszkalny przy ul. Karwowskiej nr 6
- 10) dom mieszkalny przy ul. Karwowskiej nr 7;
- 11) dom mieszkalny przy ul. Karwowskiej nr 8;
- 12) dom mieszkalny przy ul. Karwowskiej nr 10;
- 13) dom mieszkalny przy ul. Kościelnej nr 1;
- 14) zagroda przy ul. Kościelnej nr 2, w tym dom i stodoła;
- 15) dom mieszkalny przy ul. Krótkiej nr 1;
- 16) dom mieszkalny przy ul. Łomżyńskiej nr 4;
- 17) dom mieszkalny przy ul. Łomżyńskiej nr 9;
- 18) młyn mur. przy ul. Łomżyńskiej nr 15;
- 19) dom mieszkalny przy ul. Nadstawnej nr 40;
- 20) dom mieszkalny przy ul. Nadstawnej nr 44;
- 21) dom mieszkalny przy ul. Ogrodowej nr 1;
- 22) dom mieszkalny przy ul. Ogrodowej nr 3;
- 23) zagroda przy ul. Ogrodowej nr 6, w tym: dom, budynek gospodarczy, chlewy i stodoła – budynek mieszkalny został wyłączony z wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem

Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku Nr 27/2022 z dnia 6 lipca 2022 r.;

- 24) zagroda przy ul. Ogrodowej nr 7, w tym: dom, chlewy i stodoła;
- 25) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 4;
- 26) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 8;
- 27) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 9;
- 28) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 12;
- 29) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 13;
- 30) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 16;
- 31) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 17;
- 32) dom mieszkalny przy Pl. 500-lecia nr 18 – chałupa została wyłączona z wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku Nr 28/2022 z dnia 6 lipca 2022 r.;;
- 33) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 19;
- 34) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 20;
- 35) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 21;
- 36) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 23;
- 37) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 24;
- 38) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 25;
- 39) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 27;
- 40) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 28;
- 41) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 29;
- 42) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 30;
- 43) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 31;
- 44) dom mieszkalny przy Pl. 500 -lecia nr 33;
- 45) budynek gospodarczy w zagrodzie przy ul. Pięknej nr 28;
- 46) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 7;
- 47) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 9;
- 48) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 10;
- 49) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 13;
- 50) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 14;
- 51) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 15;
- 52) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 16;
- 53) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 17;
- 54) dom mieszkalny przy ul. Szczuczyńskiej nr 28.

Wymienione wyżej obiekty, na podstawie ustaleń niniejszego planu, objęto ochroną konserwatorską i ustalono następujące zasady ochrony:

- 1) ochronę zewnętrznego wyglądu budynków poprzez prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych;
- 2) zabezpieczenie i utrzymanie obiektów w jak najlepszym stanie;
- 3) uzgodnienie z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich prac restauratorskich i budowlanych, w tym również dokonywanie rozbiórek.

Wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej oraz ustalono zasady i wymogi dotyczące zagospodarowania terenów położonych w ich obszarach:

- 1) "B-1" – strefę ochrony obejmującą obszar układu urbanistycznego wpisanego do rejestru zabytkowego wraz z otoczeniem, w tym tereny: rynek –Plac 500-lecia i ulice wylotowe: Łomżyńska, Kościelna, Szczuczyńska, Karwowska, Piękna, Krótka, Mickiewicza, Bargłówek oraz dawne ulice zatylne i gospodarcze – Nadstawna, Gumienna, Gęsia, plac przykościelny wraz z terenem zespołu kościoła parafialnego, część ul. Ogrodowej, określoną na rysunku planu;
- 2) "B-2" – strefę ochrony obejmującą teren położony przy odcinku ulicy Ogrodowej oraz przy odcinkach ulic Pięknej i Bargłówek przyległych do strefy „B-1”, określoną na rysunku planu;
- 3) "E+ K" – strefę ochrony krajobrazu i ekspozycji układu urbanistycznego, obejmującą otwarty, naturalny krajobraz doliny rzeki Kubrzanka i Matlak integralnie związany z zespołem miejscowości, oznaczoną na rysunku planu.

Ustalono wymogi i zasady zagospodarowania dotyczące zabytkowych cmentarzy:

- 1) dotyczące cmentarza rzymsko - katolickiego;
- 2) nagrobka mogiły ludności żydowskiej z II Wojny Światowej.

Ustalono wymogi dotyczące ochrony relikwii archeologicznych na obszarze objętym planem dla terenów objętych ochroną i obserwacją archeologiczną:

- 1) stanowisko Nr 1 (obszar 32-79 AZP) – ślady osadnicze;
- 2) stanowisko Nr 4 (obszar 32-79) – ślady osadnicze, osada;
- 3) stanowisko Nr 5 (obszar 32-79) – ślady osadnicze.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy miejscowości Słucz – uchwała nr XXXV/208/09 Rady Gminy Radziłów z dnia 28.08.2009 r. (Dz. U. Nr 200, poz. 2197 z dnia 13.10.2009 r.)

Wykaz terenów i obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz zaewidencjonowanych występujących na obszarze objętym planem:

- 1) Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP - nr rej. A-97/23.04.1981;
- 2) Zespół dworsko – ogrodowy z folwarkiem, określony na rysunku planu symbolem graficznym, obejmujący:
  - a) dwór murowany z 1894 r. – nr rej. A-98/23.04.1981;
  - b) czworak, obecnie dom nr 32, mur. , l. 20 XX w - nr rej. A-234/17.09.1986;
  - c) czworak, obecnie dom nr 34, mur. rej. A-234/17.09.1986;
  - d) czworak, obecnie dom nr 36, mur. , 1905 - nr rej., l. 20 XX w - nr A-234/17.09.1986;
  - e) czworak, obecnie dom nr 38, mur. , 1905 - nr rej. A-234/17.09.1986;
  - f) dwie obory, mur. , XIX/XX w - nr rej. A-234/17.09.1986;
  - g) stajnia, mur. , 1933 - nr rej. A-234/17.09.1986;
  - h) stodoła i spichlerz, mur. , XIX/XX w - nr rej. A-234/17.09.1986;
  - i) czworak, obecnie dom nr 32, mur. , l. 20 XX w - nr rej. A-234/17.09.1986;
  - j) gorzelnia, mur. , pocz. XX w - nr rej. A-234/17.09.1986;
  - k) park, kwatery ogrodowe i kwatery sadów - nr rej. A-234/17.09.1986;
- 3) cmentarz rzymskokatolicki (część) - nr rej. A-298/11.06.1987.

Wymienione wyżej obiekty objęte są ochroną konserwatorską na podstawie przepisów prawa, w stosunku, do których obowiązuje uzyskanie stosownego pozwolenia Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, szczególnie w zakresie:

- 1) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- 2) prowadzenia badań archeologicznych;
- 3) dokonywania podziałów zabytku;
- 4) dokonywania zmiany przeznaczenia lub sposobu korzystania z zabytku;
- 5) podejmowania jakichkolwiek działań, które mogłyby wpłynąć na naruszenie substancji zabytkowej lub wyglądu zabytku.

Na obszarze objętym planem występują następujące obiekty objęte gminną ewidencją zabytków:

- 1) w zespole kościoła parafialnego:
  - a) brama i ogrodzenie cmentarza przykościelnego, mur., pocz. XX w;
  - b) plebania, mur., 1912;
- 2) magazyn spirytusu w zespole folwarku dworskiego;
- 3) dom mieszkalny nr 33, mur., k. XIX w.;
- 4) dom mieszkalny nr 71, drewn. l. 20 XX w.;
- 5) dom mieszkalny nr 44, mur. l.20 XX w;
- 6) dom mieszkalny nr 48, mur. l.20 XX w;
- 7) dom mieszkalny nr 55, mur., k. XIX w.;
- 8) cmentarz rzymskokatolicki (część nie wpisana do rejestru zabytków).

Wymienione wyżej obiekty, na podstawie ustaleń planu, objęte są ochroną konserwatorską dla których ustalono następujące zasady ochrony:

- 1) ochrona zewnętrznego wyglądu budynków, w tym ukształtowanie bryły, opracowanie elewacji, forma i układ otworów okiennych, detal architektoniczny oraz inne elementy decydujące o zachowaniu ich historycznego charakteru - poprzez prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych;

- 2) zabezpieczeniu i utrzymaniu obiektów w jak najlepszym stanie.
- 3) uzgodnieniu z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich prac restauratorskich i budowlanych, w tym również dokonywanie rozbiórek.
- 4) cmentarz rzymskokatolicki (część nie wpisana do rejestru zabytków).

W planie wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej i ustalono zasady i wymogi dotyczące zagospodarowania terenów położonych w ich obszarach:

- 1) strefę ochrony konserwatorskiej zespołu kościoła parafialnego, w granicach obejmujących cmentarz przykościelny i plebanię, określonych symbolem graficznym na rysunku planu, w której przedmiotem jest ochrona kościoła, plebanii, ogrodzenia z bramą, starodrzewu na cmentarzu przykościelnym;
- 2) strefę ochrony konserwatorskiej zabytkowego zespołu dworsko - ogrodowego – w granicach obejmujących obszar wpisany do rejestru zabytków i otwarty teren nad rzeką Matlak, określonych symbolem graficznym na rysunku planu, w której przedmiotem jest ochrona kompozycji przestrzennej zespołu, zabytkowej zabudowy dworskiej – dwór, dawne czworaki, zabudowa gospodarcza, podział funkcjonalny, układ komunikacyjny, kompozycja zieleni;
- 3) strefę ochrony konserwatorskiej zabytkowego cmentarza parafialnego – w granicach obejmujących działkę nr 121, określonych symbolem graficznym na rysunku planu, w której przedmiotem jest ochrona rozplanowania z aleją główną na osi, historyczne nagrobki i krzyże, ogrodzenie, starodrzew.

Ponadto ustalono wymogi dotyczące ochrony relikwów archeologicznych w wyznaczonej archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej, określonej symbolem graficznym na rysunku planu, w której przedmiotem ochrony są mogące się w niej znajdować obiekty archeologiczne.

W pozostałych obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nie określono zasad ochrony prawnej obiektów i obszarów zabytkowych, ponieważ na obszarach objętych planami nie występują tereny, ani obiekty objęte ochroną prawną lub wskazane do objęcia ochroną.

4. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO (OBIEKTY I OBSZARY) NIEOBJĘTE OCHRONĄ PRAWNĄ, WYMAGAJĄCE OCHRONY NA PODSTAWIE USTALEŃ MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Inne obiekty i obszary o walorach zabytkowych

Na obszarze gminy Radziłów znajdują się następujące pomniki i miejsca pamięci:

- cmentarz z II wojny światowej w Radziłowie;
- cmentarz żołnierzy rosyjskich I wojny światowej ok. 1915 r. w Sośni;
- mogiła we wsi Łoje – Awissa;
- pomnik poświęcony pamięci żołnierza rosyjskiego w Klimaszewnicy;
- kapliczki, krzyże i figury we wsiach: Święcienin, Sośnia, Racibory, Konopki Błonie, Mścichy, Kownatki, Łoje – Awissa, Okrasin, Karwowo, Mikuty.

5. UWARUNKOWANIA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW WYNIKAJĄCE Z PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO I GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego został przyjęty uchwałą Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku), ze zmianą wprowadzoną uchwałą Nr XXXIX/356/17 z dnia 28 sierpnia 2017 roku.

W pkt 3 „Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego, ppkt 3.8. „Dziedzictwo kulturowe województwa” przedstawiono uwarunkowania historyczne rozwoju osadnictwa i środowiska kulturowego.

W odniesieniu do gminy Radziłów wymieniono następujące najcenniejsze obszary i obiekty zabytkowe:

- obszary koncentracji obiektów archeologicznych (w tym: z epoki brązu – w postaci znalezisk z Sośni koło Grajewa);

- zabytkowe układy urbanistyczne miast i ruralistyczne wsi w województwie (w tym: Radziłów – teren części miasta, nr rej.: 116 z 29.04.1958 r.);
- zabytki sakralne;
- miejsca kultu religijnego (pielgrzymkowe i odpustowe);
- obszary o wysokich walorach kulturowych;
- małe miasta i wsie o zabudowie tradycyjnej, świadczącej o ich tożsamości;
- szlaki kulturowe: istniejące Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej;
- szlaki kulturowe: predestynowane do wytyczenia szlak drewnianej architektury sakralnej pogranicza mazowiecko-podlaskiego: Rydzewo, gm. Rajgród (kościół) – Kramarzewo, gm. Radziłów (kościół i dzwonnica z Radziłowa) – Giełczyn, gm. Trzciannę (kościół) – Zambrów (kaplica cmentarna z późnobarokową polichromią z motywem tańca śmierci) – Tabędz, gm. Zambrów (kościół z Puchał) – Cibory Kołaczki, gm. Zawady (kościół z Zawad) – Sokoły (kościół cmentarny przeniesiony z Tykocina, gdzie został zbudowany jako cerkiew unicka) – Hodyszewo, gm. Nowe Piekuty (kapliczka ze źródłem) – Ciechanowiec (kościół i dzwonnica z Bogut-Pianek) – Winna – Poświętna, gm. Ciechanowiec (kościół).

W PZPWP wskazano następujące problemy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, które występują lub mogą wystąpić na obszarze gminy Radziłów:

- a) przemiany cywilizacyjno – kulturowe niekorzystnie wpływające na stan dziedzictwa, to w szczególności:
  - wyludnianie wsi i zmiany w gospodarce rolnej powodujące zanikanie tradycyjnego krajobrazu kulturowego wiejskiego;
  - nasilanie się lokalnego i ponadlokalnego ruchu kołowego na obszarach zabytkowych, skutkujące pogarszaniem stanu zabytkowej zabudowy i modernizacjami historycznych układów komunikacyjnych kosztem ich zabytkowych wartości;
  - agresywna komunikacja wizualna (szyldy, reklamy, billboardy itd.) powodująca dezintegrację krajobrazu, w tym obszarów zabytkowych;
  - redukowanie znaczenia dziedzictwa kulturowego do roli atrakcji turystycznej skutkujące tendencją do nadmiernego „uatrakcyjniania”, a jednocześnie do standaryzacji przestrzeni staromiejskich i zabytków, bez zrozumienia dla ich swoistości;
- b) niesprawność procesów administracyjno – regulacyjnych służących ochronie dziedzictwa, w tym:
  - brak zainteresowania ze strony samorządów tworzeniem parków kulturowych;
  - niedostatek planów miejscowych zapewniających ochronę przestrzeni kulturowej, przy presji inwestorów o niskiej świadomości znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego, skutkujący inwestycjami zacierającymi autentyczność zabytków oraz ingerencją w tradycyjne funkcje i relacje przestrzenne układów zabytkowych i krajobrazu kulturowego;
  - niedostateczna współpraca pomiędzy organami ochrony zabytków, a organami administracji samorządowej (w tym m.in. w zakresie spójności gminnych i wojewódzkiej ewidencji zabytków, czemu zresztą nie sprzyjają zmieniające się i nie do końca jasne regulacje prawne, oraz przestrzegania obowiązku i trybu uzgodnień);
  - ograniczone i nadto pragmatyczne podejście do ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego związanego z krajobrazem kulturowym, a służącego zachowaniu jego tożsamości (historyczne nazwy, miejsc, miejscowości, ulic i placów, upamiętnianie postaci i wydarzeń historycznych).

Gminny program opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym do aktów planowania w gminie: planów zagospodarowania przestrzennego i Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Służby inicjowania i koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego.

Celem jest zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Wójt Gminy Radziłów wypełnił ustawowy obowiązek i sporządził Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Radziłów na lata 2019 – 2022, który stanowi Załącznik do uchwały Nr XI/94/2019 Rady Gminy Radziłów z dnia 26 września 2019 r. „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Radziłów na lata 2019 – 2022”.

Z Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami wynikają następujące kierunki:

- 1) przywrócenie dawnego charakteru parku w Radziłowie;
- 2) dbanie o stan nagrobków na starych częściach cmentarzy:
  - inwentaryzacja zabytkowych nagrobków,
  - prowadzenie bieżących prac porządkowych przy Miejscach Pamięci Narodowej i nagrobkach nad którymi gmina sprawuje opiekę;
- 3) inwentaryzacja obiektów małej architektury sakralnej;
- 4) aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz obejmowanie miejscowymi planami coraz większej ilości obszarów;
- 5) wykonywanie decyzji administracyjnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 6) w miarę możliwości budżetowych finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy zabytkach;
- 7) pomoc ze strony urzędu przy aplikowaniu o dofinansowanie prac związanych z ochroną zabytków z funduszy europejskich;
- 8) aktualizacja gminnej ewidencji zabytków;
- 9) współpraca z Kościołami w zakresie wykonywania prac remontowo – konserwatorskich.

ROZDZIAŁ VII.

REKOMENDACJE I WNIOSKI ZAWARTE W AUDYCIE KRAJOBRAZOWYM LUB OKREŚLENIE PRZEZ AUDYT KRAJOBRAZOWY GRANIC KRAJOBRAZÓW PRIORYTETOWYCH

Obowiązek sporządzenia audytu krajobrazowego spoczywa na organach samorządu wojewódzkiego. Dokument taki nie został jeszcze opracowany.

Po sporządzeniu audytu jego ustalenia będą determinowały zasady zagospodarowania gminy i będą wyznaczały pośrednio kierunki rozwoju społeczno – gospodarczego gminy.

ROZDZIAŁ VIII.

WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONA ICH ZDROWIA, ORAZ ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI, O KTÓRYCH MOWA W USTAWIE Z DNIA 19 LIPCA 2019 ROKU O ZAPEWNIANIU DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI, ZGODNIE Z UNIWERSALNYM PROJEKTOWANIEM

1. WARUNKI MIESZKANIOWE

Zasoby mieszkaniowe i wskaźniki

Wg stanu na rok 2020 zasoby mieszkaniowe – wszystkie budynki mieszkalne w gminie Radziłów wynosiły 1482 mieszkań, które dysponowały 6072 izbami o łącznej powierzchni 130 771 m². Oznacza to, że przeciętne mieszkanie liczyło 4,10 izb i 88,2 m² powierzchni użytkowej.

Przeciętna liczba osób przypadająca na jedno mieszkanie wynosiła 3,13.

Przeciętna liczba osób na jedną izbę wynosiła średnio 0,78. Z ogólnej liczby zasobów mieszkaniowych (wszystkich), wynoszącej 1482, budynki mieszkalne w gminie wynosiły 1381.

Na 1000 mieszkańców w gminie Radziłów przypadało 319,00 mieszkań, w województwie podlaskim 397,50, a w kraju 392,40.

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w gminie Radziłów wynosiła 88,20 m² i była wyższa niż w województwie podlaskim - 77,30 m² oraz w Polsce - 74,50 m². Natomiast przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w gminie Radziłów wynosiła 28,10 m² i była niższa niż w województwie podlaskim - 30,70 m² i w Polsce 29,20 m².

Ponadto w zasobie gminy znajdowało się w 2020 roku 21 mieszkań komunalnych o powierzchni użytkowej 1216 m².

Pod względem przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania komunalnego w zasobach mieszkaniowych gmina Radziłów jest na czwartym miejscu w powiecie grajewskim i na 72 w województwie podlaskim.

W zdecydowanej większości zasoby mieszkaniowe w gminie Radziłów stanowią własność osób fizycznych.

Tabela nr 10. Zasoby mieszkaniowe i wskaźniki.

Zasoby /wskaźniki	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Zasoby mieszkaniowe: ogółem budynki mieszkalne w gminie	1381	1404	1399	1397	1394	1392
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania - m ²	88,2	88,2	88,00	87,9	87,8	87,6
Przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę - m ²	28,1	27,2	27,2	27,1	26,9	26,6
Mieszkania na 1000 mieszkańców	319,0	313,6	309,3	308,1	306,0	303,2
Przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	4,10	4,10	4,09	4,09	4,09	4,08
Przeciętna liczba osób na jedno mieszkanie	3,13	3,19	3,29	3,25	3,27	3,30
Przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,78	0,78	0,79	0,79	0,80	0,81
Zasoby mieszkaniowe wszystkie:						
– ogółem: mieszkania	1482	1481	1478	1476	1473	1471
– ogółem: izby	6072	6068	6051	6038	6020	6007
Ogólna powierzchnia użytkowa mieszkań - m ²	130771	130600	130026	129710	129263	128899
Zasoby mieszkalne gmin (komunalne)						
– mieszkania: ogółem	21	b.danych	21	b.danych	20	18
– powierzchnia użytkowa mieszkań - m ²	1216	j.w.	1216	j.w.	1138	1041

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

W roku 2020 w odniesieniu do roku 2019 zmniejszyła się o 13 ilość budynków mieszkalnych. Poza tym analizując dane zaprezentowane w powyższej tabeli można zaobserwować, że w zasadzie wszystkie wskaźniki w latach 2015 ÷ 2020 uległy zwiększeniu lub pozostawały na tym samym poziomie.

Tabela nr 11. Powierzchnia budynków mieszkalnych.

Rok	Powierzchnia użytkowa budynków mieszkalnych
2010	126 044
2011	126 364
2012	127 570
2013	128 264
2014	128 645
2015	128 899
2016	129 263
2017	129 710
2018	130 026
2019	130 600
2020	130 771

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Od roku 2010 do 2020 systematycznie zwiększyła się powierzchnia użytkowa budynków mieszkalnych o 4727 m², co stanowi 3,61% ogólnej powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych. Poprawa warunków życia mieszkańców jest uzależniona od:

- zwiększenia zasobów mieszkaniowych;
- utrzymywania w należytym stanie, przeprowadzania remontów i przebudowy istniejących zasobów mieszkaniowych;
- stworzenia warunków dla lepszego wykorzystania istniejącej infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, poprzez jej racjonalne uzupełnianie terenów budowlanych;
- poprawy warunków obsługi ludności, dostępności czasowej do usług, lepszego powiązania obiektów usługowych z terenami zamieszkiwania, dostosowania programu usług do potrzeb, zapewnienie komunikacji zbiorowej;
- przebudowy i rozbudowy istniejących placówek oświatowych, przy zachowaniu obecnej sieci szkół podstawowych;
- koncentracji turystyki pobytowej w istniejących i potencjalnych miejscowościach turystycznych;
- wspierania rozwoju małych obiektów turystycznych, stwarzających szansę na wydłużenie sezonu wypoczynkowego oraz rozwoju usług agroturystycznych;
- aktywności gospodarczej samych mieszkańców gminy.

Wskaźniki dotyczące infrastruktury technicznej

Stan zasobów mieszkaniowych wg danych GUS w latach 2015 - 2020 charakteryzowały wskaźniki dotyczące infrastruktury technicznej na obszarze gminy Radziłów w latach 2015 – 2020 zawarte w poniższej tabeli.

Tabela nr 12. Wskaźniki dotyczące infrastruktury technicznej na obszarze gminy Radziłów w latach 2015 – 2020.

Zasoby /wskaźniki	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Budynki podłączone do infrastruktury technicznej:						
– wodociąg - %	79,7	79,7	73,6	73,9	74,8	78,1
– kanalizacja sanitarna - %	29,7	29,7	29,8	29,00	29,8	30,6
Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej - %	25,85	25,37	25,39	24,51	24,54	24,56
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej - km	26,50	26,00	26,00	25,10	25,10	25,10
Przyłącza prowadzone do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania - osób	471	454	438	438	438	430
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej - osób	1362		1328	1331	1337	1329
Korzystający z instalacji - % ogółu ludności						
– wodociąg - %	83,6	83,6	82,3	82,3	82,3	82,1
– kanalizacja - %	29,3	28,5	27,8	27,8	27,8	27,4
Wodociągi – długość sieci rozdzielczej km	102,5	102,50	102,40	102,40	102,30	102,20
Przyłącza prowadzone do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania - szt.	1230	1223	1109	1109	1107	1107
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej osób	3886	3947	3932	3941	3959	3985
Mieszkania wyposażone w instalacje - % ogółu mieszkań						
– wodociąg - %	85,63	brak danych	85,6	85,6	85,5	85,5
– łazienka - %	68,5	danych	68,4	68,4	68,3	68,3

– ustęp spłukiwany	73,21					
– centralne ogrzewanie - %	56,5		56,4	56,3	56,2	56,2
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno – sanitarne						
– wodociąg	1269	brak danych	1265	1263	1260	1258
– ustęp spłukiwany	1085		1081	1079	1076	1074
– łazienka	1015		1011	1009	1006	1004
– centralne ogrzewanie	837		833	831	828	826

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Biorąc pod uwagę instalacje techniczno - sanitarne 85,63% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 73,21% nieruchomości wyposażonych jest w ustęp spłukiwany, 68,50% mieszkań posiada łazienkę, 56,5% korzysta z centralnego ogrzewania, a 0,00% z gazu sieciowego.

Powyższe wskaźniki decydują o warunkach mieszkaniowych.

2. OŚWIATA I WYCHOWANIE

W gminie Radziłów 2020 r. funkcjonowały 2 przedszkola gminne i 3 oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych. Do przedszkoli uczęszczało ogółem 121 dzieci (74 dzieci do przedszkoli i 44 oddziałów).

W 2020 r. na terenie gminy działały cztery szkoły podstawowe, w tym;

- dwie prowadzone przez jednostkę samorządu gminnego;
- dwie prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia.

Nie funkcjonowały szkoły zawodowe, średnie, policealne czy szkoły dla dorosłych. Nie przekazywano do prowadzenia placówek oświatowych podmiotom niepublicznym.

We wrześniu 2020 r. naukę w szkołach podstawowych i oddziałach przedszkolnych rozpoczęło 337 uczniów/dzieci (w tym w 1 oddziale specjalnym/integracyjnym 8 uczniów - w Szkole Podstawowej w Radziłowie).

Szkoły: SP Klimaszewnica i SP Kramarzewo są finansowane przez Stowarzyszenia.

Obiekty bazy oświatowej wyposażone zostały w nowe obiekty sportowe: sale gimnastyczne i boiska sportowe. Przy Szkole Podstawowej w Radziłowie funkcjonuje sala gimnastyczna, stadion, boisko do gry w siatkówkę oraz kort tenisowy oraz dwa place zabaw.

Szkoły Podstawowe w Klimaszewnicy, Kramarzewie i Słuczu są wyposażone w sale gimnastyczne, boiska sportowe i place zabaw. Boisko sportowe znajduje się przy byłej szkole w Glinkach oraz plac zabaw w Okrasinie.

W 2019 roku w Szkole Podstawowej w Radziłowie powstała sala multimedialna.

Budynek po byłej Szkole Podstawowej w Mścichach został przeznaczony na Dom Pomocy Społecznej.

W lutym 2020 roku przekształcono Zespół Wychowania Przedszkolnego przy Szkole Podstawowej w Radziłowie w Publiczne Przedszkole w Radziłowie. We wrześniu 2020 roku Zespół Wychowania Przedszkolnego przy Szkole Podstawowej w Radziłowie przekształcono się w Publiczne Przedszkole w Radziłowie.

We wrześniu 2020 roku utworzono Zespół Szkolno - Przedszkolny w Radziłowie, w skład którego wchodzi: Szkoła Podstawowa w Radziłowie i Publiczne Przedszkole w Radziłowie.

Za szkolnictwo na poziomie ponadgimnazjalnym i szkolnictwo specjalne odpowiada Powiat grajewski.

3. USŁUGI ADMINISTRACYJNE, ŁĄCZNOŚCI, DUSZPASTERSKIE, BANKOWE BUDOWNICTWO KOMUNALNE

W gminie Radziłów funkcjonują następujące jednostki budżetowe:

- Zakład Komunalny w Radziłowie;
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Radziłowie;
- Zespół Szkolno – Przedszkolny w Radziłowie;

- Biblioteka Samorządowa w Radziłowie.

Obsługę pocztową na obszarze gminy prowadzi na Filia Urzędu Pocztowego w Szczuczynie.

Administrację publiczną w gminie sprawuje Urząd Gminy Radziłów.

Na obszarze gminy Radziłów czynnie działają cztery jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej: Radziłów, Klimaszewnica, Słucz oraz Glinki. Jednostki w: Radziłowie, Klimaszewnicy i Słuczu wyposażone są w nowe samochody ratowniczo – gaśnicze oraz specjalistyczny sprzęt. Natomiast do jednostki w Glinkach przekazany będzie jeden z samochodów używanych.

Członkowie OSP systematycznie podnoszą swoje kwalifikacje i umiejętności, biorąc udział w szkoleniach branżowych. Przy OSP Radziłów działają dwie Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze. Jednostki OSP prowadzą działania prewencyjne, zwiększając świadomość dzieci, młodzieży oraz pozostałych mieszkańców odnośnie zagrożeń pożarem.

Przestrzenne rozmieszczenie placówek straży pożarnej należy uznać za właściwe. Większość wsi położona jest w odległości mniejszej niż 4 km od najbliższej jednostki.

W Radziłowie funkcjonuje Posterunek Policji.

Obsługę bankową prowadzi Bank Spółdzielczy w Radziłowie.

Działalność duszpasterską na obszarze gminy Radziłów prowadzą parafie:

- kościoła pw. Św. Anny w Radziłowie;
- kościoła pw. Św. Barbary w Kramarzewie;
- kościoła pw. Św. Jadwigi w Łojach-Awissa;
- kościoła pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Słuczu;
- kaplicy pw. Matki Bożej Bolesnej w Mścichach.

Cmentarze służące pochówkom zlokalizowane są w miejscowościach będących siedzibami parafii, tj. w Radziłowie, Słuczu i Łojach-Awissa. Powierzchnia cmentarzy wynosi ogółem 6,70 ha.

W Radziłowie jest Bankomat Banku Polskiej Spółdzielczości S.A.

W 2019 roku zakończona została inwestycja pn. „Przebudowa targowiska w msc. Radziłów”.

Powstał parking z 15 miejscami postojowymi, w tym dla osób niepełnosprawnych. Teren został ogrodzony i oświetlony. Targowisko wyposażono w małą architekturę: ławki oraz kosze na śmieci.

Budynki komunalne z lokalami mieszkalnymi znajdują się w:

- w Radziłowie w budynku przy ul. Karwowskiej 28 - 3 mieszkania;
- w Radziłowie w budynku szkoły na ulicy Szkolnej 1/1, 1/2, 1/3, 1/4, 1/5 - 5 mieszkań;
- w Radziłowie w Gminnym Ośrodku Zdrowia w Radziłowie przy ul. Gumiennej 14 - 3 mieszkania;
- w budynku w miejscowości Słucz 82 - 2 mieszkania;
- w budynku w miejscowości Kramarzewo 1 - 2 mieszkania.

Łącznie w zasobie gminy znajdowało się na dzień 01 stycznia 2019 r. 16 mieszkań i ich liczba nie zmieniła się na dzień 31 grudnia 2019 r.

4. BEZPIECZEŃSTWO

Na obszarze gminy Radziłów czynnie działają cztery jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej: Radziłów, Klimaszewnica, Słucz oraz Glinki. Wszystkie są wyposażone w nowe samochody ratowniczo – gaśnicze oraz specjalistyczny sprzęt. Członkowie OSP systematycznie podnoszą swoje kwalifikacje i umiejętności, biorąc udział w szkoleniach branżowych. Przy OSP Radziłów działają dwie Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze. Jednostki OSP prowadzą działania prewencyjne, zwiększając świadomość dzieci, młodzieży oraz pozostałych mieszkańców odnośnie zagrożeń pożarem.

Infrastruktura mająca wpływ na bezpieczeństwo ludzi na wypadek wojny

Do infrastruktury mającej wpływ na bezpieczeństwo ludzi na wypadek wojny zalicza się: obiekty, zakłady, instytucje, inne przedsiębiorstwa, których zasoby będą mogły być wykorzystane w celu właściwego funkcjonowania społeczeństwa w warunkach specjalnych, np. magazyny żywności, rozlewnie wody, piekarnie, obiekty przeznaczone do zakwaterowania ludności, przedsiębiorstwa wodno – kanalizacyjne, przedsiębiorstwa energetyczne, ciepłownicze i gazowe, placówki pomocy medycznej (przychodnie i apteki). Każda gmina określa samodzielnie w/wym. infrastrukturę, zgodnie z potrzebami oraz zasobami na swoim terenie.

5. SŁUŻBA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA

W gminie funkcjonuje Ośrodek Zdrowia w Radziłowie.

W Radziłowie w 2020 r. funkcjonowały dwa punkty apteczne.

Większość usług medycznych prowadzą dla mieszkańców gminy placówki w Grajewie, zwłaszcza takie, jak: pogotowie ratunkowe, szpital i poradnie specjalistyczne.

Opieką w żłobkach było 109 dzieci.

Pomoc społeczna

Pomoc społeczna na obszarze gminy realizowana jest przez Gminny Ośrodek Opieki Społecznej w Radziłowie. W roku 2021 z pomocy skorzystało 217 rodzin, co stanowi 819 osób, tj. 17,04 mieszkańców gminy.

Na mocy uchwały nr XVII/150/2020 Rady Gminy Radziłów z dnia 5 marca 2020 r. utworzono Dom Pomocy Społecznej w Mścichach. Obecnie DPS świadczyć może całodobowe utrzymanie 12 osób w podeszłym wieku oraz dla 4 osób niepełnosprawnych fizycznie.

6. KULTURA, SPORT I WYPOCZYNEK

Funkcje kulturalne na obszarze gminy pełni Biblioteka Samorządowa w Radziłowie, w której na dzień 31 grudnia 2020 r. zgromadzony został księgozbiór liczący 18 437 wolumenów. Dla porównania w 2015 roku biblioteka posiadała księgozbiór liczący 22 883 wolumenów.

Biblioteka dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych (jedno wejście do budynku przystosowane dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach).

Tabela nr 13. Dane dotyczące czytelnictwa, księgozbioru i wypożyczeń w latach 2015 ÷ 2019.

Rok	Czytelnicy (liczba)	Księgozbiór (wolumeny)	Wypożyczenia (wolumeny)
2020	203	18 437	2583
2019	236	19531	3723
2018	235	19148	4006
2017	232	20322	3648
2016	216	22740	3778
2015	273	22883	3798

Źródło: WUS w Białymstoku, Baza Danych Lokalnych.

W 2020 roku zmniejszyła się liczba czytelników i wypożyczeń.

W bibliotece użytkuje się komputery (13 szt.) z dostępem do szerokopasmowego Internetu. Biblioteka zapewnia korzystanie z katalogów online oraz możliwości internetowego składania zamówień. Placówka biblioteczna organizuje głównie różne formy aktywności dla dzieci i młodzieży. Prowadzi ona zajęcia plastyczne i kawiarenkę internetową.

Istnienie ośrodka stwarza możliwości poszerzenia w przyszłości oferty dla młodych mieszkańców gminy o zajęcia z zakresu nauki języków, kursy komputerowe, edukację ekologiczną lub inne formy szkolenia.

W Gminie Radziłów funkcjonuje Centrum Kultury w Radziłowie. Budynek dostosowany jest do potrzeb osób niepełnosprawnych. Na obszarze gminy funkcjonują świetlice wiejskie we wsiach: Klimaszewnica, Mścichy, Karwowo, Okrasin, Słucz, Glinki, Kownatki, Zakrzewo i Łoje-Awissa.

Na terenie gminy działają 4 koła gospodyń wiejskich (w ramach organizacji pozarządowych), które przyczyniają się do kultywowania polskiej tradycji, pielęgnowania sztuki ludowej i jednocześnie doskonalenia umiejętności gospodarowania.

W drugiej połowie 2019 roku rozpoczęto prace przy przebudowie budynku świetlicy w Słuczu.

Gmina Radziłów posiada pełnowymiarowy stadion piłkarski. W ostatnich latach wykonano również urządzenia niezbędne do uprawiania lekkiej atletyki. W otoczeniu występują również: boisko do koszykówki, sala gimnastyczna przy Szkole Podstawowej w Radziłowie.

Przy szkołach w Słuczu i Klimaszewnicy znajdują się mniejsze sale gimnastyczne, jednakże w pełni wyposażone i przystosowane do prowadzenia zajęć lekcyjnych z wychowania fizycznego.

Działają dwa kluby sportowe, które zrzeszają 46 członków. Liczba ćwiczących wynosi 36. Nadano nowe funkcje przestrzeni publicznej w gminie Radziłów w ramach zadania inwestycyjnego pn.: „Nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej w gminie Radziłów” polegającego na rewitalizacji terenu wraz z urządzeniem placów zabaw i wykonaniem ogrodzenia w msc. Radziłów, Karwowo i Mścichy. Udostępniono atrakcyjną, bezpieczną i wszechstronną infrastrukturę rekreacyjną, umożliwiającą dzieciom wspólną integrację, zdrowe współzawodnictwo i aktywne spędzanie wolnego czasu.

7. HANDEL I GASTRONOMIA

W zakresie handlu gmina obsługiwana jest przez sieć sklepów przeważnie spożywczo – przemysłowych w głównej mierze prywatnych. Znajdują się one w: Radziłowie, Glinkach, Klimaszewnicy, Mścichach, Słuczu i Zakrzewie. Sieć gastronomiczna w gminie w zasadzie nie istnieje za wyjątkiem dwóch firm cateringowych i domu weselnego. Świadczą one usługi w zakresie obsługi imprez okolicznościowych.

8. ROLNICTWO

Gmina Radziłów jest gminą typowo rolniczą. Rolnicze formy użytkowania ziemi są podstawową formą korzystania z zasobów naturalnych na obszarze gminy.

Według danych – *Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów* – Starostwo Powiatowe w Grajewie wg stanu na dzień 01.01.2019 roku: grunty rolne zajmują obszar o powierzchni 15386 ha, w tym: grunty orne zajmują obszar 8068 ha, sady 4 ha, łąki trwałe 4055 ha, pastwiska trwałe 2544 ha, grunty rolne zabudowane 333 ha.

Grunty rolne stanowią 77,10% ogólnej powierzchni gminy, w skali powiatu grajewskiego odsetek ten wynosi 15,89% powierzchni, co świadczy o wybitnie rolniczym charakterze obszaru.

Grunty orne zajmują blisko 52,45 % użytków rolnych na obszarze gminy.

Charakterystycznym elementem jest wysoki odsetek łąk i pastwisk, które zajmują łącznie powierzchnię 6599 ha, co stanowi 33,07 % ogólnej powierzchni gminy, a w skali powiatu grajewskiego 6,81%, co jest pochodną popularnej na tym terenie intensywnej hodowli bydła. Gospodarstwa rolne specjalizują się głównie w produkcji mleka i mięsa.

Podstawową formą własności w gminie jest gospodarka indywidualna, w rękach której znajduje się, 8030 ha gruntów orných, co stanowi ponad 52,19% gruntów rolnych (15368 ha).

Obszar gminy cechują na ogół sprzyjające warunki do produkcji rolnej. Obok łagodnie falistej rzeźby terenu, decyduje o tym wysoka przydatność rolnicza gleb (przewaga gleb brunatnych) i korzystne stosunki wodne. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej ujmujący najważniejsze elementy środowiska przyrodniczego, t.j. gleby, agroklimat, rzeźbę terenu i warunki wodne lokuje gminę w pobliżu przeciętnego poziomu w województwie podlaskim.

Przeważające w gminie klasy bonitacyjne gleb to: IVa, IVb, V i VI.

Rolnictwo na obszarze gminy Radziłów charakteryzuje się stosunkowo mało korzystną strukturą obszarową gospodarstw rolnych.

Na obszarze gminy w 2019 roku działało ogółem 2530 gospodarstw rolnych, z tego: 1592 posiadało powierzchnię powyżej 1 ha, co stanowiło 62,93% ogólnej liczby gospodarstw. Poniżej 1 ha było 938 gospodarstw rolnych, co stanowiło 37,07% ogólnej liczby gospodarstw.

Największe rozdrobnienie gospodarstw jest na terenie wsi: Klimaszewnica, Łoje-Awissa i Radziłów.

Gospodarstwa małe do 15 ha – o łącznej liczbie 2208, stanowią 87,27% ogólnej liczby gospodarstw rolnych w gminie. Gospodarstwa średnie 15-50 ha o łącznej liczbie 317, stanowią ok. 12,53 % ogólnej liczby gospodarstw w gminie. Natomiast 5 gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha, stanowi 0,20% ogólnej liczby gospodarstw w gminie.

Tabela nr 14. *Wielkość gospodarstw rolnych – 2019 rok*

Wyszczególnienie	Wielkość gospodarstw	Ilość gospodarstw rolnych
Gospodarstwa rolne według powierzchni gospodarstwa	Ogółem	2530
	w tym:	
	– do 5 ha	1684
	– od 5 do 15 ha	524
	– od 15 do 30 ha	278
	– od 30 do 50 ha	39
	– powyżej 50 ha	5

Dane: Urząd Gminy Radziłów.

Wykres nr 1. *Rozkład procentowy wielkości gospodarstw rolnych (na podstawie danych z Tabeli nr 15).*

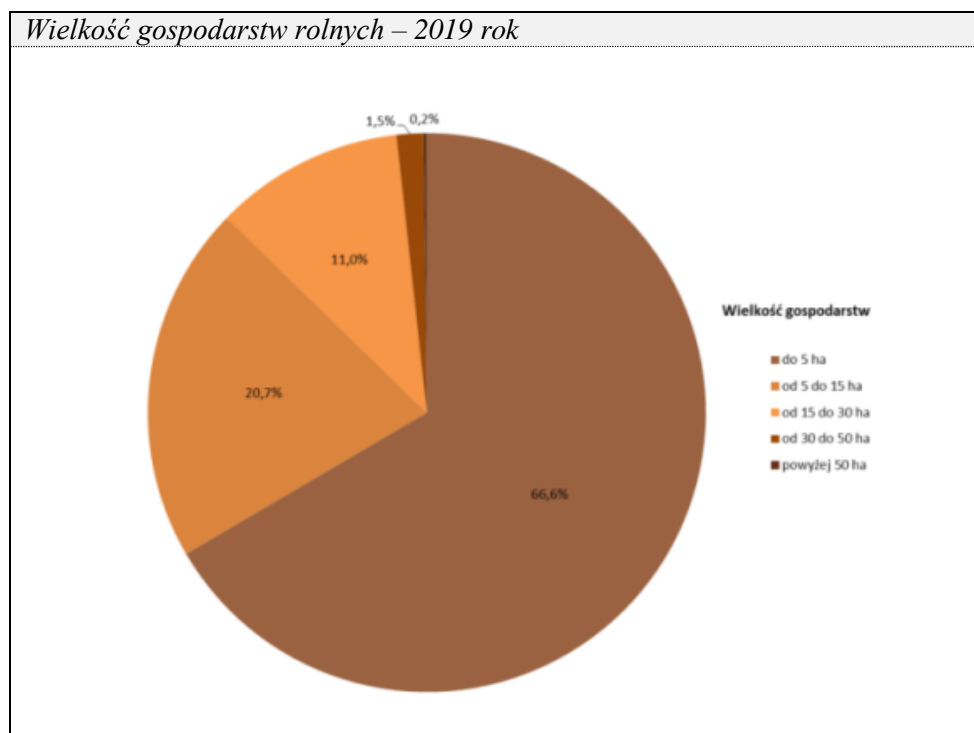

Tabela nr 15. *Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów.*

Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów	
– z dochodem z działalności rolniczej	701
– z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	36
– z dochodem z pracy najemnej	147
– z dochodem z emerytury i renty	111
– z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	167
Gospodarstwa indywidualne prowadzące produkcję rolniczą tylko na samozaopatrzenie żywnościowe	7
Gospodarstwa rolne prowadzące sprzedaż własnych produktów rolnych	661

Źródło: WUS Białystok – 2020 r.

Tabela nr 16. Pracujący w gospodarstwach rolnych (członkowie rodziny i pracujący najemni stali) wg płci w osobach – osób.

Pracujący w gospodarstwach rolnych (członkowie rodziny i pracujący najemni stali) wg płci w osobach - osób	
– gospodarstwa rolne ogółem; ogółem	1 399
– gospodarstwa rolne ogółem; mężczyźni	836
– gospodarstwa rolne ogółem; kobiety	563
– gospodarstwa indywidualne; ogółem	1 398
– gospodarstwa indywidualne; mężczyźni	835
– gospodarstwa indywidualne; kobiety	563

Źródło: WUS Białystok – 2020 r.

Struktura obszarowa gospodarstw rolnych systematycznie zmienia się ze względu na uwarunkowania ekonomiczne i prawne, a zwłaszcza politykę odbiorców mleka sprzyjających tworzeniu gospodarstw wysokotowarowych, wielkoobszarowych i wyspecjalizowanych w produkcji mlecznej. Korzystny wpływ dla tego rodzaju zachowań mają dogodne kredyty i środki asygnowane z funduszy akcesyjnych Unii Europejskiej.

Z danych statystycznych wynika, iż zmienia się także na lepsze struktura wiekowa właścicieli indywidualnych gospodarstw rolnych.

Rolniczy charakter obszaru oraz brak alternatywnych źródeł dochodu sprawiają, że istnieją duże zasoby siły roboczej w tym sektorze. Elementem charakterystycznym jest także wyższa od przeciętnej towarowość gospodarstw rolnych. Wszystkie te czynniki w połączeniu z dobrym przygotowaniem fachowym ludności i tradycjami w hodowli bydła, wspierają umacnianie się rolniczego charakteru gminy.

Problemami ograniczającymi rozwój produkcji rolnej są:

- brak rynków zbytu, zakładów produkcyjnych, przetwórstwa rolno-spożywczego;
- braki w wyposażeniu w infrastrukturę techniczną;
- niedostateczny poziom usług dla rolnictwa.

Z powyższych względów, a także w związku z ogólną tendencją wypierania drobnych gospodarstw przez producentów wysokotowarowych – coraz większa liczba ludności poszukuje pracy poza rolnictwem, czego rezultatem jest regres demograficzny obszarów typowo rolniczych.

Produkcja rolna w gminie Radziłów koncentruje się w mocno przeważającym stopniu na obszarze chowu bydła mlecznego. Klasy bonitacyjne gruntów sprzyjają raczej prowadzeniu wysokotowarowej produkcji zwierzęcej niż roślinnej. Duży odsetek gruntów rolnych 33,07% (6599 ha) zajmują łąki trwałe, pastwiska trwałe w skali gminy.

W strukturze własności terenów przeważają grunty prywatne (o powierzchni 17 345 ha), które stanowią 86,92% ogólnej powierzchni gminy (19 955 ha).

Na obszarze gminy brak jest znaczących zakładów przetwórstwa rolno – spożywczego oraz punktów obsługi rolnictwa. Funkcjonują obecnie na terenie Radziłowa: Spółdzielnia Usług Rolniczych, 2 piekarnie i młyn.

Funkcjonują 2 prywatne zakłady usług weterynaryjnych w Radziłowie i Klimaszewnicy oraz zakład usług mechanizacyjnych w Radziłowie.

Ponadto na obszarze gminy działają podmioty gospodarcze zajmujące się:

- sprzedażą detaliczną pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach;
- działalnością usługową wspomagającą produkcję roślinną;
- naprawą i konserwacją maszyn;
- działalnością usługową wspomagającą chów i hodowlę zwierząt gospodarskich;
- sprzedażą hurtową maszyn i urządzeń rolniczych oraz dodatkowego wyposażenia.

Rolnictwo ekologiczne

Gmina Radziłów posiada bardzo dobre warunki naturalne sprzyjające rozwojowi rolnictwa ekologicznego. Szansą dla rolnictwa ekologicznego jest doskonale zachowane środowisko oraz pielęgnowana w wielu gospodarstwach tradycyjna kultura rolna.

Rolnictwo ekologiczne określa się jako system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Produkcja ekologiczna powinna łączyć przyjazne środowisku praktyki gospodarowania, wspomagać wysoki stopień różnorodności biologicznej, wykorzystywać naturalne procesy oraz zapewnić właściwy dobrostan zwierząt.

Dużą szansą dla Gminy Radziłów jest rosnąca popularność rozwoju agroturystyki i zwiększony popyt na żywność ekologiczną. Obecnie na analizowanym obszarze funkcjonują pojedyncze gospodarstwa agroturystyczne. W tym miejscu należy podkreślić, iż gmina Radziłów posiada duży potencjał do tworzenia tego typu obiektów i gospodarstw, z roku na rok przybywa też coraz więcej klientów korzystających z tego typu wypoczynku.

Ponadto członkostwo w UE stworzyło ogromną szansę dla pozyskania klientów zagranicznych, dla których wypoczynek w gospodarstwie agroturystycznym jest bardzo atrakcyjny i niedrogi.

9. TURYSTYKA

Wschodnią część obszaru gminy Radziłów stanowią przyrodniczo cenne tereny Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz jego otuliny, co stanowi szansę na rozwój turystyki ponadlokalnej (krajowej i zagranicznej) oraz lokalnej.

Dodatkową atrakcją turystyczną jest, m.in. wieś Sośnia położona na terenie parku, w enklawie sosnowych borów. Jest to miejscowość rekreacyjno – turystyczna z ukierunkowana na agroturystykę.

W jej okolicy znajduje się wieża widokowa, z której można podziwiać liczne zakola i starorzecza Biebrzy – jej bagna i torfowiska tworzą mieniące się kolorami krajobrazy.

W Sośni występują również takie atrakcje jak: hodowla strusi, bażantów, kapliczka murowana w formie kolumny na podstawie kwadratu wpisana do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz dwa cmentarze z okresu I Wojny Światowej (żołnierzy Niemieckich Rosyjskich). W Sośni miała miejsce przeprawa wojsk szwedzkich przez Biebrzę, a najstarsze wzmianki o tej wsi pochodzą z 1897 roku.

Osada Radziłów zachowała swój pierwotny układ przestrzenny bez większych zmian. Zmiany dotyczą jedynie zabudowywania wylotów ulic, których przybywało wraz z rosnącą liczbą mieszkańców osady.

W gminie zachowała się też część historycznej zabudowy oraz cennych zabytków, np. młyn wodny w Karwowie.

W krajobrazie występują urokliwe kapliczki i przydrożne krzyże, które można spotkać na każdym niemal skrzyżowaniu, bądź rozwidleniu dróg. Niektóre z nich przetrwały setki lat. Różnią się między sobą kształtem, stylem i techniką wykonania.

W gminie Radziłów infrastrukturę turystyczną tworzą gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się w wsiach: Łoje-Awissa, Klimaszewnica i Mścichy oraz pole namiotowe Biały Grąd w Mścichach, położne na szlaku kajakowym rzeką Biebrzą.

Na terenie Gminy Radziłów brak jest hoteli i większych obiektów noclegowych.

Cenne i unikatowe walory przyrodnicze dorzecza Biebrzy oraz obszary chronione stanowią o tym, że turystyka przyrodnicza i wodna oraz agroturystyka stanowią potencjalne koło napędowe rozwoju tego obszaru. Turystyka przyrodnicza rozwija się na obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Obszar dorzecza Biebrzy posiada szczególne walory krajobrazowe do rozwoju turystyki. By wykorzystać ten potencjał trzeba jednak znacznie rozwinąć infrastrukturę rekreacyjną i wypoczynkową. Warto inwestować w kierunku tworzenia gospodarstw agroturystycznych.

W rozwoju turystyki wskazuje się działania zmierzające do skanalizowania ruchu turystycznego poprzez poprawę i uatrakcyjnienie infrastruktury turystycznej, w tym tworzenie nowych szlaków, ścieżek edukacyjnych, tworzenie tras rowerowych i leśnych ścieżek biegowych (w tym tras narciarstwa biegowego) oraz remonty istniejącej oraz budowę nowej infrastruktury turystycznej, m.in. punktów widokowych, wież widokowych, kładek, parkingów, miejsc odpoczynku, pól namiotowych, wiat, zadaszeń, tablic i znaków informacyjnych oraz oznakowania szlaków turystycznych.

Szlaki turystyczne

Zgodnie z pkt 1 p.pkt 9 Rozdział XVI.

10. ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI

Podmiot publiczny zapewnia dostępność osobom ze szczególnymi potrzebami przez stosowanie uniwersalnego projektowania lub racjonalnych usprawnień, z uwzględnieniem minimalnych wymagań.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy zapewnić dostępność, o której mowa w art. 6 ustawy z dnia 19 lipca 2019 roku o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Dostępność to sposób na realizację praw człowieka. Wdrażając postanowienia ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami należy brać pod uwagę te rozwiązania, które będą w jak największym stopniu wykorzystywane przez wszystkich mieszkańców.

Dbanie o godności, podmiotowość każdego człowieka, a więc także osób o szczególnych potrzebach powinna być najważniejszym czynnikiem regulującym działania podmiotów publicznych.

Minimalne wymagania służące zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami do powinny dotyczyć:

- 1) dostępności architektonicznej;
- 2) dostępności cyfrowej;
- 3) dostępności informacyjno – komunikacyjnej.

Każdy organ władzy publicznej, w tym organ administracji samorządowej, wyznacza co najmniej jedną osobę pełniącą funkcję koordynatora do spraw dostępności.

W gminie Radziłów wyznaczona jest osoba, która pełni funkcję koordynatora do spraw dostępności.

ROZDZIAŁ IX.

ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA

Zagrożenie bezpieczeństwa ludności może wystąpić w wypadku wojny.

Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku przy piśmie znak: ZK-VII.646.11.2022.KR z dnia 20 października 2022 roku przekazał Zarządzenie Nr 145/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 18 października 2022 roku w sprawie ustalenia zakresu przygotowania warunków do ochrony ludności na wypadek wojny. Wytyczne Wojewody Podlaskiego w zakresie przygotowania warunków do ochrony ludności na wypadek wojny stanowią załącznik do powyższego zarządzenia.

W celu zapewnienia warunków do ochrony ludności na wypadek wojny, rozumianej jako proces planowania i przygotowania infrastruktury mającej wpływ na bezpieczeństwo ludzi w czasie wojny, należy w aktach prawa miejscowego, m.in. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin, decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz dokumentacji projektowo – budowanej uwzględnić w szczególności następujące aspekty ochrony ludności:

- a) lokalizowanie awaryjnych ujęć wody (zaopatrzenie w wodę w warunkach specjalnych;
- b) budowle ochronne dla ludności;
- c) umiejscowienie elementów systemu ostrzegania i alarmowania ludności.

Zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia mogą być spowodowane również klęskami żywiołowymi, do których można zaliczyć:

- nawałnice, huragany, trąby powietrzne, ulewne deszcze;
- zamiecie i zawieje śnieżne paraliżujące życie mieszkańców;
- powodzie i podtopienia zagrażające życiu i zdrowiu ludzi i zwierząt hodowlanych;
- długotrwałe pożary lasów, torfowisk, łąk i upraw, długotrwałą suszę;
- zdarzenia o charakterze terrorystycznym;
- duże katastrofy komunikacyjne - drogowe, kolejowe, lotnicze, w szczególności z udziałem cystern z materiałami palnymi, toksycznymi, gazem;
- nagle, gwałtowne i na dużą skalę zachorowania ludzi i zwierząt na choroby zakaźne.

Zagrożeniami dla środowiska, jakie mogą wystąpić na obszarze gminy Radziłów, są m.in. awarie urządzeń infrastruktury technicznej, katastrofy komunikacyjne drogowe, w tym katastrofy związane z transportem materiałów niebezpiecznych. W przypadku uszkodzenia cystern lub w następstwie

katastrofy drogowej istnieje realne zagrożenie skażenia ludności i środowiska wokół tras przewozu materiałów niebezpiecznych – dotyczy to drogi wojewódzkiej nr 668.

Zagrożenia powodziami zostały omówione w Rozdziale XVIII.

Tabela nr 17. Zagrożenia /zdarzenia w gminie Radziłów w latach 2018 – 2020.

Nazwa zagrożenia/zdarzenia	Rok 2020	Rok 2019	Rok 2018
Silne wiatry	1	6	8
Opady śniegu	-	1	-
Opady deszczu	4	2	2
W komunikacji	1	2	3
Medyczne	4	5	1
Pożary	-	23	18
Ogółem	10	39	32

Opracowanie własne na podstawie danych: WUS w Białymstoku Bank Danych Lokalnych – 2018 - 2020 r.

Liczba zagrożeń / zdarzeń na obszarze gminy Radziłów w 2020 wynosiła 10 i była mniejsza o 22 zdarzeń niż w roku 2018. W roku 2020 nie wystąpiły zagrożenia spowodowane opadami śniegu i pożarami. W 2019 roku pożary stanowiły 58,97% ogólnej liczby zdarzeń w gminie.

Na obszarze gminy Radziłów brak jest zakładów o zwiększonym ryzyku lub o dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej w rozumieniu Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 9 kwietnia 2002 roku w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie przesądza o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku.

Ochrona przeciwpożarowa

Zagrożeniem dla środowiska mogą być skutki pożarów powstałych na terenie obszarów leśnych, w tym pożarów spowodowanych wypalaniem traw. Do najbardziej zagrożonych pożarami zaliczają się tereny leśne położone wzdłuż szlaków drogowych i dróg kołowych oraz lite młodniki sosnowe, przylegające do łąk i pastwisk.

Lasy ze względu na duży udział borów i drzewostanów w I i II klasie wieku, a także na obecność w nich ludzi są stale zagrożone pożarami. W strefie zagrożenia znajdują się lasy położone m. in. w obrębach wsi Zakrzewo, Karwowo Awissa i Rydzewo Pieniążek.

Na obszarze gminy Radziłów mogą wystąpić zagrożenia spowodowane nagłym przejściem frontów atmosferycznych. Takie zagrożenie występuje głównie w wymiarze lokalnym.

Niebezpieczeństwo pożarowe w gminie Radziłów stwarzają przede wszystkim indywidualne gospodarstwa rolne, obszary leśne, oraz obiekty użyteczności publicznej.

Najwięcej pożarów powstaje w gospodarce rolnej i lokalach mieszkalnych.

Nadleśnictwo Rajgród należy do II kategorii zagrożenia pożarowego lasów.

Na terenie Parku znajdują się też inne drogi leśne ważne z punktu widzenia ochrony przeciwpożarowej, które należy dostosować do parametrów dojazdu pożarowego.

Na obszarze gminy Radziłów czynnie działają cztery jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej: Radziłów, Klimaszewnica, Słucz oraz Glinki. Wszystkie placówki wyposażone są w nowe samochody ratowniczo – gaśnicze oraz specjalistyczny sprzęt.

Właściwe urzędy, instytucje, organizacje, przedsiębiorcy lub osoby fizyczne zobowiązane są uwzględnić wymagania w zakresie ochrony przeciwpożarowej przy zagospodarowaniu i uzbrojeniu terenu.

Woda do celów przeciwpożarowych

Zbiornice zaopatrzenie w wodę pitną oparte jest na ujęciach z czwartorzędowych pięter wodonośnych zlokalizowanych w Radziłowie, Łojach Awissa, Słuczu i Święcieninie. Ponadto w Mścichach istnieje nieczynna stacja wodociągowa posiadająca jedną studnię. We wsiach, gdzie jest sieć wodociągowa do celów p.poż. wykorzystywane są hydranty.

Niewielka część ludności gminy pozbawiona jest jeszcze możliwości korzystania z wodociągu gminnego i zaopatruje się wodę ze studni kopanych.

Wody powierzchniowe, istniejące studnie i planowana rozbudowa sieci wodociągowej z hydrantami p.poż zapewnią wystarczającą ilość wody na te cele. Istniejące studnie powinny być zabezpieczone przed likwidacją i przystosowane do sprawnego uruchomienia i eksploatacji w sytuacjach kryzysowych.

Mając na względzie fakt, że wszystkie zabudowania przed wykonaniem sieci wodociągowej miały własne studnie kopane, można uznać, że w sytuacjach nadzwyczajnych możliwe będzie zaopatrzenie ludności w wodę. Gospodarstwa nieobjęte systemem wodociągowym zaopatrują się w wodę z własnych studni kopanych lub wierconych.

Przy realizacji sieci wodociągowej należy przewidywać na terenach zabudowanych odpowiednią ilość hydrantów dla celów przeciwpożarowych w odległości zgodnie z przepisami odrębnymi.

Problemem sprawnego funkcjonowania ujęć gminnych może być brak energii elektrycznej, toteż wszystkie stacje wodociągowe powinny być zaopatrzone w agregaty prądotwórcze. Istniejąca sieć wodociągowa powinna być wyposażona w hydranty p.poż.

Możliwości zapewnienia wody w sytuacjach nadzwyczajnych

Istniejące cztery ujęcia zapewniają dostawę wody w sytuacjach nadzwyczajnych. Podstawowym problemem może być brak energii elektrycznej, toteż wszystkie stacje wodociągowe powinny być zaopatrzone w agregaty prądotwórcze. Uwzględniając fakt, że wszystkie zabudowania przed wykonaniem sieci wodociągowej miały własne studnie kopane, można uznać, że w sytuacjach nadzwyczajnych możliwe będzie zaopatrzenie ludności w wodę.

Zgodnie z Załącznikiem do Zarządzenia Nr 145/2022 Wojewody Podlaskiego w zakresie przygotowania warunków do ochrony ludności na wypadek wojny lokalizowanie awaryjnych ujęć wody (zaopatrzenie w wodę w warunkach specjalnych, poprzez:

- dążenie do zaopatrzenia 100% ludności w wodę pitną w warunkach specjalnych lub w sytuacji ograniczeń w dostawie wody poprzez dedykowane systemy wodociągowe,
- zaplanowanie systemu awaryjnych ujęć wody w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin, decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- lokalizację awaryjnych studni zaplanować w pobliżu hydroforni oraz na terenach zabudowy mieszkaniowej, oddalenie studni od zespołów budynków mieszkalnych lub innych skupisk ludności nie powinno przekraczać 800 m,
- do pokrycia zapotrzebowania ludności w wodę zdatną do bieżącego użytku przyjmować minimalną normę ilości wody 7,5 l/os/dobę, zaś jako optymalną 15 l/os/dobę,
- istniejące studnie należy zabezpieczyć przed likwidacją i przystosować do sprawnego uruchomienia eksploatacyjnego w warunkach specjalnych.

Hałas, wibracje i promieniowanie elektromagnetyczne

Do czynników mających najbardziej niebezpiecznie oddziaływanie negatywnie na środowisko i zdrowie są stacje radiowe i telewizyjne, nadajniki GSM oraz linie wysokiego napięcia.

Od kilku lat wzrasta oddziaływanie pól elektromagnetycznych na środowisko, co jest spowodowane przede wszystkim systematycznym rozwojem telefonii komórkowej oraz rozbudową linii i stacji elektroenergetycznych o napięciu znamionowym równym lub wyższym 100 kV.

Hałas, wibracje i promieniowanie są zanieczyszczeniami środowiska przyrodniczego charakteryzującymi się mnogością źródeł i powszechnością występowania.

Hałas

Źródła hałasu związane są przede wszystkim ze skupiskami ludności i formami jej działalności gospodarczej.

Na obszarze gminy Radziłów wyróżnić można dwa rodzaje hałasu:

- hałas komunikacyjny – drogowy;
- hałas przemysłowy.

Największym źródłem hałasu komunikacyjnego jest ruch samochodowy odbywający się na drodze wojewódzkiej nr 668 Piątnica – Radziłów – Osowiec oraz drogach powiatowych. Najbardziej

narażonymi na hałas komunikacyjny są następujące miejscowości: Radziłów, Karwowo, Mścichy i Klimaszewnica. Uciążliwości drogi związane są z ruchem samochodowym generującym spaliny, pył zawieszony i hałas. Jednym z wyznaczników kształtowania standardów środowiska i zmniejszenia uciążliwości ruchu samochodowego jest zachowanie odpowiednich linii zabudowy wyznaczanych w planach miejscowych w oparciu o przepisy odrębne. Tereny zamieszkania, leżące wzdłuż ciągów komunikacyjnych należy izolować od ujemnych wpływów komunikacji (nadmiernego natężenia hałasu, wibracji i spalin). Projektowana zabudowa, w szczególności ze stałym pobytem ludzi, powinna być w miarę istnienia rezerw terenowych, jak najdalej od nich z możliwością wprowadzenia pasów wielowarstwowej zieleni izolacyjnej, w celu ograniczenia uciążliwości aerosanitarnych.

Przez obszar gminy nie przebiegają odcinki dróg krajowych i dróg międzynarodowych. Gmina należy do obszarów wiejskich położonych poza uciążliwym ruchem tranzytowym.

Ponadto źródłem hałasu są maszyny i sprzęt stosowany przy pracach eksploatacyjnych oraz transportu urobku.

W okresie nasilonych prac polowych źródłem hałasu są także maszyny i sprzęt rolniczy.

Poprzez analogię z innymi obiektami tego typu należy przypuszczać, że w porze dziennej urządzenia produkcyjne emitują hałas o natężeniu przekraczającym dopuszczalne 50dB dla terenów zabudowy mieszkaniowej.

Dopuszczalne poziomy hałas w środowisku określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2014 roku poz. 013).

Zaś zagrożenie hałasem przemysłowym wiąże z niekorzystną lokalizacją zabudowy mieszkaniowej, w pobliżu zakładów przemysłowych.

Hałas przemysłowy posiada charakter punktowy i dotyczy przede wszystkim nielicznej grupy obiektów usługowych i produkcyjnych (m.in. baza SKR, gorzenia, młyn, piekarnia). Emisja hałasu przemysłowego zależy w znacznym stopniu od procesu technologicznego oraz wykorzystywanych w nim maszyn i urządzeń.

Obiekty i urządzenia generujące hałas należy lokalizować poza terenami stałego pobytu ludzi oraz przestrzegać dopuszczalnych norm hałasu na terenach o różnych funkcjach, w tym na obszarach prawnej ochrony przyrody.

Hałas przemysłowy nie stwarza w gminie Radziłów większych problemów. Systemy lokalizacji nowych inwestycji i sporządzania ocen ich oddziaływania na środowisko, kontroli i egzekucji pozwalają na znaczne ograniczenia zasięgu rozprzestrzeniania tego rodzaju hałasu. Ważne jest również to, że dla źródeł hałasu przemysłowego, ze względu na ich stosunkowo niewielkie wymiary, istnieje wiele prostych możliwości ograniczenia emisji do środowiska, m.in. przez zastosowanie skutecznych rozwiązań technicznych takich jak: tłumiki, obudowy dźwiękochłonne, zwiększenie izolacyjności akustycznej ścian czy stolarki okiennej pomieszczeń, w których pracują hałasujące maszyny.

W celu zmniejszenia oddziaływania źródeł hałasu przemysłowego należy stosować zabezpieczenia techniczne i rozwiązania technologiczne przyjazne środowisku.

Wibracje

Źródłami wibracji są pojazdy komunikacji drogowej, szynowej, lotniczej, wodnej, maszyny, urządzenia i narzędzia, część procesów technologicznych generujących hałasy aerodynamiczne, ale też inne pojazdy (ciągniki rolnicze, maszyny budowlane itp.).

Promieniowanie elektromagnetyczne

Promieniowanie jonizujące nie stanowi zagrożenia w gminie Radziłów, poza niewielkim promieniowaniem naturalnym.

Do źródeł promieniowania niejonizującego zaliczyć można:

- elektroenergetyczne linie napowietrzne wysokiego napięcia;
- stacje elektroenergetyczne;
- stacje radiowe i telewizyjne;
- łączność radiowa, radiotelefony, telefonia komórkowa i inne urządzenia powszechnego użytku, np. kuchenki mikrofalowe;

- stacje radiolokacji i radionawigacji.

Przez obszar gminy Radziłów przebiegają napowietrzne linie elektroenergetyczne średniego napięcia o mocy 15kV, będące źródłem niejonizującego promieniowania elektromagnetycznego. W celu wyeliminowania szkodliwości promieniowania na organizm ludzki, dla linii i stacji transformatorowych obowiązują pasy o ograniczonym sposobie użytkowania o szerokości 7,5 m od osi, w których obowiązuje zakaz stałego przebywania ludzi. Odległości te mogą być odpowiednio zmniejszone dla obiektów nie przeznaczonych na stały pobyt ludzi, np. magazyn, garaże, budynki gospodarcze.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy ustalić ograniczenia w zagospodarowaniu pasach o ograniczonym sposobie użytkowania tych linii.

W Radziłowie przy bazie SKR i oczyszczalni ścieków oraz w Klimaszewnicy przy bazie ZUM zlokalizowane są stacje bazowe telefonii komórkowej. Emitowane przez stacje promieniowanie elektromagnetyczne zachodzi w przestrzeni na wysokości i w promieniu kilkudziesięciu metrów, a więc poza miejscami stałego pobytu ludzi. Zatem nie stanowią one źródeł promieniowania niejonizującego, które zagrażałoby zdrowiu ludzi i zwierząt.

Poza tym, na obszarze gminy nie ma przemysłu oraz działalności usługowej, w wyniku której powstawałby promieniowanie szkodliwe dla ludzi i środowiska. Istniejące na terenie gminy zakłady: baza SKR, gorzenia, młyn, piekarnia nie powodują ponadnormatywnego promieniowania.

Porażenia prądem

Porażenie prądem elektrycznym jako reakcja fizjologiczna, powstaje w wyniku przepływu znacznego prądu elektrycznego przez ciało organizmów żywych – ludzi i zwierząt. Następuje w wyniku zetknięcia tkanek organizmu ze źródłem energii elektrycznej.

Zmniejszenie ilości porażeń prądem można uzyskać poprzez:

- budowę nowych instalacji w sposób zapewniający ochronę przeciwpożarową;
- sukcesywną wymianę instalacji wewnętrznych na odpowiadające obowiązującym przepisom;
- zmniejszenie importu energii elektrycznej poprzez zastosowanie niekonwencjonalnych źródeł energii elektrycznej.

Susza

Głównymi dokumentami planistycznymi w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne są „Plany przeciwdziałania skutkom suszy”.

Projekt Planu przeciwdziałania skutkom suszy przygotowują Wody Polskie w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, ministrem właściwym do spraw rozwoju wsi, ministrem właściwym do spraw rybołówstwa, ministrem właściwym do spraw żeglugi śródlądowej oraz wojewodami, uwzględniając podział kraju na obszary dorzeczy.

Ponadto trwają również prace nad strategią zapobiegania suszy w Polsce. Powstaną, m.in. mapy zagrożenia suszą oraz rekomendacje dotyczące jej zwalczania. Dokument ma być gotowy w 2020 r. wraz z planem rozwoju retencji.

Uwzględniając potrzebę zapobiegania ekstremalnym zjawiskom atmosferycznym, powodującym straty w rolnictwie, resort rolnictwa wprowadził zmiany Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w ramach operacji „Modernizacja gospodarstw rolnych”.

W programie tym wyodrębniono obszar dotyczący nawadniania w gospodarstwie, w ramach którego będą realizowane inwestycje polegające na modernizacji istniejącego systemu nawadniania lub wykonaniu w gospodarstwie nawodnienia.

W ramach tego obszaru wsparcia rolnicy będą mogli, przykładowo, realizować operacje polegające na:

- wykonaniu nowego nawodnienia (ewentualnie z wykonaniem ujęcia wodnego z wód podziemnych lub powierzchniowych),
- modernizacji istniejącej instalacji nawadniającej (ewentualnie z modernizacją ujęcia wody);
- modernizacji instalacji nawadniającej wraz z powiększeniem powierzchni nawadnianej (nowe nawodnienia) połączone ewentualnie z modernizacją zaopatrzenia tej instalacji w wodę.

Ochrona przed suszą jest zadaniem organów administracji rządowej i samorządowej oraz Wód Polskich.

W celu zapobiegania suszom, wskazuje się, aby:

- rolnicy korzystali z doradztwa w tym zakresie;
- gromadzić wody deszczowe w sztucznych zbiornikach, kanałach (w ogrodnictwie deszczówkę gromadzić w zbiornikach pod szklarniami);
- dostosowywać płodozmian do zmieniających się warunków wilgotnościowych, aby najlepiej wykorzystać dostępną w glebie wodę;
- dostosować terminy siewów do warunków pogodowych, temperatury i opadów;
- stosować wybrane gatunki i odmiany roślin odporne na suszę i rośliny o krótszych cyklach wzrostu i mieszanek międzygatunkowe;
- stosować uprawy współrzędne osłaniające glebę, np. w uprawach zbożowych rośliny strączkowe;
- stosować właściwą agrotechnikę celem zatrzymania wody w glebie;
- stosować nowoczesne urządzenia nawadniające, deszczowanie, nawadnianie podsiąków, kropelkowe i inne;
- sadzić na terenach rolnych zadrzewienia śródpolne, zatrzymujące wodę i ograniczające wiatry.

Przesuszenie torfowisk na obszarze BPN i ich mineralizacja prowadzi do odwodnienia obszaru.

Huragany, oblodzenia i gradobicia

Dane historyczne świadczą, że na obszarze gminy Radziłów prawdopodobieństwo wystąpienia huraganów, czy przejścia trąb powietrznych jest niewielkie. Ale nie można ich jednak wykluczyć.

Najbardziej prawdopodobne są silne wichury, których prędkość dochodzi powyżej 100 km/h. Trudno jest określić obszary zagrożeń związanych z silnymi wiatrami, dlatego ważne jest możliwie wczesne podjęcie działań profilaktycznych oraz poinformowanie społeczeństwa o istniejącym zagrożeniu.

Natomiast intensywne opady deszczu, trwające do kilku dni, wiążą się z zagrożeniem powodziowym oraz katastrofalnymi zatopieniami.

Niebezpieczną gołoledź powodują deszcze przechodzące w deszcz ze śniegiem i osiadając na drzewach, na infrastrukturze technicznej mogą nadmiernie je obciążać, co może skutkować nawet ich zniszczeniem. Zdarzenia takie mogą powodować, w szczególności utrudnienia w komunikacji, awarie linii energetycznych, co może sparaliżować pracę zakładów przemysłowych oraz utrudnić codzienne życie mieszkańcom.

Gradobicia, to intensywne opady gradu, które występują najczęściej z burzami, obecnie są zjawiskiem coraz częstszym w okresie letnim. Niejednokrotnie powodują liczne straty, do których można zaliczyć zniszczenia pól, a także mienia.

ROZDZIAŁ X.

POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY

1. ANALIZY EKONOMICZNE, ŚRODOWISKOWE I SPOŁECZNE

1) Analiza ekonomiczna

Analiza ekonomiczna została sporządzona, w celu zobrazowania potencjału rozwojowego oraz kondycji gospodarczej gminy Radziłów. Analizą ekonomiczną objęto uwarunkowania ekonomiczne i gospodarcze.

Uwarunkowania ekonomiczne

Możliwości finansowe realizacji zamierzeń określone są corocznie i przyjmowane uchwałą ustanawiającą budżet gminy na bieżący rok. Jest on rocznym planem finansowym obejmującym dochody i wydatki oraz wskazującym pokrycia niedoboru lub kierunki rozdysponowania nadwyżki. Wydatki budżetowe są ściśle powiązane z wysokością osiągniętych dochodów oraz realizowanym zakresem zadań. Budżet, będąc zespołem narzędzi i środków służących realizacji określonych zadań społeczno – ekonomicznych może być wykorzystywany przez gminę w oddziaływaniu na proces

rozwoju lokalnego, jego dynamikę i strukturę. Budżet gminy jest także, pewną prezentacją programu działania władz samorządowych, w których ogólne cele społeczne, ekonomiczne i ekologiczne zostały przekształcone w konkretne, wyrażone liczbowo zamierzenia realizacyjne.

W latach 2015 – 2020 dochody ogółem budżetu Gminy Radziłów cechowały się sukcesywnym wzrostem. Najniższa wartość dochodów ogółem wynosząca: 18 307 801,48 zł wystąpiła w 2015 r., a najwyższa 32 806 867,41 zł w 2020 r. Różnica wyniosła 14 499 065,63 zł, co stanowiło 44,19% wzrostu w stosunku do roku 2015.

Dochody bieżące, również wzrosły z kwoty 3 982 082,93 zł w 2015 roku do kwoty 10 214 282,82 zł z niewielkim wahnięciem w roku 2016. W roku 2020 dochody bieżące stanowiły 31,13% dochodów ogółem.

Znaczące wahania wystąpiły w dochodach majątkowych w latach 2015, 2016 i 2019, natomiast w latach 2018 i 2020 dochody majątkowe wzrosły. Wartości dochodów majątkowych nie są alarmujące z punktu widzenia bezpieczeństwa finansów publicznych i wynikają zazwyczaj z wysokości uzyskanego dofinansowania na realizację konkretnych zamierzeń inwestycyjnych.

Dochody budżetu Gminy Radziłów w latach 2015 – 2020 obrazuje poniższa tabela.

Tabela nr 18. Dochody budżetu Gminy Radziłów w latach 2015 – 2020.

Wyszczególnienie	Dochody ogółem	Dochody bieżące	Dochody majątkowe	Udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem
	w zł	w zł	w zł	%
2015	18 307 801,48	3 982 082,93	779 039,36	4,25
2016	21 031 410,81	3 866 261,41	408 755,58	1,91
2017	23 822 751,91	3 954 193,78	1 755 340,55	7,36
2018	26 526 302,75	4 693 225,21	3 474 123,20	13,09
2019	27 937 711,55	6 171 463,25	1 631 521,00	5,84
2020	32 806 867,41	10 214 282,82	5 617 213,96	17,12

Źródło: WUS w Białymstoku, Baza Danych Lokalnych.

Środki w dochodach budżetu gminy na finansowanie i współfinansowanie programów unijnych w 2020 roku wynosiły 1 848 828,26 zł.

W roku 2020 subwencje ogółem wynosiły 10 969 442,00 zł, dotacje ogółem 1 854 781,26 zł.

Dotacje inwestycyjne wynosiły 998 493,00 zł.

W analizowanym okresie najwyższe dochody ogółem (32 806 867,41 zł) osiągnięto w roku budżetowym 2020, w tym dochody majątkowe wynosiły (5 617 213,96 zł), które stanowiły 17,12% dochodów ogółem. Udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem w ciągu 5 lat kształtował się nierównomiernie. Najniższy był w 2016 roku i wynosił 408 755,58 (1,91%), a najwyższy w 2020 roku. W 2020 roku udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych wynosiły 1 168 839,00, co stanowiło 3,56% dochodów ogółem (32 806 867,41 zł). Dochody ogółem budżetu gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy w latach 2015 – 2020 systematycznie wzrastały. W 2020 roku wzrosły o 3252,06 zł (o 46,53%) w porównaniu do roku 2015. Dochód ogółem budżetu na jednego mieszkańca gminy charakteryzuje się systematycznym wzrostem. Dochód ogółem budżetu gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy w 2020 roku wynosił 6989,11 zł i był wyższy niż średnia na 1 mieszkańca powiatu grajewskiego (5207 zł) i województwa podlaskiego (714,45 zł). W roku 2020 nastąpił dalszy wzrost do roku poprzedniego o 1129,69 i wynosił 6989,11 zł.

Tabela nr 19. Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca gminy w latach 2015-2020.

Wybrane dane statystyczne	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	w zł	w zł	w zł	w zł	w zł	w zł
Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca gminy	3737,05	4402,03	4958,94	5549,44	5859,42	6989,11
Wzrost do roku poprzedniego	x	664,98	556,91	590,50	309,89	1129,69

Źródło: WUS w Białymstoku, Baza Danych Lokalnych.

Wydatki Gminy Radziłów w latach 2015 – 2020 wykazują silną korelację względem uzyskanych dochodów. Ich wysokość utrzymywana była w latach 2015 – 2020 przedziale 16 343 718,33 zł ÷ 30 513 991,55 zł. W roku 2020 wysokość wydatków była najwyższa. W latach, gdy zwiększała się ta kwota realizowana była większa liczba projektów inwestycyjnych związanych, m.in. z źródłami energii lub infrastrukturą drogową i infrastrukturą techniczną.

Tabela nr 20. Wydatki budżetu Gminy Radziłów w latach 2015 – 2020.

Wyszczególnienie	Wydatki ogółem	Wydatki bieżące	Wydatki inwestycyjne	Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem
	w zł	w zł	w zł	%
2015	16 343 718,33	14 5704 94,96	1 773 223,37	10,8
2016	19 652 706,26	17 330 843,46	2 321 862,80	11,8
2017	22 356 154,19	18 707 540,78	3 648 613,41	16,3
2018	30 125 036,17	20 055 671,91	10 069 364,26	33,4
2019	26 467 115,73	21 233 433,11	5 243 682,62	19,8
2020	30 513 991,55	22 481 905,54	8 032 086,01	26,32

Źródło: WUS w Białymstoku, Baza Danych Lokalnych.

Suma wydatków z budżetu gminy Radziłów wyniosła w 2020 roku 30 513 991,55 złotych, co daje 6500,64 złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost wydatków o 17,1% w porównaniu do roku 2019.

Największa część budżetu gminy Radziłów – 22,6% została przeznaczona na Dział 600 – Transport i łączność. Dużą część wydatków z budżetu przeznaczona została na Dział 801 – Oświata i wychowanie (21,1%) oraz na Dział 852 – Pomoc społeczna (7,6%).

Wydatki inwestycyjne stanowiły 8 032 086,01 złotych, czyli 26,3% wydatków ogółem.

Suma dochodów do budżetu gminy Radziłów wyniosła w 2020 roku 32 806 867,41 złotych, co daje 6989,11 złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost dochodów o 19,3% w porównaniu do roku 2019. Największa część dochodów wygenerował Dział 758 – Różne rozliczenia (42,3%). Duża część wpływów pochodzi z Dział 756 - Dochody od osób prawnych, fizycznych i od innych jednostek (8,7%) oraz z Dział 600 - Transport i łączność (5,3%). W budżecie gminy Radziłów wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych wynosiły 249 złotych na mieszkańca.

Tabela nr 21. Wydatki ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca gminy w latach 2015-2020 w gminie Radziłów, powiecie grajewskim i województwie podlaskim.

Wybrane dane statystyczne	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	w zł	w zł	w zł	w zł	w zł	w zł
Wydatki ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca gminy	3336,13	4061,32	4653,65	6302,31	5550,99	6500,64
Powiat grajewski	-	-	-	-	4976	4986,66
Województwo podlaskie	-	315,00	439,93	672,10	836,57	731,82

Źródło: WUS w Białymstoku, Baza Danych Lokalnych.

Tabela nr 22. Zestawienie dochodów i wydatków Gminy Radziłów w latach 2015 – 2020 wraz z wynikiem finansowym.

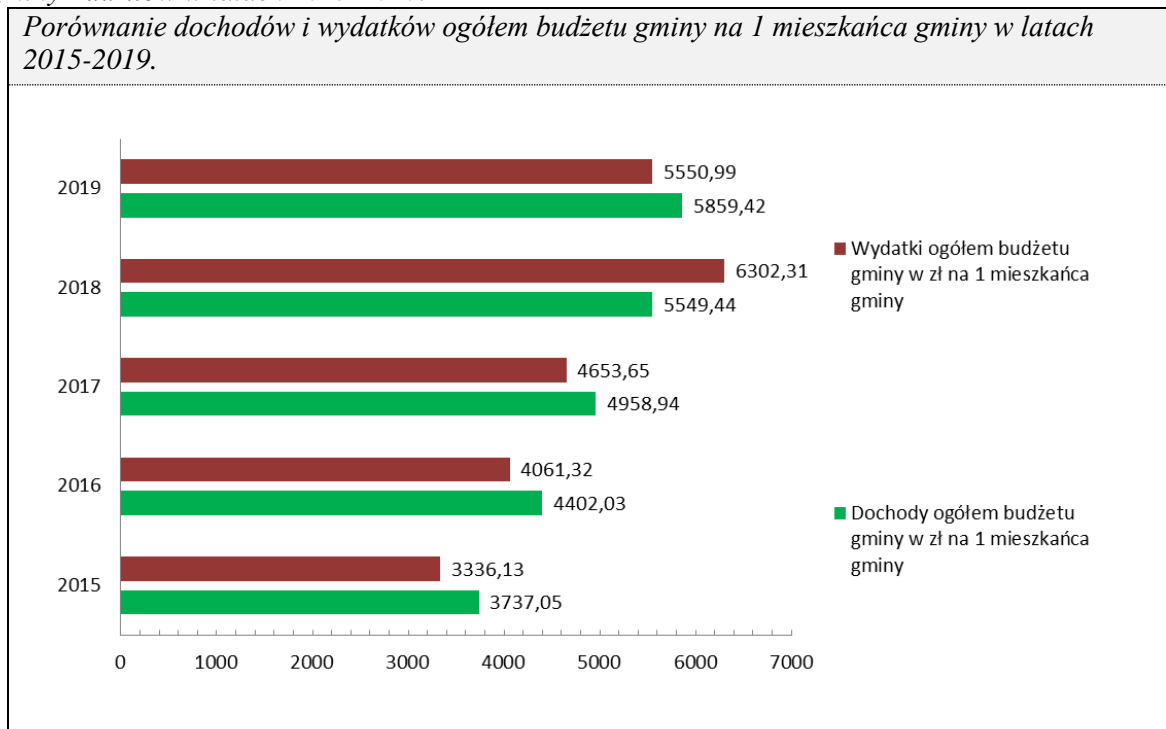
Wyszczególnienie	Dochody	Wydatki	Wynik finansowy
2015	18 307 801,48	16 343 718,33	+1 964 083,33
2016	21 031 410,81	19 652 706,26	+1 378 704,55
2017	23 822 751,91	22 356 154,19	+1 466 597,72
2018	26 526 302,75	30 125 036,17	- 3 598 733,42
2019	27 937 711,55	26 467 115,73	+1 470 595,73

2020	32 806 867, 41	30 513 991,55	+2 292875,86
------	----------------	---------------	--------------

Źródło: WUS w Białymstoku, Statystyczne Vademecum Samorządowca.

Tylko w roku 2018 wynik finansowy był ujemny, co oznacza że wydatki były większe niż dochody, co było związane z większymi wydatkami inwestycyjnymi wynoszącymi 33,4% wydatków ogólnych.

Wykres nr 2. Analiza porównawcza dochodów i wydatków ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca gminy Radziłów w latach 2015-2020.

W 2020 roku wydatki w gminie na 1 mieszkańca były wyższe niż na 1 mieszkańca w powiecie grajewskim (4976 zł) i województwie podlaskim (731,82 zł).

Wyniki finansowe w latach 2015 – 2020 przedstawia poniższa tabela:

Budżet gminy Radziłów – 2020 r.

Uchwalony budżet gminy Radziłów na 2020 r. po dokonanych zmianach przedstawiał się następująco:

- dochody budżetu – 29 229 463,53 zł;
- wydatki budżetu – 33 230 911,53 zł.

Zaplanowano deficyt budżetu w wysokości 4 001 448 zł.

Dochody budżetu gminy Radziłów wykonano w kwocie 32 806 867,41 zł.

Dochody bieżące wykonano w kwocie 27 189 653,45 zł, tj. 104,61% planu, a dochody majątkowe 5 617 213,96 zł, tj. 173,46% planu. Wydatki bieżące wykonano w kwocie 22 481 905,54 zł, tj. planu 91,12 %, a wydatki majątkowe wykonano w wysokości 8 032 086,01 zł, tj. planu 93,83 %.

Osiągnięto nadwyżkę budżetową w wysokości 2 292 875,86 zł. Do budżetu gminy wpłynęły w grudniu 2020 r. nieplanowane po stronie dochodów środki finansowe z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych w kwocie 2 826 305,00 zł, które zdecydowano przeznaczyć i wydatkować na inwestycję prowadzoną od 2021 roku „Przebudowa stacji uzdatniania wody w msc. Słucz” (wolne środki w 2021 r.). Dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 6 779,68 zł, natomiast wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 6 305,85 zł.

Wieloletnia Prognoza Finansowa (WPF)

W WPF na lata 2019 – 2030, tj. okres na który zaciągnięto zobowiązania, przyjęto wzrost ogólnych kwot dochodów i wydatków, jednocześnie kierując się zasadą oszczędności.

Planując dochody i wydatki 2019 roku przyjęto wielkości wynikające z projektu uchwały budżetowej. Zaś prognozę lat następnych oparto na danych przekazanych z Ministerstwa Finansów oraz Wojewody Podlaskiego, zakładając że w trakcie roku dane te będą ulegać zmianom, a w szczególności zwiększają się dotacje w wyniku zmian wprowadzanych w trakcie roku i zwiększonego zapotrzebowania (m.in. akcyza, dożywianie, stypendia, wyprawka szkolna, oddziały przedszkolne, itp.), jak również w oparciu o zapotrzebowanie złożone przez kierowników jednostek. Nie wiadomo jak długo będzie istniał Program 500 Plus to w związku z tym od 2020 roku nie planowano dochodów i wydatków z tego tytułu. W latach 2020 – 2030 zaplanowano niskie wzrosty dochodów uznając, że planowanie wzrostów obarczone jest zbyt dużym ryzykiem błędu.

Wydatki w latach 2020 – 2030 również zaplanowano z niskim wzrostem proporcjonalnym do wzrostu dochodów.

Budżet będzie uaktualniany w trakcie roku, jeśli zostaną złożone wnioski o dofinansowanie i gmina będzie posiadała środki na wkład własny.

Dochody i wydatki, na podstawie założeń Wieloletniej Prognozy

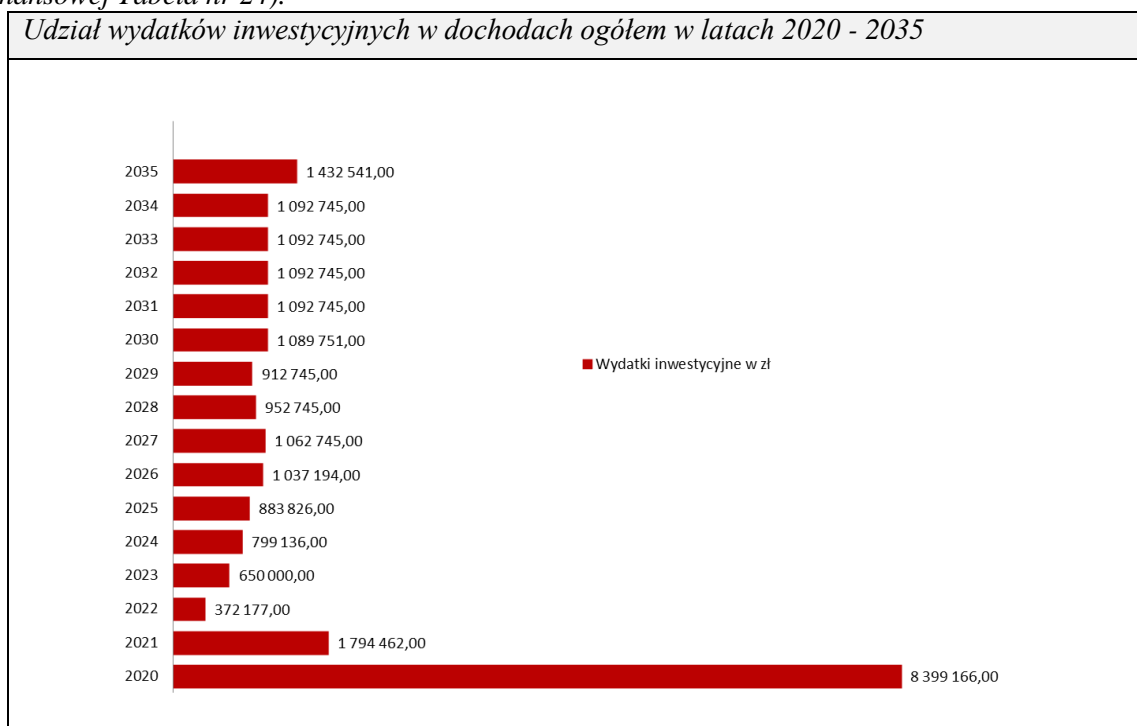
Zakładany poziom dochodów i wydatków, na podstawie założeń Wieloletniej Prognozy Finansowej obrazuje poniższa tabela.

Tabela nr 23. *Udział wydatków inwestycyjnych w dochodach ogółem w latach 2020 - 2035.*

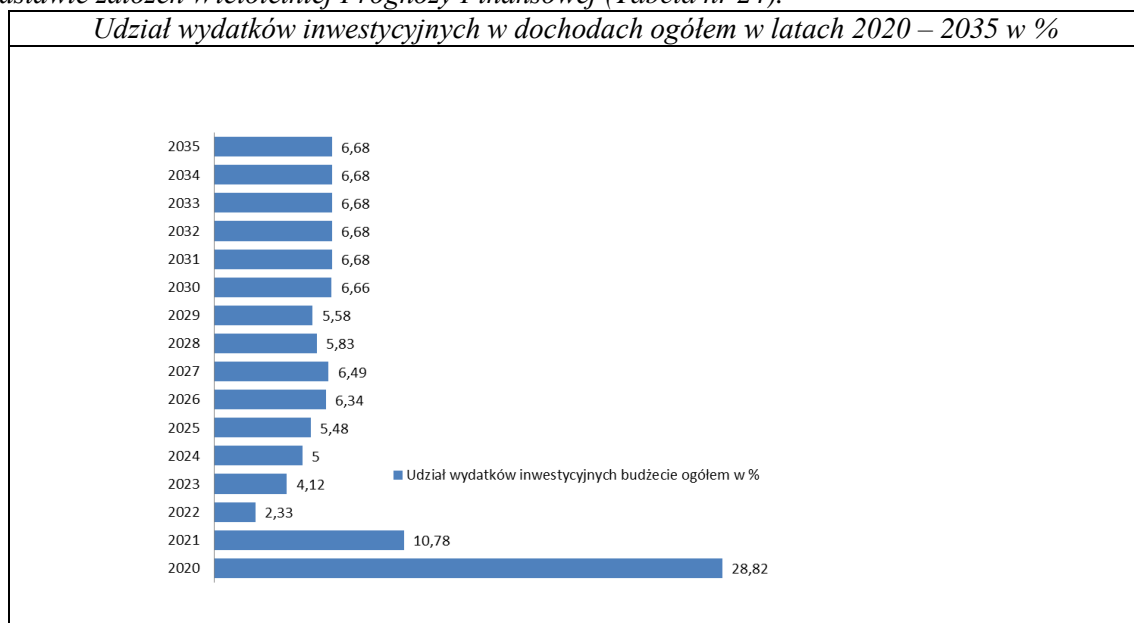
Wyszczególnienie	Dochody ogółem	Wydatki ogółem	Wydatki inwestycyjne	Udział wydatków inwestycyjnych w dochodach ogółem
	w zł	w zł	w zł	%
2020	28 165 961,78	32 167 409,78	8 399 166,00	28,82
2021	16 640 157,00	16 179 913,00	1 794 462,00	10,78
2022	15 494 817,00	15 034 573,00	372 177,00	2,33
2023	15 772 145,00	15 342 396,00	650 000,00	4,12
2024	15 972 145,00	15 517 732,00	799 136,00	5,00
2025	16 122 422,00	15 602 422,00	883 826,00	5,48
2026	16 355 283,00	15 755 790,00	1 037 194,00	6,34
2027	16 355 283,00	15 905 283,00	1 062 745,00	6,49
2028	16 355 283,00	15 795 283,00	952 745,00	5,83
2029	16 355 283,00	15 755 283,00	912 745,00	5,58
2030	16 355 283,00	15 932 298,00	1 089 751,00	6,66
2031	16 355 283,00	15 935 283,00	1 092 745,00	6,68
2032	16 355 283,00	15 935 283,00	1 092 745,00	6,68
2033	16 355 283,00	15 935 283,00	1 092 745,00	6,68
2034	16 355 283,00	15 935 283,00	1 092 745,00	6,68
2035	16 355 283,00	16 275 079,00	1 432 541,00	6,68

Zródło: Załącznik nr 1 do uchwały Nr XXIII/180/2020 Rady Gminy Radziłów z dnia 28 września 2020r. w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Radziłów na lata 2020-2035.

Wykres nr 3. Poziom wydatków inwestycyjnych na podstawie założeń Wieloletniej Prognozy Finansowej Tabela nr 24).

Wykres nr 4. Poziom wydatków inwestycyjnych w dochodach ogółem w latach 2020 – 2035 na podstawie założeń Wieloletniej Prognozy Finansowej (Tabela nr 24).

Zgodnie z Wieloletnią Prognozą Finansową Gminy Radziłów udział procentowy wydatków inwestycyjnych w dochodach ogółem zaplanowany na lata 2020 - 2035 jest najwyższy w 2020 roku i wynosi 28,82%. W roku 2021 wynosi 10,78%. W latach następnych wynosi mniej niż 6,68%. Średnia roczna z lat 2020 – 2035 wynosi 5,75%.

WPF nie uwzględnia środków z funduszy unijnych na dofinansowanie zadań bieżących i inwestycyjnych. Będą one wprowadzane do budżetu na bieżąco, dlatego też możliwe jest zwiększenie przedstawionych poniżej wartości przedstawionych w dokumencie.

a) Uwarunkowania gospodarcze

Rozwój gospodarczy gminy

Podstawową funkcją gminy Radziłów jest rolnictwo, wykorzystujące uwarunkowania środowiska przyrodniczego i wysoką jakość przestrzeni. Funkcjami uzupełniającymi są usługi na rzecz rolnictwa i ludności oraz w niewielkim stopniu turystyka i leśnictwo.

Dobre warunki dla rozwoju różnych sektorów gospodarczych wynikają, m.in. z istniejących uwarunkowań, takich jak:

- walory przyrodniczo krajobrazowe i korzystne położenie w środowisku przyrodniczym: „Zielone Płuca Polski”, Biebrzański Park Narodowy wraz z otuliną, obszary Natura 2000.
- walory środowiska kulturowego;
- krajobraz mało przekształcony przez człowieka;
- możliwości rozwoju:
  - przyjaznych środowisku naturalnemu form gospodarowania,
  - rolnictwa ekologicznego i integrowanego,
  - agroturystyki i ekoturystyki,
  - zielonej energii,
  - OZE;
- możliwości pozyskania z obszaru gminy i w otoczeniu produktów rolniczych dla przetwórstwa spożywczego;
- występowanie gruntów ornych o dobrej przydatności rolniczej: III i IV – 48,4% ogólnej powierzchni gruntów ornych;
- występowanie użytków zielonych w obrębie zmeliorowanych dolin rzecznych umożliwiających rozwój intensywnej hodowli bydła;
- lokalne zasoby pracy pozwalające podejmować produkcje niezaawansowane technologicznie,
- dobre warunki aerosanitarnie, brak większych źródeł emisji do powietrza atmosferycznego pyłów i gazów;
- lokalizacja zabudowy w granicach zwartych strukturach przestrzennych z zapewnionym dojazdem i infrastrukturą techniczną;
- korzystne warunki mieszkaniowe;
- dobrze rozwinięta sieć placówek infrastruktury społecznej oraz infrastruktury technicznej,
- niski poziom przeciętnych płac;
- dobre powiązania komunikacyjne (bliskość trasy tranzytowej – krajowej) stwarzające szanse na wykorzystanie potencjalnie chłonnego rynku przez inne regiony,
- występowanie kompleksów leśnych umożliwiających organizację różnych form wypoczynku i rekreacji;
- występowanie kompleksów leśnych o unikalnych walorach klimatycznych i krajobrazowych.

Gmina Radziłów posiada dobre warunki i duży potencjał rozwoju pozwalający na rozwój różnych sektorów gospodarczych.

Ośrodkiem wiodącym jest miejscowość Radziłów skupiająca większość podmiotów gospodarczych, w tym zdecydowaną większość sektora publicznego. Drugim ośrodkiem w kolejności jest miejscowość Słucz. Ważną też rolę w obsłudze rolnictwa i ludności pełnić będą miejscowości wspomagające ośrodek gminny (Radziłów): Klimaszewnica, Łoje-Awissa i Mścichy.

Sektor rolniczy

Gmina Radziłów jest gminą o dominującym udziale rolniczym w strukturze gospodarczej.

Zdecydowana większość gruntów gminy Radziłów znajduje się w rękach prywatnych – 17 248 ha, co stanowi 86,78% ogólnej powierzchni gminy.

Struktura obszarowa gospodarstw jest korzystna w porównaniu z innymi gminami, jednak w celu stworzenia warunków do rozwoju i ukierunkowania określonej polityki rolnej należy dążyć do dalszego powiększania areału gospodarstw rolnych ze względu na uwarunkowania ekonomiczne i niską jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Średnia powierzchnia gospodarstwa w gminie wynosi

ok. 19 ha. Największe gospodarstwo obszarowe na obszarze gminy posiada powierzchnię 297 ha. Największe obiekty inwentarskie znajdują się w miejscowości: Glinki, Słucz, Radziłów i Wypychy. Na obszarze gminy brak jest znaczących zakładów przetwórstwa rolno – spożywczego oraz punktów obsługi rolnictwa.

Na obszarze gminy Radziłów funkcjonują podmioty gospodarcze świadczące usługi na rzecz rolnictwa. Warunki rozwoju w sektorze rolnym zostały wyszczególnione w niniejszym rozdziale w pkt. Rozwój gospodarczy gminy.

W celu zatrzymania negatywnych procesów konieczne jest wzmocnienie otoczenia rolnictwa, reorientacja zawodowa ludności utrzymującej się z rolnictwa oraz stworzenie dogodnych warunków dla procesów rozwojowych w sektorze prywatnym, głównie poprzez prowadzenie inwestycji infrastrukturalnych sprzyjających korzystnym warunkom inwestowania (dodatkowe miejsca pracy, wykorzystanie rolniczego potencjału).

Sektor administracji, usług, rzemiosła i przemysłu

W gminie Radziłów w roku 2020 w rejestrze REGON zarejestrowane były 184 podmioty gospodarki narodowej, z czego 132 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Na obszarze gminy Radziłów funkcjonowały podmioty gospodarcze, w tym: z branży budownictwa i handlu, pozostała działalność usługowa, rolnictwo, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

Poza w/wym. na terenie gminy działały podmioty z zakresu: mechaniki pojazdowej, transportu, produkcji z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych, przetwórstwa przemysłowego, przetwórstwa z drewna, z opieki społecznej, edukacji, opieki zdrowotnej, działalności finansowej i ubezpieczeniowej, działalności w zakresie usług administracyjnych oraz informacji i komunikacji, wynajmu i dzierżawy urządzeń i maszyn budowlanych, produkcją artykułów spożywczych działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją, gastronomii.

Na obszarze gminy funkcjonują głównie drobne zakłady produkcyjne i usługowe, głównie z branży przetwórstwa rolno – spożywczego i usług, m.in.:

- Wyroby z betonu Dobkowski Leszek w Rydzewie Szlacheckim – produkcja wyrobów budowlanych z betonu;
- Wiórek - Wiesław Zalewski w Klimaszewnicy – produkcja wyrobów tartacznych;
- Młyn Przedsiębiorstwo Handlowe Krzysztof Nerkowski w Radziłowie – wytwarzanie produktów przemiału zbóż;
- Zakład betoniarzki Produkcja Wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych w Rydzewie Szlacheckim – produkcja pozostałych wyrobów z betonu, gipsu i cementu;
- Gamar Zakład stolarski Zbigniew Borawski Produkcja wyrobów z drewna w Raciborach – produkcja pozostałych wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa;
- Kossakowski Marcin Produkcja artykułów spożywczych w Radziłowie – produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek;
- Kuczyński Mariusz Produkcja artykułów spożywczych w Radziłowie – produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek;
- Przedsiębiorstwo Handlowo - Usługowe Danielewski Krzysztof Danielewski Gastronomia Radziłów – przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering).

W Radziłowie funkcjonuje targowisko o ogólnej powierzchni 1,00 ha, w tym powierzchnia sprzedażowa wynosi 0,50 ha.

Pozarolnicza działalność gospodarcza koncentruje się we wsi Radziłów.

Warto zaznaczyć, że ze względu na rolniczy charakter gminy Radziłów wskaźnik zatrudnienia w rolnictwie prawdopodobnie już zawsze będzie przewyższał wskaźnik osób zatrudnionych w usługach.

Ponadto na terenie gminy pracodawcami są: Spółdzielnia Usług Rolniczych w Radziłowie, Bank Spółdzielczy w Radziłowie, punkt przyjęć interesantów KPP w Grajewie, Ośrodek Zdrowia w Radziłowie.

W gminie Radziłów działa stosunkowo mało podmiotów gospodarczych.

Wydobycie opiera się na dwóch udokumentowanych złożach kruszywa zlokalizowanych w miejscowości: Kieljany i Klimaszewnica. Stwierdzone nagromadzenia piasków ze żwirem mają niewielkie zasoby i mogą być wykorzystywane tylko na potrzeby lokalne.

Większa aktywność gospodarcza sprzyja lepszemu zaspokojeniu potrzeb lokalnej społeczności, niższymi kosztami (eliminacja konieczności dojazdów, transportu). Większa liczba podmiotów gospodarczych sprzyja przede wszystkim konkurencji oraz wyższym dochodom ludności gminy, ponieważ pieniądze, które byłyby wydane poza jej terenem pozostają w obrocie na jej obszarze.

Gmina boryka się z problemem niewystarczającej ilości miejsc pracy, wynikającej z braku zewnętrznych inwestorów i małej skali działalności przedsiębiorców miejscowych podejmujących działalność gospodarczą. Rolniczy charakter gminy zachęca do inwestowania w przemysł przetwórczy i obsługę rolnictwa.

Gmina oferuje przedsiębiorcom atrakcyjne tereny pod inwestycje i zniżki podatkowe. Miejscowości rozwojowe: Radziłów, Słucz i Rydzewo Szlacheckie posiadają obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których wyznaczono tereny usługowe, produkcyjne i pod rozwój turystyki.

Warunki rozwoju w sektorze usługowym i przemysłowym zostały wyszczególnione w pkt. Rozwój gospodarczy gminy.

Sektor turystyki

W gminie Radziłów infrastrukturę turystyczną tworzą gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się w wsiach: Łoje-Awissa, Klimaszewnica i Mścichy oraz pole namiotowe *Biały Grąd* w Mścichach, położone na szlaku kajakowym rzeką Biebrzą.

W Radziłowie działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją prowadzi: Gwiazda Studio Działań Kreatywnych (działalność wesołych miasteczek i parków rozrywki).

Gmina nie posiada bazy turystycznej. Na obszarze gminy Radziłów brak jest hoteli i obiektów noclegowych. Samorząd wydatkuje część dochodów na promocję i upowszechnienie turystyki.

Warunki rozwoju w sektorze turystyki zostały wyszczególnione w pkt. Rozwój gospodarczy gminy.

Istotne znaczenie dla gospodarki posiada turystyka związana z walorami rozlewisk Biebrzy oraz fortami Twierdzy Osowiec (zlokalizowanej poza gminą Radziłów).

Zgodnie z *Gminnym zbiorczym zestawieniem danych dotyczących gruntów stan: na dzień 1 stycznia 2022 r. – Starostwo Powiatowe w Grajewie* tereny rekreacyjno – wypoczynkowe w gminie zajmują powierzchnię 5 ha. Małe jest również znaczenie turystyczne lasów. Najbardziej predysponowane do turystyki są większe kompleksy leśne porastające siedliska boru świeżego, lasu świeżego oraz lasu mieszanego świeżego z drzewostanem sosnowym w wieku powyżej 80 lat w okolicach wsi: Sośnia, Słucz, Mikuty i Szyjki. Lasy gminne mogą być wykorzystane jako tereny zieleni. Powierzchnia lasów gminnych wynosi 14,30 ha. Gmina sukcesywnie prowadzi działania zmierzające do podniesienia walorów turystycznych obszaru, m.in. poprzez budowę placów zabaw i miejsc odpoczynku w poszczególnych miejscowościach w gminie oraz modernizację parku w Radziłowie (w trakcie realizacji) i Słuczu. Planuje się uruchomienie punktu informacji turystycznej w m. Mścichy. W rozwoju turystyki wskazuje się działania zmierzające do skanalizowania ruchu turystycznego poprzez poprawę i uatrakcyjnienie infrastruktury turystycznej, w tym tworzenie nowych szlaków, ścieżek edukacyjnych, tworzenie tras rowerowych i leśnych ścieżek biegowych (w tym tras narciarstwa biegowego) oraz remonty istniejącej oraz budowę nowej infrastruktury turystycznej, m.in. punktów widokowych, wież widokowych, kładek, parkingów, miejsc odpoczynku, pól namiotowych, wiat, zadaszeń, tablic i znaków informacyjnych oraz oznakowania szlaków turystycznych.

Sektor leśnictwa

Gmina Radziłów pod względem leśistości należy do obszarów słabo zalesionych. Grunty leśne (bez gruntów zalesionych i zadrzewionych) zajmują powierzchnię ogółem 1881 ha, co stanowi 9,42 % jej ogólnej powierzchni.

Leśistość gminy Radziłów w 2020 roku wynosiła 9,5% i była najniższa z gmin wiejskich powiatu grajewskiego. Była też niższa niż w powiecie grajewskim (31,6%) i województwie podlaskim (30,8%).

Tabela nr 24. Struktura własności lasów w gminie Radziłów.

Wyodrębnienie	Jednostka miary	Powierzchnia lasów
Lasy ogółem	ha	1 904,16
Lasy publiczne ogółem	ha	519,78
Lasy publiczne Skarbu Państwa	ha	483,79
Lasy publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	ha	143,69
Lasy publiczne Skarbu Państwa - Parki Narodowe	ha	339,93
Lasy publiczne Skarbu Państwa w zasobie Własności Rolnej SP	ha	0,17
Lasy publiczne gminne	ha	14,30

Źródło: WUS Białystok, 2020 r.

Na obszarze gminy Radziłów niewielkie jest znaczenie gospodarcze lasów. Na taki stan składa się mała powierzchnia leśna oraz duży udział młodych drzewostanów w ich strukturze wiekowej. Gospodarka leśna w lasach państwowych polega na racjonalnym gospodarowaniu i ochronie zasobami leśnymi (odnowienia zrębów), a w lasach prywatnych drewno pozyskiwane jest dla celów budownictwa mieszkaniowego, gospodarczego i inwentarskiego oraz na opał. W roku 2020 pozyskanie drewna (grubizny) wynosiło 151 m³.

W gminie działają dwa podmioty gospodarcze opierające działalność o produkcję wyrobów z drewna i wyrobów tartacznych:

- w Klimaszewnicy – podmiot gospodarczy związany z produkcją wyrobów tartacznych (Wiórek - Wiesław Zalewski);
- tartak w Słuczu na działce nr 119;
- Gamar Zakład stolarski Zbigniew Borawski Produkcja wyrobów z drewna w Raciborach – produkcja pozostałych wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa.

Gospodarka leśna w lasach państwowych prowadzona jest w oparciu o Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Rajgród, a w lasach prywatnych w oparciu o uproszczone plany urządzenia lasów poszczególnych obrębów wsi. Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Rajgród na lata 2020 – 2029 jest podstawowym dokumentem planistycznym, na podstawie którego nadleśniczy zobowiązany jest prowadzić gospodarkę leśną w rozpoczynającym się okresie gospodarczym.

Rynek pracy

W gminie Radziłów w roku 2020 w rejestrze REGON zarejestrowane były 184 podmioty gospodarki narodowej, z czego 132 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 22 nowe podmioty, a 9 podmiotów zostało wyrejestrowanych.

Na przestrzeni lat 2009-2020 najwięcej (22) podmiotów zarejestrowano w roku 2020, a najmniej (8) w roku 2017. W tym samym okresie najwięcej (26) podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2009 roku, najmniej (7) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2019 roku.

Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (177) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0 - 9 pracowników. 11,4% (21) podmiotów jako rodzaj działalności deklaroowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklaroowało 32,1% (59) podmiotów, a 56,5% (104) podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Radziłów najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (33,3%) oraz Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (22,7%).

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą 44 Budownictwo 44 30 Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle 30 18 Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 18 9 Przetwórstwo przemysłowe 9 6 Transport i gospodarka magazynowa 6 6 Pozostała działalność 6 6 Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna 6 4 Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca 4 3 Opieka zdrowotna i pomoc społeczna 3 2 Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi 2 1 Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją 1 1 Edukacja 1 1 Informacja i komunikacja 1 1 Działalność finansowa i ubezpieczeniowa.

Tabela nr 25. Podmioty prowadzące działalność gospodarczą – ogółem.

Rodzaj działalności/Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	186	176	162	166	175	184

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Wykres nr 5. Liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

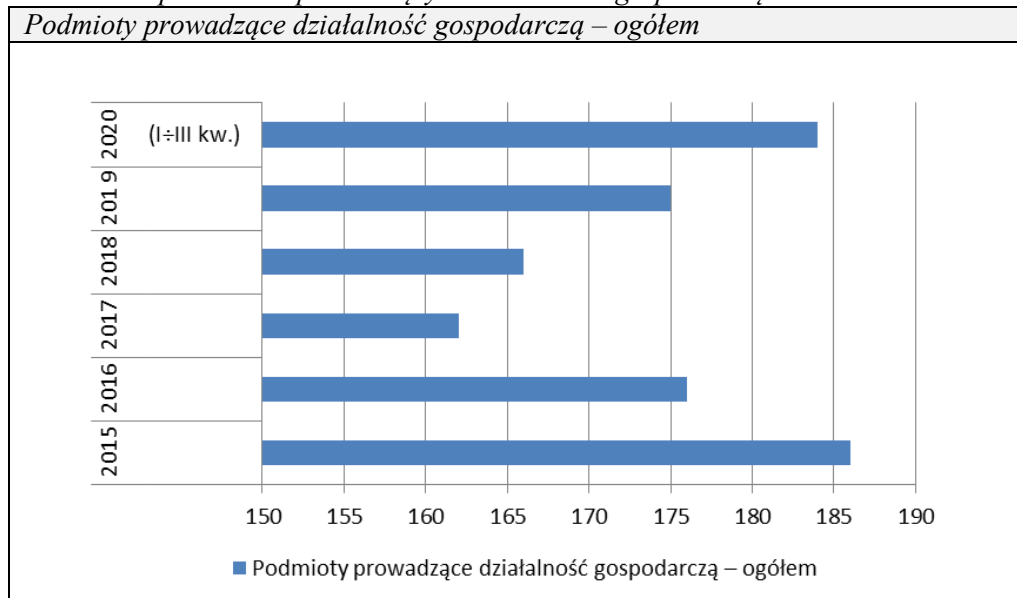

Tabela nr 26. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007.

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba osób	136	127	114	118	125	132

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność w gminie Radziłów zmniejszała się od 2015 roku do 2019 roku, a roku 2020 wzrosła i wynosiła 132 osoby.

Tabela nr 27. Podmioty wg klas wielkości (ilości pracowników)

Podmioty/Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
0÷9	178	169	162	160	168	177
10÷49	8	7	7	6	7	7
Ogółem	186	176	169	166	175	184

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w gminie Radziłów najwięcej (11) jest stanowiących spółki cywilne.

Tabela nr 28. Pracujący wg płci.

Rok	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	% udział kobiet w ogólnej liczbie pracujących
2020	187	58	129	68,98
2019	182	61	121	66,48
2018	206	74	132	64,08
2017	190	52	138	72,63
2018	218	73	145	66,51
2016	216	72	144	66,66

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Wśród pracujących więcej jest kobiet niż mężczyzn. W roku 2020 kobiety stanowiły 68,98% ogółu pracujących.

Tabela nr 29. Podmioty nowo zarejestrowane wg grup sekcji PKD 2007 (Rodzaj działalności).

Rodzaj działalności/Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	12	13	8	14	19	22
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2	-	-	-	1	-
przemysł i budownictwo	2	4	6	6	11	10
pozostała działalność	6	9	2	8	7	12

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Wzrasta liczba nowo zarejestrowanych podmiotów. W roku 2020 wynosiła 22 podmioty, w tym 10 dotyczyło działalności w przemyśle i budownictwie i 12 pozostałej działalności.

Podmioty wyrejestrowane

W gminie Radziłów maleje liczba podmiotów wyrejestrowanych. Poniższa tabela obrazuje ich ilość.

Tabela nr 30. Podmioty wyrejestrowane wg sekcji i działów PKD 2007.

Nazwa podmiotu	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	9	14	10	7	7	9
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	1	-	2	-	-	-
przemysł i budownictwo	1	2	3	2	6	2
pozostała działalność	7	12	5	5	1	7

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

W gminie Radziłów sukcesywnie powstają nowe podmioty, ale równocześnie odnotowuje się znaczną liczbę upadłości/likwidacji podmiotów. Zmiany te obejmują przede wszystkim osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Sytuacja w okresie kilku ostatnich lat była generalnie korzystna. Co roku powstawało więcej podmiotów niż było likwidowanych.

W roku 2020 zarejestrowano więcej nowych podmiotów (22) niż wyrejestrowano (9).

W powiecie grajewskim na 1000 mieszkańców pracuje 150 osób. Jest to znacznie mniej od wartości dla województwa podlaskiego oraz znacznie mniej od wartości dla Polski. 48,8% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 51,2% mężczyźni.

Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Radziłów 58 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 20 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi -38,44,5% aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Radziłów pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 22,6% w przemyśle i budownictwie, a 10,7% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 1,1% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Bezrobocie

Bezrobocie, z pewnością jest jednym z głównych czynników wpływających na stan ubóstwa w każdym społeczeństwie. Gmina Radziłów wraz z całym powiatem grajewskim od kilku lat figuruje w wykazie obszarów zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem.

Na koniec 2020 roku stopa bezrobocia rejestrowanego w gminie Radziłów wynosiła: 7,7% (6,9% kobiety 8,4% mężczyźni), w powiecie grajewskim 12,2%, w województwie podlaskim 7,8%, a w Polsce 6,2%.

Wśród bezrobotnych w gminie mężczyźni stanowili 59,70% ogólnej liczby bezrobotnych.

Struktura wieku osób pozostających bez pracy jest szczególnie niekorzystna, ponieważ bezrobocie dotyka głównie osób młodych, w wieku 18–54 lat oraz mniej wykształconych.

Z ogólnej liczby bezrobotnych wynoszącej ogółem 134, liczba kobiet wynosiła 54.

Bezrobocie w gminie Radziłów mimo tendencji spadkowej – od wielu lat utrzymuje się powyżej średniej wojewódzkiej i średniej ogólnopolskiej.

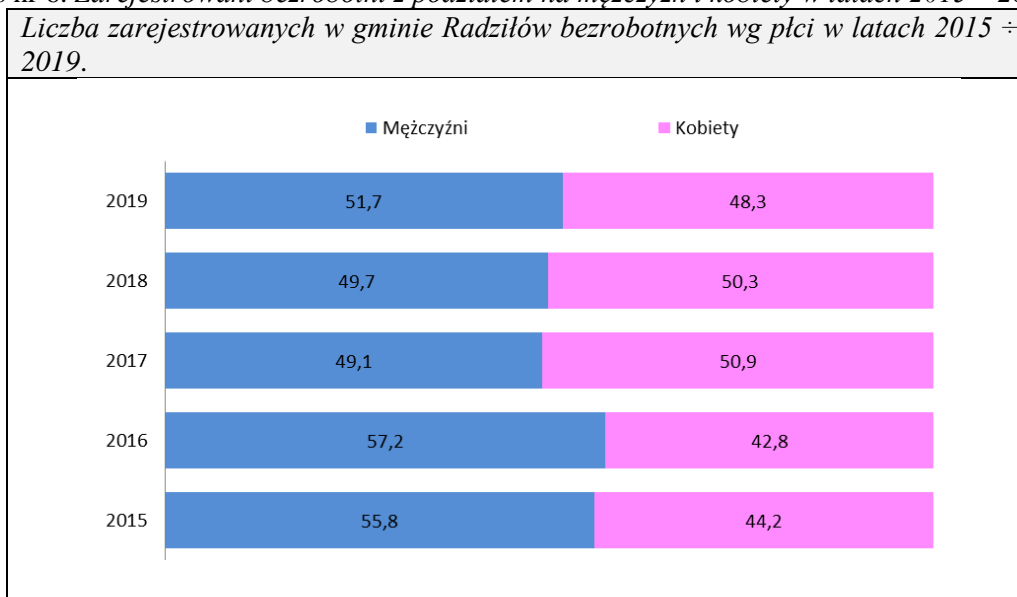
Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych nie w pełni odzwierciedla faktyczny rozmiar tego zjawiska, ponieważ w gminie występuje w dużym nasileniu bezrobocie ukryte ze względu na typowo rolniczy charakter obszaru. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy powiatu grajewskiego można stwierdzić, iż na obszarze gminy Radziłów występuje wysokie bezrobocie. Szczególnie dotkliwe jest bezrobocie wśród osób młodych. Bezrobotni z obszaru gminy znajdują się w trudnej sytuacji, jeżeli chodzi o możliwość zatrudnienia ze względu na niewielką liczbę podmiotów gospodarczych na tych terenach, a także utrudniony dojazd do większych ośrodków. Główną barierą, uniemożliwiającą zatrudnienie tych bezrobotnych są ich niskie kwalifikacje zawodowe. Rozwiązanie problemu rosnącego bezrobocia przekracza możliwości gminy, gdyż brakuje inwestujących w rozwój przemysłu bazującego na miejscowym surowcu i przetwórstwo rolno- spożywcze. Standard bytowy ludności jest wciąż niezadowalający ze względu na brak miejsc pracy i niewystarczającą infrastrukturę społeczną.

Tabela nr 31. Liczba zarejestrowanych w gminie Radziłów bezrobotnych wg płci w latach 2015 ÷ 2020.

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mężczyźni	121	115	78	91	77	80
Kobiety	96	86	81	92	72	54
Ogółem	217	201	159	183	149	134

Źródło: Bank Danych Lokalnych – Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Wykres nr 6. Zarejestrowani bezrobotni z podziałem na mężczyzn i kobiety w latach 2015 – 2019.

W gminie Radziłów liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2015 – 2020 systematycznie malała, za wyjątkiem roku 2018. W roku 2015 wynosiła 217, natomiast w roku 2020 wynosiła 134.

Tabela nr 32. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w gminie Radziłów liczbie ludności w wieku produkcyjnym w % w latach 2015 ÷ 2020.

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mężczyźni	7,2	6,8	4,7	5,5	4,8	5,0
Kobiety	7,1	6,4	6,2	6,9	5,5	4,2
Ogółem	7,1	6,7	5,4	6,2	5,1	4,6

Źródło: Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w % w latach 2015 ÷ 2019 najwyższy był w 2015 roku i wynosił 7,1%, a najniższy w wielkości 4,6, % w roku 2020.

W roku 2020 liczba pracujących na 1000 ludności: ogółem wynosiła 40, a w wieku produkcyjnym 64,5.

W roku 2020 bezrobotni zarejestrowani stanowili ogółem: 134 osoby, w tym 54 to kobiety. Do 25 roku życia było 26 bezrobotnych, do 30 roku życia – 34 bezrobotnych, powyżej 50 roku życia – 37. Długotrwale bezrobotni to 71 osób.

Struktura wieku osób pozostających bez pracy jest szczególnie niekorzystna, ponieważ bezrobocie dotyka głównie osób młodych, w wieku do 30 lat (ok. 48%, t.j. 60 osób na ogólną liczbę bezrobotnych wynoszącą 134 osoby w roku 2020).

W 2020 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie Radziłów wynosiło 4 970,21 PLN, co odpowiada 90,00% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce.

Zalecenia do planowania przestrzennego wynikające z analizy ekonomicznej

- a) Zapewnienie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:
  - terenów pod rozwój różnych sektorów gospodarczych, m.in. handlu, przemysłu i budownictwa, w tym: stolarstwa, budownictwa oraz usług związanych z obsługą leśnictwa oraz rolnictwa;
  - terenów pod lokalizację hoteli i obiektów noclegowych w związku z rozwojem turystyki związanej z walorami rozlewisk Biebrzy oraz fortami Twierdzy Osowiec (zlokalizowanej poza obszarem gminy Radziłów);
  - terenów pod zabudowę mieszkalną jednorodzinną i usług wielofunkcyjnych zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym.
- b) Wykorzystanie nieużytkowanych obiektów budowlanych w dobrym stanie technicznym na potrzeby usług wielofunkcyjnych.
- c) Przeznaczanie nieużytkowanych obiektów publicznych na cele społeczne.

2) Analiza środowiskowa

Analiza środowiskowa została przeprowadzona w celu wykluczenia spod zabudowy wartościowych pod względem przyrodniczym obszarów.

Ochrona prawna

Na obszarze gminy Radziłów występują następujące obszary i obiekty objęte prawnymi formami ochrony przyrody (art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody):

- 1) Biebrzański Park Narodowy wraz z otuliną;
- 2) Natura 2000 – obszar specjalnej ochrony ptaków „Ostoja Biebrzańska” (PLB 200006);
- 3) Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk „Dolina Biebrzy” (PLH 200008).

Obszary te zostały szczegółowo omówione w pkt 1 Rozdział XII.

Powierzchnia obszaru Natura 2000 w gminie Radziłów wynosi 8381,80 ha. Ze względu na fakt, że obszary prawnie chronione (park narodowy i Natura 2000) pokrywają się to procentowo zajmują one ok. 42% powierzchni gminy Radziłów.

Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w gminie Radziłów stanowi 23,49% powierzchni prawnie chronionej w powiecie grajewskim (17779,69 ha) i 4,18% w województwie podlaskim (645058,30 ha).

Powiązania przyrodnicze gminy Radziłów z regionem zostały omówione w pkt 1 Rozdział II.

Ochrona elementów środowiska przyrodniczego

Gmina Radziłów jest gminą o dominującym udziale rolniczym w strukturze gospodarczej.

Obszar gminy Radziłów cechuje się średnio korzystnymi warunkami glebowymi dla produkcji rolniczej z możliwościami poprawy ich wartości użytkowych.

Najlepsze jakościowo grunty rolne występują w części zachodniej. Ich wartości użytkowe ulegają obniżeniu w kierunku wschodniej granicy gminy.

Tabela nr 33. Charakterystyka gleb.

Nazwa jednostki	Wskaźnik ogólny (pkt)	Jakość i przydatność gleb (pkt)	Agroklimat (pkt)	Rzeźba terenu (pkt)	Warunki wodne (pkt)
gmina Radziłów	50,0	35,1	8,2	4,0	2,7
powiat grajewski	49,6	35,3	7,9	3,8	2,6
województwo podlaskie	55,0	41,0	7,5	3,7	2,8

Opracowano: Na podstawie danych opracowanych przez IUNG w Puławach.

Największe kompleksy nieużytków znajdują się na obrębach wsi: Sośnia, Klimaszewnica, Okrasin, Mścichy Łąki i Łoje Awissa. Przewaga słabych kompleksów przydatności rolniczej gleb predysponuje do prowadzenia produkcji rolnej o niższej intensywności oraz rolnictwa ekologicznego, a w szczególności do uprawy zbóż i ziemniaków.

Na obszarze gminy Radziłów niewielkie jest znaczenie gospodarcze lasów. Na taki stan składa się mała powierzchnia leśna oraz duży udział młodych drzewostanów w ich strukturze wiekowej.

Gospodarka leśna polega na racjonalnym gospodarowaniu i ochronie zasobami leśnymi (odnowienia zrębów), a drewno pozyskiwane jest dla celów budownictwa mieszkaniowego, gospodarczego i inwentarskiego oraz na opał. Docenić należy ekologiczne znaczenie lasów. Ekologiczne funkcje lasów: wodochronne, wiatrochronne i klimatyczne mają zdecydowanie większe znaczenie niż ich wymiar gospodarczy, a w szczególności w przypadku olsów, a także borów i lasów mieszanych oraz wilgotnych.

W Krajowym Programie Zwiększania Lesistości gmina Radziłów znalazła się na obszarze której przewiduje się sukcesywne zalesianie gruntów marginalnych dla potrzeb produkcji rolniczej.

Gmina Radziłów pod względem lesistości należy do obszarów słabo zalesionych. Grunty leśne (bez gruntów zalesionych i zadrzewionych) zajmują powierzchnię ogółem 1885 ha (dane: *Starostwo Powiatowe w Grajewie – Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów stan na dzień 1 stycznia 2018 r.*), co stanowi 9,44 % jej ogólnej powierzchni.

Lasy rozmieszczone są nierównomiernie w postaci drobnych kompleksów, a większa ich koncentracja występuje w obrębie wsi: Kownatki, Klimaszewnica, Słucz, Okrasin oraz Sośnia, Czerwonki, Brychy, Mścichy, Borawskie i Kramarzewo.

Lasy państwowe administrowane są przez Nadleśnictwo Rajgród. Tworzą kilka większych lub mniejszych kompleksów w obrębie gruntów wsi: Słucz, Zakrzewo, Rydzewo Pieniążek, Klimaszewnica, Sośnia i Okrasin, zajmując 267 ha, tj. 14,1% ogólnej powierzchni lasów. Nadleśnictwo zobowiązane jest do przestrzegania wytycznych zawartych w w/wym. rozporządzeniu w trakcie realizacji Planu Urządzenia Lasu na lata 2020- 2029.

Bory mieszane wilgotne i lasy mieszane występujące na glebach murszowo - mineralnych i murszastych charakteryzują się małą przydatnością turystyczną. Bogate runo i podszyt utrudniają swobodne poruszanie się, duże zacienienie, wilgotność, słabe przewietrzanie i dodatnia jonizacja powietrza oraz mała odporność na antropopresję pozwalają zaliczyć te obszary do terenów o funkcjach głównie ochronnych (ekologicznych).

Ochrona pozostałych elementów środowiska przyrodniczego

Strukturę przyrodniczą gminy Radziłów tworzą: dolina Biebrzy, dolina Wissy, dolinki Przytulanki, Matlaka, Klimasówki, Kubrzanki i innych cieków wodnych, suche dolinki boczne, kompleksy leśne, zadrzewienia śródpolne i przydomowe, zieleń publiczna, otwarte tereny rolne.

Na obszarze gminy Radziłów udokumentowano dwa złoża kruszywa naturalnego kategorii C₁: w Kieljanach (działka nr ew. 77/1) i w Klimaszewnicy (działka nr ew. 178/7).

Wyznaczono jeden obszar prognostyczny torfu, który obejmuje torfowisko niskie o powierzchni 6 ha. Znajduje się on w rejonie miejscowości Ławsk. W obrębie tego obszaru występuje torf turzycowy i olsowy. Kopalina ta może znaleźć zastosowanie w rolnictwie. Wykorzystanie torfów ograniczają względy ochrony przyrody. We wschodniej części gminy znajduje się największe złożo torfów trzcinowych o nazwie Bagno Biebrzańskie. Na obszarze gminy istnieją doły potorfowe i potorfia.

Na obszarze gminy występują zdegradowane tereny po eksploatacji kruszywa naturalnego i torfu, w części stanowiące przygodne wysypiska śmieci, niekorzystnie wpływające na estetykę krajobrazu oraz na stan sanitarny środowiska.

Obszar gminy Radziłów znajduje się:

- częściowo na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34 lit. a ustawy Prawo wodne, tj. obszarze, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi $p=1\%$;
- częściowo na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34 lit. b ustawy Prawo wodne, tj. obszarze, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi $p=10\%$.

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi dla gminy Radziłów zostały wyznaczone na rysunku Studium – Załącznik nr 2, w oparciu mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego sporządzone w oparciu o przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2017 roku Prawo wodne.

Do terenów zalewowych zaliczane są użytkowane rolniczo łąki i pastwiska w dolinie Biebrzy i Wissy. W większości przypadków okresowe wiosenne podwyższone stany wód nie powodują istotnych strat gospodarczych ze względu na fakt, że są to tereny wykorzystywane jako ekstensywne użytki zielone lub nieużytki. W kontekście ochrony walorów przyrodniczych doliny Biebrzy utrzymywanie wezbrań wodnych jest jednym z determinantów zachowania wysokich walorów środowiskowych.

skarp lub zboczy, na których należałoby wprowadzić zakaz zabudowy.

Na obszarach zagrożonych powodzią w gminie Radziłów nie występują tereny zagrożone osuwaniem skarp lub zboczy, na których należałoby wprowadzić zakaz zabudowy.

Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 217 „Pradolina rzeki Biebrzy” podlega ochronie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W Studium w sposobie użytkowania i zagospodarowania terenów uwzględniono obszar na którym istnieje zbiornik.

Gmina Radziłów nie posiada większych naturalnych bądź sztucznych zbiorników wodnych. Jedynie w dolinie Biebrzy występują liczne starorzecza.

W kontekście suszy warto również zwrócić uwagę na stan techniczny istniejących systemów melioracyjnych. Obecnie problemem są zarośnięte i niedrożne rowy, czy zamulone sączki, które sprawiają, że większość z tych obiektów nie działa sprawnie. Najprostszym sposobem niwelacji niedoborów wody jest nawadnianie upraw.

Przy planowaniu, wykonywaniu oraz utrzymywaniu urządzeń melioracji wodnych należy kierować się potrzebą zachowania zróżnicowanych biocenoz polnych i łąkowych, koniecznością osiągnięcia dobrego stanu wód oraz koniecznością osiągnięcia celów środowiskowych.

Stan środowiska

Polityka przestrzenna w gminie Radziłów jest prowadzona w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zostały omówione w pkt 3 niniejszego Rozdziału. Istniejącą zabudowę i zagospodarowanie przestrzenne w gminie Radziłów można uznać, że jest w dobrym stanie technicznym. Zabudowa mieszkaniowa, usługowa i produkcyjna są w zasadzie zadbane. Nie mniej jednak w wielu gospodarstwach występują obiekty w złym stanie technicznym, które nie kwalifikują się już do remontu. Ogólnie można powiedzieć, że w gminie nie ma obszarów wymagających radykalnego przekształcenia, natomiast pewne niedociągnięcia w zakresie estetyki i stanu technicznego są możliwe do usunięcia. Istniejące zainwestowanie powinno być utrzymane, a zabudowa w złym stanie technicznym usunięta. Nowa zabudowa będzie powodować zmiany w krajobrazie.

Oddziaływanie nowej zabudowy na krajobraz zależeć będzie od standardów i form architektonicznych zabudowy, odpowiedniego usytuowania w terenie oraz jakości wykonania i charakteru zieleni urządzonej. Zaś ocena estetyczna powinna być przedmiotem procedury uzyskania pozwolenia na realizację poszczególnych obiektów budowlanych.

Krajobraz gminy Radziłów można ocenić jako poprawny. Nie odbiega od przeciętnego w regionie i nie można tu mówić o dysharmonii w otaczającym krajobrazie.

Zmiany krajobrazu następować będą w wyniku zwiększania się powierzchni zabudowanych i zmniejszania tym samym powierzchni użytków rolnych. Walory krajobrazowe obniżają

niezrekultywowane tereny poeksploatacyjne, wyrzucanie odpadów powstających w gospodarstwach rolnych do lasów, przydrożnych rowów i zagłębień.

Na ogólny stan środowiska przyrodniczego na danym terenie ma również wpływ jakość i wielkość zasobów wodnych. Wody powierzchniowe w gminie Radziłów gromadzą się w korytach rzek, cieków wodnych, kanałów i stale prowadzących wodę rowów oraz w stawach i mokradłach.

Do najważniejszych rzek gminy Radziłów należy rzeka Biebrza, która jest prawostronnym dopływem Narwi. Biebrza ma charakter rzeki nizinnej z licznymi meandrami i starorzeczami.

Główne dopływy Biebrzy na obszarze gminy Radziłów to: Klimaszewnica i Wissa.

Gmina Radziłów nie posiada większych naturalnych bądź sztucznych zbiorników wodnych. Jedynie w dolinie Biebrzy występują liczne starorzecza.

Biebrza ma nieuregulowane o zmiennej szerokości koryto (od kilku metrów w Basenie Północnym do kilkunastu w jej dolnym biegu) z licznymi starorzeczami porośniętymi roślinnością bagienną.

Brak regulacji koryta rzeki i silnie meandrująca rzeka sprawiają, że obszar ten nabiera malowniczego charakteru krajobrazowo - przyrodniczego. Wysoczyznę odwadniają inne drobniejsze ciek wodne stanowiące prawobrzeżne dopływy Wissy. Są to między innymi ciek: Matlak (Radziłówka) przepływający przez wsie Glinki i Słucz oraz ciek Przytulanka, które łączą się w Radziłowie, a następnie około 1 km poniżej wsi uchodzą do Wissy. Matlak powyżej Radziłowa z prawej strony przejmując wody niewielkiego dopływu spod Wiązownicy. We wsi Łoje Awissa kończy swój bieg niewielki ciek o nazwie Kubrzanka, stanowiący prawobrzeżny dopływ Wissy.

Pozostałe obszary wysoczyznowe odwadniane są przez małe, często bezimienne ciek włączone w systemy rowów melioracyjnych, jak np. w północno-wschodniej części gminy w obrębie wsi Klimaszewnica (Klimasówka).

Sieć hydrograficzną uzupełniają liczne rowy melioracyjne w dolinie Wissy i w obrębie Kotliny Biebrzy.

Przeprowadzone w latach ubiegłych melioracje gruntów rolnych przyczyniły się do zmiany charakteru małych cieków wodnych w rowy melioracyjne o wyprostowanych korytach i przyspieszonym odpływie wód.

Na obszarze gminy Radziłów nie występują urządzenia ochrony przeciwpowodziowej, choć do terenów zalewowych zaliczane są użytkowane rolniczo łąki i pastwiska w dolinie Biebrzy i Wissy. W większości przypadków cykliczne wiosenne podwyższone stany wód nie powodują znaczących strat gospodarczych z uwagi na fakt, że są one wykorzystywane jako ekstensywne użytki zielone lub nieużytki.

Charakter obszaru gminy Radziłów nie wykazuje większego zagrożenia powodziowego. Nie oznacza to jednak, że w przyszłości sytuacja to może ulec zmianie lub pogorszeniu. Dlatego też, aby w przyszłości zapobiec takim zagrożeniom należy utrzymać infrastrukturę w dobrym stanie, należy podejmować na bieżąco różnorodne prace zabezpieczające przed skutkami powodzi lub zalania.

Na obszarze gminy Radziłów występują zarówno obszarowe, liniowe, jak również punktowe źródła zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych, do których należą głównie:

- ścieki deszczowe spływające z dróg, placów i stacji paliw, powodujące zanieczyszczenie wód powierzchniowych głównie substancjami ropopochodnymi;
- nielegalne zrzuty ścieków bytowych szczególnie na terenach wiejskich;
- zanieczyszczenia spływające z pól, obszarów rolnych, szczególnie w okresach po nawożeniu gruntów rolnych.

Na obszarze gminy Radziłów wyróżnić można dwa rodzaje hałasu:

- hałas komunikacyjny – drogowy;
- hałas przemysłowy.

Zagadnienia związane z hałasem zawarte są w Rozdziale IX.

Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2014 roku poz. 013).

Obszary wykluczone spod zabudowy lub z ograniczeniami zabudowy

Na podstawie powyższych analiz środowiskowych ustalono następujące obszary / tereny wyłączone spod zabudowy lub z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów w granicach gminy administracyjnych gminy Radziłów:

- obszary prawnie chronionych w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody:
  - obszar Biebrzańskiego Parku Narodowego, z wyłączeniem terenów wyznaczonych pod zabudowę we wsi Sośnia i z wyłączeniem zabudowy i urządzeń na potrzeby funkcjonowania parku;
  - obszary przewidziane do włączenia do Biebrzańskiego Parku Narodowego z wyłączeniami j.w.;
  - tereny projektowanych użytków ekologicznych: Las pod Wypychami (okolice wsi Wypychy), Lipowy Grąd (wieś Mścichy), Żeremie bobrowe (ok. 3 km za wsią Kownatki), Glinianki (pomiędzy wsiami: Kąty, Pieńki Grodzisko i Szyjki);
- obszary, na których zlokalizowane są dobra kultury współczesnej (art. 2 pkt 10 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);
- wszystkie grunty leśne oraz obszary stale i okresowo podmokłe położone w otulinie Parku;
- tereny rolne i leśne zgodnie z ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych;
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią z wyłączeniem budowli służących gospodarce wodnej zgodnie z przepisami odrębnymi;
- obszary zagrożone podwyższonym zwierciadłem wód gruntowych;
- obszary występowania gruntów organicznych lub mineralnych zawierających duży udział drobnych frakcji;
- obszary podatne na erozję powierzchniową gleb ze względu na duże nachylenia zboczy;
- obszary występowania złóż mineralnych, z wyłączeniem obiektów związanych z eksploatacją złóż;
- obszary narażone na osuwanie się mas ziemnych (skarpy i ściany wyrobisk);
- torfy, wydmy;
- tereny cmentarzy objęte ochroną konserwatorską;
- dna dolin rzecznych – ze względu na mało korzystne warunki gruntowo – wodne, parametry geotechniczne gruntów oraz walory klimatyczne (tereny spływów chłodnego powietrza i częstego zalegania mgieł);
- strefy techniczne sieci, urządzenia infrastruktury technicznej oraz pasy o ograniczonym sposobie użytkowania, w tym napowietrznych linii elektroenergetycznych;
- rezerwy terenowe pod budowę ponadlokalnej infrastruktury (gazociąg);
- obszarów dopuszczenia lokalizacji urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii (w szczególności dla elektrowni wiatrowych) ze względu na strefy ochronne związane z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów;
- inne obszary ograniczonego użytkowania zgodnie z przepisami ustawy Prawo ochrony środowiska, w tym od oczyszczalni ścieków.

Grunty rolne położone w strefach technicznych sieci i urządzeń infrastruktury technicznej pozostają w dotychczasowym użytkowaniu rolniczym z zakazem lub ograniczeniami lokalizacji zabudowy.

W pasach ograniczonego użytkowania napowietrznych linii elektroenergetycznych obowiązuje zakaz stałego przebywania ludzi.

W części strefy ochronnej (dot. obrębu Sośnia) terenu zamkniętego resortu obrony narodowej położonego w gminie Goniądz obowiązują ograniczenia i zakazy dla strefy o nadciśnieniu fali uderzeniowej nie większej niż 1 kPa z zakazem wznoszenia obiektów użyteczności publicznej, w których gromadzi się duża liczba ludzi.

Obszar gminy Radziłów nie znajduje się w obszarze:

- w stosunku do którego decyzją o ustaleniu lokalizacji strategicznej inwestycji w zakresie sieci przesyłowej, o której mowa w art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 24 lipca 2015 roku o przygotowaniu i realizacji strategicznych inwestycji w zakresie sieci przesyłowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 428, 784 i 922), ustanowiony został zakaz, o którym mowa w art. 22 ust. 2 pkt 1 tej ustawy;
- strefy kontrolowanej wyznaczonej po obu stronach gazociągu;

– strefy bezpieczeństwa wyznaczonej po obu stronach rurociągu.
W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zostaną ustalone lub uszczegółowione granice w/wym. obszarów / terenów przewidzianych do wyłączenia spod zabudowy lub z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów zgodnie z przepisami odrębnymi.

Zalecenia do planowania przestrzennego wynikające z uwarunkowań środowiskowych gminy

- a) Zapewnienie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:
  - ochrony walorów krajobrazowych, w szczególności krajobrazu kulturowego i przyrodniczego;
  - terenów zieleni urządzonej i terenów zieleni izolacyjnej w przypadku terenów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie terenów o funkcji kolizyjnej;
  - ochrony konserwatorskiej zabytków architektonicznych, historycznego układu urbanistycznego gminy, miejsc pamięci i innych tego typu obiektów;
  - ochrony przed hałasem sytuowanie z dala od źródeł hałasu (do których należą drogi o wysokim natężeniu ruchu: droga wojewódzka, a także tereny produkcyjne) terenów mieszkaniowych, szkół i przedszkoli, terenów rekreacyjno – wypoczynkowych;
  - w sąsiedztwie terenów mieszkaniowych nie wprowadzać działalności i obiektów uciążliwych, w szczególności generujących ponadnormatywny hałas;
  - zakazu zabudowy na terenach szczególnego zagrożenia powodzią;
- b) W zagospodarowaniu terenów unikać wprowadzania funkcji mogących pogorszyć jakość środowiska przyrodniczego, a także środowiska życia mieszkańców gminy Radziłów.
- c) Wprowadzanie nowej zabudowy w pierwszej kolejności powinno opierać się na uzupełnianiu istniejącego już układu osadniczego, wzdłuż istniejących lokalnych układów drogowych, wyposażonych w infrastrukturę techniczną oraz drogi dojazdowe lub wewnętrzne.

3) Analiza społeczna

Na infrastrukturę społeczną składają się obiekty i urządzenia służące obsłudze ludności. Ich ilość, jakość i ich rozmieszczenie decydują w zasadniczym stopniu o jakości życia mieszkańców.

Usługi publiczne dzielą się na usługi:

- pozostające w sferze kompetencji samorządu i władz rządowych oraz
- usługi publiczne i komercyjne świadczone przez jednostki organizacyjne lub osoby fizyczne.

W ramach analizy społecznej zbadano: zasoby mieszkaniowe, dostęp do oświaty i usług publicznych, komunikację, infrastrukturę techniczną, ruch turystyczny.

Warunki mieszkaniowe w gminie Radziłów wraz ze strategią mieszkaniową (propozycja) zostały szczegółowo omówione w pkt 1 Rozdział VIII. W gminie Radziłów nie występuje problem bezdomności.

Dostęp do oświaty i usług publicznych, ruch turystyczny

Dostęp do oświaty i usług publicznych, ruch turystyczny oraz zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami zostały szczegółowo omówione w pkt 2÷10 Rozdziału VIII.

Dostęp do infrastruktury technicznej i komunikacja

Sieć wodociągowa na terenie gminy Radziłów, na koniec 2020 r., osiągnęła długość 103,80 km, przy 1277 podłączeniach do budynków. Z sieci wodociągowej korzysta 3362 osób, co stanowi 83,7% ludności gminy. Gmina Radziłów posiada wystarczające zasoby wód podziemnych dla zaopatrzenia mieszkańców w wodę. Gmina jest zwodociągowana w 86%. Pozostały jedynie niektóre siedliska kolonijne do zwodociągowania. Zaopatrzenie ludności w wodę odbywa się w oparciu o 4 ujęcia wody w miejscowościach: Radziłów, Łoje-Awissa, Święcienin, Słucz.

Gmina podejmuje działania, które zapewniają ciągłość dostawy wody o jakości zgodnej z obowiązującymi normami sanitarnymi i w ilości pokrywającej pełne potrzeby mieszkańców poprzez modernizację istniejących ujęć wody oraz rozbudowę sieci przesyłowej.

Na obszarze gminy działają 3 oczyszczalnie ścieków w miejscowościach: Radziłów, Łoje-Awissa i Klimaszewnicy. Istnieje potrzeba modernizacji istniejących oczyszczalni ścieków oraz budowy nowej we wsi Słucz i Glinki, budowy nowych sieci kanalizacji sanitarnej, budowy oczyszczalni przyzagrodowych (m.in. we wsi Słucz) oraz sukcesywnej budowy oczyszczalni przyzagrodowych we wsiach nie objętych scentralizowanym systemem odprowadzania ścieków.

Sieć elektroenergetyczna średnich i niskich napięć zaspakaja w pełni potrzeby mieszkańców.

W gminie Radziłów nie występują problemy z dostępem do infrastruktury technicznej, za wyjątkiem braku sieci gazowej.

Infrastruktura techniczna została szczegółowo opisana w pkt 5 Rozdziału XVI niniejszej części Studium.

Układ transportowy połączeń zewnętrznych i wewnętrznych zabezpiecza niezbędne potrzeby.

Przez obszar gminy Radziłów przebiegają następujące drogi:

- 1) droga wojewódzka nr 668: Piątница – Przytuły – Radziłów – Osowiec – długość drogi na obszarze gminy wynosi 10,4 km;
- 2) drogi powiatowe – ogółem długość dróg na obszarze gminy wynosi 74,5 km;
- 3) drogi gminne (publiczne i wewnętrzne) – długość dróg w gminie ogółem wynosi 110 km.

Zalecenia do planowania przestrzennego wynikające z uwarunkowań społecznych

- a. Niezbędne jest zwiększenie liczby obiektów handlowych, usługowych, produkcyjnych, przetwórstwa spożywczego, które przełamałyby gospodarczą monokulturę rolniczą gminy.
- b. Z uwagi na dotychczasowy charakter gminy, wspierać należy wielofunkcyjny ośrodek gminy – Radziłów oraz miejscowości wspomagające ten ośrodek: Słucz, Klimaszewnicę, Łoje-Awissa i Okrasin. Ożywianie gospodarcze wymagać będzie zwiększenia roli usług i produkcji. Rolą gminy w obszarze planowania przestrzennego jest wskazanie terenów, na których może być prowadzona pozarolnicza działalność zarobkowa.
- c. Zakres usług ochrony zdrowia ogranicza się jedynie do opieki podstawowej, brak przychodni specjalistycznych.
- d. Turystyka wymaga aktywizacji i stworzenia odpowiedniej bazy w ciągu całego roku. Wskazuje się na sporządzenie programu rozwoju turystyki w gminie.
- e. Układ transportowy połączeń zewnętrznych i wewnętrznych zabezpiecza niezbędne potrzeby. Droga wojewódzka nr 668 wymaga dostosowania standardów technicznych do parametrów drogi klasy Z (zbiorczej), a docelowo podwyższenia klasy.
- f. Wyznaczyć należy tereny rozwojowe przy drodze wojewódzkiej nr 668, gdzie można będzie lokalizować inwestycje produkcyjne i usługowe, w tym obsługi ruchu turystycznego na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- g. W gminie Radziłów nie występują problemy z dostępem do infrastruktury technicznej. Większość wsi w gminie Radziłów wyposażona jest w sieć wodociągową, działają 3 oczyszczalnie ścieków. Sieć elektroenergetyczna średnich i niskich napięć zaspakaja w pełni potrzeby mieszkańców. Na obszarze gminy brak jest sieci gazowej i systemów centralnego ogrzewania.

2. PROGNOZY DEMOGRAFICZNE, W TYM UWZGLĘDNIAJĄCE, TAM GDZIE TO UZASADNIONE, MIGRACJE NA OBSZARACH FUNKCJONALNYCH W ROZUMIENIU ART. 5 PKT 6A USTAWY Z DNIA 6 GRUDNIA 2006R. O ZASADACH PROWADZENIA POLITYKI ROZWOJU

Podstawowymi czynnikami wpływającymi na rozwój demograficzny są:

- tendencje w ruchu naturalnym i migracyjnym;
- struktura wieku i płci;
- tempo i charakter rozwoju gospodarczego.

Ruch naturalny i migracje

Ludność

Gmina Radziłów to gmina wiejska. Należy do województwa podlaskiego, powiatu grajewskiego.

Od kilku lat obserwowany jest regres demograficzny, wynikający zarówno z ujemnego przyrostu naturalnego jak i migracji ludności. W 2020 roku gmina Radziłów liczyła 4646 mieszkańców, z czego ponad połowę (2360 osób) stanowili mężczyźni, podczas gdy tendencje wojewódzkie i ogólnopolskie są odwrotne – przeważają swą liczbą kobiety. W latach 2001-2020 liczba mieszkańców zmalała o 13,5%.

Średni wiek mieszkańców wynosi 41,8 lat (średni wiek kobiet 43,4 lat i 40,4 lat dla mężczyzn) i jest niższy niż w województwie podlaskim, który wynosi 42,3 lata oraz w kraju 42,0 lata.

Średni wiek mieszkańców wynosi 41,8 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa podlaskiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

Tabela nr 34. *Ludność gminy Radziłów w latach 2001 – 2020 wg grup ekonomicznych.*

Rok	Liczba ludności w wieku:				
	ogółem	przedprodukcyjnym	produkcyjnym (17 lat i mniej)		poprodukcyjnym
			ogółem	w tym: mobilnym	
2020	4646	691	2975	1774	980
2019	4722	816	2924	1810	982
2018	4779	834	2974	1857	971
2017	4790	856	2967	1854	967
2016	4813	843	3020	1878	950
2015	4852	865	3042	1903	945
2014	4908	880	3074	1934	954
2013	4951	908	3095	1950	948
2012	4979	960	3059	1924	960
2011	5024	1010	3047	1914	967
2010	5100	1020	3087	1987	993
2009	4994	988	2995	1933	1011
2008	5036	1032	3007	brak danych	997
2007	5074	1077	2993	jw.	1004
2006	5082	1084	2971	jw.	1027
2005	5134	1147	2958	jw.	1029
2004	5142	1178	2924	jw.	1040
2003	5270	1269	2933	jw.	1068
2002	5318	1323	2920	jw.	1075
2001	5325	1367	2882	jw.	1076

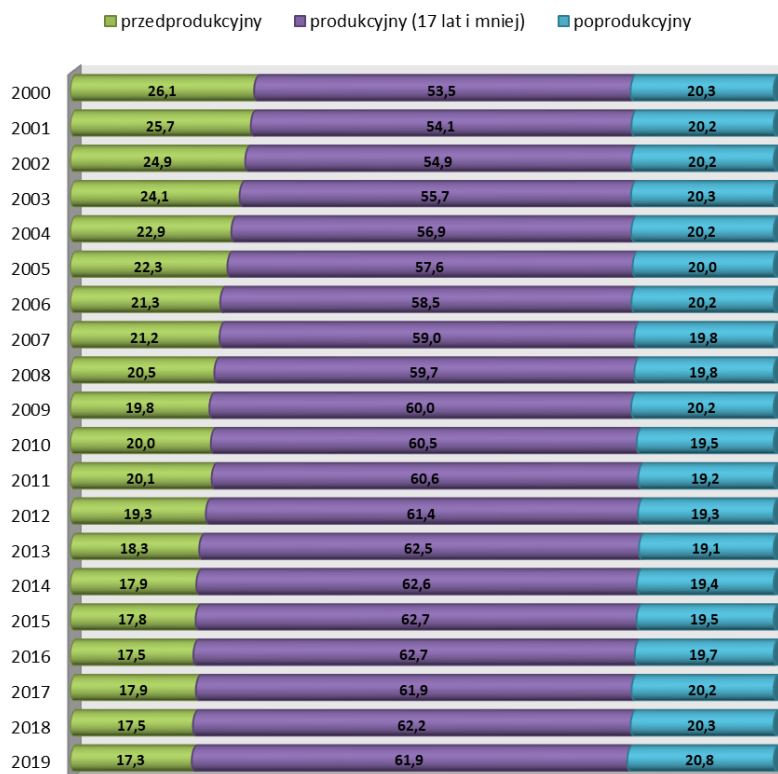
Zródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Od roku 2001 do 2020 liczba ludności w gminie systematycznie zmniejszała się. W roku 2001 liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosiła 1367, co stanowiło 25,67% ogólnej liczby ludności w gminie, a w roku 2020 wynosiła zaledwie 691, co stanowiło 14,87% ogólnej liczby ludności w gminie. Od roku 2001 do 2020 liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym systematycznie zmniejszała się.

Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w latach 2001 – 2020 zmniejszyła się 679 osób (14,61% w odniesieniu do roku 2020). W roku 2020 w wieku produkcyjnym było 2975 osób, w tym 1774 osób było w wieku mobilnym. W roku 2001 liczba ludności w wieku produkcyjnym wynosiła 2882, co stanowiło 54,10%, a roku 2020 liczba ludności wynosiła 2975, co stanowiło 64,03% ogólnej liczby ludności. Od roku 2001 do 2020 liczba ludności w wieku produkcyjnym systematycznie zwiększała się.

Wykres nr 7. Udział procentowy poszczególnych grup ludności z uwzględnieniem wieku produkcyjnego w ogólnej liczbie ludności w gminie Radziłów w latach 2000-2019.

Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2001 – 2020 zmniejszyła się. W roku 2020 stanowiła 21,09% ogólnej liczby ludności.

Wg danych GUS w 2020 roku gmina Radziłów pod względem liczby ludności na 1 km² (24 osób) zajmowała 5 lokatę w powiecie grajewskim i 80 lokatę w województwie podlaskim.

Tabela nr 35. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem.

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem						
w wieku przedprodukcyjnym %	17,8	17,5	17,9	17,5	17,3	16,5
w wieku produkcyjnym %	62,7	62,7	61,9	62,2	61,9	62,4
w wieku poprodukcyjnym %	19,5	18,9	20,2	20,3	20,8	21,1

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Licznosc ekonomicznych grup wieku w 2020 roku przedstawiała się następująco:

- wiek przedprodukcyjny 691 osób (16,5%),
- wiek produkcyjny 2975 osób (62,4%),
- wiek poprodukcyjny 980 osób (21,1%).

Tym samym na 100 osób w wieku produkcyjnym (2975) przypadało 61,5 osób w wieku nieprodukcyjnym i 33,6 osoby w wieku poprodukcyjnym.

Ludność gminy Radziłów jest relatywnie młoda. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym od 0÷17 lat od 2001 roku do 2020 roku zmniejszyła się 676 osób. Zmniejszyła się też liczba ludności w wieku poprodukcyjnym o 96 osób. Zwiększyła się liczba osób w wieku produkcyjnym o 93 osób.

Problemem malejącej populacji gminy (typowym dla obszaru całego województwa) jest brak perspektyw zatrudnienia oraz rozwoju dla części ludzi w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym.

Współczynnik feminizacji i wskaźniki obciążenia demograficznego

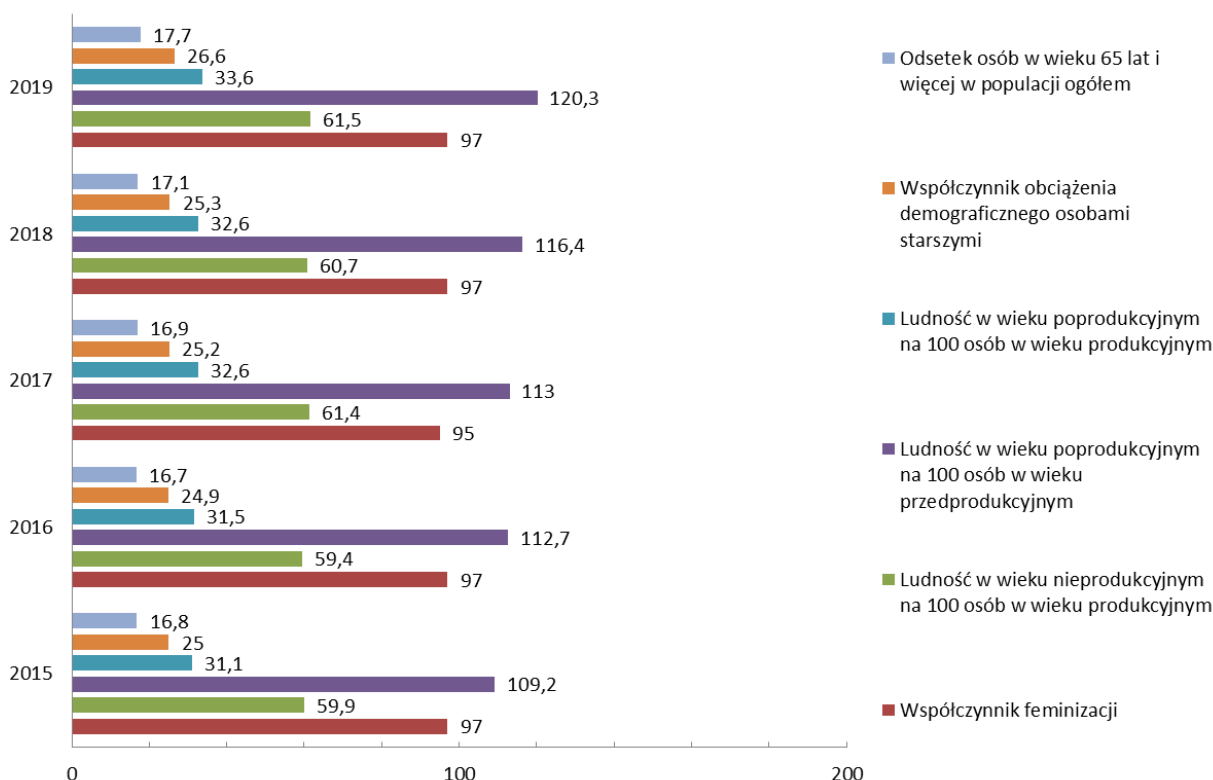
Tabela nr 36. *Współczynnik feminizacji i wskaźniki obciążenia demograficznego.*

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Współczynnik feminizacji	97	97	95	97	97	97
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	59,9	59,4	61,4	60,7	61,5	60,2
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	109,2	112,7	113,0	116,4	120,3	127,9
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	31,1	31,5	32,6	32,6	33,6	33,8
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	25,0	24,9	25,2	25,3	26,6	26,7
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	16,8	16,7	16,9	17,1	17,7	18,00 <i>M-15 K - 21</i>

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Współczynnik feminizacji (czyli liczba kobiet przypadających na 100 mężczyzn) w gminie Radziłów wynosi 97. Jest niższy niż w powiecie (101) i niższy od średniego wojewódzkiego (105).

Wykres nr 8. *Współczynnik feminizacji i wskaźniki obciążenia demograficznego.*

Ruch naturalny

Tabela nr 37. Ruch naturalny w gminie Radziłów w latach 2010 – 2015.

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ruch naturalny wg płci						
Urodzenia żywe						
ogółem	65	46	52	34	45	33
mężczyźni	39	2323	26	16	27	13
kobiety	26		26	18	18	20
Zgony ogółem						
ogółem	60	57	59	51	56	84
mężczyźni	39	35	26	33	32	41
kobiety	21	22	33	18	24	43
Przyrost naturalny						
ogółem	+5	-11	-7	-17	-11	-51
mężczyźni	-	-12	-	-17	-5	-28
kobiety	+5	+1	-7	-	-6	-23

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

W roku 2020 przyrost naturalny na 1000 mieszkańców wynosił – 10,86%. W gminie Radziłów w roku 2015 przyrost naturalny osiągnął wynik dodatni, natomiast w latach 2016 – 2020 przyrost naturalny jest ujemny, co oznacza, że zgonów było więcej niż urodzeń. W 2020 roku przyrost naturalny ogółem był najwyższy i wyniósł: – 51. W 2020 roku wyższy był przyrost mężczyzn (-28) niż kobiet (-23).

Przyrost naturalny w województwie podlaskim kształtował się na poziomie: – 3,45.

Liczba mieszkańców systematycznie spada. Jednym z powodów jest migracja osób z obszaru gminy, w przeważającej większości ludzi młodych, uczących się i pracujących poza miejscem zameldowania oraz zawierających związki małżeńskie i osiedlających się poza gminą Radziłów. Innym powodem spadku liczby mieszkańców jest wzrost liczby osób w starszym wieku. Niska liczba urodzeń i zwiększająca się liczba zgonów powoduje ujemny przyrost naturalny, taką tendencję obserwujemy od 2016 roku. Najczęstsze przyczyny zgonów to: podeszły wiek i choroby przewlekłe.

Gmina Radziłów ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -51. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -10,86 na 1000 mieszkańców gminy Radziłów. W 2020 roku urodziło się 33 dzieci, w tym 60,6% dziewczynek i 39,4% chłopców. Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 0,61 i jest znacznie mniejszy od średniej dla województwa oraz znacznie mniejszy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju. W 2019 roku 35,1% zgonów w gminie Radziłów spowodowanych było chorobami układu krążenia, przyczyną 28,2% zgonów w gminie Radziłów były nowotwory, a 6,7% zgonów spowodowanych było chorobami układu oddechowego. Na 1000 ludności gminy Radziłów przypada 17,9 zgonów. Jest to znacznie więcej od wartości średniej dla województwa podlaskiego oraz znacznie więcej od wartości średniej dla kraju.

Tabela nr 38. Współczynnik feminizacji i gęstość zaludnienia w latach 2015 – 2020.

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Współczynnik feminizacji						
ogółem - osoba	97	97	95	97	97	97
Gęstość zaludnienia						
ludność na 1 km ² - osoba	24	24	24	24	24	23

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Współczynnik feminizacji - według danych WUS w Białymstoku - w latach 2015 – 2020 utrzymywał się praktycznie na tym poziomie. Jedynie w 2017 roku ten współczynnik wyniósł 95 osoby. W pozostałych latach kształtował się na poziomie 97 osób.

Gęstość zaludnienia w latach od 2015 roku do 2019 roku nie zmieniała się i wynosiła 24 osób/km², za wyjątkiem roku 2020, gdy wynosiła 23 osoby na 1 km².

Gęstość zaludnienia (osób) na 1 km² w 2020 roku w województwie podlaskim wynosiła – 5,8, zaś w gminie Radziłów była wyższa i wynosiła 23 osoby na 1 km².

Małżeństwa

Tabela nr 39. Małżeństwa.

Rok	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Małżeństwa	21	19	26	23	24	24

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Migracje

Zgodnie z danymi z WUS Białystok saldo migracji wewnętrznych ogółem w gminie Radziłów od roku 2015 do roku 2020 wykazywało wyraźną tendencję malejącą.

Saldo migracji wewnętrznych w 2015 roku w gminie Radziłów wyniosło – 60, w tym aż 45 kobiet. Saldo migracji zagranicznych w 2016 roku wyniosło 0. W latach następnych kolejno: 2/2/1.

Natomiast w roku 2020 saldo migracji wewnętrznych ogółem w gminie Radziłów wyniosło: – 13.

W roku 2020 w gminie Radziłów więcej było wymeldowań niż zameldowań. Zameldowało się ogółem 33 osoby, w tym 23 kobiety, a wymeldowało się 46 osoby, w tym 28 kobiet.

W 2020 roku zarejestrowano 32 zameldowań w ruchu wewnętrznym oraz 46 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych wynosi dla gminy Radziłów -14. W tym samym roku 1 osoba zameldowała się z zagranicy oraz zarejestrowano 0 wymeldowań za granicę - daje to saldo migracji zagranicznych wynoszące 1.

Migracja, zwłaszcza ludzi młodych do miast jest m.in. obiektywną koniecznością, spowodowaną z jednej strony brakiem infrastruktury społecznej i technicznej na wsi, z drugiej – z powodu postępu technicznego w rolnictwie, gdzie powstają nadwyżki pracy i staje się zbędna pewna liczba ludzi w gospodarstwach rolnych.

W prognozach demograficznych sporządzonych dla województwa podlaskiego oraz powiatu grajewskiego oraz dla gminy Radziłów przewiduje się dalszy spadek liczby ludności.

Do roku 2050 liczba ludności w gminie może zmaleć do 3762 osób.

Struktura płci i wieku

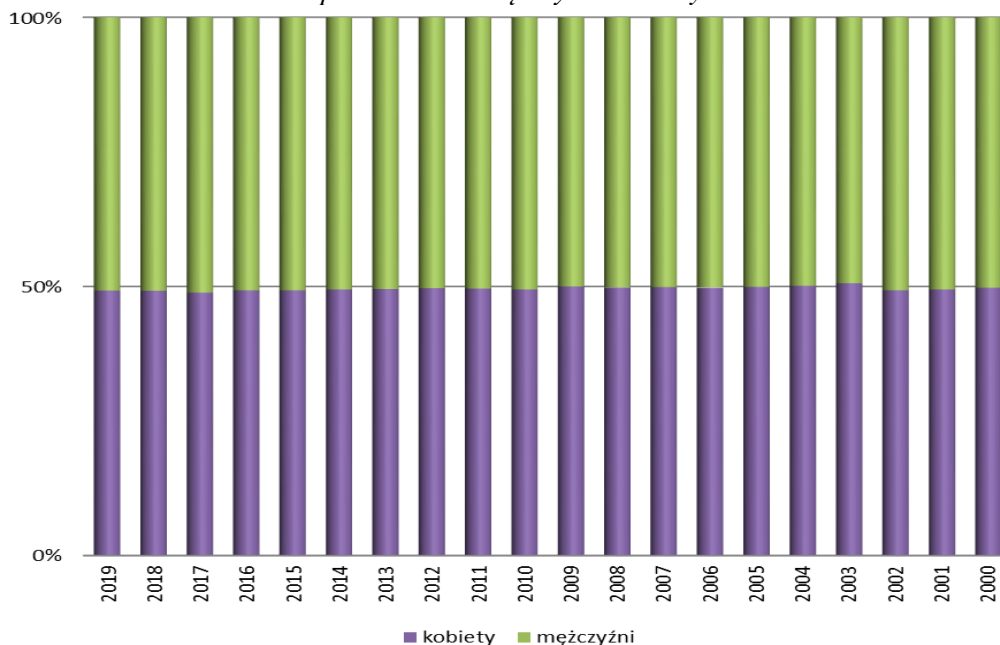
Tabela nr 40. Liczba ludności w Gminie Radziłów w latach 2001 – 2020.

Rok	Liczba ludności			Ubytek/wzrost ludności do roku poprzedniego	
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	%
2020	4646	2360	2286	-76	-1,63
2019	4722	2398	2324	-57	-1,19
2018	4779	2429	2350	-11	-0,23
2017	4790	2451	2339	-23	-0,48
2016	4813	2442	2371	-39	-0,80
2015	4852	2462	2390	-56	-1,14
2014	4908	2483	2425	-43	-0,87
2013	4951	2500	2451	-28	-0,56
2012	4979	2506	2473	-45	-0,97
2011	5024	2532	2492	-76	-1,49
2010	5100	2579	2521	+104	+2,08
2009	4994	2498	2496	-42	-0,83
2008	5036	2529	2507	-38	-0,75
2007	5074	2543	2531	-8	-0,16
2006	5082	2554	2528	-52	-1,01
2005	5134	2572	2562	-8	-0,16

2004	5142	2566	2576	-128	-2,42
2003	5270	2554	2616	-48	-0,90
2002	5318	2697	2621	-7	-0,18
2001	5325	2693	2632	-25	-0,46
2000	5350	2689	2661	628	-

Źródło: WUS Białystok Bank Danych Lokalnych.

Wykres. nr 9. Struktura ludności z podziałem na mężczyzn i kobiety.

W latach 2001÷2020 ubyło 679 osób, co stanowiło 12,75% ogólnej liczby ludności w gminie Radziłów (porównanie do roku 2001). Tylko w 2010 roku nastąpił wzrost o 104 osoby.

W strukturze wieku rysuje się przewaga osób w wieku poprodukcyjnym (980 osób) nad najmłodszą ludnością 0-17 lat (691 osób). Ponadto, biorąc pod uwagę licznosc grup wiekowych w podziale na płeć zauważyć można silną asymetrię. Kobiety dominują w przedziale od 70 lat wzwyż, w wieku rozrodczym i wśród nastolatków jest ich nieco mniej. Taka struktura nie jest jednak alarmująca.

Zauważalny jest efekt wyżu demograficznego z lat pięćdziesiątych i jego efekty widać w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Spowodowane jest to obniżaniem się poziomu urodzeń. Przyczyną tego stanu jest zmieniający się model rodziny. Wydłuża się czas życia ludzi. Niekorzystnie zaburzona jest struktura wieku (silny deficyt kobiet w wieku poprodukcyjnym).

Tabela nr 41. Liczebność w wg grup ekonomicznych w roku: 2015 i 2020.

Rok	Liczebność - wiek przedprodukcyjny			Liczebność - wieku produkcyjny						Liczebność - wiek poprodukcyjny		
				ogółem			w tym mobilny					
	O	M	K	O	M	K	O	M	K	O	M	K
2020	766	407	359	2900	1599	1301	1774	940	834	980	354	626
2015	1020	518	502	3087	1705	1382	1987	1057	930	993	356	637

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

O – ogółem,

M – mężczyźni,

K – kobiety.

W 2020 roku liczebność w wieku przedprodukcyjnym ogółem (766) jest mniejsza od liczebności w wieku poprodukcyjnym ogółem (980), co może zwiastować dalsze zmniejszanie się liczby ludności. Potwierdzają to dane z roku 2015. W ciągu ostatnich pięciu lat liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się o 254 osoby, co stanowi 24,9 % w porównaniu do roku 2015.

W wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym (w tym mobilnym) jest więcej mężczyzn niż kobiet. Natomiast w wieku poprodukcyjnym jest więcej kobiet (626) niż mężczyzn (354). Ponadto kobiety w wieku poprodukcyjnym przeważają nad liczbą dzieci i młodzieży. Odwrotnie jest w liczebności mężczyzn. Liczba mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym jest większa niż w wieku poprodukcyjnym.

„Prognoza demograficzna na lata 2014–2050 dla województwa podlaskiego”

„Prognoza demograficzna na lata 2014–2050 dla województwa podlaskiego” opracowana na podstawie prognozy ludności na lata 2014–2050 dla województwa opublikowana przez Główny Urząd Statystyczny, przewiduje w województwie podlaskim systematyczny spadek liczby mieszkańców do 2050 r., przy czym w podobnym tempie będzie zmniejszać się liczba ludności w miastach i na wsi. Przez cały okres objęty prognozą utrzymywać się będzie ujemny przyrost naturalny, wystąpią także niekorzystne zmiany w strukturze ludności.

Tabela nr 42. Stan i struktura ludności – 2013 –2050 dla województwa podlaskiego.

Województwo podlaskie	2013	2035	2050
Liczba ludności (stan w dniu 31 XII)	1195,0 tys.	1092,5 tys. 102,5 tys. spadek do 2013 r.	982,3 tys. 212,6 tys. do 2013 r.
Przyrost naturalny na 1000 ludności	-1,3	-4,6	-6,9
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej	15,4%	26,1%	35,1%
Przeciętne trwanie życia (lata)	K 82,3 M 73,2	K 85,8 M 79,0	K 88,4 M 82,6

Zródło: Prognoza demograficzna na lata 2014–2050 dla województwa podlaskiego - Główny Urząd Statystyczny.

Prognozuje się, że liczba ludności zarówno miast, jak i wsi w województwie podlaskim w 2050 r. będzie o 17,8% mniejsza niż w 2013 r. Według prognozy, w latach 2013–2050 na wsi najbardziej zmniejszy się liczba osób w wieku 20–24 lata – o 52,4% oraz w wieku 25–29 lat – o 49,3%.

Największy wzrost liczby ludności na wsi wystąpi wśród osób w wieku 85 lat i więcej (odpowiednio ponad czterokrotny i dwukrotny) oraz w wieku 70–74 lata (odpowiednio o ok. 99% i ok. 70%).

Województwo podlaskie jest jednym z trzech województw, w których proces starzenia się społeczeństwa będzie przebiegać najszybciej. W 2050 r. wiek środkowy (mediana wieku) wyniesie 55,1 roku, tj. o 2,6 roku więcej niż dla Polski ogółem.

Podobnie jak w całym kraju, w województwie podlaskim prognozuje się wzrost średniego wieku kobiet rodzących dzieci (z 29,2 roku w 2013 r. do 31,5 roku w 2050 r.).

W latach 2013 – 2050 w województwie podlaskim prognozowany jest jeden z największych w skali kraju spadek liczby dzieci i młodzieży w każdej analizowanej grupie wieku.

Prognozowany jest również jeden z najwyższych w kraju (po województwie śląskim i świętokrzyskim) współczynnik obciążenia demograficznego.

Tabela nr 43. Ludność według nieprodukcyjnych grup wieku na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Wiek	2013	2035	2050
<i>Ogółem</i>			
nieprodukcyjny	57	63	81
przedprodukcyjny	28	24	24
poprodukcyjny	29	40	57
<i>Miasta</i>			
nieprodukcyjny	52	63	83
przedprodukcyjny	26	23	24
poprodukcyjny	26	42	58
<i>Wieś</i>			

nieprodukcyjny	64	62	78
przedprodukcyjny	31	24	23
poprodukcyjny	33	38	55

Źródło: Prognoza demograficzna na lata 2014–2050 dla województwa podlaskiego – Główny Urząd Statystyczny.

Przyjęto, że:

- w wieku przedprodukcyjnym obejmuje się osoby w wieku 0 do 17 lat;
- w wieku poprodukcyjnym obejmuje się osoby powyżej wieku emerytalnego obowiązującego w danym roku;
- w wieku produkcyjnym obejmuje się osoby od 18 lat do wieku emerytalnego obowiązującego w danym roku;
- w wieku nieprodukcyjnym rozumie się ludność w wieku przedprodukcyjnym oraz ludność w wieku poprodukcyjnym.

Według prognozy, w województwie podlaskim do 2050 r. będzie utrzymywał się ujemny przyrost naturalny. Wskaźnik przyrostu naturalnego (liczony na 1000 ludności) w okresie objętym prognozą ulegnie zmianie z minus 1,3 w 2013 r. do minus 6,9 w 2050 r.

Tabela nr 44. Ruch naturalny ludności.

Wyszczególnienie	2013	2035	2050
<i>Ogółem</i>			
Urodzenia	8,9	6,8	6,5
Zgony	10,2	11,4	13,4
Przyrost naturalny	–1,3	–4,6	–6,9
<i>Miasta</i>			
Urodzenia	8,9	6,6	6,6
Zgony	8,6	11,3	13,6
Przyrost naturalny	0,3	–4,7	–7,0
<i>Wieś</i>			
Urodzenia	9,0	7,1	6,3
Zgony	12,6	11,6	13,1
Przyrost naturalny	–3,7	–4,5	–6,8

Źródło: Prognoza demograficzna na lata 2014–2050 dla województwa podlaskiego - Główny Urząd Statystyczny.

W województwie podlaskim nadwyżka odpływu ludności nad jej napływem w ramach migracji wewnętrznych zmniejszy się z 2,0 tys. osób w 2013 r. do 1,3 tys. osób w 2050 r.

W oparciu o powyższe dane z prognoz dla województwa podlaskiego można przyjąć, że liczba ludności w gminie Radziłów w 2050 r. będzie systematycznie spadała.

Prognoza demograficzna w powiecie grajewskim

Na tle powiatu grajewskiego gmina Radziłów prezentuje się następująco:

Tabela nr 45. Ludność w województwie podlaskim, powiecie grajewskim oraz w gminach powiatu grajewskiego w latach 2015 – 2019.

Jednostka terytorialna	Liczba ludności					
	31.12.2000	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019
Województwo podlaskie	1210688	1188800	1186625	1184548	1181533	1178353
Powiat grajewski	50964	48357	48041	47781	47518	47210
<i>Gminy miejskie</i>						
Grajewo	22847	22171	22130	22049	21935	21900
<i>Gminy miejsko – wiejskie</i>						

Rajgród	5 692	5366	5322	5272	5264	5176
Szczuczyn	6 798	6230	6145	6134	6082	6026
Gminy wiejskie						
Grajewo	6192	5946	5872	5851	5827	5789
Radziłów	5350	4852	4813	4790	4779	4722
Wąsosz	4085	3792	3759	3685	3631	3597

Źródło: Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl>

Ludność w gminie Radziłów w 2019 roku (wg stanu na 31.12.2019 r. - 4722 osób) stanowiła 10,09% ludności powiatu grajewskiego (47210 osób).

W latach 2000 – 2019 w województwie podlaskim nastąpił systematyczny spadek liczby mieszkańców. W tym czasie ubyło 32335 osób, co stanowi 2,67% w odniesieniu do 2000 roku. W ciągu roku średnio ubywa ok. 1616 osób.

Podobnie, też w powiecie grajewskim nastąpił systematyczny spadek liczby mieszkańców. Ubyło 3754 osób, co stanowi 7,37% w odniesieniu do 2000 roku. W ciągu roku w powiecie grajewskim ubywa średnio ok. 188 osób.

Z gmin wiejskich powiatu grajewskiego największy ubytek ludności wystąpił w gminie Wąsosz. Zaś w gminie Radziłów w analizowanych latach ubyło 628 mieszkańców, co stanowi 11,73% w odniesieniu do 2000 roku. W ciągu roku ubywa średnio ok. 31 osób.

Oznacza to, że w gminie Radziłów ubywa średnio o ok. 12 osób więcej w ciągu roku niż średnia w powiecie grajewskim.

Tabela nr 46. Analiza stanu ludności w gminie Radziłów na tle powiatu grajewskiego w latach 2015 – 2019.

Jednostka terytorialna	Liczba ludności		Procentowy udział ludności gminy w ludności powiatu grajewskiego - 2019r.	Różnica 2 - 3	
	31.12.200r.	31.12.2019 r.		liczba	%
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Województwo podlaskie	1210688	1178353	x	32335	2,67
Powiat grajewski	50964	47210	x	3754	7,37
Gminy miejskie					
Grajewo	22847	21900	46,39	947	4,14
Gminy miejsko – wiejskie					
Rajgród	5692	5176	10,96	516	9,01
Szczuczyn	6798	6026	12,77	772	11,36
Gminy wiejskie					
Grajewo	6192	5789	12,26	403	6,50
Radziłów	5350	4722	10,00	628	11,73
Wąsosz	4085	3597	7,62	488	11,95

Opracowanie własne: na podstawie Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl>

Wnioski z przeprowadzonych analiz demograficznych

- 1) Z przeprowadzonych analiz demograficznych uwzględniających istniejące uwarunkowania demograficzne oraz prognozy dla województwa podlaskiego do roku 2050, wynikają następujące wnioski:
  - liczba ludności zarówno miast, jak i wsi w województwie podlaskim do 2050 r. będzie systematycznie spadała;
  - liczba ludności w powiecie grajewskim do 2050 r. będzie systematycznie spadała;
  - w gminie Radziłów podobnie, jak w województwie podlaskim i powiecie grajewskim liczba ludności do 2050 r. będzie systematycznie spadała.
- 2) Wobec powyższych danych z analiz przyjęto, że w gminie Radziłów w dalszej perspektywie będzie następował dalszy ubytek ludności. W gminie nie przewiduje się istotnych okoliczności lub

zdarzeń które by spowodowały znaczący ubytek ludności, dlatego do dalszych analiz przyjęto wskaźnik średnio 3,79% (37 osób rocznie) ubytku ludności z ostatnich 5 lat.

Ponadto dokonując analizy dotychczasowych procesów demograficznych i dynamiki gospodarczej gminy Radziłów przyjęto, że rozwój demograficzny bazować będzie głównie na przyroście naturalnym. Spodziewać się należy utrzymania dotychczasowej tendencji spadkowej zaludnienia gminy. Wielkość spadku będzie w dużej mierze zależna od odpływu ludności z obszaru gminy, a skala tego odpływu oddziaływać będzie na dynamikę rozwoju gospodarczego gminy. Prognoza zaludnienia gminy uwzględnia założenia demograficzne dla powiatu grajewskiego. Spadek ludności wiejskiej zakładany jest na poziomie średnio rocznie 3,79% rocznie. Patrząc na ostatnie dwudziestolecie (lata 2000 – 2019) mamy zauważalny ubytek mieszkańców z gminy Radziłów w ilości 628 osób, średnio ok. 31 osób w ciągu roku.

Prognoza demograficzna – gmina Radziłów

Na podstawie wniosków z przeprowadzonych analiz demograficznych sporządzono poniższą prognozę demograficzną ludności w gminie Radziłów. Liczba ludności w gminie Radziłów od roku 2001 do 2020 systematycznie spadała za wyjątkiem roku 2010, gdzie nastąpił wzrost o 104 osoby. W roku 2004 nastąpił znaczny spadek ludności aż o 128 osób. Duży spadek ludności nastąpił w 2011 roku i 2020 roku. W prognozie nie uwzględniono danych z roku 2004, 2010, 2011 i 2020 ze względu na nieporównywalne dane ze względu na okoliczności związane z wyjazdami za granicę lub powrotami z zagranicy, zgonami ze względu na epidemię (rok 2020).

Przyjęto, że od roku 2020 do roku 2052 w gminie Radziłów ubywać będzie co roku średnio 30 osób.

Tabela nr 47. Istniejący stan ludności w latach 2001 – 2020 oraz prognozowana liczba ludności w latach 2000 – 2052 na podstawie prognozy z ubiegłych lat.

Lata	Liczba ludności	Spadek liczby ludności w porównaniu do lat poprzednich
<i>Prognoza (lata: 2020 – 2052)</i>		
2052	3686	
2050	3746	– 60
2045	3896	– 150
2040	4046	– 150
2035	4196	– 150
2030	4346	– 150
2025	4496	– 150
2020	4646	x
<i>Stan istniejący (lata: 2000 – 2019)</i>		
2020	4646	– 76
2019	4722	–31
2018	4779	–11
2017	4790	–23
2016	4813	–39
2015	4852	–56
2014	4908	– 43
2013	4951	– 28
2012	4979	– 45
2011	5024	–76
2010	5100	+104
2009	4994	– 42
2008	5036	–38
2007	5074	– 8
2006	5082	–52

2005	5134	- 8
2004	5142	-128
2003	5270	- 48
2002	5318	-7
2001	5325	x

Przewiduje się, że liczba ludności w gminie Radziłów w 2052 roku wynosić będzie 3687.

Tempo i charakter rozwoju gospodarczego

Procesy demograficzne wpływają na:

- skalę rozwoju gminy,
- potrzeby rozwoju wielu dziedzin życia i sposobów zagospodarowania związanych m.in. z zabezpieczeniem potrzeb mieszkaniowych, miejsc pracy, siecią i wielkością placówek infrastruktury społecznej (przedszkola, szkoły, placówki zdrowia, opieka społeczna, i in.);
- wielkość urządzeń infrastruktury technicznej i drogowej.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat zauważalne jest sukcesywne zmniejszanie się liczby ludności wiejskiej i starzenie się tej części populacji. Prowadzi to nie tylko do pogłębiania deformacji struktury demograficznej, ale również do wielu negatywnych zjawisk w sferze społecznej i ekonomicznej. Zagroza to m.in. funkcjonowaniu gospodarstw rolnych oraz wywiera niekorzystny wpływ na tempo rozwoju gospodarczego i poziom życia ludności. Do ujemnych zjawisk demograficznych zaliczyć należy nadmierną migrację ze wsi do miast wykształconej młodzieży, przewagę mężczyzn na obszarach wiejskich, co powoduje spadek zawierania związków małżeńskich, zwiększanie się udziału rodzin niepełnych, spadek przyrostu naturalnego.

Niepokojącym zjawiskiem jest:

- nasilenie zjawisk recesyjnych w obszarach gospodarki popaństwowej;
- ciągle niewielka ilość podmiotów gospodarczych;
- brak przetwórstwa rolno-spożywczego, stanowiącego w gminie o typowo rolniczym charakterze naturalne zaplecze dla produkcji rolnej.

W celu zatrzymania w/wym. negatywnych procesów konieczne jest:

- wzmocnienie otoczenia rolnictwa;
- reorientacja zawodowa ludności utrzymującej się z rolnictwa;
- stworzenie dogodnych warunków dla procesów rozwojowych w sektorze prywatnym, głównie poprzez prowadzenie inwestycji infrastrukturalnych sprzyjających korzystnym warunkom inwestowania (dodatkowe miejsca pracy, wykorzystanie rolniczego potencjału).

Wykorzystanie walorów turystycznych i przyrodniczych wymaga inwestycji zapewniających poprawę komunikacji gminnej oraz budowy: parkingów, punktów informacji turystycznej, miejsc obsługi turystów, modernizacji ulic i dróg gminnych oraz podejmowania działań proekologicznych.

Zalecenia do planowania przestrzennego wynikające prognozy demograficznej

- Gęstość zaludnienia w poszczególnych wsiach jest nierównomierna, co wynika z rozmieszczenia wsi, rolniczej funkcji gminy oraz położenia w obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego objętego ochroną prawną, obszarów Natura 2000 oraz większych kompleksów leśnych Nadleśnictwa Rajgród.
- Pod względem ilości mieszkańców gmina jest stosunkowo słabo zaludniona. Średnia gęstość zaludnienia na obszarze gminy wynosi ok. 24 osób na 1 km² (dane: 31.12.2020 r.) i utrzymuje się od kilku lat na tym samym poziomie. Jest niższa niż w województwie 59 osób/km² i od średniej powiatu – 49 osób/km².
- Na podstawie przeprowadzonych analiz demograficznych ustalono, że część wymienionych czynników w gminie Radziłów kształtuje się niekorzystnie. Według stanu na dzień 31 grudnia 2020 r. gmina Radziłów liczyła 4646 mieszkańców. W latach 2001÷2020 ubyło 679 osób, co stanowiło 12,75% ogólnej liczby ludności w gminie Radziłów (porównanie do roku 2001). Tylko w 2010 roku nastąpił wzrost o 104 osoby.

- a. W strukturze wieku rysuje się przewaga osób w wieku poprodukcyjnym (980 osób) nad najmłodszą ludnością 0-17 lat (691 osób). Od roku 2001 do roku 2020 zauważalna jest wyraźna tendencja spadkowa liczby ludności gminy. Średnio rocznie ubywa ok. 30 osób. W ciągu 20 lat populacja gminy zmniejszyła się o 11,73%.
- b. Zmiany zaludnienia odnotowywane w ciągu ostatnich lat są związane z niekorzystnymi tendencjami w rozwoju demograficznym, które obserwowane są w całym kraju i zaznaczają się najsilniej na obszarach wiejskich wschodnich województw. Spadek liczby mieszkańców wynika z ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji.
- c. Ludność gminy jest relatywnie młoda, jednak odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym od 2017 roku spada.
- d. Problemem malejącej populacji gminy (typowym dla obszaru całego województwa) jest:
  - brak perspektyw zatrudnienia oraz rozwoju dla części ludzi w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym;
  - migracja osób z obszaru gminy, w przeważającej większości ludzi młodych, uczących się i pracujących poza miejscem zameldowania oraz zawierających związki małżeńskie, pomimo, że saldo migracji wewnętrznych wykazuje wyraźną tendencję malejącą;
  - wzrost liczby osób w starszym wieku;
  - niska liczba urodzeń i zwiększająca się liczba zgonów powoduje ujemny przyrost naturalny, taką tendencję obserwujemy od 2016 roku;
  - brak infrastruktury społecznej i technicznej na wsi;
  - z powodu postępu technicznego w rolnictwie, gdzie powstają nadwyżki pracy i staje się zbędna pewna liczba ludzi w gospodarstwach rolnych.

3. MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA PRZEZ GMINĘ WYKONANIA SIECI KOMUNIKACYJNEJ I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, A TAKŻE INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ, SŁUŻĄCYCH REALIZACJI ZADAŃ WŁASNYCH GMINY

Wydatki ponoszone przez Gminę Radziłów na realizację zadań można podzielić na dwie grupy. Są to:

- wydatki związane z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania poszczególnych obiektów gminnych oraz zaspokojeniem bieżących potrzeb społecznych, wynikających z realizacji zadań gminy, które są określone jako wydatki bieżące gminy;
- wydatki służące przyszłociowemu zapewnieniu poprawy potrzeb społecznych i jednocześnie decydujące o tempie procesów rozwojowych gminy w przyszłości, obejmujące finansowanie działalności inwestycyjnej, określane jako wydatki inwestycyjne gminy.

Pierwsze z w/wym. wydatków pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb gminy, natomiast drugie przyczyniają się do jej rozwoju.

Gmina w pierwszej kolejności musi realizować zadania związane z utrzymaniem istniejącego stanu usług, utrzymaniem własnych zasobów infrastrukturalnych, w tym drogowych, zaś na cele rozwojowe może przeznaczyć pozostałe środki.

Działania samorządu gminnego zmierzają w kierunku pomnażania dochodów własnych i z innych źródeł oraz racjonalizacji wydatków, zwłaszcza w kapitałochłonnych dziedzinach życia takich jak: gospodarka komunalna, mieszkaniowa i oświata.

Głównymi dochodami budżetu gminy są dochody własne i subwencje.

Na dochody własne składają się wpływy z podatku rolnego, leśnego, od nieruchomości, od środków transportowych, opłaty od czynności cywilno – prawnych, opłaty eksploatacyjne i skarbowe, wpływy z karty podatkowej, podatek od spadków i darowizn, itp.

Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy wynika z potrzeb i możliwości wynikających z prognozowania i istniejących zobowiązań.

Sytuacja finansowa Gminy Radziłów, przedstawiona w pkt 1 analizy ekonomicznej pozwala na planowanie wydatków inwestycyjnych.

Pomimo trudności, gmina zamierza sukcesywnie realizować zadania inwestycyjne poprawiające stan infrastrukturalny.

Przyjęte założenia nie uwzględniają wzrostu budżetu na wydatki inwestycyjne wraz ze wzrostem wpływu środków pozyskanych z zewnątrz m.in. środków unijnych.

W związku z powyższym stwierdzono, że sytuacja finansowa gminy nie wyklucza realizacji nowych zamierzeń inwestycyjnych, w tym związanych z uzbrojeniem nowych terenów budowlanych. Wydatki takie powinny jednak być ograniczane i dopasowane do faktycznego zapotrzebowania i możliwości finansowych.

Rada Gminy Radziłów uchwaliła Wieloletnią Prognozę Finansową Gminy Radziłów na lata 2019 – 2030 (uchwała nr III/24/2018 Rady Gminy Radziłów z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Radziłów na lata 2019 – 2030) wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2019 – 2030. Wieloletnia Prognoza Finansowa jest regularnie aktualizowana.

Na wydatki majątkowe na najbliższe lata przeznaczono następujące kwoty wg poniższej tabeli, co należy uwzględnić przy przeznaczaniu niezainwestowanych gruntów na cele budowlane.

Tabela nr 48. Wydatki majątkowe.

Rok	Wartość [zł]	Rok	Wartość [zł]
2019	4 153 418,00	2025	1 031 477,00
2020	500 000,00	2026	1 092 332,00
2021	592 168,00	2027	1 010 728,00
2022	422 177,00	2028	1 362 745,00
2023	700 000,00	2029	1 322 745,00
2024	919 136,00	2030	1 839 751,00

Opracowanie własne: na podstawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Radziłów na lata 2020 – 2035.

Wnioski wynikające z analizy możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy

- Gmina sukcesywnie realizuje zadania własne w zakresie budowy infrastruktury technicznej i komunikacyjnej oraz infrastruktury społecznej z udziałem środków zewnętrznych.
- Ruch budowlany w gminie Radziłów jest raczej niewielki. Inwestycje prowadzone przez mieszkańców gminy w przeważającej części dotyczą rozbudowy istniejących siedlisk rolniczych oraz budynków służących produkcji rolnej. Niewielka ilość dotyczy budynków mieszkalnych i usługowych lub produkcyjnych.
- W ostatnim okresie wśród mieszkańców gminy zauważalne jest duże zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii (OZE), w szczególności urządzeniami i instalacjami do pozyskiwania energii cieplnej i elektrycznej ze źródeł odnawialnych. Gmina posiada też odpowiednie tereny do budowy farm fotowoltaicznych.
- Polityka przestrzenna prowadzona jest w oparciu o obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego – 10,6% (dane na 2018 rok) pokrycia w skali gminy oraz w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.
- Gmina zapewnia mieszkańcom dostęp do podstawowych usług społecznych (szkolnictwo podstawowe, przedszkolne, ośrodek kultury, biblioteka, podstawowa opieka zdrowotna, apteka i pomoc społeczna, poczta).
- Na koniec 2020 roku stopa bezrobocia rejestrowanego w gminie Radziłów wynosiła: 7,7% (6,9% kobiety 8,4% mężczyźni), w powiecie grajewskim 12,2%, w województwie podlaskim 7,8%, a w Polsce 6,2%. Udział bezrobotnych w gminie Radziłów zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w %, w roku 2020 wynosił 4,6, %. Wskaźnik bezrobocia jest w zasadzie niski (udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnych, a liczba bezrobotnych od roku 2015 systematycznie maleje).
- Dochód ogółem budżetu na jednego mieszkańca gminy Radziłów charakteryzuje się systematycznym wzrostem. Dochód ogółem budżetu gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy w 2020 roku wynosił 6989,11 zł i był wyższy niż średnia na 1 mieszkańca powiatu

- grajewskiego (5207 zł) i województwa podlaskiego (714,45 zł). W roku 2020 nastąpił dalszy wzrost do roku poprzedniego o 1129,69 i wynosił 6989,11 zł.
- h. Suma wydatków z budżetu gminy Radziłów w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosła w 2020 roku 6500,64 złotych. W 2020 roku wydatki w gminie na 1 mieszkańca były wyższe niż na 1 mieszkańca w powiecie grajewskim (4976 zł) i województwie podlaskim (731,82 zł).
  - i. Gmina zamierza sukcesywnie realizować zadania inwestycyjne poprawiające stan infrastrukturalny.
  - j. Wydatki majątkowe na najbliższe lata uwzględniono w Wieloletniej Prognozie Finansowej przeznaczając kwoty wyszczególnione w pkt 1 niniejszego Rozdziału.

4. BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ

Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę sporządzono w oparciu o art. 10 ust. 5÷7 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Przedstawia on zapotrzebowanie na nową zabudowę na podstawie dokonanych analiz ekonomicznych, środowiskowych, społecznych, prognoz demograficznych oraz możliwości finansowych gminy, itd.

Uwzględniając prognozy demograficzne i analizy społeczne, ekonomiczne, środowiskowe określone w uwarunkowaniach oraz możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej służących realizacji zadań własnych gminy oszacowano zapotrzebowanie na nową zabudowę.

Oszacowano również chłonność terenów, w tym obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej oraz pozostałych obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę. Następnie porównano maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę z wynikiem szacunkowej chłonności terenów położonych w gminie w zwartej strukturze oraz w obszarach przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę.

Wyniki analizy wskazały na dalsze działania samorządu gminnego i przesądziły, czy powinno się wyznaczać nowe tereny inwestycyjne w gminie, a jeśli tak to dla jakich funkcji.

Pod uwagę wzięto pewne przybliżenie w prezentacji wyników spowodowane wariantowymi możliwościami interpretacji prawa miejscowego oraz skalą mapy 1:25000, w jakiej sporządzone jest Studium (dotyczy powierzchni) i to może powodować nieprecyzyjne określenie pewnych stałych zależności, parametrów i współczynników.

1) Maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę (wyrażone w ilości powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy) – art. 10 ust. 5 pkt 1

Analiza demograficzna przeprowadzona w oparciu o stan istniejący od 2001 roku do roku 2020 oraz prognozy demograficzne wykazała przewidywany spadek zaludnienia gminy Radziłów z 5325 w roku 2001 do poziomu 3686 w 2052 roku.

Analizując strukturę liczby ludności ostatniego dwudziestolecia można zauważyć, że liczba mieszkańców systematycznie spada.

Od roku 2001 (5325osób) do 2020 (4646 osób) ubyło 679 osób (w skali roku ubywało średnio po 30 osoby). Na taką sytuację wpływ miało wiele czynników, m.in.:

- zmieniająca się polityka państwa, uwarunkowania ekonomiczne, spadająca zdolność kredytowa, wynikająca ze zmian systemowych oraz rosnąca obawa ludzi przed utratą pracy oraz pogorszeniem się sytuacji finansowej;
- migracja osób z obszaru gminy, w przeważającej większości ludzi młodych, uczących się i pracujących poza miejscem zameldowania oraz zawierających związki małżeńskie;
- wzrost liczby osób w starszym wieku;
- niska liczba urodzeń i zwiększająca się liczba zgonów, która powoduje ujemny przyrost naturalny.

W gminie Radziłów w latach 2001 – 2020 nie nastąpił przyrost mieszkańców. Przyrost jest mocno uzależniony od sytuacji gospodarczej kraju, a ta nie była zbyt korzystna dla gminy.

Stopa bezrobocia w gminie Radziłów w latach 2015-2020 utrzymywała się średnio na poziomie 7,0 %. Wskaźnik bezrobocia w gminie Radziłów wykazuje tendencje malejące. W analizowanych latach był

niższy od wskazań dla powiatu grajewskiego, województwa podlaskiego, jak i dla kraju. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że sytuacja na rynku pracy w gminie Radziłów jest stosunkowo dobra. Od roku 2015 następuje wzrost ilości mieszkań, izb oraz wielkości powierzchni mieszkania.

Według stanu na 2020 rok zasoby mieszkaniowe wszystkie w gminie Radziłów wynosiły 1482 mieszkań, które dysponowały 6072 izbami o łącznej powierzchni 130 771 m². Oznacza to, że przeciętne mieszkanie liczyło 4,10 izb i 88,2 m² powierzchni użytkowej. Przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę wynosiła 28,1 m². Przeciętna liczba osób przypadająca w mieszkaniu wynosiła 3,13. Na jedną izbę przypadało średnio 0,78 osoby.

Łącznie w zasobie gminnym komunalnym znajdowało się w 2020 roku 21 mieszkań o powierzchni użytkowej 1216 m². Pod względem przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania w zasobach mieszkaniowych gmina Radziłów jest na czwartym miejscu w powiecie grajewskim i na 72 w województwie podlaskim. W zdecydowanej większości zasoby mieszkaniowe w gminie Radziłów stanowią własność osób fizycznych. Dodatkowo, analizując przyrost powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych w gminie Radziłów, w ostatnich kilku latach (lata 2015÷2020) można zauważyć, iż mimo odpływu ludności z gminy, co roku powstają nowe budynki mieszkalne.

Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 319 mieszkań. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa podlaskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski.

Tabela nr 49. Charakterystyka zasobów mieszkaniowych w gminie Radziłów w latach 2015 ÷ 2020.

Zasoby /wskaźniki	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Zasoby mieszkaniowe: ogółem budynki mieszkalne w gminie	1381	1404	1399	1397	1394	1392
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania - m ²	88,2	88,2	88,00	87,9	87,8	87,6
Przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę - m ²	28,1	27,2	27,2	27,1	26,9	26,6
Mieszkania na 1000 mieszkańców	319,0	313,6	309,3	308,1	306,0	303,2
Przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	4,10	4,10	4,09	4,09	4,09	4,08
Przeciętna liczba osób na jedno mieszkanie	3,13	3,19	3,29	3,25	3,27	3,30
Przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,78	0,78	0,79	0,79	0,80	0,81
Zasoby mieszkaniowe wszystkie:						
– ogółem: mieszkania	1482	1481	1478	1476	1473	1471
– ogółem: izby	6072	6068	6051	6038	6020	6007
Ogólna powierzchnia użytkowa mieszkań - m ²	130771	130600	130026	129710	129263	128899
Zasoby mieszkalne gmin (komunalne)						
– mieszkania: ogółem	21	b.danych	21	b.danych	20	18
– powierzchnia użytkowa mieszkań - m ²	1216	j.w.	1216	j.w.	1138	1041

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

Analiza ruchu budowlanego

Decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu

W analizowanym okresie wydano ogółem 290 decyzji: 253 decyzji o warunkach zabudowy i 37 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Pośród decyzji o warunkach zabudowy aż 244 dotyczyło zabudowy „innej” (dot. zabudowy zagrodowej), natomiast zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 14, a zabudowy usługowej zaledwie 2. Decyzje o warunkach zabudowy dla zabudowy jednorodzinnej wydano w miejscowościach: Mścichy, Kownatki, Klimaszewnica i Rydzewo Pieniążek. Usługi dotyczyły przebudowy i zmiany sposobu użytkowania istniejącego budynku gospodarczo – składowego na budynek produkcyjno – usługowy na potrzeby zakładu stolarskiego w miejscowości Racibory.

Pozwolenia na budowę

W latach 2015-2020 Starosta Grajewski wydał łącznie 148 decyzji o pozwoleniu na budowę, w tym:

- 84 decyzje o pozwoleniu na budowę, w tym 13 dla nowych budynków mieszkalnych (co stanowi 15,48% ogólnej liczby wydanych decyzji);
- 54 decyzje o pozwoleniu na przebudowę lub rozbudowę, w tym 31 dla budynków mieszkalnych (co stanowi 57,41% ogólnej liczby wydanych decyzji);
- 10 decyzji na roboty budowlane polegające na remoncie / montażu lub inne, w tym, 3 dla budynków mieszkalnych (co stanowi 30% ogólnej liczby wydanych decyzji).

Ogółem decyzje dotyczące budynków mieszkalnych w latach 2015 -2020 stanowiły 31,76% ogólnej liczby wydanych decyzji o pozwoleniu na budowę.

Powyższe dane wskazują, że zapotrzebowanie na nowe budynki mieszkalne w gminie Radziłów występuje, pomimo spadku ludności w ostatnich latach. Właściciele dbają o standard budynków istniejących poprzez ich przebudowę, rozbudowę oraz remonty (31 pozwoleń na przebudowę i rozbudowę budynków). Zwiększa się też średnia powierzchnia mieszkania na 1 mieszkańca w gminie.

Mieszkania oddane do użytkowania

Tabela nr 50. Mieszkania oddane do użytkowania

Rok	Liczba mieszkań oddanych do użytku	Rok	Liczba mieszkań oddanych do użytku
2001	1	2011	2
2002	1	2012	6
2003	1	2013	2
2004	1	2014	2
2005	0	2015	3
2006	3	2016	3
2007	1	2017	2
2008	5	2018	2
2009	0	2019	3
2010	0	2020	3
Ogółem (2001 ÷ 2020)			41

Źródło: WUS Białystok, Bank Danych Lokalnych.

W 2020 roku w gminie Radziłów oddano do użytku 3 mieszkania. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 0,65 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa podlaskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski.

Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w gminie Radziłów to 4,10 i jest porównywalna do przeciętnej liczby izb dla województwa podlaskiego (4,02) oraz większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce (3,82).

Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2020 roku w gminie Radziłów to 172,70 m² i jest znacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa podlaskiego oraz znacznie większa od przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce.

Przeznaczenie i użytkowanie gruntów

Na potrzeby opracowania bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę przeanalizowano dostępne dane dotyczące użytkowania i przeznaczenia gruntów z Ewidencji Gruntów i Budynków (EGiB) w odniesieniu do każdej działki ewidencyjnej (wg danych Starostwa Powiatowego w Grajewie).

Tabela nr 51. Struktura gruntów w gminie Radziłów wg stanu na dzień 01.01.2022 r.

L.p.	Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	Powierzchnia w stosunku do ogólnej powierzchni zasobu (%)
1.	Grunty rolne:	17 412	87,25
	– grunty rolne zabudowane	336	
2.	Tereny zabudowane i zurbanizowane	490	2,46
	– tereny mieszkaniowe	12	
	– inne tereny zabudowane	30	
	– tereny rekreacyjno – wypoczynkowe	5	
	– użytki kopane	18	
	– grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	1	
	– drogi	424	

Dane: Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów stan na dzień 1 stycznia 2022r. – Starostwo Powiatowe w Grajewie.

W grupie gruntów zabudowanych i zurbanizowanych największą powierzchnię 490 ha zajmują tereny komunikacyjne (drogi) 424 ha, co stanowi 86,53% ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych. Tereny mieszkaniowe zajmują powierzchnię 12 ha, co stanowi 2,45% ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych.

Tereny rekreacyjno wypoczynkowe zajmują powierzchnię 5 ha, co stanowi 1,02% ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych.

Pozostała zaś część innych terenów zabudowanych zajmuje powierzchnię 30 ha, co stanowi 6,12% ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych.

Z analizy powyższego zbiorczego zestawienia wynika jedynie częściowe zabudowanie terenów przeznaczonych pod zabudowę wyznaczonych w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Tereny przeznaczone pod zabudowę nierolniczą w obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego wynoszą 74,64 ha, natomiast faktycznie gruntów zabudowanych i zurbanizowanych na obszarze całej gminy Radziłów jest 48 ha.

Mając na względzie ilość wydanych decyzji administracyjnych (t.j. pozwoleń na budowę, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowanie terenu) oraz obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego można stwierdzić, że w gminie Radziłów występuje nieznaczny ruch budowlany jeśli chodzi o zabudowę mieszkaniową, usługową, produkcyjną i rekreacyjno – wypoczynkową. Mała ilość wydanych pozwoleń na budowę świadczy o braku chętnych do zamieszkania lub prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy, w sytuacji Gmina Radziłów stworzyła sprzyjające warunki do podjęcia decyzji do zamieszkania w gminie, np. poprzez sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości rozwojowych, m.in.: Radziłów i Słucz.

Zapotrzebowanie na nową zabudowę

Dla części obszaru gminy Radziłów obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, wyszczególnione w Tabeli nr 6 i 7 Rozdziału III.

W przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, przy czym:

- lokalizację inwestycji celu publicznego ustala się w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego;
- sposób zagospodarowania terenu i warunki zabudowy dla innych inwestycji ustala się w drodze decyzji o warunkach zabudowy.

Plany zagospodarowania przestrzennego upraszczają procedury i skracają proces inwestycyjny.

Przeprowadzone wyżej analizy pokazują, iż zapotrzebowanie na nowe budynki mieszkalne w gminie Radziłów występuje, pomimo spadku liczby ludności w ostatnich latach.

Gmina dba o podniesienie jakości życia obecnych i przyszłych mieszkańców inwestując m.in. w infrastrukturę techniczną, rekreacyjno - sportową, szkoły, nowe usługi. Gmina Radziłów na tle innych miejscowości położonych w sąsiedztwie miasta Grajewo może stać się pożądaną lokalizacją miejsca zamieszkania i wypoczynku.

Biorąc pod uwagę wszystkie możliwe czynniki na potrzeby przeprowadzonej symulacji przyjęto dalszy spadek ludności gminy Radziłów na następne 30 lat (do roku 2052). Obecnie w budynku mieszkalnym o średniej powierzchni użytkowej wynoszącej 88,2 m² mieszka statystyczne 3,13 osoby. Zgodnie z danymi GUS „Prognoza gospodarstw domowych na lata 2016 – 2050” – czerwiec 2016, wynika, że liczba osób w gospodarstwie domowym w 2020 roku w województwie podlaskim wynosiła 2,59. Oznacza to, że mieszkańcy gminy Radziłów mieszkają w lokalach o mniejszej powierzchni w porównaniu do mieszkańców województwa podlaskiego (2,59) i Polski (2,61).

Tabela nr 52. Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w województwach w latach 2016 – 2050 – wg wariantu oficjalnego.

Jednostka/rok	2016	2020	2030	2040	2050	zmiana 2016 – 2050
Polska	2,71	2,61	2,40	2,48	2,50	- 0,21
Województwo podlaskie	2,17	2,59	2,36	2,43	2,42	- 0,29
Gmina Radziłów		3,19				

Dane: GUS Prognoza gospodarstw domowych na lata 2016 – 2050, czerwiec 2016 roku.

Zmiany przeciętnej wielkości gospodarstwa domowego są rezultatem wahań średniej liczby osób dorosłych i stałego zmniejszania się średniej liczby dzieci w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z Kartogramem zmian w strukturze gospodarstw domowych – Aneks 2 do w.wym. Prognozy – w wariantcie prognostycznym średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w województwie podlaskim w 2050 roku zawierać będzie się w przedziale 2,42 do 2,57. Znacznie liczniejsza będzie zbiorowość osób w wieku 0-17 lat, która w 2050 r. będzie liczyła około 6 mln osób, tj. będzie o ponad milion osób liczniejsza niż prognozowana w wariantcie oficjalnym.

Na potrzeby szacowania maksymalnego zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową przyjęto wskazaną prognozowaną liczbę osób w gospodarstwie domowym w województwie podlaskim tj. 2,42 i ilość gospodarstw, która w 2050 roku zakłada się, że wyniesie w gminie Radziłów 1523 gospodarstw domowych (3686 osób / 2,42 tj. liczbę osób w gospodarstwie domowym zakładaną w roku 2052).

Na potrzeby powyższego szacowania uwzględniono obecnie, zauważaną tendencję do budowy nowych domów mieszkalnych o wielkości uśrednionej wynoszącej ok. 180 m².

Zapotrzebowanie na nową zabudowę sporządzono w oparciu o analizy ekonomiczne, środowiskowe, społeczne i prognozy demograficzne oraz możliwości finansowe gminy. Ich szacunek jest oparty o przyjęte założenia, które są opisane w dalszej części analizy i są inne dla każdego rodzaju przeznaczenia. Przeprowadzone analizy demograficzne wskazują, że liczba mieszkańców gminy Radziłów będzie się zmniejszała z roku na rok. Zakłada się, że w 2025 roku gminę Radziłów będzie zamieszkiwało – 4536 osób, w 2030 roku – 4381osób, w 2035 roku – 4226 osób, w 2040 roku – 4071 osób, w roku w 2045 roku – 3916, natomiast w 2050 roku – 3762 osób, a w roku 2052 – 3686 osób.

Otrzymałą w 2052 roku liczbę mieszkańców – 3686 powiększono o 30% (t.j. 1106 osób), czyli o rezerwę wynikającą z przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Rezerwa wynika z niepewności procesów rozwojowych gminy w kontekście zapotrzebowania na tereny pod nową zabudowę. Prognozę demograficzną dla gminy Radziłów z uwzględnieniem rezerwy (30%), o której mowa w art. 10 ust. 7 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz określenie maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela nr 53. Zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową.

Wyszczególnienie	2052r. /+30%	Zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową (pow. użytkowa - m ²)
Gmina Radziłów	3686/1106	356 400 m ²

Opracowanie własne.

Maksymalne zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową w badanej perspektywie t.j. do roku 2050 wynosić będzie w granicach $356\,400\text{ m}^2$ powierzchni użytkowej ($4792 : 2,42 = 1980$) $\times 180\text{ m}^2 = 356\,400\text{ m}^2$ powierzchni użytkowej.

Maksymalne zapotrzebowanie na nową zabudowę zostało opracowane z podziałem na różne funkcje zabudowy, a jego wartości zostały wyrażone w ilości powierzchni użytkowej zabudowy, co jest zgodne art. 10 ust. 5 pkt 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Przy określaniu wartości zapotrzebowania gminy na zabudowę o danej funkcji, przeanalizowano powierzchnię użytkową zabudowy dla poszczególnej funkcji w ostatnich kilku latach (2010-2020).

Wzrost zapotrzebowania na nową zabudowę usługową – usługi podstawowe, będzie odpowiednio proporcjonalny do wzrostu zapotrzebowania na zabudowę mieszkaniową. Maksymalne zapotrzebowanie na zabudowę usługową, która obejmuje łącznie powierzchnie o ustalonym przeznaczeniu podstawowym jako tereny zabudowy usługowej, usług publicznych, usług sportowych i turystycznych oraz usług obsługi rolnictwa szacuje się w granicach $178\,200\text{ m}^2$ powierzchni użytkowej ($50\% \text{ z } 356\,400\text{ m}^2 = 178\,200\text{ m}^2$ powierzchni użytkowej).

Zapotrzebowanie na zabudowę produkcyjną, w tym związaną z przetwórstwem rolnym ustalono po dokonanej analizie na 65% maksymalnego zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową powierzchni użytkowej. Uwzględniono tereny już wyznaczone w obowiązujących planach miejscowych (10,22 ha), rezerwy terenów wyznaczonych w obowiązującym Studium (dot. miejscowości Radziłów - 9,37 ha). Powierzchnia terenów potencjalnego zainteresowania inwestorów na zabudowę produkcyjnej wynosi ok. 40 ha. W obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego nie ustalono niezbędnych parametrów, umożliwiających ustalenie zapotrzebowania na zabudowę przemysłową. Wobec powyższego maksymalne zapotrzebowanie na zabudowę przemysłową oszacowano w granicach $231\,660\text{ m}^2$ powierzchni użytkowej ($65\% \text{ z } 356\,400\text{ m}^2 = 231\,660\text{ m}^2$ powierzchni użytkowej).

2) Szacunkowa chłonność terenów w gminie Radziłów w ramach obszaru o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej (art. 10 ust. 5 pkt 2)

Tereny w pełni o wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej zostały potraktowane jako możliwe do zagospodarowania i zainwestowania. Zestawienie powierzchni w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej obrazuje – *Tabela nr 45*.

Zabudowa zagrodowa realizowana na terenach rolniczych nie powoduje zmiany przeznaczenia tych terenów. Nowe siedliska rolnicze mogą być również realizowane poza terenami zwartej struktury osadniczej wsi przez rolników spełniających warunki ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego.

W związku z powyższym nie przeprowadza się analizy chłonności terenów w przedmiocie nowej zabudowy zagrodowej, która nie została wyodrębniona na terenach rolniczych poza jednostkami osadniczymi. Założono również, że uruchomienie tych obszarów nie będzie się wiązało z koniecznością realizacji infrastruktury technicznej i komunikacyjnej.

Tabela nr 54. Zestawienie powierzchni w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej.

L.p.	Wieś	Powierzchnia istniejąca [ha]	% ogólnej powierzchni gminy	Luki [ha]
1.	Barwiki	5,4821	0,027	2,27
2.	Borawskie-Awissa	9,3820	0,047	1,31
3.	Brodowo	3,5486	0,018	0,38
4.	Brychy	5,3955	0,270	1,33
5.	Czachy	4,3151	0,022	0,00
6.	Czerwonki	5,3835	0,027	1,37
7.	Dębówka	2,9788	0,015	0,00
8.	Glinki	22,4762	0,113	0,71
9.	Karwowo	17,2918	0,086	0,49
10.	Kieljany	4,8909	0,024	1,03
11.	Klimaszewnica	34,4879	0,173	2,85

	mpzp	-	-	0,21
12.	Konopki	3,3567	0,017	0,38
13.	Konopki-Awissa	4,3420	0,022	1,00
14.	Kownatki	10,6562	0,053	5,50
15.	Kramarzewo	6,0136	0,030	1,05
16.	Łoje Awissa	9,1408	0,406	0,82
17.	Mikuty	4,5060	0,022	0,48
18.	Mścichy	16,5035	0,083	1,16
19.	Okrasin	13,7697	0,069	0,73
20.	Ostrówek	2,3377	0,012	0,31
21.	Racibory	7,2027	0,036	0,40
22.	Radziłów	65,5271	0,328	13,56
	mpzp	-	-	13,56
23.	Rydzewo-Pieniążek	7,4164	0,037	0,76
24.	Rydzewo-Szlacheckie	7,7885	0,039	1,10
	mpzp	-	-	1,10
25.	Słucz	29,0518	0,145	4,85
	mpzp	-	-	4,85
26.	Sośnia	3,2205	0,016	3,95
	mpzp	-	-	3,95
27.	Szlaszy	1,8388	0,009	0,28
28.	Szyjki	2,7259	0,014	0,16
29.	Święcienin	8,5971	0,043	0,11
30.	Wiązownica	4,3888	0,022	0,87
31.	Wypychy	4,6866	0,023	0,10
32.	Zakrzewo	6,6482	0,033	4,11
Razem		335,31	1,709	53,42
w tym: mpzp				23,67

Dane: Opracowania własne.

Powierzchnia terenów w pełni wykształconej zwartej struktury funkcjonalno – przestrzennej gminie Radziłów wynosi 335,31 ha.

Dla części terenów położonych w: Radziłowie, Klimaszewnicy, Rydzewie Szlacheckim, Słuczu i Sośni obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Powierzchnia planów wynosi 165,57 ha i będzie uwzględniona w pozycji dotyczącej powierzchni przeznaczonej do zabudowy w obowiązujących planach miejscowych.

Do szacunku chłonności terenów w ramach istniejącej wykształconej zwartej struktury funkcjonalno – przestrzennej z możliwością lokalizowania nowej zabudowy z podziałem na funkcje – na obszarze gminy przyjęto powierzchnię 169,74 ha (335,31 ha – 165,57 ha). Do dalszych obliczeń przyjęto 170 ha. Ponadto ustalono, że:

- 20% terenów będzie przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne;
- 10% terenów będzie przeznaczone pod budownictwo jednorodzinne z usługami i rzemiosłem;
- 30% terenów będzie przeznaczone pod zabudowę zagrodową;
- 15% terenów będzie przeznaczone pod budownictwo usługowe;
- 10% terenów będzie przeznaczone pod budownictwo rekreacyjno – wypoczynkowe;
- 15% terenów będzie przeznaczone pod budownictwo produkcyjne.

Tabela nr 55 pokazuje rezultaty szacunku chłonności terenów położonych w gminie Radziłów w ramach istniejącej zwartej struktury z podziałem na funkcje.

Do jej oszacowania przyjęto następujące założenia:

- dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – średni procent powierzchni zabudowy: 30% powierzchni całego terenu, w tym 30% powierzchnia użytkowa zabudowy/budynku pomnożona przez liczbę kondygnacji);

- dla zabudowy mieszkaniowej z usługami / rzemiosłem – średni procent powierzchni zabudowy: 40% powierzchni całego terenu, w tym 40% powierzchnia użytkowa zabudowy/budynku pomnożona przez liczbę kondygnacji);
- dla zabudowy zagrodowej – średni procent powierzchni zabudowy: średni procent powierzchni zabudowy: 30% powierzchni całego terenu, w tym 15% powierzchnia użytkowa zabudowy/budynku pomnożona przez liczbę kondygnacji);
- zabudowy usługowej – średni procent powierzchni zabudowy: 40% powierzchni całego terenu, w tym 20% powierzchnia użytkowa zabudowy/budynku pomnożona przez liczbę kondygnacji);
- dla zabudowy rekreacyjno – wypoczynkowe – średni procent powierzchni zabudowy: 30% powierzchni całego terenu, w tym 20% powierzchnia użytkowa zabudowy/budynku pomnożona przez liczbę kondygnacji);
- dla zabudowy przemysłowej – średni procent powierzchni zabudowy: 50% powierzchni całego terenu, w tym 30% powierzchnia użytkowa zabudowy produkcyjnej/budynku pomnożona przez liczbę kondygnacji).

Tabela nr 55. Wyniki szacunku chłonności terenów w ramach istniejącej wykształconej zwartej struktury funkcjonalno – przestrzennej z możliwością lokalizowania nowej zabudowy z podziałem na funkcje na obszarze gminy.

Tereny zabudowane	Powierzchnia [ha]	Udział % w ogólnej powierzchni gminy Radziłów	Procent powierzchni zabudowy	Szacunkowa powierzchnia zabudowy [m ²]	Przeważająca liczba kondygnacji	Procent powierzchni użytkowej zabudowy / budynku w stosunku do powierzchni zabudowy	Szacunkowa chłonność terenu wyrażona w powierzchni użytkowej zabudowy [m ²]
Tereny w ramach istniejącej wykształconej zwartej struktury funkcjonalno – przestrzennej z możliwością lokalizowania nowej zabudowy z podziałem na funkcje (art. 10 ust. 5 pkt 2 ustawy)	170,00	0,852					
Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 20%	34,00	0,170	30%	102 000	2	30%	61 200
Tereny zabudowy mieszkaniowej z usługami / rzemiosłem – 10%	17,00	0,085	40%	68 000	2	40%	54 400
Tereny zabudowy zagrodowej – 30%	51,00	0,255	30%	153 000	2	15%	45 900
Razem zabudowa mieszkaniowa	102,00	0,480	-	323 000	-	-	161 500
Tereny zabudowy usługowej – 15	25,50	0,128	40%	102 000	1,5	30%	45 900
Tereny zabudowy	17,00	0,085	30%	51 000	1,5	20%	15 300

rekreacyjno – wypoczynkowe – 10							
Razem zabudowa usługowa i rekreacyjno - wypoczynkowa	42,50	0,213	-	153 000	-	-	61 200
Tereny zabudowy produkcyjnej – 15	25,50	0,128	50%	127 500	1,5	30%	76 500

Opracowanie własne.

Szacunkowa chłonność terenu wyrażona w powierzchni użytkowej zabudowy w m² wynosi dla:

- terenów zabudowy mieszkaniowej – 161 500 m²;
- terenów zabudowy usługowej – 61 200 m²;
- terenów zabudowy produkcyjnej – 76 500 m².

3) Szacunkowa chłonność terenów w gminie Radziłów w ramach obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę innych niż wymienione w art.10 ust. 5 pkt 2 (art.10 ust. 5 pkt 3)

Dla części obszaru gminy Radziłów obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Wójt Gminy Radziłów sporządził:

- w trybie ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym zmianę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów – uchwała Nr XXVII/112/97 Rady Gminy w Radziłowie z 07.08.1997 r. – obowiązująca;
- w trybie ustawy z 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym sporządził następujące plany:
  - Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów – uchwała nr XXXIX/188/06 Rady Gminy Radziłów z dnia 27 lipca 2006r.;
  - Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębie wsi Sośnia, gm. Radziłów – uchwała nr II/9/2018 Rady Gminy Radziłów z dnia 6 grudnia 2018 r.;
  - Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy miejscowości Rydzewo Szlacheckie – uchwała nr XV/227/13 Rady Gminy Radziłów z dnia 31 maja 2013 r.;
  - Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy miejscowości Słucz – uchwała nr XXXV/208/09 Rady Gminy Radziłów z dnia 28 sierpnia 2009 r.
  - Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów – uchwała Nr XXVII/112/97 Rady Gminy w Radziłowie z 07.08.1997 r.

Pozostała część obszaru gminy Radziłów nie jest objęta obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Poniżej przedstawiono zbiorcze zestawienie powierzchni w podziale na rodzaj zabudowy.

Tabela nr 56. Zbiorcze zestawienie powierzchni w podziale na rodzaj zabudowy.

Nazwa planu	Powierzchnia (ha)	Rodzaj zabudowy		
		zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, mieszkaniowa z usługami /rzemiosłem	zabudowa usługowa	zabudowa produkcyjna
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów	94,91	70,07	15,94	8,90
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w	10,89	10,16	0,73	-

obręb wsi Sośnia, gm. Radziłów				
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy miejscowości Rydzewo Szlacheckie	23,66	22,48	1,00	0,18
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy miejscowości Słucz	36,77	25,72	9,62	1,43
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów	0,54	0,21	0,33	-
<i>Ogółem</i>	<i>166,77</i>	<i>128,64</i>	<i>27,62</i>	<i>10,51</i>

Przy obliczaniu chłonności terenów położonych w gminie Radziłów w ramach obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę wzięto pod uwagę obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego wraz z późn. zmianami.

Szczegółowe zestawienie powierzchni wg rodzaju zabudowy w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zawarte jest w *Załączniku nr 1.1.* umieszczonym na końcu opracowania.

Oszacowano chłonność terenu w podziale na funkcje zabudowy. Należy nadmienić jednak, że do sporządzenia tego bilansu przyjęto pewien stopień ogólności zapisów aktów prawa miejscowego. Plan nie zawiera wszystkich wskaźników urbanistycznych. Do oszacowania chłonności przyjęto następujące założenia – z obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego:

Tabela nr 57. Złożenia dot. wskaźników z obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego.

Nazwa planu	Symbol	Minimalna powierzchnia działki	% powierzchni zabudowy	Ilość kondygnacji
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów	MN, MN-U, MN-RM-U	800	60 – w obszarze objętym ochroną konserwatorską 40 – dla pozostałych obszarów (budynek mieszkalny do 200m ²)	2
	RM, RM-MN, RM-MN-U	1500	60 – w obszarze objętym ochroną konserwatorską, 40 - pozostałe (budynek mieszkalny do 200m ²)	2
	U	nie ustalono	40/50/60/70	2/3
	UP	nie ustalono	60	2 + poddasze użytkowe
	Uos	nie ustalono	nie ustalono	nie ustalono
	UZ	nie ustalono	40	2
	UO	nie ustalono	40	3
	P-U	nie ustalono	nie ustalono	2
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy w miejscowości Rydzewo Szlacheckie	RM	2000	60 (budynek mieszkalny do 180 m ²)	2
	U-M		50	3
	PU		70	1
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy miejscowości Słucz	M, MN, MN-U	1000	50/70 - w obszarze objętym ochroną konserwatorską (200m ² /140m ²) 40 – dla pozostałych	2

			obszarów (budynek mieszkalny do 180 m ²)	
	RM, RM-U	1500	40 (budynek mieszkalny – 160 m ² /180 m ²)	2
	U	nie ustalono	50	2/1
	Uos	nie ustalono	nie ustalono	nie ustalono
	UO	nie ustalono	40	2 + poddasze użytkowe
	ZP-U	nie ustalono	20	1
	P-U	nie ustalono	60	2
	P	nie ustalono	zachować powierzchnię zabudowy	zachować istniejącą wysokość zabudowy
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębie wsi Sośnia, gm. Radziłów	MN, MN-U	1200	20/30	2
	RM,RMA	3000	30	2
	U-ZP	1200	30	2
	U-ZP-MN	1500	25	2
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów	MR	brak ustaleń	brak ustaleń	brak ustaleń
	UH/UI	nie ustalono	nie ustalono	2

Tabela nr 58. Wyniki szacunku chłonności terenów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy.

Nazwa planu	Symbol w planie	Ogólna powierzchnia w planie [ha]	Szacunkowa chłonność terenu wyrażona w powierzchni użytkowej zabudowy [m ²]
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego miejscowości gminnej Radziłów	MN, MN-U, MN-RM-U	21,18	38 400
	RM, RM-MN, RM-MN-U	48,89	14 700
	<i>Razem</i>	<i>70,07</i>	<i>53 100</i>
	U, UP, Uos, UZ, UO	15,94	42 000
	P-U	8,90	45 000
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy w miejscowości Rydzewo Szlacheckie	RM	22,48	6 750
	U-M	1,00	5000
	PU	0,18	900
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy miejscowości Słucz	M, MN, MN-U	9,38	14 100
	RM, RM-U	16,34	6 600
	<i>Razem</i>		<i>20 700</i>
	U, Uos, UO, ZP-U,	9,62	40 000
	P-U, P	1,43	1 200

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębie wsi Sośnia, gm. Radziłów	MN, MN-U	6,24	7 800
	RM, RMA	3,92	1 600
	Razem		9400
	U-ZP, U-ZP-MN	0,73	2 000
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów	MR	0,21	150
	UH/UI	0,33	1 650

Szacunkowa chłonność terenu w obowiązujących planach miejscowych wyrażona w powierzchni użytkowej zabudowy (w m²) wynosi dla:

- terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, mieszkaniowej z usługami / rzemiosłem – 90 100 m²;
- terenów zabudowy usługowej – 90 650 m²;
- terenów zabudowy produkcyjnej – 35 700 m².

4) Porównanie maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę z chłonnościami terenów w istniejących strukturach przestrzennych gminy oraz wynikających z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 10 ust. 5 pkt 4)

Zgodnie z art. 10 ust. 5 pkt 6 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym porównuje się maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1, oraz sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy, o której mowa w pkt 2 i 3, a następnie, gdy maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1:

- nie przekracza sumy powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy – nie przewiduje się lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami, o których mowa w pkt 2 i 3,
- przekracza sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy – bilans terenów pod zabudowę uzupełnia się o różnicę tych wielkości wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy i przewiduje się lokalizację nowej zabudowy poza obszarami, o których mowa w pkt 2 i 3, maksymalnie w ilości wynikającej z uzupełnionego bilansu.

Tabela nr 59. Porównanie maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę z chłonnościami terenów w istniejących strukturach przestrzennych gminy oraz wynikających z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ustawowe składniki bilansu terenów określone w art. 10, ust 5 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021 r. poz. 741, 784, 922)	Powierzchnia użytkowa w m ²		
	Funkcje zabudowy		
	zabudowa mieszkaniowa	zabudowa usługowa	zabudowa produkcyjna
Sformułowane, na podstawie analiz ekonomicznych, środowiskowych, społecznych, prognoz demograficznych oraz możliwości finansowych gminy, maksymalne w skali gminy objętej studium zapotrzebowanie na nową zabudowę, wyrażone w ilości powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje	356 400	178 200	231 660
Szacunkowa chłonność, położonych na terenie gminy objętej studium, obszarów o pełnej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na	161 500	61 200	76 500

funkcje zabudowy			
Szacunkowa chłonność, położonych na terenie gminy objętej studium, obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, innych niż wymienione w pkt 2, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy	90 100	90 650	35 700
Porównanie maksymalnego w skali obszaru gminy objętej studium zapotrzebowania na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1 oraz sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy, o której mowa w pkt 2 i 3 a następnie, gdy maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1:	- 104 800	- 26 350	- 119 460
– nie przekracza sumy powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy / nie przewiduje się lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami, o których mowa w pkt 2 i 3	Maksymalne w skali obszaru gminy Radziłów zapotrzebowanie na nową zabudowę nie przekracza sumy powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy.		
Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy	Przewidziane w studium przeznaczenie terenów do zabudowy może powodować potrzebę finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy. Możliwości wykonania przez Gminę Radziłów sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy – p.pkt 5. Będą mogły być finansowane ze środków zewnętrznych oraz przez inwestorów.		
Potrzeby inwestycyjne gminy wynikające z konieczności realizacji zadań własnych, związane z lokalizacją nowej zabudowy na obszarach	Wystąpią potrzeby inwestycyjne gminy związane z lokalizacją nowej zabudowy		

Dokonano porównania maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę z chłonnościami terenów w istniejących strukturach przestrzennych gminy oraz wynikających z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ustalono, że maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę nie przekracza sumy powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy.

W nawiązaniu do założeń przyjętych w Strategii (w trakcie opracowania), gmina Radziłów to idealne miejsce do życia i pracy, charakteryzująca się szczególnymi walorami środowiska naturalnego oraz z aktywnym, przedsiębiorczym i otwartym społeczeństwem.

W gminie brak jest przygotowanych terenów inwestycyjnych – niskie pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Radziłów obejmują łącznie powierzchnię ok. 2110 ha, co stanowi zaledwie 10,6 % (dane: stan na 2020 rok) ogólnej powierzchni gminy.

Zadaniem gminy jest sprzyjać rozwojowi przedsiębiorczości mieszkańców, co wynika również z założeń Strategii. Poziom przedsiębiorczości w gminie Radziłów jest niższy od wyników w innych gminach powiatu grajewskiego.

Niewielka jest ilość podmiotów gospodarczych, w szczególności usług i produkcji, w sytuacji gdy gmina posiada duży potencjał do ich rozwoju. Nie działają podmioty gospodarcze związane przetwórstwem rolno – spożywczym, z leśnictwem i pozyskaniem drewna, opierające swoją działalność i produkcję o własną bazę surowców.

Zmniejsza się zatrudnienie w rolnictwie i jest konieczność zagospodarowania uwolnionej siły roboczej z rolnictwa. Jednym z rozwiązań jest m.in. prowadzenie własnych działalności, a zadaniem gminy jest wskazanie terenów i obiektów pod zainwestowanie przedsięwzięć inwestycyjnych na terenie gminy (sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – oferta dla inwestorów). Istnieje zainteresowanie podmiotów zewnętrznych do lokalizacji przedsięwzięć inwestycyjnych kapitału zewnętrznego na terenie gminy, co daje gminie szansę na jej rozwój.

Powyższe działania doprowadzą przede wszystkim do ożywienia i poprawy gospodarki oraz stworzenia sprzyjającego klimatu do lokalizacji i dobrego funkcjonowania podmiotów gospodarczych w gminie.

W związku z faktem, że maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę nie przekracza sumy powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy dokonano analizy złożonych w trakcie procedowania Studium wniosków. Wnioski dot. wyznaczenia nowych terenów pod zabudowę jednorodzinną, usługową i produkcyjną lub zmianę przeznaczenia w obowiązujących planach zagospodarowania oszacowano chłonność terenów wynikającą ze złożonych wniosków w odniesieniu do istniejących struktur przestrzennych gminy oraz wynikających z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ponownie dokonano porównania maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę z chłonnościami terenów w istniejących strukturach przestrzennych gminy oraz wynikających z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Do jej oszacowania przyjęto następujące założenia:

- 1) dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zabudowy mieszkaniowej z usługami, zabudowy mieszkaniowej z rzemiosłem:
  - a) powierzchnia terenu 17,50 ha, z tego:
    - 50% stanowi zabudowa jednorodzinna – 8,75 ha;
    - 30 % stanowi zabudowa mieszkaniowa z usługami – 5,25 ha;
    - 20 % stanowi zabudowa mieszkaniowa rzemiosłem – 3,50 ha;
  - b) średnia powierzchnia działki dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 1000 m² – 87 działek – powierzchnia zabudowy działki 30%, w tym budynek mieszkalny 50%
    - powierzchnia użytkowa budynku – 180 m² (87 dz. x 180 m² = 15 660 m²);
  - c) średnia powierzchnia działki dla zabudowy mieszkaniowej z usługami – 1500 m² – 35 działek – powierzchnia zabudowy działki 40%, w tym budynek mieszkalny z usługami 80% ,
    - powierzchnia użytkowa budynku – 480 m² (35 dz. x 480 m² = 16 800 m²);
  - d) średnia powierzchnia działki dla zabudowy mieszkaniowej z rzemiosłem – 2500 m² – 14 działek – powierzchnia zabudowy działki 50%, w tym budynek mieszkalny z rzemiosłem nieuciążliwym 60%
    - powierzchnia użytkowa budynku – 750 m² (14 dz. x 750 m² = 10 500 m²);
  - e) ogółem powierzchnia użytkowa: 42 960 m²;
- 2) dla zabudowy zagrodowej:
  - powierzchni terenu – 2,197 ha;
  - powierzchnia działki – 1,00 ha;
  - ilość działek: 2;
  - powierzchnia zabudowy dla całego działki – 1000 m², w tym powierzchnia użytkowa zabudowy budynku pomnożona przez liczbę kondygnacji – 400 m²);
  - ogółem powierzchnia użytkowa 800 m²;
- 3) dla zabudowy usługowej:
  - powierzchni terenu – 5,27 ha;
  - powierzchnia działki – 3000 m²;
  - ilość działek: 16;
  - powierzchnia zabudowy działki – 50%, w tym budynki usługowe – 50%;
  - powierzchnia użytkowa budynków – 750 m² x 1,5 kondygnacji = 11250 (16 dz. x 1125 m² = 19 125 m²);
- 4) dla zabudowy produkcyjnej:
  - powierzchni terenu – 26,92 ha;

- powierzchnia działki – 5000 m²;
- ilość działek: 54;
- powierzchnia zabudowy działki – 50%, w tym budynki produkcyjne – 80%;
- powierzchnia użytkowa budynków – 2000 m² (54 dz. x 2000 m² = 108 000 m²);

Tabela nr 60. Tabelaryczne porównanie nowej zabudowy w podziale na funkcje z rezerwą zapotrzebowania na nową zabudowę

Funkcja zabudowy	Suma powierzchni użytkowej wynikająca z potrzeb na nową zabudowę (wnioski)	Rezerwa zapotrzebowania na nową zabudowę – tabela nr 50	Porównanie poz. 2 i 3
1.	2.	3.	4.
Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, zabudowa mieszkaniowa z usługami, zabudowa mieszkaniowa z rzemiosłem (42960 m ² p.u.), zabudowa zagrodowa (800 m ² p.u.)	42960 + 800 = 43 760	104 800	43 760 < 104 800
Zabudowa usługowa	19 125	26 350	19 125 < 26 350
Zabudowa produkcyjna	108 000	119 460	108 000 < 119 460

Po uwzględnieniu potrzeb na nową zabudowę należy stwierdzić, że maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę nie przekracza maksymalnego w skali gminy objętej studium zapotrzebowania na nową zabudowę, wyrażoną w ilości powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje.

Zatem przewiduje się lokalizację nowej zabudowy ze względu na złożone wnioski właścicieli nieruchomości i Wójta Gminy Radziłów o wyznaczenie nowej zabudowy lub o zmianę przeznaczenia terenu w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego oraz uregulowanie istniejącego stanu zagospodarowania.

Z porównania – Tabela nr 51 wynika, że istnieją jeszcze nieznaczne rezerwy terenów.

W związku z powyższym w Studium przyjęto utrzymanie istniejących i projektowanych terenów pod zabudowę w obecnie obowiązującym Studium i w obowiązujących planach miejscowych (z niewielkimi korektami) oraz wyznaczono nowe tereny w oparciu o zgłoszone w czasie sporządzania Studium wnioski przez zainteresowanych i przez Wójta Gminy Radziłów.

Określając zapotrzebowanie na nową zabudowę wzięto pod uwagę:

- perspektywę nie dłuższą niż 30 lat (na potrzebę opracowania przyjęto do roku 2050);
- niepewność procesów rozwojowych wyrażającą się możliwością zwiększenia zapotrzebowania w stosunku do wyników analiz nie więcej niż o 30%.

ROZDZIAŁ XI. STAN PRAWNY GRUNTÓW

Według gminnych zbiorczych zestawień danych dotyczących gruntów stan władania gruntów sporządzanych corocznie przez Starostę Grajewskiego w gminie Radziłów w poszczególnych latach ulegał zmianom. Strukturę władania gruntami przedstawia poniższa tabela sporządzona w oparciu o wykazy gruntów pochodzące ze Starostwa Powiatowego w Grajewie.

Tabela nr 61. Struktura władania gruntami w gminie Radziłów w latach 2015÷2021.

L.p.	Wyszczególnienie/wg stanu:	2015 r.	2016 r.	2018 r.	2019 r.	2021 r.
1.	Grunty SP z wyłączeniem gruntów przekazanych w wieczyste użytkowanie	314	319	312	304	
2.	SP jeśli nie występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi					196
3.	Grunty SP przekazane w wieczyste użytkowanie	1239	1294	1338	1366	
4.	SP jeśli występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi					1390
5.	Jednoosobowe spółki SP, przedsiębiorstwa państwowe i inne państwowe osoby prawne					61
6.	Grunty gmin i związków międzygminnych z wyłączeniem gruntów przekazanych w wieczyste użytkowanie	419	419	420	420	
7.	Gminy, związki międzygminne lub metropolitalne jeśli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi					6
8.	Grunty gmin i związków międzygminnych przekazane w wieczyste użytkowanie	2	2	2	2	
9.	Gminy, związki międzygminne lub metropolitalne jeśli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi					1
10.	Grunty osób fizycznych	17248	17274	17366	17345	17316
11.	Grunty spółdzielni	1	1	1	1	1
12.	Grunty kościołów i związków wyznaniowych	40	44	44	44	44
13.	Wspólnoty gruntowe	-	162	78	78	17
14.	Grunty powiatów z wyłączeniem gruntów przekazanych w wieczyste użytkowanie	69	69	69	69	
15.	Powiaty i związki powiatów jeśli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi					69
16.	Grunty województw z wyłączeniem gruntów przekazanych w wieczyste użytkowanie	27	27	27	27	
17.	Województwa jeśli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi					27
18.	Grunty będące przedmiotem własności i władania osób niewymienionych wyżej	596	344	298	299	
19.	Inne podmioty ewidencyjne niewymienione wyżej					828
Powierzchnia ewidencyjna – razem		19955	19955	19955	19955	19956

Dane: Gminne zbiorcze zestawienia danych dotyczących gruntów – Starostwo Powiatowe w Grajewie.

Podstawową formą własności w gminie jest gospodarka indywidualna, w rękach której znajduje się 17316 , co stanowi 86,78% powierzchni ewidencyjnej gminy.

W latach 2015 ÷ 2021 zmieniała się struktura władania gruntami.

Żadne zmiany nie nastąpiły w poz.:

- grunty spółdzielni;
- grunty kościołów i związków wyznaniowych;
- grunty powiatów z wyłączeniem gruntów przekazanych w wieczyste użytkowanie
- grunty województw z wyłączeniem gruntów przekazanych w wieczyste użytkowanie.

Strukturę władania gruntami w gminie Radziłów wg stanu: 01.01.2022 r. wraz z powierzchnią w stosunku do ogólnej powierzchni gminy (%) przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 62. *Struktura władania gruntami w gminie Radziłów wg stanu: 01.01.2022 r. wraz z powierzchnią w stosunku do ogólnej powierzchni gminy (%).*

L.p.	Wyszczególnienie/wg stanu:	Powierzchnia	
		ha	stosunku do ogólnej powierzchni gminy (%)
1.	SP jeśli nie występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	196	0,98
2.	SP jeśli występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	1 390	6,96
3.	Jednoosobowe spółki SP, przedsiębiorstwa państwowe i inne państwowe osoby prawne	61	0,30
4.	Gminy, związki międzygminne lub metropolitalne jeśli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	6	0,03
5.	Gminy, związki międzygminne lub metropolitalne jeśli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	1	0,005
6.	Grunty osób fizycznych	17 316	86,78
7.	Grunty spółdzielni	1	0,005
8.	Grunty kościołów i związków wyznaniowych	44	0,22
9.	Wspólnoty gruntowe	17	0,08
10.	Powiaty i związki powiatów jeśli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	69	0,34
11.	Województwa jeśli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	27	0,14
12.	Inne podmioty ewidencyjne niewymienione wyżej	828	4,15
Powierzchnia ewidencyjna – razem		19 956	100,00

Dane: *Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów – stan na dzień 1 stycznia 2022 r. – Starostwo Powiatowe w Grajewie.*

Z analizy struktury władania gruntami wynika, że na obszarze gminy Radziłów występuje kilka form władania, a największą rolę odgrywa własność osób fizycznych.

Struktura gruntów w gminie Radziłów wg stanu: 01.01.2022 r. wraz z powierzchnią w stosunku do ogólnej powierzchni gminy (%) przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 63. *Struktura gruntów w gminie Radziłów wg stanu na dzień 01.01.2022 r.*

L.p.	Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	Powierzchnia w stosunku do ogólnej powierzchni zasobu (%)
1.	Grunty rolne:	17 412	87,25
	– grunty orne	8072	
	– łąki trwałe	4055	
	– pastwiska trwałe	2542	
	– sady	4	
	– grunty rolne zabudowane	336	
	– grunty pod rowami	80	

	– grunty zadrzewione i zakrzewione w użytkach rolnych	303	
	– nieużytki	2020	
2.	Grunty leśne	1881	9,42
3.	Grunty pod wodami	173	0,87
4.	Tereny zabudowane i zurbanizowane	490	2,46
	– tereny mieszkaniowe	12	
	– inne tereny zabudowane	30	
	– tereny rekreacyjno – wypoczynkowe	5	
	– użytki kopane	18	
	– grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	1	
	– drogi	424	
Razem		19 956	100,00

Dane: Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów stan na dzień 1 stycznia 2022r. – Starostwo Powiatowe w Grajewie.

Powierzchnia gruntów rolnych w gminie Radziłów wg stanu na dzień 01.01.2022 roku wynosiła ogółem 17 412 ha, co stanowiło 87,25% ogólnej powierzchni gminy. W grupie gruntów rolnych największą powierzchnię stanowiły grunty orne – 8072 ha (46,36%). Łąki trwałe i pastwiska zajmowały łącznie 6597 ha (37,88%). Powierzchnia nieużytków wynosiła 2020 ha (ponad 10%).

Grunty leśne zajmowały 1881 ha, co stanowiło 9,42% ogólnej powierzchni gminy.

Powierzchnia terenów zabudowanych i zurbanizowanych wynosiła 490 ha, co stanowiło 2,46% ogólnej powierzchni gminy. Największą powierzchnię w tej grupie stanowiły drogi – 424 ha (86,53%). Niewielkie powierzchnie zajmowały tereny mieszkaniowe – 12 ha (2,45%), inne tereny zabudowane – 30 ha (6,12%) tereny rekreacyjno – wypoczynkowe – 5ha (1,02). Powierzchnia użytków kopanych wynosiła 18 ha (3,67%).

Na obszarze gminy brak jest terenów przemysłowych.

Grunty komunalne

Do gminnego zasobu nieruchomości należą nieruchomości, które stanowią przedmiot własności gminy i nie zostały oddane w użytkowanie wieczyste, oraz nieruchomości będące przedmiotem użytkowania wieczystego gminy.

Gmina Radziłów jest właścicielem gruntów o ogólnej powierzchni 4288338 ha (wg stanu na 01.01.2022 roku).

W zasobie gminy Radziłów znajdują się nieruchomości o ogólnej powierzchni 427,4016 ha wraz ze znajdującymi się na nich zabudowaniami, urządzeniami i budowlami.

Dzierżawcy użytkują 18,99 ha gruntów komunalnych.

Trwają procedury regulowania praw do nieruchomości stanowiących własność Gminy Radziłów zajętych na potrzeby sieci przesyłowych, polegające na przeprowadzeniu postępowań o nabycie tytułu prawnego do nieruchomości, stanowiących własność Gminy zajętych pod urządzenia infrastruktury technicznej w formie ustanowienia służebności przesyłu.

Wykaz mienia komunalnego

- Urząd Gminy Radziłów;
- Szkoły Podstawowe;
- Dom Pomocy Społecznej w Mścichach;
- Zakład Komunalny w Radziłowie;
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Radziłowie.

Lasy

Tabela nr 64. Struktura własności lasów – stan na dzień 01.01.2022 r.

Grupa własności	Powierzchnia lasów w grupie	Procentowy udział powierzchni lasów	
		w ogólnej powierzchni ewidencyjnej lasów (1881ha)	w ogólnej powierzchni ewidencyjnej gminy (19955 ha)
Skarb Państwa jeżeli nie występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	147	7,82	0,74
Skarb Państwa jeżeli występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	319	16,96	1,60
Osoby fizyczne	1375	73,10	6,89
Kościoły i związki wyznaniowe	2	0,10	0,01
Inne podmioty ewidencyjne nie wymienione wyżej	38	2,02	0,19
Powierzchnia ewidencyjna lasów	1881	100	9,43

Dane: Gminne zbiorcze zestawienie danych dotyczących gruntów stan na dzień 1 stycznia 2022 r. – Starostwo Powiatowe w Grajewie.

W Gminnym zbiorczym zestawieniu danych dotyczących gruntów grunty zadrzewione i zakrzewione znajdują się w pozycji grunty rolne. Ich powierzchnia wynosi 303 ha.

Z ogólnej powierzchni lasów występujących w gminie Radziłów wynoszącej 1881 ha (9,43% powierzchni ogólnej gminy) największą grupę własności stanowiły osoby fizyczne – 1375 ha (73,10% powierzchni lasów w gminie).

Powierzchnia lasów Skarbu Państwa w 2021 roku wynosił – 466 ha (co stanowiło 17,03% ogólnej powierzchni lasów w gminie).

ROZDZIAŁ XII.

OBIEKTY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

1. OBIEKTY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW USTAWY O OCHRONIE PRZYRODY

Na obszarze gminy Radziłów występują następujące obszary i obiekty objęte ochroną przyrody:

- 1) Biebrzański Park Narodowy wraz z otuliną;
- 2) Natura 2000 – obszar specjalnej ochrony ptaków „Ostoja Biebrzańska” (PLB 200006);
- 3) Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk „Dolina Biebrzy” (PLH 200008).

Obszary chronione stanowią około 42,04% powierzchni gminy.

Biebrzański Park Narodowy

Biebrzański Park Narodowy położony jest w dorzeczu Biebrzy (Wisły i zlewisku Morza Bałtyckiego), największego po Bugu dopływu rzeki Narwi. Swoją początek bierze na południe od Nowego Dworu, u podnóża wzgórz morenowych w Mezoregionie Wzgórz Sokólskich. Ujście Biebrzy znajduje się koło wsi Ruś. Długość rzeki wynosi ok. 165 km, w tym 155 km na terenie Parku. Powierzchnia dorzecza wynosi 7051,2 km². Bardziej rozwinięte jest dorzecze prawobrzeżne (75,5% - rzeki: Lebedzianka, Netta, Kopytkówka, Jegrznia, Dybła, Ełk, Klimaszewnica, Wissa), niż lewobrzeżne (24,5% - rzeki: Sidra, Brzozówka, Biebla, Czarna Struga, Kosódka).

Biebrzański Park Narodowy został powołany na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 września 1993 r. w sprawie utworzenia Biebrzańskiego Parku Narodowego (Dz. U. z 1993 roku, Nr

86, poz. 399). BPN położony jest w województwie podlaskim na terenie pięciu powiatów i czternastu gmin. Obejmuje obszar chroniony, wyróżniający się szczególnymi walorami i wartościami naukowymi, przyrodniczymi, w którym ochronie podlega całość przyrody.

W przyszłości planuje się włączenie do granic parku części obszaru otuliny, znajdującej się pomiędzy zachodnią granicą parku i miejscowościami: Mścichy i Okrasin. Jest to część zalewowej doliny Narwi o łącznej powierzchni ok. 11000 ha, będącej w granicach obszaru Natura 2000.

W trakcie sporządzania projektu niniejszego Studium Biebrzański Park Narodowy nie posiadał sporządzonego planu ochrony parku. Obecnie Dyrektor Parku realizuje projekt „Przygotowanie planu ochrony Biebrzańskiego Parku Narodowego”, którego celem jest sporządzenie projektu planu ochrony Biebrzańskiego Parku Narodowego. Po jego przyjęciu będzie to narzędzie do skutecznej ochrony jego przyrody, walorów krajobrazowych i wartości kulturowych.

Park wraz z otuliną obejmuje prawie całą dolinę Biebrzy.

Park na obszarze gminy Radziłów zajmuje powierzchnię 3669 ha, co stanowi 6,20% ogólnej powierzchni parku. Obejmuje swoim zasięgiem grunty wsi: Brychy, Łoje-Awissa, Radziłów, Okrasin, Mścichy, Klimaszewnica, Sośnia. Granica Parku przebiega wzdłuż krętych dróg lokalnych oraz rowów melioracyjnych położonych wśród rozległych łąk i bagien biebrzańskich. Park ma ustaloną otulinę. Celem strategicznym Parku jest:

- zachowanie ekosystemów bagiennych;
- zachowanie krajobrazu kulturowego doliny rzeki nizinnej;
- ochrona naturalnych procesów w ekosystemach wodnych i leśnych.

W KPZK 2030 w ramach powiększenia obszarów chronionych sieci ekologicznej, przyrodniczych transgranicznych krajobrazowych na obszarze gminy Radziłów przewidziano powiększenie Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Obecnie jest to największy i najbardziej naturalny w Europie Środkowej i Zachodniej kompleks torfowisk niskich z niewielkim udziałem przejściowych i wysokich, które zajmują około 90 tys. ha.

BPN chroni ostatnie w Centralnej i Zachodniej Europie, tak rozległe i prawie niezmienione dolinowe torfowiska z unikalną różnorodnością gatunków roślin i zwierząt oraz naturalnych ekosystemów.

Granice Biebrzańskiego Parku Narodowego i jego otuliny pokazane są na rysunku Studium – Załącznik nr 2 – Uwarunkowania rozwoju gminy.

Przyroda parku

W dolinie Biebrzy zachowała się specyficzna fauna w dużym stopniu związana z naturalnymi ekosystemami bagiennymi i wodnymi. Stwierdzono tu obecność 48 gatunków ssaków, m. in. 10 gatunków nietoperzy. Największe skupiska kolonii zimujących nietoperzy w Polsce północno – wschodniej zaobserwowano w Twierdzy Osowiec.

Wśród drobnych ssaków występuje: nornik północny *Microtus oeconomus*, wilk, wydra, łos i bóbr. Znajduje się tu największa w kraju ostoja łośa (*Alces alces*) – ok. 400 sztuk, którego populacja przetrwała okres powojenny. Reintrodukowany po ostatniej wojnie bóbr jest obecnie zwierzęciem pospolitym.

W Kotlinie Biebrzańskiej stwierdzono występowanie 298 gatunków ptaków, w tym 198 gniazdowało nad Biebrzą, z czego 170 gatunków aktualnie jest regularnie lęgowa, a 16 sporadycznie lęgowa.

Dolina Biebrzy ostoją: dubelta, kropiatki, orlika grubodziobego, rybitwy białoskrzydłej i derkacza. Jest też ważnym „przystankiem” dla migrujących siewkowców, kaczek, gęsi i żurawi.

Ichtiofauna dorzecza Biebrzy składa się z 36 gatunków ryb oraz wielką rzadkość: minoga ukraińskiego – gatunku charakterystycznego dla wschodniej części Morza Czarnego. Liczebność i biomasa ryb jest tu znacznie wyższa niż w innych nizinnych rzekach Polski.

Stwierdzono obecność 5 gatunków gadów oraz 12 gatunków płazów. W grupie bezkręgowców stwierdzono ponad 700 gat. motyli, w tym 94 gatunki motyli dziennych. Wykazano obecność 448 gatunków pajaków, wśród nich znaczący udział (71) mają gatunki rzadkie znane z nie więcej niż 3-5 stanowisk w kraju, a 10 gatunków pajaków znanych jest tylko stąd. Do tej pory rozpoznano ok. 500 gatunków chrząszczy, 42 gatunków chrząszczów i 19 gatunków pijawek.

BPN położony jest w geobotanicznej krainie zw. Kotliną Biebrzańską, która należy do Działu Północnego. Jedną z jego charakterystycznych cech florystycznych jest dominacja świerka oraz duży udział gatunków borealnych i reliktyw glacialnych, takich jak: brzoza niska, trzcinnik prosty, turzyca

strunowa, turzyca życiowa, bażyna czarna, bagno zwyczajne, żurawina błotna, gnidosz królewski, tłuściosz pospolity, wielosił błękitny, wierzba lapońska, skalnica torfowiskowa, niebielistka trwała, wełnianeczka alpejska, borówka bagienna i szereg mszaków.

Flora obszaru parku jest bogata i porównywalna z podobnymi obszarami terenów położonych w sąsiedztwie. Występuje tu ponad 1000 gatunków roślin naczyniowych, w tym w granicach Parku ponad 900 gatunków.

Stwierdzono 90 gatunków, które podlegają ochronie całkowitej i 17 podlegających ochronie częściowej. 45 gatunków występujących w Parku znalazło się na „Czerwonej liście roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce”. Do najrzadszych gatunków należą: zanokcica zielona, skrzyp pstry, widłak wroniec, rosiczka długolistna, wążkrotka zwyczajna, tłuściosz zwyczajny, plesznik zwyczajny, zaraza niebieska, niebielistka trwała, szachownica kostkowata, kosaciec bezlistny oraz 20 gatunków storczykowatych z najokazalszym krajowym gatunkiem obuwikiem pospolitym (najliczniejsza w Polsce populacja).

Można spotkać też i inne cenne i rzadkie elementy flory i fauny, m.in. ponad 20 gatunków storczyków, z najliczniejszą w Polsce populacją lipiennika (*Liparis loeselii*), czy też liczne rzesze motyli dziennych i nocnych z jedyną w Polsce, potwierdzoną, populacją wstęgówki bagiennej (*Catocala pacta*).

Pod względem bogactwa florystycznego do najbardziej interesujących siedlisk należy zaliczyć obok mechowisk turzycowych mineralne wyniesienia „grądy”.

BPN chroni ostatnie w Centralnej i Zachodniej Europie, tak rozległe i prawie niezmienione dolinowe torfowiska z unikalną różnorodnością gatunków roślin i zwierząt oraz naturalnych ekosystemów.

Ponad 40% powierzchni Parku zajmują siedliska hydrogeniczne.

Wyróżniono ponad 70 typów zbiorowisk roślinnych naturalnych i zastępczych, w tym półnaturalnych i antropogenicznych.

Wśród zbiorowisk naturalnych dominują:

- 1) bezleśne: turzycowiska, mechowiska i szuwary;
- 2) leśne: olsy, brzeziny i bory bagienne.

Dolina Biebrzy jest bardzo ważnym miejscem gniazdowania, żerowania i odpoczynku dla ptactwa wodno – błotnego.

Ponad 25% powierzchni BPN (tj. 15302 ha) porastają lasy. Lasy będące własnością Skarbu Państwa (w zarządzie BPN) zajmują powierzchnię 13477 ha, co stanowi 88% powierzchni całkowitej lasów w BPN. Lasy prywatne zajmują powierzchnię 1825 ha, co stanowi 12%.

Większość lasów porasta bagna, stąd największy udział drzewostanów w typie siedliskowym olsu i lasu mieszanego bagiennego. Piaszczyste wydmy na krawędziach doliny porastają bory świeże i bory mieszane świeże. W lasach tych dominują brzozy oraz olsza czarna i sosna.

Na podstawie danych: <https://www.biebrza.org.pl/redirect.index>.

Wpis na listę obszarów Ramsar

Największy w Polsce Park Narodowy jest szczególnie cennym obiektem wpisanym w 1995 roku na listę konwencji RAMSAR-skiej tj. obszarów mokradłowych o międzynarodowym znaczeniu – pod numerem 756, zwłaszcza jako środowisko życia ptactwa wodno-błotnego. Stanowi najrozleglejszy obszar Ramsar w Polsce. Obszar BPN to przede wszystkim bezkresne torfowiska niskie o charakterze otwartym. Wielorakość siedlisk i dobry stan ich zachowania przekładają na wysoką różnorodność gatunkową. Południową część obszaru Ramsar (zwaną Basen Południowy Biebrzy) uznano za ptasie królestwo. Bez problemu można tam spotkać wodniczkę (*Acrocephalus paludicola*), a w czasie jesiennych migracji nawet kilkudziesięczne zgrupowania żurawi (*Grus grus*). Tereny te zasiedlają też inne ptaki istotne dla Europy, m.in.: dubelt, derkacz, bocian czarny, trzmielojad, błotniak stawowy, błotniak łąkowy, orlik grubodzioby, orlik krzykliwy, cietrzew, kropiatka, zielonka, rybitwa czarna, puchacz, uszatka błotna, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł białogrzbiety i muchołówka mała.

Dolina Biebrzy została uznana przez BirdLife International za ostoję ptaków o randze światowej.

Federacja Europarc

Obszar Bagien Biebrzańskich ma rekomendacje do uznania za Obiekt Dziedzictwa Światowego, wydane przez Komisję Parków Narodowych i Obszarów Chronionych IUCN (Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych) oraz Federację Parków Narodowych i Parków Natury

Europy.

Od 2015 roku Biebrzański Park Narodowy jest członkiem CEE Section of Europarc Fed. zrzeszającej zarządzających obszarami chronionymi w Europie Centralnej i Wschodniej.

Ochrona Biebrzańskiego Parku Narodowego

W parkach narodowych zabrania się:

- 1) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody;
- 2) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 3) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
- 4) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;
- 5) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- 6) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- 7) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- 8) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
- 9) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 10) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
- 11) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
- 12) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 13) połowu ryb i innych organizmów wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
- 14) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 15) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony, psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas oraz psów asystujących w rozumieniu art. 2 pkt 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 511, 1000 i 1076);
- 16) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 17) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach stanowiących własność parków narodowych lub będących w użytkowaniu wieczystym parków narodowych, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 18) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 19) zakłócania ciszy;

- 20) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 21) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
- 22) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 23) prowadzenia badań naukowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody – bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 24) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;
- 25) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
- 26) organizacji imprez rekreacyjno – sportowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

Zakazy, o których mowa wyżej, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
- 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
- 4) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

Projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w części dotyczącej parku narodowego i jego otuliny wymagają uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku narodowego.

Zadania ochronne dla BPN

Zadania ochronne realizowane są w oparciu o Zarządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 14 stycznia 2021r. w sprawie zadań ochronnych dla Biebrzańskiego Parku Narodowego na lata 2021–2023 (Dz. Urz. Ministra Klimatu i Środowiska z 15 stycznia 2021 roku, poz. 4).

W załączniku nr 4 do zarządzenia wskazano, m.in. obszary objęte ochroną ścisłą, czynną oraz krajobrazową. Ustalenia powyższego zarządzenia należy uwzględnić przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru gminy Radziłów.

W w/wym. zarządzeniu ustalono następujące zadania ochronne, które obejmują:

- 1) identyfikację i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz wskazanie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków – Załącznik nr 1 do zarządzenia;
- 2) opis sposobów ochrony czynnej ekosystemów z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań – Załącznik nr 2 do zarządzenia;
- 3) opis sposobów czynnej ochrony gatunków roślin i zwierząt – załącznik nr 3 do zarządzenia;
- 4) wskazanie obszarów objętych ochroną ścisłą, czynną i krajobrazową – Załącznik nr 4 do zarządzenia;
- 5) ustalenie miejsc udostępnianych w celach naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych i amatorskiego połowu ryb oraz maksymalnej liczby osób mogących przebywać jednocześnie w tych miejscach – Załącznik nr 5 do zarządzenia.

Obszar BPN podzielony jest na trzy kategorie ochronne:

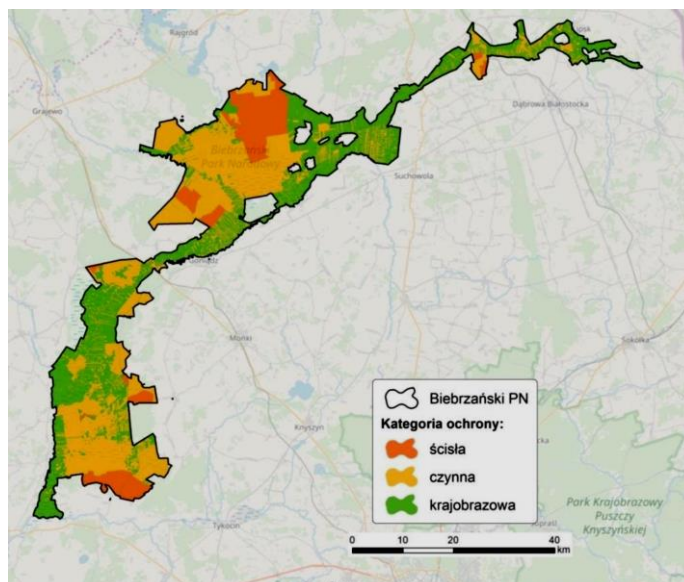
- 1) ścisłą (całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków – całoroczną ochronę należących do nich osobników i stadiów ich rozwoju);
- 2) czynną (ochrona czynna – stosowanie, w razie potrzeby, zabiegów ochronnych w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów);

- 3) krajobrazową (ochrona krajobrazowa – zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu).

Mapa nr 3. Obszary objęte ochroną ścisłą, czynną i krajobrazową.

Kategorie ochrony BPN wg Zarządzenia Ministra Środowiska z dnia 17 stycznia 2018 roku w sprawie zadań ochronnych dla Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Źródło: <https://www.biebrza.org.pl/plik,869,bpn-kategorie-ochrony.jpg>

Głównym celem ochrony ekosystemów leśnych jest zachowanie i odtworzenie lasów na terenie Parku o cechach zbliżonych do fitocenoz naturalnych charakteryzujących się dużą różnorodnością biologiczną i odpornością na czynniki biotyczne i abiotyczne.

Ochrona ekosystemów nieleśnych w BPN stanowi o trwaniu jego najważniejszych wartości przyrodniczych jakimi są torfowiska oraz gatunki roślin i zwierząt nieodzownie z nimi związane.

Ochrona ścisła charakteryzuje się całkowitym i trwałym zaniechaniem bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych.

Na obszarze gminy Radziłów ustalono kategorię ochrony ścisłej dla dz. nr: 220/2(cz.), 220/3(cz.) w obrębie ewidencyjnym Sośnia.

Ochroną czynną objęte są grunty pozostające we władaniu BPN, na których w razie potrzeby prowadzi się zabiegi ochronne w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemu i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt i grzybów.

Zgodnie z Zarządzeniem Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 14 stycznia 2021r. w sprawie zadań ochronnych dla Biebrzańskiego Parku Narodowego na lata 2021–2023 (załącznik nr 4 do zarządzenia) ochroną czynną objęte są tereny położone w obrębie: Brychy, Klimaszewnica, Łoje Awissa, Mścichy Łąki, Okrasin i Sośnia.

Pozostałe grunty BPN oraz grunty innej własności, w tym prywatne, objęte są ochroną krajobrazową, na których dba się o zachowanie cech charakterystycznych krajobrazu doliny Biebrzy.

Ochrona krajobrazowa obejmuje tereny w obrębie Mścichy Łąki.

Granice obszarów ochronnych pokazane są na rysunku Studium – Załącznik nr 2 – Uwarunkowania rozwoju gminy.

Zagrożenia

W zależności od rodzaju ekosystemów, w Parku mamy do czynienia z różnego typu ich zagrożeniami. Konieczne są przemyślane działania zmierzające do zachowania wartości, które były powodem nadania mu statusu ochronnego.

Ze względu na dużą powierzchnię torfowisk oraz występujących wyspowo obszarów leśnych, w tym suchych borów sosnowych na obszarze parku występuje stałe zagrożenie pożarowe. W okresie wiosny, lata i jesieni szczególnie narażone są lasy, natomiast w okresie zimy i wiosny trzcinowiska i turzycowiska. Ze względu na podłoże torfowe powstają pożary podziemne mogące trwać wiele miesięcy i spustoszyć wielkie obszary.

W skali całego Parku najważniejsze czynniki stanowiące zagrożenie bytu wielu ekosystemów i ich walorów przyrodniczych to:

- 1) odwodnienie terenu i zaniechanie ekstensywnego użytkowania łąk bagiennych;
- 2) wypas bydła przez lokalną ludność.

Skutkiem odwodnienia terenu jest przesuszenie torfowisk i ich mineralizacja, a to może prowadzić do ustępowania roślinności typowo bagiennnej i wkraczania gatunków charakterystycznych dla siedlisk bardziej suchych.

Szczególą wartość przyrodniczą mają obszary mokradłowe Parku, które do niedawna były jeszcze ekstensywnie użytkowane rolniczo, co pozwoliło na zachowanie się zbiorowisk roślinnych i zwierzęcych (łąki trzęślicowe i torfowiska węglanowe, zasiedlane przez gatunki rzadkie i zagrożone w skali międzynarodowej) nie spotykanych już w innych krajach europejskich.

Prowadzone przez stulecia koszenie oraz wypas łąk podmokłych i bagiennych były czynnikiem kształtującym i stabilizującym otwarte zbiorowiska roślinne i decydowały o występowaniu charakterystycznych gatunków zwierząt.

Zaniechanie wykaszania zbiorowisk turzycowych i turzycowo – mszystych przez miejscowych rolników stało się przyczyną ekspansji zakrzaczeń i roślinności drzewiastej, tzw. sukcesji w kierunku zbiorowisk leśnych lub szuwarowych, co powoduje spadek bogactwa gatunkowego.

W celu zahamowania sukcesji i utrzymania cennych, przejściowych jej stadiów, ustalono ochronę czynną. Funkcjonowanie gospodarki rolnej zgodnej z ustalonymi celami ochrony jest szczególnie istotne dla Parku w sytuacji gdy w posiadaniu prywatnych właścicieli znajduje się aż 46% powierzchni Parku.

Działania, które mogą zapobiec zagrożeniom to:

- 1) bierna ochrona poprzez unikanie ingerencji człowieka w środowisko stosowana w ekosystemach naturalnych, nie podlegających szybkim procesom sukcesji (najczęściej dotyczy to obszarów ochrony ścisłej BPN;
- 2) zaniechanie regulacji rzek i cieków wodnych oraz dążenie do przywracania naturalnych stosunków wodnych tam, gdzie były one zmienione przez człowieka;
- 3) ochrona czynna w ekosystemach lądowych przekształconych przez człowieka, metodami dostosowanymi indywidualnie do konkretnych ekosystemów i zagrożeń.

W ostatnich latach następuje wzrost zagrożeń związanych z intensyfikacją rolnictwa poprzez stosowanie pestycydów, nawożenia mineralnego, skomplikowanej agrotechniki i wprowadzania upraw leśnych na mokradłowe tereny porolne, wprowadzania obcych bądź genetycznie zmodyfikowanych gatunków – co powinno być zdecydowanie w Parku ograniczane. Wszelkie metody sztucznego wprowadzania lasu, wiążą się z drastycznymi przekształceniami powierzchni ziemi (np. rabatowałki) i nie służą ekosystemom mokradłowym.

Miejsca takie powinny być pozostawione naturalnej sukcesji, z korzyścią dla różnorodności biologicznej.

Otulina BPN

Na obszarach graniczących z Biebrzańskim Parkiem Narodowym wyznaczono otulinę parku narodowego. Otulina parku obejmuje grunty następujących wsi/części wsi: Brychy, Łoje-Gręzko, Łoje-Awissa, Czachy, Racibory Jurgi, Racibory Brodowo, Radziłów, Ostrowik, Okrasin, Mścichy i Klimaszewnica. Granica otuliny biegnie drogą Wizna – Radziłów do punktu jej przecięcia się z rzeką Matlak, omija od wschodu zabudowania Radziłowa i wchodzi na drogę Radziłów - Osowiec. Za Klimaszewnicą w rozwidleniu dróg skręca na północ wsi Białaszewo w gminie Grajewo.

Powierzchnia otuliny na obszarze gminy Radziłów wynosi 4165 ha, co stanowi 15,54% ogólnej powierzchni otuliny BPN.

Obszary Natura 2000

Ochrona przyrody polega na podejmowaniu działań mających na celu zachowanie środowiska przyrodniczego w niezmienionym kształcie lub przynajmniej w stanie optymalnym, umożliwiającym trwanie różnorodności biologicznej. Ochrona przyrody to tym samym ochrona istniejących ekosystemów oraz zamieszkujących te ekosystemy gatunków roślin oraz zwierząt.

Na obszarze gminy Radziłów występują dwa obszary Natura 2000:

- 1) Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Ostoja Biebrzańska” (PLB 200006).
- 2) Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk „Dolina Biebrzy” (PLH 200008).

Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Ostoja Biebrzańska” pokrywa się w znaczącej części z Specjalnym Obszarem Ochrony Siedlisk „Dolina Biebrzy”. Różnica polega na wyłączeniu z Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków „Ostoja Biebrzańska” części terenów zabudowanych w miejscowości Klimaszewnica.

Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Ostoja Biebrzańska” (PLB 200006)

Obszar obejmuje rozległy fragment Kotliny Biebrzańskiej, od ujścia Sidry po Narew, z dużym udziałem elementów naturalnych: w jednej piątej zabagnienia, w jednej piątej uprawy, w jednej trzeciej łąki i w ponad jednej trzeciej zalesienia (olsy porzeczkowe i torfowcowe, łęg olszowo-jesionowy, bór bagienny, bory i grądy). Obszar otaczają wysoczyzny morenowe i równiny sandrowe. Jest to największy w Europie Środkowej kompleks dobrze zachowanych torfowisk niskich. Główną rzeką ostoi jest Biebrza, która regularnie wylewając w okresie wiosennym zasila wodą ekosystemy obszaru. Na całym terenie ostoi występują zarośla wierzbowe, w tym wierzby japońskiej i brzozy niskiej. W ostoi stwierdzono występowanie co najmniej 43 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej: bąk, bączek, bocian czarny, łabędź krzykliwy, trzmielojad, kania czarna, kania ruda, bielik, gadożer, błotniak stawowy, błotniak zbożowy, błotniak łąkowy, orlik krzykliwy, orlik grubodzioby, orzeł przedni, orzełek włochaty, kropiatka, zielonka, derkacz, żuraw, batalion, dubelt, mewa mała, rybitwa rzeczna, rybitwa białoczelna, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, puchacz, sowa błotna, zimorodek, kraska, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł czarny, dzięcioł średni, dzięcioł białogrzbisty, dzięcioł trójpalczasty, lerka, świergotek polny, wodniczka, muchołówka mała, ortolan, biegus zmienny. W ostoi występuje również cietrzew, nie wymieniony w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej.

Ostoja Biebrzańska jest najważniejszą w Polsce i Unii Europejskiej ostoją wodniczki i orlika grubodziobego. Największą liczebność w Polsce i jedną z największych w Unii Europejskiej osiągają także: błotniak stawowy, cietrzew, derkacz, dubelt, uszatka błotna, kropiatka, rybitwa czarna i rybitwa białoskrzydła (przy wysokim poziomie wody). Jest to również bardzo ważna ostoja ptaków drapieżnych (kania ruda, kania czarna, bielik, błotniak zbożowy, gadożer, orzeł przedni i orzełek). Ponadto 25 gatunków zostało zamieszczonych w Polskiej czerwonej księdze zwierząt.

W otoczeniu Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków „Ostoja Biebrzańska” zostało ustanowionych szereg obszarów chronionych. Od strony północnej sąsiaduje on ze specjalnym obszarem ochrony siedlisk Puszcza Augustowska i obszarem specjalnej ochrony ptaków Puszcza Augustowska. W bliskim sąsiedztwie położone są również specjalne obszary ochrony siedlisk Ostoja Knyszyńska i Narwiańskie Bagna oraz obszary specjalnej ochrony ptaków Bagienna Dolina Narwi i Puszcza Knyszyńska, a na południu Bagno Wizna.

Zagrożenia

Do głównych zagrożeń zalicza się zaniechanie użytkowania łąk i pastwisk na terenach podmokłych ale także intensyfikację gospodarki rolnej, wypalanie łąk i ich zarastanie, obniżanie się poziomu wód (melioracje), zanieczyszczenie wód, presja rekreacyjna, kłusownictwo i zagrożenia wynikające z zmianą zagospodarowania terenu np. I helsiński korytarz transportowy Via Baltica.

Na części Obszaru w gminie Radziłów występują następujące ptaki z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej: wodniczka (*Acrocephalus paludicola*), Dubelt (*Gallinago media*), czapla biała (*Casmerodius albus*), żuraw (*Grus grus*) oraz znajdują się miejsca koncentracji migrujących ptaków wodno – błotnych.

Źródło: http://www.ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=558

Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk „Dolina Biebrzy” (PLH 200008)

Obszar jest szczególnie cenny ze względu na walory przyrodnicze jak i ostoję ptasią, na tym terenie. A także torfowiska, bagna, roślinność na brzegach wód. Dolina Biebrzy stanowi szerokie, płaskie obniżenie terenu wypełnione torfem: położone od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów poniżej wysoczyzn. Dolina otoczona jest wysoczyznami morenowymi, z wyjątkiem północy i północno-wschodu, gdzie wchodzi sandry. Wyróżnia się trzy jednostki geomorfologiczne zwane basenami: północny obejmujący dolinę na wschód od Sztabina, środkowy od Sztabina do Osowca i południowy od Osowca do Ujścia Biebrzy i Narwi. Dominującymi siedliskami są siedliska mokradłowe: zalewane wodami rzeczными lub podtapiane wodami podziemnymi torfowiska niskie ze zbiorowiskami turzycowymi i turzycowo-mszystymi, corocznie zalewane wodami rzeczными mułowiska i torfowiska porośnięte szuwarami właściwymi, bagienne olsy, okresowo zalewane przyrzeczne równiny madowe oraz odwodnione i zagospodarowane torfowiska ze zbiorowiskami łąkowymi. Koryto rzeki Biebrzy z licznymi meandrami i starorzeczami w różnym stadium zarastania ma naturalny charakter. Rezultatem naturalnego charakteru rzeki są rozległe, coroczne zalewy. Długo utrzymujące się zalewy, jak też zasilanie wodami podziemnymi sprawia, że duże obszary torfowisk objęte są czynnym procesem torfotwórczym, a zbiorowiska torfotwórcze są bardzo rozległe. Z powodu silnego uwilgotnienia, a tym samym trudnego dostępu, były one przez stulecia użytkowane w sposób ekstensywny. Dolina Biebrzy charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedlisk. Największy udział mają szczególnie cenne torfowiska przejściowe i trzęsawiska, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe oraz bory i lasy bagienne. Najbardziej naturalnymi zbiorowiskami roślinnymi doliny Biebrzy są zbiorowiska leśne: bory bagienne, bór bagienno-mechowiskowy, olsy a także mszary i niektóre zbiorowiska szuwarowe. Występuje tu 6 gatunków roślin z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej m.in. najbogatsza w Polsce populacja obuwika pospolitego. Dotychczas w dolinie Biebrzy stwierdzono występowanie ponad 920 gatunków roślin naczyniowych, z których 67 jest objętych prawną ochroną gatunkową w Polsce, zaś 45 znalazło się na "Czerwonej Liście Roślin Naczyniowych Zagrożonych w Polsce" jako gatunki ginące bądź zagrożone wyginięciem (m.in. kosaciec bezlistny, szachownica kostkowata, fiołek torfowy, wełnianeczka alpejska i wierzbza borówkolistna). Występuje tu 5 gatunków ssaków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej, w tym jeden z rzadkich i zagrożonych gatunków nietoperzy-nocek tydkowłosy. Kolonia zimowa tego gatunku w Twierdzy Osowiec jest największą tego gatunku. Dolina Biebrzy jest również bardzo ważną w skali kraju ostoją bobra i wydry. Sama rzeka ma bogatą ichtiofaunę z różanką i minogiem ukraińskim. Występuje tu również bogata populacja motyla przeplatki matura. Jest to jeden z najważniejszych obszarów dla ochrony tego gatunku w Polsce. Łącznie odnotowano tu obecność 21 gatunków z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Bagna Biebrzańskie od wielu stuleci wykorzystywane były w sposób ekstensywny jako łąki i pastwiska. Jednak od kilkudziesięciu lat postępuje tu proces wycofywania się rolnictwa z obszarów podmokłych i niedostępnych, które wskutek sukcesji roślinnej w coraz większym stopniu zarastają krzewami i młodym lasem. W ostoi Dolina Biebrzy stwierdzono występowanie co najmniej 43 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. 25 z wymienionych gatunków zostało zamieszczonych na liście ptaków zagrożonych w Polskiej czerwonej księdze zwierząt. Dolina Biebrzy jest najważniejszą w Polsce i Unii Europejskiej ostoją wodniczki i orlika grubodziobego. Największą liczebność w Polsce i największą w Unii Europejskiej osiągają tutaj: błotniak stawowy, cietrzew, derkacz, dubelt, uszatka błotna, kropiatka i rybitwa czarna. Jest to miejsce lęgowe rybitwy białoskrzydłej, kani czarnej, kani rudej, bielika i błotniaka zbożowego. Sporadycznie przystępują tu do godów: gadożer, orzeł przedni i orzełek.

Na części Obszaru w gminie Radziłów występują następujące siedliska z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG: ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, łąki świeże, zalewowe muliste brzegi rzek, murawy kserotermiczne, niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie, grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny, bory i lasy bagienne, łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe oraz dwa gatunki zwierząt z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG: kumak (*Bombina bombina*) – płaz i zalotka większa (*Leucorrhinia pectoralis*) – owad.

Zagrożenia

Głównym zagrożeniem dla walorów przyrodniczych Doliny Biebrzy jest odwodnienie terenu trwające od początku XIX wieku i kontynuowane przez cały wiek XX. Skutkiem odwodnienia jest obniżenie

poziomu wód gruntowych, prowadzące do przesuszenia torfowisk i ich mineralizacji, co powoduje ustępowanie roślinności typowo bagiennej i wkraczanie gatunków i zbiorowisk charakterystycznych dla siedlisk bardziej suchych. Skutkiem odwodnienia są też rozległe i długotrwałe pożary, niszczące roślinność, ale i złoża torfowe. Obecne bogactwo przyrodnicze zostało ukształtowane w wyniku jej długotrwałego użytkowania rolniczego, przede wszystkim kośnego użytkowania łąk oraz wypasu. Postępujące odchodzenie miejscowej ludności od tego typu gospodarki rolnej jest przyczyną ekspansji zakrzaczeń i roślinności drzewiastej, zastępującej siedliska otwarte. W celu zatrzymania sukcesji oraz utrzymania cennych, przejściowych jej stadiów stosuje się ochronę czynną. Brak gospodarki wodno-sciekowej prowadzi do eutrofizacji wód podziemnych i powierzchniowych. Zagrożeniem dla ostoi są również kłusownictwo w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego, osuszenie lub likwidacja małych zbiorników wodnych, rabunkowe pozyskiwanie surowców zielarskich oraz eksploatacja torfu w otulinie.

Źródło: http://ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=68

2. OBIEKTY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW USTAWY Z DNIA 23 LIPCA 2003 ROKU O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI

Na obszarze gminy Radziłów występują zabytki ujęte w GEZ:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru i ich otoczenie;
- inne zabytki nieruchome.

Ochrona prawna dziedzictwa kulturowego gminy Radziłów dotyczy w szczególności 17 zabytków wpisanych do rejestru, znajdujących się w Radziłowie, Kramarzewie i Słuczu. Tą formą objęto najcenniejsze obiekty i obszary z terenu gminy, w tym: 3 decyzje dotyczą obiektów sakralnych, 2 – dworów i założeń dworskich, 1 – cmentarza – mogiły ludności żydowskiej, 1 – cmentarza rzymsko – katolickiego (9 nagrobków o charakterze zabytkowym) na cmentarzu rzymsko – katolickim, zabytku urbanistyki – teren części miasta Radziłów, 8 – budynków mieszkalnych.

W gminie Radziłów znajduje się 122 stanowiska archeologiczne, rozmieszczone po całym obszarze gminy, które są ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Zgrupowane są w następujących obszarach AZP: 31-78, 32-80, 30-80, 31-79, 31-80, 30-81, 32-79, 32-78, 33-79, 33-80.

Na obszarze gminy Radziłów nie występują pomniki historii oraz parki kulturowe i nie przewiduje się ich utworzenia.

W granicach administracyjnych gminy Radziłów nie występują obszary pomników zagłady, ani ich strefy ochronne wymagane przepisami ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r. poz. 2120).

Ochrona prawna dziedzictwa kulturowego gminy Radziłów w ujęciu szczegółowym zwarta jest w Rozdziale VI.

Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego obowiązkowo określa się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ochrony w formie zakazów, obowiązków i dopuszczeń, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej.

Ponadto ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, ograniczenia oraz ustala się zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Samorządy mają obowiązek zawiadamiania konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Projekty miejscowych planów i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Gmina Radziłów posiada obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Radziłów w granicach administracyjnych dla zabudowy miejscowości Słucz oraz Rydzewo Szlacheckie Radziłów oraz Sośni.

Zawierają one w swej treści ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, m.in. obiektów małej architektury sakralnej – przydrożne krzyże, kapliczki. Plany wymagają dostosowania do obecnie obowiązujących przepisów prawnych.

Ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu uzgadnia się wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków

Wójt Gminy Radziłów prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, która jest podstawą prowadzenia polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Gminna Ewidencja Zabytków została przyjęta Zarządzeniem nr 94/2021 Wójta Gminy Radziłów z dnia 20 października 2021 roku w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków, ze zmianą wprowadzoną Zarządzeniem Nr 90/2022 z dnia 03 października 2022 roku Wójta Gminy Radziłów zmieniającym Zarządzenie Nr 94/2021 z dnia 20 października 2021 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków – zakresie zmiany w Załączniku Nr 2.

Gminna Ewidencja Zabytków zawiera:

- Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych wg ewidencji Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków – Załącznik Nr 1;
- Wykaz obiektów wpisanych do ewidencji zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków – Załącznik Nr 2;
- Wykaz stanowisk archeologicznych wg wykazu Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku, Delegatura w Łomży – Załącznik Nr 3.

Gminna Ewidencja Zabytków jest podstawą prowadzenia polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami

Wójt Gminy Radziłów wypełnił obowiązek i sporządził Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Radziłów na lata 2019 – 2022, który stanowi Załącznik do uchwały Nr XI/94/2019 Rady Gminy Radziłów z dnia 26 września 2019 r. „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Radziłów na lata 2019 – 2022”. Z Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami wynikają następujące kierunki:

- przywrócenie dawnego charakteru parku w Radziłowie;
- dbanie o stan nagrobków na starych częściach cmentarzy:
  - inwentaryzacja zabytkowych nagrobków,

- prowadzenie bieżących prac porządkowych przy Miejscach Pamięci Narodowej i nagrobkach nad którymi gmina sprawuje opiekę;
- inwentaryzacja obiektów małej architektury sakralnej;
- aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz obejmowanie miejscowymi planami coraz większej ilości obszarów;
- wykonywanie decyzji administracyjnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- w miarę możliwości budżetowych finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy zabytkach;
- pomoc ze strony urzędu przy aplikowaniu o dofinansowanie prac związanych z ochroną zabytków z funduszy europejskich;
- aktualizacja gminnej ewidencji zabytków;
- współpraca z Kościołami w zakresie wykonywania prac remontowo – konserwatorskich.

3. OBSZARY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 9 CZERWCA 2011 ROKU PRAWO GÓRNICZE I GEOLOGICZNE

Na obszarze gminy Radziłów udokumentowano dwa złoża kruszywa naturalnego. Są to:

- złożę kategorii C₁ w Kieljanach (działka nr ew. 77/1) o powierzchni 1,21, ha zatwierdzone decyzją/zawiadomieniem nr WR.6528.1.2011 wg stanu na 2010-12-31;
- złożę kategorii C₁ w Klimaszewnicy (działka nr ew. 178/7) o powierzchni 1,99 ha zatwierdzone decyzją/zawiadomieniem nr WR.7522-2/10 wg stanu na 2009-12-31.

Obszar gminy nie jest zbyt zasobny w surowce mineralne, jednak konieczne jest podejmowanie działań mających na celu ochronę już dostępnych zasobów.

Na obszarze gminy zarejestrowano dziewięć złóż torfowych o sumarycznej powierzchni 720,4 ha. Występują tam pokłady torfów turzycowych, trzcinowych i drzewnych. We wschodniej części gminy znajduje się największe złożę torfów trzcinowych o nazwie Bagno Biebrzańskie, o zasobach bilansowych 21506 tys. m³. Złoża torfu leżą w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Eksploatacje torfów ograniczają względy ochrony przyrody.

4. OBSZARY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 3 LUTEGO 1995 ROKU O OCHRONIE GRUNTÓW ROLNYCH I LEŚNYCH

Ochrona prawna gruntów rolnych polega na:

- ograniczaniu przeznaczania ich na cele nierolnicze lub nieleśne;
- zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych oraz szkodom w produkcji rolniczej, powstającym wskutek działalności nierolniczej i ruchów masowych ziemi;
- rekultywacji i zagospodarowaniu gruntów na cele rolnicze;
- zachowaniu torfowisk i oczek wodnych jako naturalnych zbiorników wodnych;
- ograniczaniu zmian naturalnego ukształtowania powierzchni ziemi.

Przeznaczenia gruntów rolnych stanowiących użytki rolne klas I–III na cele nierolnicze wymaga uzyskania zgody ministra właściwego do spraw rozwoju wsi i dokonuje się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, sporządzonym w trybie określonym w przepisach o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Na cele nierolnicze można przeznaczać przede wszystkim grunty oznaczone w ewidencji gruntów jako nieużytki, a w razie ich braku – inne grunty o najniższej przydatności produkcyjnej.

Ochrona gruntów leśnych polega na:

- ograniczaniu przeznaczania ich na cele nieleśne lub nierolnicze;
- zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów leśnych oraz szkodom w drzewostanach i produkcji leśnej, powstającym wskutek działalności nieleśnej i ruchów masowych ziemi;
- przywracaniu wartości użytkowej gruntom, które utraciły charakter gruntów leśnych wskutek działalności nieleśnej;
- poprawianiu ich wartości użytkowej oraz zapobieganiu obniżania ich produktywności;
- ograniczaniu zmian naturalnego ukształtowania powierzchni ziemi.

Przeznaczenie gruntów leśnych na cele nieleśne, stanowiących własność Skarbu Państwa wymaga uzyskania zgody Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa lub upoważnionej przez niego osoby i dokonuje się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, sporządzonym w trybie określonym w przepisach o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Pozostałe grunty leśne wymagają uzyskania zgody marszałka województwa wyrażanej po uzyskaniu opinii izby rolniczej.

Na cele nierolnicze można przeznaczać przede wszystkim grunty oznaczone w ewidencji gruntów jako nieużytki, a w razie ich braku – inne grunty o najniższej przydatności produkcyjnej.

5. OBSZARY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 28 WRZEŚNIA 1991 ROKU O LASACH

Lasem w rozumieniu ustawy jest grunt:

- a) zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym – lub przejściowo jej pozbawiony:
  - przeznaczony do produkcji leśnej lub
  - stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo
  - wpisany do rejestru zabytków;
- b) związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywane na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Trwale zrównoważoną gospodarkę leśną prowadzi się według planu urządzenia lasu lub uproszczonego planu urządzenia lasu. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się ustalenia planów urządzenia lasu dotyczące granic i powierzchni lasów, w tym lasów ochronnych.

Przeznaczenie gruntów leśnych na cele nieleśne może nastąpić w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w trybie ustalonym w przepisach o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Kwestię tę reguluje ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

Lasy ochronne

Za lasy szczególnie chronione, zwane „lasami ochronnymi”, mogą być uznane lasy, które:

- a) chronią glebę przed zmywaniem lub wyjałowieniem, powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin;
- b) chronią zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulują stosunki hydrologiczne w zlewni oraz na obszarach wododziałów;
- c) ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków;
- d) są trwale uszkodzone na skutek działalności przemysłu;
- e) stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt i stanowiska roślin podlegających ochronie gatunkowej;
- f) mają szczególne znaczenie przyrodniczo-naukowe lub dla obronności i bezpieczeństwa Państwa;
- g) są położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców; w strefach ochronnych uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. Nr 167, poz. 1399, z 2007 r. Nr 133, poz. 921 oraz z 2009 r. Nr 62, poz. 504);
- h) w strefie górnej granicy lasów.

Kategorię lasów ochronnych posiadają wyłącznie lasy państwowe.

Na obszarze gminy Radziłów znajdują się lasy ochronne o łącznej powierzchni 29,13 ha, zaklasyfikowane do kategorii lasów wodochronnych, stanowiące własność Skarbu Państwa. Tworzą one jedną zwartą powierzchnię wśród drzewostanów kompleksu leśnego położonego w kierunku północno – zachodnim od miejscowości Słucz. Administrowane są przez Nadleśnictwo Rajgród.

Lasy ochronne w uroczysku Słucz (oddziały 317b, 318b) obejmują olsy w wieku ok. 55 lat. Drzewostany olchowe i brzezinowe stanowią ciągi hydrologiczne siedlisk wilgotnych, chronią zasoby wodne obszaru.

Prowadzenie działalności gospodarczej w lasach ochronnych powinno być podporządkowane pełnionej przez nie funkcji, do których zostały powołane.

6. OBSZARY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 20 LIPCA 2017 ROKU PRAWO WODNE

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi dla gminy Radziłów zostały wyznaczone w oparciu o mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego sporządzone w oparciu o przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2017 roku Prawo wodne.

Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy ustawy jw., a w szczególności zakaz wykonywania robót oraz czynności utrudniających ochronę przed powodzią lub zwiększających zagrożenie powodziowe, w tym:

- 1) wykonywania urządzeń wodnych oraz budowy innych obiektów budowlanych;
- 2) sadzenia drzew lub krzewów, z wyjątkiem plantacji wiklinowych na potrzeby regulacji wód oraz
- 3) zmiany ukształtowania terenu, roślinności stanowiącej element zabudowy biologicznej dolin rzecznych lub służącej do wzmocnienia brzegów, obwałowań lub odsypisk, składowania materiałów oraz wykonywania innych robót, z wyjątkiem robót związanych z regulacją lub utrzymywaniem wód oraz brzegu morskiego, a także utrzymywaniem, odbudową, rozbudową lub przebudową wałów przeciwpowodziowych wraz z obiektami związanymi z nimi funkcjonalnie.

Na obszarach zagrożonych powodzią w gminie Radziłów nie występują tereny zagrożone osuwaniem skarp lub zboczy, na których należałoby wprowadzić zakaz zabudowy.

Do terenów zalewowych zaliczane są użytkowane rolniczo łąki i pastwiska w dolinie Biebrzy i Wissy. W większości przypadków okresowe wiosenne podwyższone stany wód nie powodują istotnych strat gospodarczych ze względu na fakt, że są to tereny wykorzystywane jako ekstensywne użytki zielone lub nieużytki. W kontekście ochrony walorów przyrodniczych doliny Biebrzy utrzymywanie wezbrań wodnych jest jednym z determinantów zachowania wysokich walorów środowiskowych.

Pewne problemy mogą pojawiać się w dolinach mniejszych cieków, zwłaszcza po wystąpieniu nawałnych deszczów oraz wiosennych roztopów.

W Studium uwzględniono obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz wymagania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej (art. 10 ust. 1 pkt 15 ustawy).

Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 217 „Pradolina rzeki Biebrzy”

Pod względem hydrogeologicznym gmina Radziłów znajduje się w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 217 „Pradolina rzeki Biebrzy”. Powierzchnia zbiornika rozciągającego się wzdłuż zlewni Biebrzy, Wissy, Elku i dolnej Jęgrzni oraz Kanału Augustowskiego i wynosi około 1295 km² (w tym 900 km² to obszary wysokiej ochrony). Zbiornik ten powstał w obrębie wachlarzowato usypanego stożka sandrowego na przedpolu lodowca. Kształt i miąższość zasypu jest nieregularna i waha się od kilku do kilkudziesięciu metrów.

Szacunkowe zasoby dyspozycyjne zbiornika kształtują się w wielkości około 200 tys. m³/dobę, przy średniej 50 m głębokości ujęć. Na przeważającej części obszaru brak jest dostatecznie wykształconej warstwy izolacyjnej z uwagi na zaleganie w podłożu osadów torfowych i piaszczystych charakteryzujących się dużą infiltracją. Z tego względu zbiornik narażony jest na zanieczyszczenie wód i wymaga szczególnej ochrony, zwłaszcza w zakresie gospodarki wodno – ściekowej.

Użytkowe warstwy wodonośne związane są z piaskami i żwirami i występują między glinami.

Obszary te odpowiednio zagospodarowane – o ukierunkowanym zagospodarowaniu powierzchni, mają osłaniać i chronić zasoby wód podziemnych, co ma zasadnicze znaczenie dla zaopatrzenia w wodę pitną.

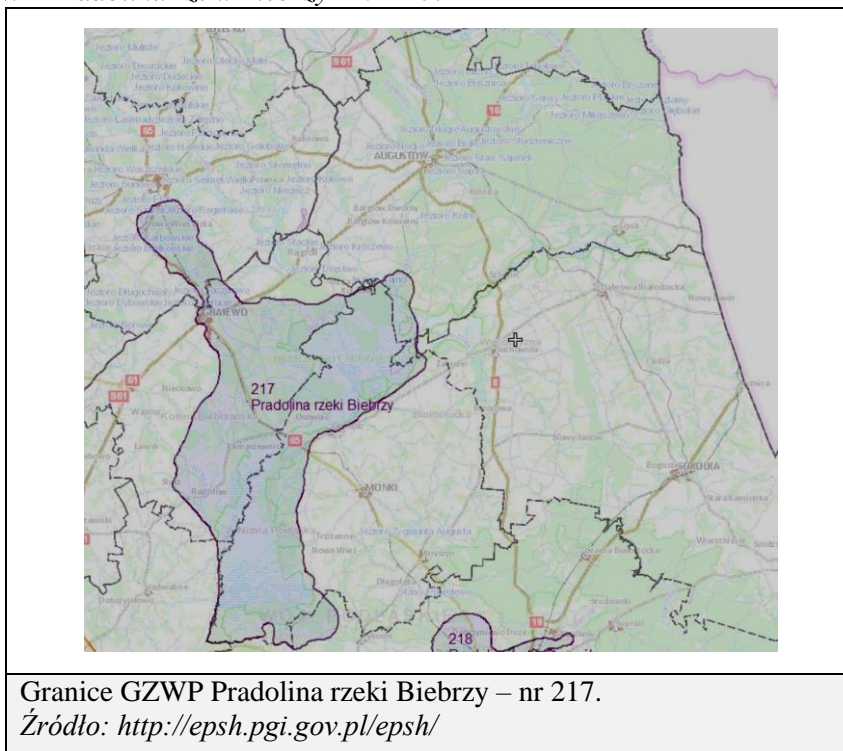
Obszar gminy charakteryzuje się w miarę jednorodną wydajnością warstw wodonośnych. Przeciętnie występują warunki do budowy studni o wydajności 30 – 60 m³/godzinę. Jedynie w okolicach Słucza

wydajność wzrasta do ponad 60 m³/h. W zachodniej części gminy okresowo odczuwalne są deficyty wody.

Gmina posiada wystarczające wody podziemne dla potrzeb zaopatrzenia mieszkańców wodę. Suma zatwierdzonych zasobów eksploatacyjnych wynosi 253 m³/h=5 640 m³/d=2 058 600 m³/rok, a suma poborów rzeczywistych wynosi 38,34 m³/h= 336 089 m³/rok.

Mapa nr 4. GZWP Pradolina rzeki Biebrzy – nr 217.

Granice GZWP Pradolina rzeki Biebrzy – nr 217.

Źródło: <http://epsh.pgi.gov.pl/epsh/>

Zbiornik podlega ochronie planistycznej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W Studium, w sposobie użytkowania i zagospodarowania terenów uwzględniono obszar na którym istnieje zbiornik.

Granice Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 217 „Pradolina rzeki Biebrzy” na obszarze gminy Radziłów wskazano w części rysunkowej studium.

Ujęcia wody

Zaopatrzenie ludności w wodę pitną oparte jest na ujęciach z czwartorzędowych pięter wodonośnych zalegających na głębokościach 24 - 90 m p.p.t. zlokalizowanych w Radziłowie, Łojach Awissa, Słuczu i Świecieninie. Wszystkie ujęcia korzystają z wód czwartorzędowych przypowierzchniowego poziomu wodonośnego.

Wody podziemne wykorzystuje się przede wszystkim do zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi. Gospodarstwa nie podłączone do sieci wodociągowej, zaopatrują się w wodę ze studni kopanych i abisyniek ujmujących wody gruntowe pierwszego poziomu wodonośnego (przypowierzchniowego), a ich głębokość wynosi kilka metrów.

Ochrona ujęć wód podziemnych obejmuje ochronę ilości i jakości zasobów wodnych w stopniu zapewniającym ich trwałość w okresie eksploatacji.

Celem ochrony ujęć wody jest w pierwszym rzędzie utrzymanie czystości i przydatności wód do spożycia, z zachowaniem racjonalnej gospodarki zasobami wodnymi.

Strefy ochronne wód podziemnych

Ujęcia wody w Radziłowie, Słuczu, Łojach-Awissa i Świecieninie posiadają strefy ochrony bezpośredniej o szerokości 10 m od zarysu urządzeń oraz są ogrodzone siatką i oznaczone.

Posiadają niezbędne dokumentacje hydrologiczne.

Na terenie ochrony bezpośredniej zabronione jest użytkowanie gruntów do celów niezwiązanych z eksploatacją ujęcia wody. Na terenie ochrony bezpośredniej należy:

- odprowadzać wody opadowe lub roztopowe w sposób uniemożliwiający przedostawanie się ich do urządzeń służących do poboru wody;
- zagospodarować teren zielenią;
- odprowadzać poza granicę terenu ochrony bezpośredniej ścieki z urządzeń sanitarnych przeznaczonych do użytku dla osób zatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody;
- ograniczyć wyłącznie do niezbędnych potrzeb przebywanie osób niezatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody.

Ze względu na budowę geologiczną oraz warunki zalegania warstw wodonośnych dla niektórych ujęć wody wymagane jest ustanowienie strefy ochrony pośredniej wewnętrznej lub zewnętrznej.

Ujęcie wody w Święcieninie oprócz strefy ochrony bezpośredniej, posiada ustaloną strefę zewnętrzną ochrony pośredniej (o wymiarach 856 x 136 x 1596 m).

Melioracje

Melioracje wodne polegają na regulacji stosunków wodnych w celu polepszenia zdolności produkcyjnej gleby i ułatwienia jej uprawy.

Urządzeniami melioracji wodnych są:

- rowy wraz z budowlami związanymi z nimi funkcjonalnie;
- drenowania;
- rurociągi;
- stacje pomp służące wyłącznie do celów rolniczych;
- ziemne stawy rybne;
- groble na obszarach nawadnianych;
- systemy nawodnień grawitacyjnych;
- systemy nawodnień ciśnieniowych

– jeżeli służą celom, polepszenia zdolności produkcyjnej gleby i ułatwienia jej uprawy.

Przeprowadzone w latach ubiegłych melioracje gruntów rolnych przyczyniły się do zmiany charakteru małych cieków wodnych w rowy melioracyjne o wyprostowanych korytach i przyspieszonym odpływie wód. Na terenie gminy Radziłów poddano melioracji ok. 3032 ha użytków rolnych, co stanowi 63,3 % ogółu użytków w gminie. Największym obiektem melioracyjnym na terenie gminy Radziłów jest obiekt Słucz-Matlak o powierzchni 1730 ha, w tym 1545 ha przypada na drenaż gruntów ornych oraz 185 ha użytków zielonych.

Gmina Radziłów nie posiada większych naturalnych bądź sztucznych zbiorników wodnych. Jedynie w dolinie Biebrzy występują liczne starorzecza.

Zalecenia do miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zaleca się uwzględnianie w sposobie użytkowania i zagospodarowania terenów, stosownych wymagań i zasad ochrony środowiska, a w szczególności:

- ustalonych stref ochronnych komunalnych ujęć wód;
- stref ochrony zbiorników wód podziemnych – GZWP;
- stref zagrożeń powodzią;
- korytarzy ekologicznych dolin rzek i cieków wraz z ich obudową biologiczną;
- obszarów i obiektów przyrody prawnie chronionych;
- obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych (las, zadrzewienia);
- obszarów ograniczonego użytkowania, w tym niespełniających wymagań w zakresie jakości środowiska;
- istniejących obiektów uciążliwych i niebezpiecznych;
- rozwoju systemów infrastruktury technicznej, w szczególności gospodarki wodno – ściekowej i odpadami, oraz zabezpieczenie rezerw terenów pod urządzenia i obiekty niezbędne dla ich prawidłowego funkcjonowania.

7. OBSZARY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 31 STYCZNIA 1959 ROKU O CMENTARZACH I CHOWANIU ZMARŁYCH

Na obszarze gminy Radziłów funkcjonują trzy czynne cmentarze parafialne. Znajdują się w miejscowościach będących siedzibami parafii, t.j. w Radziłowie, Słuczu i Łojach-Awissa. Cmentarze zajmują ogółem powierzchnię 6,70 ha.

Zakładanie i rozszerzanie cmentarzy komunalnych należy do zadań własnych gminy.

Cmentarze zakłada się i rozszerza na terenach określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Utrzymanie cmentarzy komunalnych i zarządzanie nimi należy do właściwych wójtów (burmistrzów, prezydentów miast), na których terenie cmentarz jest położony. Cmentarze powinny znajdować się na ogrodzonym terenie, odpowiednim pod względem sanitarnym.

Utrzymanie cmentarzy wyznaniowych i zarządzanie nimi należy do związków wyznaniowych.

Obowiązuje Rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 25 sierpnia 1959 r. w sprawie określenia, jakie tereny pod względem sanitarnym są odpowiednie na cmentarze.

W Studium ustalono strefy ochrony sanitarnej od istniejących cmentarzy w wielkości 50 m i 150 m.

ROZDZIAŁ XIII. WYSTĘPOWANIE OBSZARÓW NATURALNYCH ZAGROŻEŃ GEOLOGICZNYCH

Na obszarze gminy Radziłów występują obszary predysponowane do powstawania powierzchniowych ruchów masowych (Grabowski (red.), 2007). Obszary te występują we wschodniej części gminy w okolicach miejscowości: Mścichy i Okrasin w zboczach doliny Biebrzy oraz w południowej części gminy w rejonie Olszewo - Góra, Borawskie, Obrytki, w całości pokrywają się z obszarami użytków rolnych i leśnych.

ROZDZIAŁ XIV. WYSTĘPOWANIE UDOKUMENTOWANYCH ZŁOŻ KOPALIN

Udokumentowane złoża kruszywa naturalnego

Na obszarze gminy Radziłów udokumentowano dwa złoża kruszywa naturalnego. Są to:

- złożo kategorii C₁ w Kieljanach (działka nr ew. 77/1) o powierzchni 1,21, ha zatwierdzone decyzją/zawiadomieniem nr WR.6528.1.2011 wg stanu na 2010-12-31;
- złożo kategorii C₁ w Klimaszewnicy (działka nr ew. 178/7) o powierzchni 1,99 ha zatwierdzone decyzją/zawiadomieniem nr WR.7522-2/10 wg stanu na 2009-12-31.

Tabela nr 65. Charakterystyka złóż kruszywa na obszarze gminy Radziłów.

Nazwa złoża	Kopalina główna /podtyp	Stan zagospodarowania złoża	Zasoby [tys. Mg]		Wydobycie [tys. Mg]
			Geologiczne bilansowe	Przemysłowe	
Kieljany	piaski i żwiry	E	284,75 (poza filarami)	-	2
Klimaszewnica	piaski i żwiry	E	360,93 (poza filarami)	-	13

Opracowanie własne na podstawie: <http://geoportal.pgi.gov.pl/midas/web/pages/zloza/wyszukiwanie>

Oznaczenia stanu zagospodarowania złoża:

E - złożo eksploatowane.

W gminie Radziłów wydobywanie kopalin ma niewielkie znaczenie gospodarcze, bowiem ogranicza się do odkrywkowej eksploatacji kruszywa naturalnego z niewielkich „dzikich” wyrobisk. Stwierdzone

nagromadzenia piasków ze żwirem mają niewielkie zasoby i mogą być wykorzystywane tylko na potrzeby lokalne.

Większe punkty eksploatacji piasku ze żwirem, dla których sporządzono karty informacyjne punktu występowania kopaliny znajdują się w miejscowości: Kownatki, Wiązownica, Rydzewo, Karwowo, Szlasy, Brychy. Pozyskiwana kopalina to głównie piasek średnio-i gruboziarnisty ze żwirem.

Wydobywana kopalina znajduje zastosowanie w budownictwie indywidualnym i drogowym.

Na omawianym obszarze pozyskiwany jest również piasek. Największe wyrobiska piasku dla których sporządzono karty informacyjne znajdują się w miejscowości: Borawskie – Awissa, Borawskie. Wydobywana kopalina to piasek drobno i średnioziarnisty. Eksploatacja piasku prowadzona jest przez miejscową ludność w sposób dorywczy na własne potrzeby gospodarczo – budowlane.

Na mapie zaznaczono również liczne punkty występowania kopaliny, dla których nie sporządzono kart informacyjnych. Są to wystąpienia piasku w okolicach miejscowości: Kieljany, Borawskie oraz wystąpienia piasku też w rejonach: Słucz, Dębówka i w okolicy osady Szyjki. W większości tych punktów nie zarejestrowano świeżych śladów eksploatacji.

ROZDZIAŁ XV.

WYSTĘPOWANIE TERENÓW GÓRNICZYCH WYZNACZONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

Na obszarze gminy Radziłów udokumentowano dwa złoża kruszywa naturalnego i wyznaczono jeden obszar prognostyczny torfu, które omówiono w Rozdziale XIV.

Zgodnie z Rejestrem obszarów górniczych prowadzonym przez System Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych "Midas" - Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy (<http://geoportal.pgi.gov.pl/midas-web>) na obszarze gminy Radziłów nie występują zarejestrowane obszary górnicze.

ROZDZIAŁ XVI.

SYSTEMY KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, TYM STOPIEŃ UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO – ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI

1. KOMUNIKACJA DROGOWA

Sieć komunikacyjną na obszarze gminy Radziłów tworzą, zgodnie z aktualną klasyfikacją funkcjonalną dróg:

- droga wojewódzka;
- drogi powiatowe;
- sieć dróg gminnych.

Gmina Radziłów jest położona peryferyjnie w stosunku do głównych tras komunikacyjnych regionu.

Przez obszar gminy nie przebiega żadna droga krajowa i międzynarodowa.

W pobliżu granicy północnej obszaru gminy przebiega droga krajowa Białystok - Ełk nr 669 zakwalifikowana do dróg klasy „G” – tras głównych w podziale funkcjonalnym.

Obszar gminy Radziłów leży w obszarze wpływu drogi krajowej nr 61 Łomża – Suwałki o docelowej funkcji o docelowej funkcji drogi ekspresowej. Obszar gminy i miejscowość Radziłów są połączone z w/wym. drogą krajową poprzez drogi wojewódzkie nr 668 Piątnica Poduchowna – Przytuły – Osowiec i 648 Przytuły – Stawiski oraz przez odcinki dróg powiatowych o funkcji dróg lokalnych (klasy „L”).

Wewnątrz układ komunikacyjny w gminie opiera się o drogę wojewódzką nr 668 Piątnica – Poduchowna – Przytuły – Osowiec (do drogi krajowej) i drogi powiatowe o charakterze promienistym.

Uzupełnieniem układu jest sieć dróg gminnych rozmieszczonych równomiernie na obszarze gminy.

W aspekcie istniejącej sieci dróg miejscowość Radziłów posiada wystarczające połączenia z miastem Grajewo – siedzibą powiatu. W sieci drogowej wyróżnia się ciąg dróg o znaczeniu ponadlokalnym: droga wojewódzka i lokalnym (powiatowym) Szczuczyn – Radziłów – Wizna.

Rozmieszczenie dróg na obszarze gminy jest wystarczająca na potrzeby społeczności lokalnej, ze względu na stosunkowo rzadką sieć osadniczą.

Gmina Radziłów należy do obszarów wiejskich położonych poza uciążliwym ruchem tranzytowym.

1) Droga wojewódzka

Droga nr 668 Piątница Poduchowna – Przytuły – Osowiec przecina gminę i przebiega z kierunku południowo – zachodniego (z obszaru gminy Przytuły) w kierunku północno – wschodnim (do gminy Grajewo). Droga na obszarze gminy Radziłów posiada długość 10,4 km. Przebiega przez centrum Radziłowa i przez wsie: Karwowo, Mścichy i Klimaszewnica.

Posiada ona duże znaczenie dla obsługi komunikacyjnej obszaru gminy oraz dla ruchu tranzytowego o znaczeniu regionalnym z Łomży w kierunku Goniądza i Suchowoli.

Droga wymaga poprawy jakościowej poprzez, m.in. dostosowanie standardów technicznych do parametrów drogi klasy Z (zbiorczej), a docelowo klasy G (głównej ruchu przyśpieszonego). Nie przewiduje się zmiany trasy i przełożenia drogi wojewódzkiej poza koniecznymi korektami niebezpiecznych łuków.

2) Drogi powiatowe

Drogi powiatowe są bardzo ważnym elementem systemu transportowego gminy, szczególnie z punktu widzenia gospodarki i funkcji lokalnych. Zapewniają one realizację dogodnych połączeń z układem zewnętrznym, tj. układem dróg wojewódzkich i krajowych.

Drogi powiatowe stanowią połączenie miejscowości z obszaru gminy z ośrodkiem gminnym – Radziłów, jak również powiatowym – miastem Grajewo.

Łączna długość dróg powiatowych w obszarze gminy Radziłów wynosi ok. 74,50 km, w tym głównie o nawierzchni bitumicznej, które stanowią 82% ogólnej ich długości. Drogi o nawierzchni brukowej stanowią 14%, a pozostałe 4% to drogi o nawierzchni żwirowej.

Drogi gruntowe stanowią 2%. Ogólny ich stan można uznać za dostateczny.

Zarządcą dróg powiatowych jest Zarząd Powiatu, a za ich stan odpowiada Zarząd Dróg Powiatowych w Grajewie.

Drogi powiatowe wymagają systematycznej przebudowy i dostosowania ich do parametrów klasy Z (zbiorczej) i L (lokalnej). Nie przewiduje się zmiany tras i przełożeń dróg powiatowych poza koniecznymi korektami niebezpiecznych łuków.

Przez obszar gminy Radziłów przebiegają następujące drogi powiatowe:

Tabela nr 66. Wykaz dróg powiatowych.

L.p.	Nr drogi	Nazwa drogi
1.	1809B	od drogi nr 65 – Podlasek – Pieniążki – Białaszewo – do drogi nr 668
2.	1812B	Szczuczyn – Wąsosz – Żebry – Czerwonki – Dziewięcin – Radziłów
3.	1817B	Dziewięcin – Borawskie – Konopki – Kramarzewo – Kieljany – Kownatki
4.	1818B	Mścichy – Święcienin
5.	1821B	Stawiski – Rogale – Sokoły – Wilamowo – Słucz
6.	1822B	Żebry – Bukowo Duże – Wiązownica – Słucz – do drogi nr 668
7.	1834B	Jedwabne – Konopki – Borawskie – Supy – Wagi – Dusze – Racibory – Radziłów
8.	1835B	Chrzanowo – Wypychy – Dusze
9.	1836B	od drogi nr 1834B – Pieńki – Szyjki – Szlasy – Łoje-Awissa – most na rzece Awissa
10.	1837B	Karwowo – Ostrowik – Okrasin
11.	1823B	Wiązownica – Rydzewo – do drogi 1812B-L

3) Drogi gminne

Głównym zadaniem dróg gminnych jest zapewnienie powiązań komunikacyjnych poszczególnych wsi z siedzibą gminy, t.j. miejscowości Radziłów, wsi pomiędzy sobą, jak również obsługą terenów zabudowy, dojazdów gospodarczych do nieruchomości rolnych. Drogi gminne uzupełniają sieć dróg służących miejscowym potrzebom, z wyłączeniem dróg wewnętrznych.

Nie wszystkie odcinki dróg zaliczone do lokalnego systemu drogowego spełniają wymagania w zakresie parametrów technicznych i użytkowych, liczby włączeń i zasad obsługi terenów przyległych. Powierzchnia dróg gminnych w gminie Radziłów wynosi ogółem 329,2112 ha, w tym drogi wewnętrzne mają powierzchnię 1,0413 ha.

Drogi gminne posiadają łączną długość 110 km (stan na dzień 1 stycznia 2019, źródło: *Raport o stanie Gminy Radziłów za 2019 rok Załącznik do Zarządzenia nr 55/2020 Wójta Gminy Radziłów z dnia 17 lipca 2020 r.*) z czego nawierzchnia asfaltowa występuje na długości 53,30 km co stanowi 48,45% ogólnej długości.

Drogi posiadają nawierzchnię bitumiczną, żwirową i gruntową. Nieznaczny procent dróg gminnych to drogi betonowe lub wykonane z kostki brukowej. Stan dróg gminnych można uznać za dostateczny.

Na obszarze gminy zlokalizowanych jest 13 ulic i 32 drogi gminne, dla których określono wymagania techniczne i użytkowe i nadano klasę drogi. Poniższa tabela stanowi Wykaz dróg publicznych - gminnych mających nadaną klasę drogi.

Tabela Nr 67. Wykaz dróg publicznych - gminnych mających nadaną klasę drogi.

L.p.	Nazwa/kierunek/położenie	Klasa drogi	Nr drogi
1.	ul. Ogrodowa	L	104170B
2.	ul. Długa	L	104170B
3.	ul. Pogodna	L	175647B
4.	ul. Grzybowa	L	104167B
5.	ul. Sadowa	L	104177B
6.	ul. Bargłówek	L	104169B
7.	ul. Gumienna	L	104168B
8.	ul. Krótka	L	104171B
9.	ul. Nadstawna	L	104162B
10.	ul. Szkolna	L	104162B
11.	ul. Sportowa	L	104161B
12.	ul. Mickiewicza	L	104172B
13.	ul. Gęsia	L	104166B
14.	Brodowo	D	104151B
15.	Czachy	L	104152B
16.	Kownatki	L	168519B
17.	Rydzewo Pieniążek	D	101146B
18.	Janowo	D	104136B
19.	Zakrzewo	D	104139B
20.	Kramarzewo	L	162514B
21.	Konopki Awissa	L	104143B
22.	Szyki	L	104154B
23.	Szyki	L	162513B
24.	Klimaszewnica	D	162709B
25.	Rydzewo Szlacheckie	L	162705B
26.	Kieljany – Klimaszewnica	L	162505B
27.	Łoje Awissa	L	162972B
28.	Karwowo - Święcienin	L	104134B
29.	Mikuty	L	104147B

30.	Glinki	L	104179B
31.	Droga w msc. Radziłów	L	104162B
32.	Rydzewo Pieniążek	L	104146B

Źródło: Urząd Gminy Radziłów – stan na dzień 09.09.2021 r.

Pełny wykaz wszystkich dróg gminnych na obszarze gminy Radziłów stanowi *Załącznik nr 1.2.* (umieszczony na końcu opracowania). Pozostałe drogi gminne sukcesywnie poddawane są weryfikacji pod względem zaszeregowania ich do dróg publicznych lub wewnętrznych. Zaliczenie do kategorii dróg gminnych następuje w drodze uchwały rady gminy po zasięgnięciu opinii właściwego zarządu powiatu.

Zakres przebudowy dróg powinien obejmować, w szczególności: poszerzanie jezdni, przebudowę niebezpiecznych skrzyżowań i zapewnienia normatywnych warunków widoczności, budowę chodników w obrębie zabudowy oraz budowę ścieżek rowerowych. Nie wyklucza się budowy nowych odcinków dróg. Wskazuje się, aby parametry techniczne i użytkowe dróg przyjmować zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wykaz przystanków zlokalizowanych w ciągu dróg gminnych, których właścicielem jest Gmina Radziłów:

Tabela nr 68. Wykaz przystanków zlokalizowanych w ciągu dróg gminnych.

L.p.	Droga	Nazwa miejscowości	Uwagi
1.	104179B	Glinki	obok działki nr 176 – obustronny L/P
2.	104179B	Glinki	obok działki nr 214 – obustronny L/P
3.	104179B	Glinki	obok działki nr 227 – obustronny L/P
4.	104152B	Czachy	obok działki nr 55 – obustronny L/P
5.	104152B	Czachy	obok działki nr 1 – obustronny L/P
6.	162972B	Łoje Awissa	obok działki nr 1575/1 – obustronny L/P
7.	162737B	Mścichy	obok działki nr 98 – obustronny L/P
8.	104132B	Mścichy	obok działki nr 101 – obustronny L/P
9.	162519B	Kownatki	obok działki nr 106 – obustronny L/P
10.	104257B	Kieljany	obok działki nr 4 – obustronny L/P
11.	162705B	Rydzewo Szlacheckie	obok działki nr 111 – obustronny L/P
12.	104147B	Mikuty	obok działki nr 33 – obustronny L/P
13.	162653B	Okrasin	obok działki nr 59 – obustronny L/P
14.	162625B	Czerwonki	przy posesji nr 18 – obustronny L/P
15.	104162B	Radziłów	ul. Szkolna – lewostronny L
16.	104139B	Zakrzewo	obok działki nr 124 – obustronny L/P
17.	104139B	Zakrzewo (Czaple przysiółek wsi Zakrzewo)	obok działki nr 33 – obustronny L/P
18.	104149B	Konopki	obok działki nr 47/1 – obustronny L/P
19.	104155B	Brychy	obok działki nr 54/2 – obustronny L/P

Źródło: Uchwała nr IX/84/2019 Rady Gminy Radziłów z dnia 26.06.2019 roku zmieniająca uchwałę w sprawie określenia przystanków komunikacyjnych, których właścicielem jest Gmina Radziłów oraz warunków i zasad korzystania z tych przystanków.

4) Mosty

W obszarze gminy Radziłów znajduje się 12 mostów.

Lokalizacja mostów przedstawia się następująco:

- na rzece Wissa – zlokalizowanych jest 5 mostów (1 na drodze wojewódzkiej i 3 na drogach powiatowych oraz 1 na drodze gminnej);
- na rzece Przytulanka – zlokalizowane są 2 mosty (1 na drodze wojewódzkiej i 1 na drodze powiatowej);

- na rzece Matlak – zlokalizowane są 3 mosty (1 na drodze wojewódzkiej, 1 na drodze powiatowej i 1 na drodze gminnej);
- na rzece Klimaszewnica – zlokalizowane są 2 mosty (1 na drodze wojewódzkiej i 1 na drodze gminnej).

5) Komunikacja pasażerska PKS

Przez teren gminy przebiegają tranzytowe trasy relacji Łomża – Grajewo oraz lokalne realizowane na trasach Grajewo – Radziłów i Radziłów – Ełk.

Na obszarze gminy Radziłów funkcjonuje 19 przystanków zlokalizowanych w ciągu dróg gminnych, których właścicielem jest Gmina Radziłów. Pozostałe przystanki należą do innych jednostek samorządowych.

6) Komunikacja szkolna

Placówki oświatowe w gminie funkcjonują w oparciu o zorganizowany przez Gminę system transportu dzieci wyznaczonymi trasami autobusowymi.

Dowóz uczniów do szkół wykonywany jest przez firmy zewnętrzne, obecnie przez Podlaską Komunikację Samochodową NOVA Spółka Akcyjna z siedzibą w Białymstoku Oddział w Łomży oraz Zakład Komunalny w Radziłowie.

Gmina Radziłów zapewnia również dowóz dzieci specjalnej troski do Szkoły Specjalnej w Grajewie.

7) Zaplecze obsługi ruchu kołowego

Obiekty i urządzenia obsługi ruchu kołowego koncentrują się w ośrodku gminnym, w którym znajduje się stacja paliw w Radziłowie i Święcieninie oraz auto – naprawa i mechanika pojazdowa w Radziłowie.

8) Ścieżki rowerowe

Na obszarze gminy Radziłów znajduje się ścieżka rowerowa w miejscowości Klimaszewnica.

9) Szlaki turystyczne

Przez obszar gminy przebiega projektowana między narodowa trasa rowerowa „EURO VELO R11” wytyczona wspólnie z Europejską Federacją Cyklistów (Grecja – Macedonia- Słowenia – Słowacja – Polska – Litwa – Estonia – Finlandia – Norwegia).

Przez obszar gminy Radziłów przebiega:

- samochodowy szlak turystyczny „Biebrzańska pętla” o przebiegu Goniądz – Osowiec – Strękowa Góra – Burzyn – Brzostowo – Radziłów – Osowiec Goniądz. Odcinek ma długość ok. 110 km;
- żółty szlak pieszy o długości 64,3 km, nr PL 2543Y Wizna – Burzyn – Okrasin – Mścichy – Biały Grąd – Klimaszewnica – Sośnia – Wólka Piaseczna – Goniądz;
- czarny szlak pieszy: Mścichy – Biały Grąd;
- czarny szlak pieszy: Sośnia – szosa Białystok – Ełk;
- szlak rowerowy Doliną Wissy: Łoje Awissa – Czachy – Karwowo – Radziłów – Borawskie Awissa - Konopki Awissa – Kramarzewo – Dziewięcin – Rydzewo Szlacheckie;
- szlak kajakowy rzeką Biebrzą

Przez obszar gminy Radziłów przebiegają szlaki kajakowe:

- Wąsosz – Karwowo o długości 19,7 km;
- Karwowo – Biebrza o długości 10,5 km;
- projektowany szlak kajakowy rzeką Wissa: Wąsosz – Bukowo – Rydzewo Pieniążek – Dziewięcin – Karwowo – Czachy – Łoje-Awissa – Brzostowo.

Przez obszar Biebrzańskiego Parku Narodowego przebiega:

- zielony szlak rowerowy R – 11 EURO Velo – odcinek: Wizna – Burzyn – Brzostowo – Radziłów – Klimaszewnica – Białaszewo – Okół – Ruda – Modzelówka – Pieńczykówek – Stoczek – Ciszewo – Kuligi – „Las Grzędy” – Woźnawieś;
- żółty – szlak pieszy dostępny dla turystyki PL – 2544-y – odcinek: Wizna – Łoje – Mścichy – Osowiec – Twierdza – Goniądz;
- Ścieżka edukacyjna „Biały Grąd” – (Ścieżka prowadzi do wsi Mścichy do pola namiotowego groblą od miejscowości i wieży widokowej na suchym wyniesieniu mineralnym zwanym „Biały Grąd”. Długość ścieżki wynosi 3,2 km).

Niezbędna jest budowa zaplecza oraz niezbędnych elementów infrastruktury uzupełniającej, m.in.: parkingów, deszczochronów, stojaków i wiat na rowery przed obiektami użyteczności publicznej, sklepami, punktami usługowymi i w obrębie terenów rekreacyjnych, itp.

2. KOMUNIKACJA KOLEJOWA

Gmina nie posiada dostępu do komunikacji kolejowej. Stosunkowo duża odległość od najbliższej linii Białystok – Elk, marginalizuje znaczenie tego środka transportu w strukturze komunikacyjnej obszaru. Najbliższy przystanek stacyjny znajduje się w Osowcu.

3. KOMUNIKACJA WODNA

Komunikacja wodna w gminie Radziłów nie istnieje.

W przeszłości Biebrza była rzeką spławną, lecz obecnie nie ma żadnych racjonalnych przesłanek dla rozwoju na Biebrzy żeglugi śródlądowej.

4. KOMUNIKACJA LOTNICZA

Na obszarze gminy Radziłów, ani powiatu i województwa nie znajduje się żaden port lotniczy. Najbliższy, w odległości ok. 135 km (pomiar w linii prostej) port lotniczy Olsztyn - Mazury zlokalizowany jest w Szymanach, zaś następnym bliskim lotniskiem jest lotnisko „Okęcie” w Warszawie, znajdujące się w odległości ok. 170 km (pomiar w linii prostej).

Na terenie miasta Suwałki znajduje się lotnisko sportowe (Nr rej. 0687/45).

5. SYSTEMY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

1) System wodociągowy

Gmina Radziłów posiada wystarczające zasoby wód podziemnych dla zaopatrzenia mieszkańców w wodę. Rzeczywisty pobór wody wynosi $32,77 \text{ m}^3/\text{h} = 287077 \text{ m}^3/\text{rok}$.

Gmina charakteryzuje się wysokim stopniem zwodociągowania (86%) Zaopatrzenie ludności w wodę odbywa się w oparciu o 4 ujęcia wody w miejscowościach: Radziłów, Łoje-Awissa, Święcienin, Słucz o łącznej wydajności $5460 \text{ m}^3/\text{dobę}$ za pomocą systemu sieci wodociągowej o długości 104,1 km obejmującego 33 miejscowości. Liczba przyłączy wynosi 1238, ich łączna długość to 31,34 km.

Tabela nr 69. Wykaz SUW i miejscowości które obsługują.

Lokalizacja	Miejscowości, które obsługuje hydrofornia
SUW w Łojach-Awissa	Czachy, Brychy, Szlasy, Szyjki, Brodowo, Racibory, Barwiki, Dusze, Wypychy, Konopki, Dębówka
SUW w Słuczu	Słucz, Glinki, Zakrzewo, Wiązownica, Rydzewo Szlacheckie, Rydzewo-Pieniążek
hydrofornia w Święcieninie	Święcienin, Borawskie-Awissa, Konopki-Awissa, Kramarzewo, Czerwonki, Kownatki, Kieljany, Mścichy, Klimaszewnica, Sośnia
SUW w Radziłowie	Radziłów, Karwowo, Okrasin, Ostrowik

W analizowanym okresie zużycie wody w gminie do roku 2020 systematycznie zwiększało się, w roku 2017 było najniższe, natomiast w roku 2020 było najwyższe w ostatnich pięciu latach.

Wg danych GUS zużycie wody w powiecie grajewskim w 2018 roku wyniosło 3640,40 dm³/ na rok. Zużycie wody na 1 mieszkańca powiatu w 2018 roku było zdecydowanie większe i wynosiło 76,50 m³. W powiecie grajewskim podobnie, jak w gminie zużycie wody w poszczególnych latach jest nierównomierne.

Ujęcie wody Radziłów

Zakład Komunalny w Radziłowie otrzymał pozwolenie wodnoprawne na pobór wód podziemnych dla potrzeb wodociągu grupowego w Radziłowie, odprowadzanie ścieków ze stacji wodociągowej do rowu decyzją Dyrektora Zarządu Zlewni w Augustowie z dnia 27.04.2021 r.

(BI.ZUZ.1.421.1.72.2019.JK).

Pobór wód odbywa się z dwóch studni:

- SW-1 (awaryjna), o głębokości 98,0 m
- SW-2 (podstawowa), o głębokości 96,0 m

zlokalizowanych na działce nr 1340/2 obręb Radziłów.

Ujęcie wody, stacja uzdatniania wody i hydroforów, odstożniki popłuczyn i część kanalizacji znajdują się na działkach: nr 1340/2, 959, 799 w obrębie Radziłów. Teren ujęcia wody jest ogrodzony i wykorzystywany wyłącznie na potrzeby ujęcia. Najbliższe otoczenie działki stanowią pola uprawne od strony południowej oraz tereny zabudowane z pozostałych stron. Zagospodarowanie terenu w rejonie ujęcia nie stanowi zagrożenia w postaci większych ognisk zanieczyszczeń mających wpływ na jakość ujmowanej wody.

Ujęcie wód podziemnych składa się z dwóch studni eksploatowanych przemiennie jako podstawowe i awaryjne źródło wody.

Rolę podstawowego ujęcia pełni studnia SW-2:

- studnia wiercona SW-1 (po pogłębieniu) o wydajności $Q=80,0\text{m}^3/\text{godz.}$ przy depresji $S=5,7\text{ m}$, głębokość studni 98 m;
- studnia wiercona SW-2 o wydajności $Q=80,0\text{m}^3/\text{godz.}$ przy depresji $S=6,0\text{ m}$., głębokość studni 96 m.

Ujęcie wody Łoje-Awissa

Ujęcie wody wraz z stacją uzdatniania wody i hydroforów, zbiornikami wyrównawczymi, odstożnikami popłuczyn znajdują się na działce nr 1541 obręb Łoje Awissa. Wylot wód popłucznych z SUW znajduje się na korycie rowu – ciek bez nazwy – działka nr 1575.

Zakład Komunalny w Radziłowie otrzymał pozwolenie wodnoprawne na pobór wód podziemnych decyzją Starosty Grajewskiego z dnia 14.03.2012r. (WR.6341.10.2012).

Przedmiotowe ujęcie wód podziemnych składa się z zespołu dwóch studni eksploatowanych przemiennie jako podstawowe i awaryjne. Rolę podstawowego ujęcia pełni studnia SW-2.

- Studnia wiercona SW-1 – zlikwidowana w 2018 roku (wykonana w 1965 roku);
- Studnia wiercona SW-2 – o wydajności $Q=60,0\text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $S=2,30\text{ m}$. Głębokość studni wynosi 49,0 m.

Dla ujęcia wody w miejscowości Łoje Awissa rekomenduje się ustanowienie terenu ochrony bezpośredniej o wymiarach licząc od zewnętrznego zarysu obudowy studni:

- dla studni SW-1A: okrąg o promieniu 3m od osi otworu;
- dla studni SW-2: okrąg o promieniu 8,0m.

Ujęcie wody Święcienin

Ujęcie wód podziemnych w miejscowości Święcienin posiada strefę obejmującą teren ochrony bezpośredniej, ustanowioną Decyzją Starosty Grajewskiego z dnia WR.6341.12.2013 z dnia 31.05.2013 r. Strefa ochrony bezpośredniej niniejszego ujęcia obejmuje pas terenu wokół każdej ze studni o promieniu 10 m.

Ujęcie wody Słucz

Zakład Komunalny w Radziłowie otrzymał pozwolenie wodnoprawne na pobór z ujęcia wód podziemnych zlokalizowanego w msc. Słucz oraz na wprowadzenie ścieków ze stacji wodociągowej do ziemi decyzją Dyrektora Zarządu Zlewni w Augustowie z dnia 27.04.2021 r.

(BI.ZUZ.1.421.1.72.2019.JK).

Z uwagi na korzystne warunki hydrogeologiczne dla ujęcia wód w miejscowości Słucz i obliczonego czasu przesiąkania zanieczyszczeń do warstwy ujmowanej wynoszącego około 65 lat, a także niskiej oceny ryzyka zalecono odstąpienie od wyznaczania terenu ochronnego obejmującego strefę ochrony pośredniej.

Tabela nr 70. Zużycie wody w gminie Radziłów i powiecie grajewskim w latach 2014 – 2018.

Jednostka terytorialna	Zużycie wody - ogółem [dam ³] – źródło: GUS				
	2014	2015	2016	2017	2018
Powiat grajewski	4 089,4	4 168,3	4 262,8	3 464	3640,40
Radziłów - obszar wiejski	203,3	216,6	218,0	200,00	229,00

Dane: Informacja Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Białymstoku o stanie środowiska na terenie powiatu grajewskiego w 2017 roku, Bank Danych Lokalnych – Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Wiek stacji wodociągowych wynosi ponad 35 lat i wymaga już modernizacji. Środki na ten cel pochodziły będą z budżetu Gminy, ze środków PROW, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku.

2) System kanalizacji sanitarnej

Mieszkańcy gminy korzystają: ze zbiorników bezodpływowych – 506 oraz oczyszczalni przydomowych – 218.

W 1996 r. oddano do eksploatacji pierwszą w gminie mechaniczno – biologiczną oczyszczalnię ścieków w miejscowości Radziłów o przepustowości 200 m³/dobę. Aktualnie oczyszczalnia odbiera ścieki z 386 gospodarstw domowych.

Stopień skanalizowania gminy zbliża się do 40% (licząc odsetek mieszkańców, których domostwa mają połączenie z siecią kanalizacyjną).

Budowa oczyszczalni rozwiązała kwestię gospodarki ściekowej w miejscowości gminnej, jednak potrzeby w zakresie budowy sieci są znacznie większe, zwłaszcza wobec wysokiego stopnia zwodociągowania obszaru gminy.

Rozwój sieci wodociągowej, powoduje znaczny wzrost ilości wytwarzanych ścieków bytowych i problemów z ich odprowadzeniem. Większość mieszkańców gminy usuwa ścieki do przydomowych szamb. Problem na terenie gminy jest o tyle dotkliwy, że znaczny jej obszar leży na terenach chronionych: Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz jego otuliny.

Oprócz kanalizacji zbiorczej na terenie gminy funkcjonują przyzagrodowe oczyszczalnie.

Aktualnie istnieje 218 biologicznych przyzagrodowych oczyszczalni tlenowych z fermentacją beztlenową osadu. Oczyszczalnie zainstalowane zostały w 218 gospodarstwach i z tyłu odbierany jest osad. Ścieki z budynków nieskanalizowanych i nieposiadających oczyszczalni indywidualnych dowożone są na gminną oczyszczalnię ścieków w Radziłowie beczkowozem o pojemności 5000 l.

Tabela nr 71. Stan sieci kanalizacyjnej Gminy Radziłów na rok 2019.

Lokalizacja oczyszczalni ścieków	Przepustowość oczyszczalni	Obsługuje wsie:
Oczyszczalnia ścieków w Radziłowie	200 m ³ /dobę	Radziłów, Karwowo, Ostrowik, Okrasin
Oczyszczalnia ścieków w Łojach – Awissa	40m ³ /dobę	Łoje – Awissa, Czachy, Brychy
Oczyszczalnia ścieków w Klimaszewnicy	80 m ³ /dobę	Klimaszewnica

Planowane inwestycje w zakresie zwiększenia zasięgu sieci kanalizacyjnej:

- samodzielna oczyszczalnia ścieków w Śluczu – przepustowość ok. 40 m³/dobę – potencjalnie może obsługiwać m.in. msc.: Ślucz, Glinki, Zakrzewo, Rydzewo Szlacheckie i Rydzewo Pieniążki i w Glinkach;
- kanalizacja w miejscowości Mścichy – planowane jest sprzężenie jej z oczyszczalnią w Radziłowie.

Warto zaznaczyć, że w większości nieskanalizowanych miejscowości występują przyzagrodowe indywidualne oczyszczalnie ścieków, które stanowią efektywny substytut dla sieci kanalizacyjnej. Istniejące instalacje indywidualne odznaczają się niewielką awaryjnością i prostotą budowy, która pozwala na efektywne użytkowanie. Jako, że oczyszczalnia ścieków do efektywnej pracy musi posiadać odpowiedniej wielkości przepływ materii organicznej, to w zabudowie kolonijnej i rozproszonej budowa kanalizacji musi być zastąpiona rozwiązaniami zastosowanymi jednostkowo, punktowo, tj. przydomowymi oczyszczalniami ścieków.

Oczyszczalnia ścieków w Radziłowie

Mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków w Radziłowie zlokalizowana jest w północno – wschodniej części wsi Radziłów. Oparta jest na metodzie osadu czynnego o podwyższonej zdolności usuwania fosforu i azotu w reaktorach biologicznych CBR-FOS. Oczyszczalnia o wydajności 200 m³/d przyjmuje obecnie 78 m³/d ścieków dopływających siecią kanalizacji sanitarnej z miejscowości Radziłów i Karwowo oraz 10-15 m³/d ścieków dowożonych do punktu zlewnego usytuowanego przy przepompowni głównej. Oczyszczalnia posiada ok. 50% rezerwę w przyjęciu ścieków.

Ścieki dopływają do przepompowni głównej zlokalizowanej na terenie oczyszczalni ścieków, skąd są tłoczone rurociągiem ciśnieniowym na kratę mechaniczną zbudowaną na bloku operacyjnym. Reaktory biologiczne CBR-FOS pracują w sposób okresowy w pięciu cyklach.

Ścieki oczyszczane poprzez filtr gruntowy odprowadzane są do rowu melioracyjnego wpadającego do rzeki Wissy. Miejsce wprowadzania ścieków oddalone jest ok. 11 km od ujścia do rzeki Biebrzy.

Sieć kanalizacji sanitarnej, ze względu na ukształtowanie terenu, posiada dość rozbudowany system w układzie grawitacyjno – pompowym. W układzie tym działa 5 przepompowni ścieków. Kanały tłoczne mają długość 5,50 km oraz sieć kanalizacji grawitacyjnej o długości 9,6 km.

Oczyszczalnia ścieków w Klimaszewnicy

Mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków w Klimaszewnicy zlokalizowana jest w środkowej części wsi. Oparta jest na reaktorach porcjowych w układzie SBR.

Posiada wydajność 80 m³/d i przyjmuje ścieki dopływające siecią kanalizacji sanitarnej w ilości 7,13 m³/d. Posiada bardzo dużą rezerwę w przyjęciu ścieków. Sieć kanalizacji sanitarnej obejmuje jedynie wieś Klimaszewnica. Ilość przyłączy systematycznie wzrasta.

Oczyszczalnia ścieków w Łojach

Mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków zlokalizowana jest w północnej części wsi Łoje Awissa. Oczyszczalnia ścieków oparta jest na reaktorach porcjowych w układzie SBR. Posiada wydajność 40 m³/d i przyjmuje ścieki dopływające siecią kanalizacji sanitarnej w ilości ok. 22 m³/d. Posiada znaczne rezerwy w przyjęciu ścieków. Sieć kanalizacji o długości 5,2 km obejmuje wieś Łoje-Awissa, Czachy i Brychy. Ilość przyłączy zmienia się ze względu na bieżące podłączenia budynków mieszkalnych do sieci kanalizacji sanitarnej.

3) System kanalizacji deszczowej

Na obszarze gminy Radziłów system kanalizacji deszczowej nie istnieje.

Najpoważniejszym problemem jest odwodnienie dróg, w szczególności powiatowych i gminnych, z których wody deszczowe odprowadzane są głównie do przydrożnych rowów, stanowiąc jednocześnie istotne zagrożenie (szczególnie substancjami ropopochodnymi) dla czystości wód podziemnych i powierzchniowych. Podkreślić należy fakt, iż wraz z rozbudową i modernizacją lokalnych dróg prowadzone są jednocześnie prace nad odwodnieniami dróg.

Zanieczyszczenia pochodzenia antropogenicznego stanowią podstawowe źródło zanieczyszczenia wód powierzchniowych oraz podziemnych. Na obszarze gminy Radziłów do zanieczyszczeń tych można zaliczyć:

- ścieki deszczowe spływające z dróg, placów i stacji paliw, powodujące zanieczyszczenie wód powierzchniowych głównie substancjami ropopochodnymi,
- ścieki z nieodpowiednio zabezpieczonych przydomowych zbiorników nieczystości ciekłych,
- nielegalne zrzuty ścieków bytowych na terenach wiejskich;
- spływające z pól pozostałości nawozów i oprysków oraz inne okołorolnicze odpady ciekłe.

Konieczna jest budowa kanalizacji deszczowej, w szczególności, aby uregulować możliwość bezpiecznego gromadzenia wody deszczowej na obszarach zagrożonych podtopieniami oraz aby umożliwić ponowne wykorzystanie wody deszczowej w okresach suszy (głównie we wsi Radziłów).

4) Gospodarka odpadami

Na obszarze gminy Radziłów źródłami wytwarzanych odpadów są:

- przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą;
- gospodarstwa domowe, w których powstają także odpady wielkogabarytowe czy niebezpieczne;
- obiekty infrastruktury społecznej i komunalnej;
- obszary ogrodów, parków, cmentarzy czy targowisk itp.;
- ulice i place.

Szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na obszarze gminy Radziłów określa Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Radziłów przyjęty uchwałą nr XXX/182/16 Rady Gminy Radziłów z dnia 30 listopada 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2016 roku poz. 4631, z zm.). Nadzór nad realizacją obowiązków wynikających z Regulaminu sprawuje Wójt poprzez działania uprawnionych pracowników Urzędu Gminy Radziłów oraz Komendanta Powiatowego Policji w Grajewie.

Szczegółowy sposób gospodarowania odpadami komunalnymi na obszarze gminy Radziłów reguluje Uchwała Nr XVI/143/2020 Rady Gminy Radziłów z dnia 20.02.2020 roku w sprawie określenia szczegółowego sposobu i zakresu świadczenia usług w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Radziłów.

W 2019 roku na obszarze gminy nie istniało żadne legalnie działające wysypisko odpadów komunalnych. Odpady komunalne zmieszane zbierane i odbierane od właścicieli nieruchomości są przekazywane do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Czartorii, położonej na obszarze gminy Miastkowo.

Powstające w gospodarstwach domowych odpady ulegające biodegradacji w pierwszej kolejności wykorzystywane są przez mieszkańców we własnym zakresie, poprzez ich kompostowanie w przydomowych kompostownikach.

Podmiotem odbierającym odpady komunalne od właścicieli nieruchomości są firmy zewnętrzne wyłonione w drodze przetargów. Oprócz wywozu odpadów komunalnych z nieruchomości prywatnych i publicznych, na obszarze gminy działa Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych, zlokalizowany w Radziłowie, Plac 500-lecia 14. Przyjmowane są tam nieodpłatnie: zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, baterie i akumulatory, pozostałe rodzaje wysegregowanych odpadów komunalnych np. papier, plastik, szkło, metal. Zorganizowany system selektywnej zbiórki odpadów na terenie gminy Radziłów przewiduje zbiórkę takich odpadów jak folia i worki foliowe, szkło, makulatura, pet oraz odpady zielone (biodegradowalne).

Ponadto na obszarze gminy istnieje zbiórka odpadów niesegregowanych (zmieszanych) z odpadów, z których nie da się wysegregować. Mieszkańcy gromadzą odpady w pojemnikach: SM 110, pojemnik 120L, pojemnik 240L, pojemniki 1100, kontenery KP-7. Odpady wywożone są raz w miesiącu w okresie od listopada do marca, natomiast w okresie od kwietnia do października dwa razy w miesiącu. Zbiórki dokonuje MPO Sp. z o.o., ul. 42 Pułku Piechoty 48, 15-950 Białystok Oddział w Grajewie, ul. Mickiewicza 6d, 19-200 Grajewo – firma ta prowadzi odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych niesegregowanych (zmieszanych) i wielkogabarytowych na obszarze gminy Radziłów, czyli od nieruchomości zamieszkałych, instytucji samorządu terytorialnego oraz Szkół Podstawowych

na obszarze gminy. Odpady segregowane odbiera firma Zakład Gospodarowania Odpadami Sp. z o.o. w Łomży, ul. Akademicka 11, 18-400 Łomża.

Wyroby zawierające azbest

Gmina posiada opracowany „Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Radziłów na lata 2018 – 2032” przyjęty uchwałą nr XXIX/179/12 z dnia 10 grudnia 2012 roku.

Celem jest:

- oczyszczenie terenu Gminy Radziłów z azbestu poprzez usunięcie i unieszkodliwienie wyrobów zawierających azbest;
- eliminacja negatywnych skutków zdrowotnych oddziaływania azbestu na człowieka;
- likwidacja oddziaływania azbestu na środowisko zgodnie z obowiązującym prawem do końca 2032 roku.

Realizacja działań związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest została podzielona na trzy okresy: 2007-2012, 2013-2022 i 2023-2032.

Wyroby zawierające azbest, znajdujące się na obszarze gminy Radziłów to przede wszystkim płyty płaskie azbestowo – cementowe oraz płyty faliste azbestowo – cementowe.

5) System ciepłowniczy

Gmina Radziłów nie posiada zbiorczej ciepłowni. Mieszkańcy korzystają z indywidualnych systemów grzewczych w dużej mierze opartych o kotłownie lokalne i indywidualne źródła ciepła na paliwo stałe oraz olejowe. Gospodarstwa domowe wykorzystują piece węglowe i trzony kuchenne. Kotłownie zapewniają ciepło dla potrzeb mieszkańców zabudowy wielorodzinnej i użyteczności publicznej.

Pozostałe obiekty produkcyjne, usługowo-handlowe i mieszkalne posiadają własne lokalne źródła ciepła.

Głównymi odbiorcami energii cieplnej w gminie Radziłów są: Zespół Szkolno – Przedszkolny w Radziłowie, Klimaszewnicy, Słuczu, Kramarzenie, Urząd Gminy w Radziłowie oraz świetlica wiejska w Glinkach. We wszystkich szkołach z obszaru gminy oraz w budynku Urzędu Gminy są zainstalowane kotły olejowe.

W celu ograniczenia zużycia energii i strat energetycznych od 2008 r. Gmina Radziłów sukcesywnie realizuje prace związane z termomodernizacją budynków.

Gmina Radziłów zrealizowała projekty związane z instalacją pomp ciepła i kolektorów słonecznych w Gminnym Centrum Kultury i Szkole Podstawowej w Klimaszewnicy oraz kolektorów słonecznych na budynku Urzędu Gminy i wszystkich szkół.

Wójt Gminy w 2015 roku opracował „Program ograniczenia niskiej emisji dla Gminy Radziłów”. Program zakłada realizację zadań inwestycyjnych, zmierzających do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń w gminie, poprzez wymianę starych pieców na nowe i stopniowe zastępowanie ogrzewania węglowego paliwem o lepszych parametrach.

Na obszarze Gminy Radziłów nie obserwuje się emisji zanieczyszczeń technologicznych i energetycznych do atmosfery.

6) System gazowniczy

Na obszarze gminy Radziłów nie ma magistrali przesyłowych gazu ziemnego. Istniejący system gazociągów wysokiego ciśnienia na obszarze województwa podlaskiego nie pozwala na bezpośrednie zaopatrzenie w gaz przewodowy gminy Radziłów.

Przyszłość budowy sieci gazowej uzależniona jest od możliwości zasilenia obszaru gminy gazem ziemnym z krajowego systemu gazowniczego.

Zarówno miejscowość gminna Radziłów, jak również pozostałe wsie nie są wyposażone w gazową sieć przewodową. W gminie Radziłów funkcjonuje system gazownictwa bezprzewodowego, którego dystrybucja prowadzona jest przez prywatnych dostawców. Gospodarstwa domowe dość powszechnie korzystają z gazu bezprzewodowego (butlowego propan-butan).

Zapotrzebowanie na ten rodzaj nośnika energii jest zmienny i w zależy od pory roku (wzrasta w okresie jesienno-zimowym).

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2030 zakłada budowę gazociągów magistralnych oraz sieci rozdzielczej w północnej oraz zachodniej części województwa i przewiduje budowę alternatywnego zasilania gazowego dla powiatu grajewskiego.

7) System elektroenergetyczny

Gmina Radziłów zasilana jest w energię elektryczną liniami napowietrznymi 15kV z następujących kierunków:

- ze stacji transformatorowej 110/15kV/RPZ-II/ w Grajewie;
- ze stacji transformatorowej 110/15kV/GPZ/ w Wiźnie;
- z rozdzielni sieciowej RS 15/15kV w Stawiskach;
- z rozdzielni sieciowej RS 15/15kV w Szczuczynie.

Są to końcowe odcinki poszczególnych ciągów linii napowietrznych.

Na obszarze gminy znajdują się 62 stacje transformatorowe 15/04kV o łącznej mocy transformatorów 4148,5 kVA. W zdecydowanej większości są to stacje słupowe typu STS lub STSa.

Odbiorcy energii obsługiwani są przez posterunki energetyczne w Jedwabnem, Szczuczynie, Stawiskach i Grajewie.

Istniejąca infrastruktura w zasadzie zaspokaja potrzeby ludności, jednak wymagana jest przebudowa niektórych stacji transformatorowych, remont i wymiana poszczególnych linii energetycznych, ze względu na występujące awarie, przerwy w dostawach prądu. W zakresie energetyki potrzeby gminy są całkowicie zabezpieczone. Wszyscy mieszkańcy posiadają energię elektryczną.

8) Odnawialne źródła energii

Jednym z istotnych komponentów zrównoważonego rozwoju przynoszących efekty ekologiczne – energetyczne jest racjonalne wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych.

Do odnawialnych źródeł energii (OZE) należy: biomasa, biogaz, energia wodna, energia geotermalna, energia wiatru, energia słońca, wody oraz ziemi. OZE mogą stanowić istotny udział w bilansie energetycznym gminy. Mogą zapewnić racjonalne bezpieczeństwo i niezależność oraz przyczynić się do poprawy zaopatrzenia w energię na terenach o słabo rozwiniętej sieci energetycznej. Największe możliwości na wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w gminie ma biomasa.

Źródłem biomasy – niezwykle cennego surowca dla środowiska jest przede wszystkim drewno opałowe z lasów, słoma, trzcina oraz inne materiały pochodzenia roślinnego.

Potencjalnym odbiorcą energii ze źródeł odnawialnych może być rolnictwo i budownictwo. Tereny rolnicze, które ze względu na zanieczyszczenia gleb lub niskie klasy nie nadają się do celów produkcji rolnej, mogą być wykorzystywane do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji biopaliw.

Biomasa ze względów ekonomicznych powinna być wykorzystywana szczególnie na terenach wiejskich, gdzie nie jest wymagany transport i magazynowanie rezerw. Spalanie biomasy jest neutralne dla środowiska. Biomasa cechuje się niską gęstością energii na jednostkę objętości i z natury rzeczy powinna być wykorzystywana jak najbliżej miejsca jej pozyskiwania. Jest źródłem ograniczonym. Jest również konkurencją dla produkcji dla celów żywnościowych. Poza tym przeznaczenie powierzchni pod plantacje energetyczne może stanowić zagrożenie dla bioróżnorodności i dla naturalnych walorów rekreacyjnych.

W PZPWP na obszarze gminy Radziłów zaplanowano budowę biogazowni i elektrowni fotowoltaicznej. Gmina Radziłów posiadając korzystne warunki wykorzystania energii wiatru (Mapa nr 16 PZPWP) i energii słońca, znaczną ilością naturalnej, niewykorzystanej biomasy i dużą ilością gruntów marginalnych, przydatnych do upraw roślin energetycznych, ma szanse przy wsparciu funduszy unijnych na znaczne zwiększenie ilości energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych.

Poniższa mapa pochodzi z PZPWP i obrazuje obszary wykluczenia lokalizacji farm wiatrowych, co oznacza, że na tych terenach obowiązuje zakaz ich lokalizacji. Natomiast lokalizacja farm wiatrowych na pozostałym obszarze gminy może nastąpić w trybie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz zgodnie z przepisami odrębnymi.

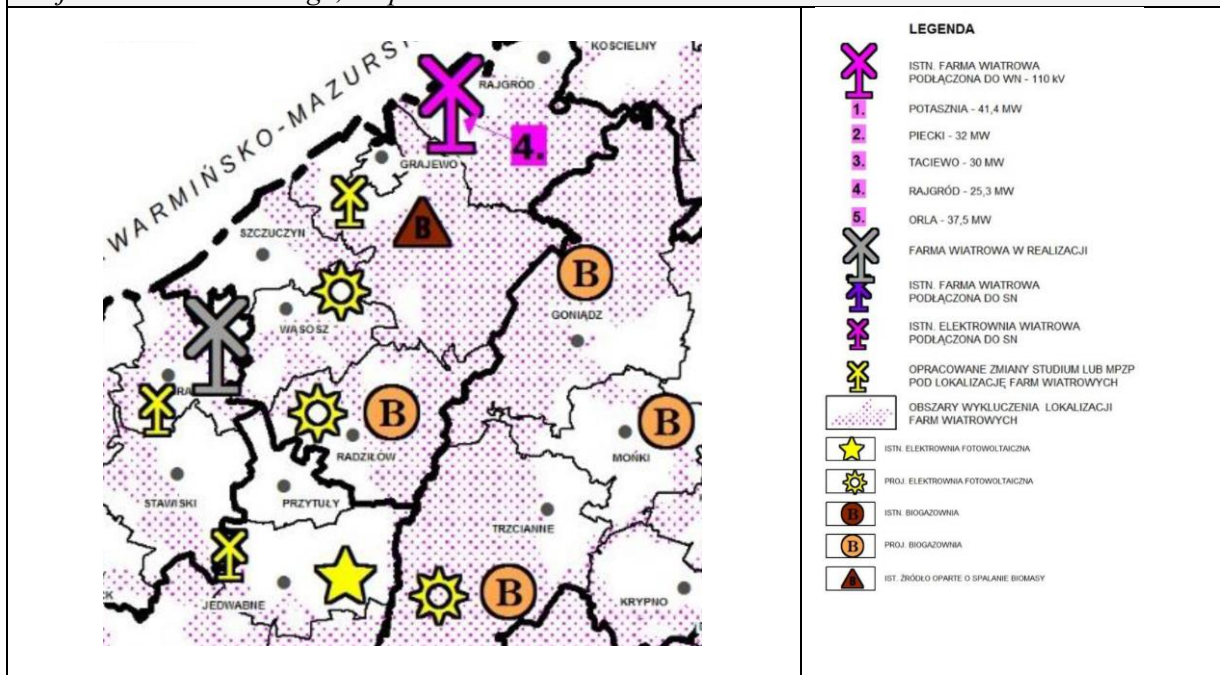
Barierą w wykorzystaniu energii wiatrowej, to w szczególności:

- słaba infrastruktura sieci dystrybucyjnej WN 110 kV i SN 15 kV oraz przesyłowej niezbędnej do odbioru wyprodukowanej energii;
- ograniczenia wynikające z obowiązujących przepisów prawnych.

Mapa nr 5. Elektroenergetyka – odnawialne źródła energii. Lokalizacja biogazowni i elektrowni fotowoltaicznej w gminie Radziłów.

Elektroenergetyka – odnawialne źródła energii – wyciąg z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, Mapa 62.

Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego – 2017 r.

9) Systemy teletechniczne

Telefonia przewodowa i bezprzewodowa

Największym aktualnie operatorem telefonii przewodowej w woj. podlaskim jest Orange Polska S.A. Sieć telekomunikacji przewodowej zrealizowana jest jako światłowodowa doziemna lub podwieszana na istniejących liniach elektroenergetycznych WN i SN PGE Dystrybucja Białystok Sp. z o.o. oraz sieciach elektroenergetycznych PKP.

Na obszarze gminy Radziłów działają systemy telefonii komórkowej takich operatorów, jak: PLUS GSM, Orange, Play, T-Mobile. Lokalizacja poszczególnych stacji bazowych zapewnia łączność wszystkim abonentom na obszarze gminy. Zwiększa się nie tylko ilość, ale i jakość usług tego systemu. Niedostateczny zasięg występuje przy dużych nierównościach terenu i na dużych obszarach leśnych.

System radiokomunikacji i teletransmisji

Na obszarze gminy Radziłów nie ma zlokalizowanych urządzeń systemu radiokomunikacji i teletransmisji i nie istnieją trasy linii radiowych.

Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego – telekomunikacja i teleinformatyka

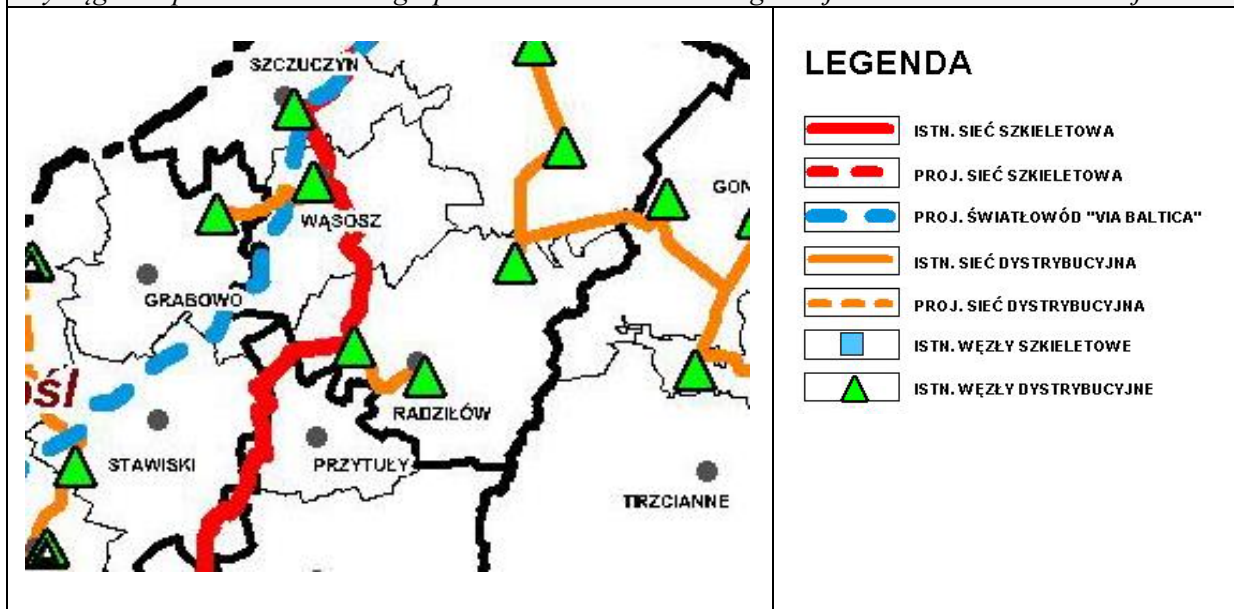
Stworzenie społeczeństwa cyfrowego, przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu grup społecznych i regionu oraz sprostanie współczesnym wymogom cywilizacyjnym wymagać będzie dalszego wspierania rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej i teleinformatycznej. Jednym z podstawowych narzędzi dostępu do informatyzacji staje się obecnie szerokopasmowy Internet oparty na światłowodowych infostradach.

Barierą jest niski poziom umiejętności społeczeństwa i stopień koordynacji działań wszystkich szczebli samorządowych, nauki i biznesu. Urząd Marszałkowski opracował „Koncepcję Społeczeństwa Informacyjnego”, gdzie dokonano ustaleń dotyczących uwarunkowań rozwoju systemów oraz wyznaczono kierunki informatyzacji województwa. Inwestycje w zakresie rozwoju technologii informacyjnych są jednym z priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego.

Mapa nr 6. Przebieg sieci telekomunikacyjnych.

Wyciąg z Mapki 55 Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Telekomunikacja

Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego – 2017 r.

ROZDZIAŁ XVII.

ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

Na obszarze gminy Radziłów występują elementy ponadlokalne zagospodarowania przestrzennego wynikające z ustaleń PZPWP w zakresie komunikacji, infrastruktury technicznej, środowiska przyrodniczego i bezpieczeństwa przeciwpowodziowego oraz w zakresie ponadlokalnych inwestycji celu publicznego. W wykazie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym ustalonych dla obszaru województwa podlaskiego w dokumentach przyjętych przez Sejm RP, Radę Ministrów, właściwego ministra i Sejmik Województwa Podlaskiego, stanowiącym załącznik nr 3 do uchwały Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku, m.in. dla obszaru gminy Radziłów zapisano następujące działania i inwestycje:

- a) w poz. 3.4. kształtowanie stosunków wodnych (w planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy Wisły i Niemna) Rejon Wodny Środkowej Wisły:
  - 3.4.10. Rzeka Klimaszewnica – kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki wraz budowlami na odcinku w km 5+000 do 16+000 długości 11 km na obszarze gminy: Radziłów, Wąsosz i Grajewo – dokumentem ustalającym inwestycję jest PGW-Wisła (ochrona przed powodzią, retencja przed suszą; rolnictwo/melioracje).
- b) w poz. 4.4. bezpieczeństwo energetyczne – zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego w Polsce północno – wschodniej, obszar województwa – KTdWP KTWP (Kontrakt Terytorialny dla Województwa Podlaskiego Polska – Litwa).

W gminie Goniadz zlokalizowany jest teren zamknięty resortu obrony narodowej, który posiada strefę ochronną, która częściowo obejmuje obszar administracyjny gminy Radziłów (obręb Sośnia) – działki objęte strefą zostały wymienione w Rozdziale XIX w części – tereny zamknięte i ich strefy ochronne.

W strefie ochronnej obowiązują ograniczenia i zakazy ustanowione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W KPZK 2030 w ramach powiększenia obszarów chronionych sieci ekologicznej, przyrodniczych transgranicznych krajobrazowych na obszarze gminy Radziłów przewidziano:

- powiększenie Biebrzańskiego Parku Narodowego;
- umocowanie prawne systemu korytarzy ekologicznych, których zadaniem jest zapewnienie spójności przestrzeni przyrodniczej, w tym zachowanie łączności między biocentrami oraz między biocentrami i izolowanymi w procesie fragmentacji przestrzeni pozostałymi obszarami unijnej rangi.

W Studium uwzględniono zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych i określono obszary, na których będą one rozmieszczone zgodnie z obowiązującymi ustaleniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego.

ROZDZIAŁ XVIII.

WYMAGANIA DOTYCZĄCE OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ

Obszary zagrożenia powodziowego

Ochronę przed powodzią prowadzi się z uwzględnieniem map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym.

Gmina posiada sporządzone mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego.

Na obszarze gminy Radziłów występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią.

Ich lokalizację wskazano na rysunku Studium – *Załącznik nr 2 – Uwarunkowania rozwoju gminy*.

Zasady gospodarowania przestrzenią na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią reguluje ustawa z dnia 20 lipca 2017 roku Prawo wodne.

Podtopienia

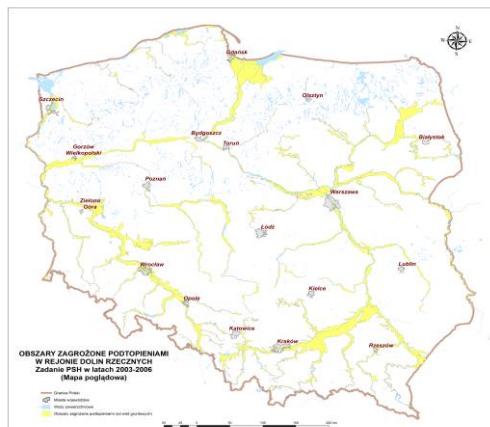
Na obszarze gminy Radziłów występują zagrożenia powodziowe spowodowane wzbieraniem wód rzeki Biebrza. Ponadto w dolinie rzeki Biebrzy w okresie roztopów i spływów wiosennych występuje szereg lokalnych wylewów w obniżeniach terenowych, stanowiących naturalne użytki zielone - łąki i pastwiska. Katastrofalne powodzie spowodować mogą:

- niebezpieczeństwo dla życia ludzkiego;
- poważne straty i szkody w rolnictwie;
- straty i szkody infrastrukturze technicznej, komunalnej;
- straty i szkody w dobrach kultury.

Poniższe mapy obrazują obszary zagrożone podtopieniami i obszary zagrożone występowaniem susz

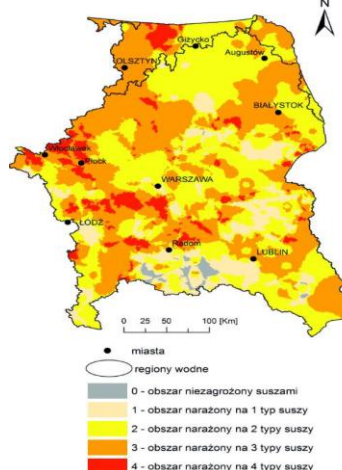
Mapa nr 7. Obszary zagrożone podtopieniami i zagrożone występowaniem susz w latach 1974 – 2011

Źródło: <https://www.pgi.gov.pl/psh/dane-hydrogeologiczne-psh/947-bazy-danych-hydrogeologiczne/8874-obszary-zagrozone-podtopieniami>.

Obszary zagrożone podtopieniami.

Źródło: <http://warszawa.rzgw.gov.pl/>

Obszary zagrożone występowaniem susz w latach 1974 – 2011.

ROZDZIAŁ XIX.

POTRZEBY OBRONNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Kształtowanie ładu przestrzennego w zakresie podnoszenia zdolności obronnej państwa, poprzez przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym i wewnętrznym (w tym działaniom terrorystycznym, katastrofom przemysłowym, dużym awariom systemów infrastruktury i klęskom żywiołowym) jest jednym z ważnych celów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Organem właściwym terytorialnie jest ustawowo Szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego jako terenowy organ wykonawczy Ministra Obrony Narodowej w sprawach operacyjno – obronnych i rządowej administracji niezespolonej, biorący ustawowo udział w planowaniu przestrzennym zagospodarowania, ze względu na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa, a także współpracujący z innymi organami i podmiotami w sprawach związanych z obronnością państwa.

W zakresie bezpieczeństwa państwa wiążące są wnioski i uzgodnienia innych organów jednostek ustawowo uczestniczących w procesie planistycznym (straży granicznej, obrony cywilnej, policji, ABW, CBA, straży pożarnej).

Tereny zamknięte i ich strefy ochronne

W granicach administracyjnych gminy Radziłów nie ma terenów zamkniętych resortu obrony narodowej, znajduje się natomiast część strefy ochronnej terenu zamkniętego resortu obrony narodowej położonego w gminie Goniądz. W strefie ochronnej obowiązują ograniczenia i zakazy dla strefy o nadciśnieniu fali uderzeniowej nie większej niż 1 kPa z zakazem wznoszenia obiektów użyteczności publicznej, w których gromadzi się duża liczba ludzi. Strefą ochronną objęte są działki w obrębie wsi Sośnia, gmina Radziłów o numerach ewidencyjnych: 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 202, częściowo: 143, 158, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 180, 181, 182, 188/1, 188/2, 191, 198/1, 198/2, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 393/2, 393/3, 393/4, cz. 172 (część działki), cz. 391, cz. 221, cz. 390, cz. 393/1.

Zasięg strefy ochronnej został oznaczony na rysunku Studium – Załącznik nr 2.

Poważne awarie przemysłowe w rozumieniu art. 248 ustawy Prawo ochrony środowiska

Na obszarze gminy Radziłów nie występują zakłady o zwiększonym ryzyku lub o dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej. O zakwalifikowaniu inwestycji do zakładów o zwiększonym ryzyku lub o dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej decyduje Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie przesądza o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej.

Nadzwyczajne zagrożenia środowiska przyrodniczego związane są z wykorzystywaniem, składowaniem oraz transportem substancji niebezpiecznych. Skażenia związane są z awariami w zakładach produkcyjnych oraz z wypadkami komunikacyjnymi, mającymi charakter losowy w tym sensie, że mogą one wystąpić bez względu na stosowane zabezpieczenia. Przeciwdziałanie im, zmierza zatem do ograniczenia ich prawdopodobieństwa, a także rozmiaru oraz czasu trwania negatywnych skutków.

Przez obszar gminy Radziłów przebiegają trasy przewozu materiałów niebezpiecznych, którymi mogą być przewożone są substancje niebezpieczne i w przypadku zaistnienia zdarzenia drogowego mogą spowodować wystąpienie poważnej awarii. Największe zagrożenie skażeniem środowiska, związane z transportem samochodowym występuje wzdłuż szlaków komunikacyjnych o największej frekwencji przewozów materiałów niebezpiecznych (droga wojewódzka nr 668).

Ocenia się, że w przypadku katastrofy komunikacyjnej, prowadzącej do uwolnienia niebezpiecznych substancji chemicznych i przeniknięcia ich do środowiska, może nastąpić masowe zagrożenie dla zdrowia ludzi oraz długotrwała lub tymczasowa degradacja walorów środowiska przyrodniczego. Zasięg strefy zagrożeń tego rodzaju mieści się w szerokim przedziale od kilkunastu metrów do kilku kilometrów w zależności od rodzaju substancji, jej ilości, warunków terenowych i meteorologicznych, szybkości przeciwdziałania przez wyspecjalizowane służby oraz od ich technicznego wyposażenia.

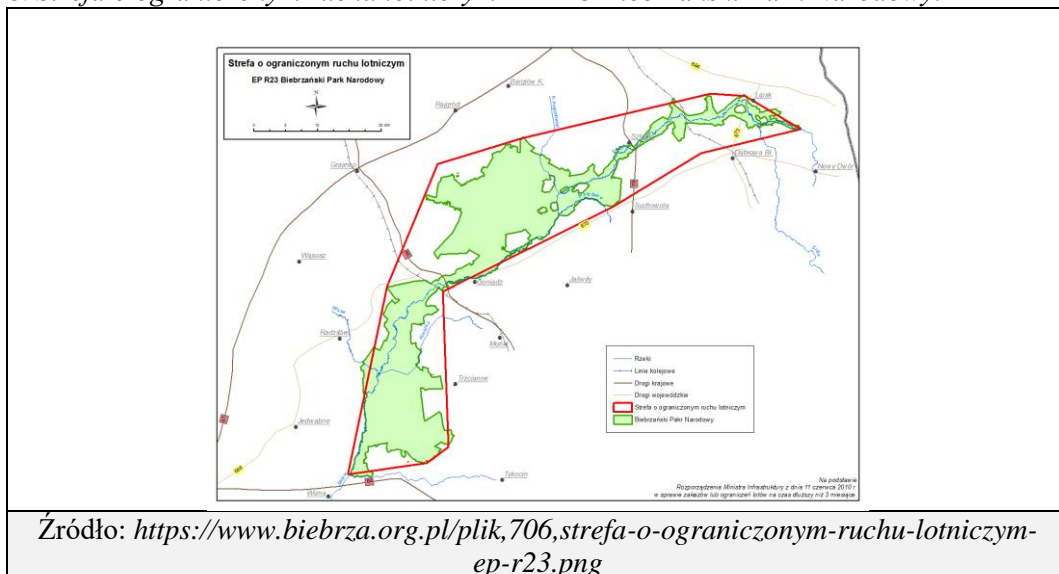
Bardzo istotnym elementem zapobiegania zagrożeniom zdrowia ludzi jest wyprowadzenie ruchu tranzytowego z miejscowości, oznakowanie tras przewozów drogowych materiałów niebezpiecznych oraz stworzenie odpowiednich parkingów dla pojazdów przewożących tego typu substancje.

Bardzo ważne jest zapewnienie dostatecznej ilości miejsc parkingowych.

Obszary o ograniczonym ruchu lotniczym

Wschodnia część obszaru gminy Radziłów położona jest w strefie o ograniczonym ruchu lotniczym EP R23 Biebrzański Park Narodowy – w której obowiązują zakazy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 11 czerwca 2010 roku w sprawie zakazów lub ograniczeń lotów na czas dłuższy niż 3 miesiące. Dla obszaru obowiązuje zakaz wykonywania lotów statków powietrznych z napędem od poziomu terenu do określonej wysokości (górnej granicy) – górna granica strefy /dolna granica strefy: 4000 ft/1200 m AMSL/GND.

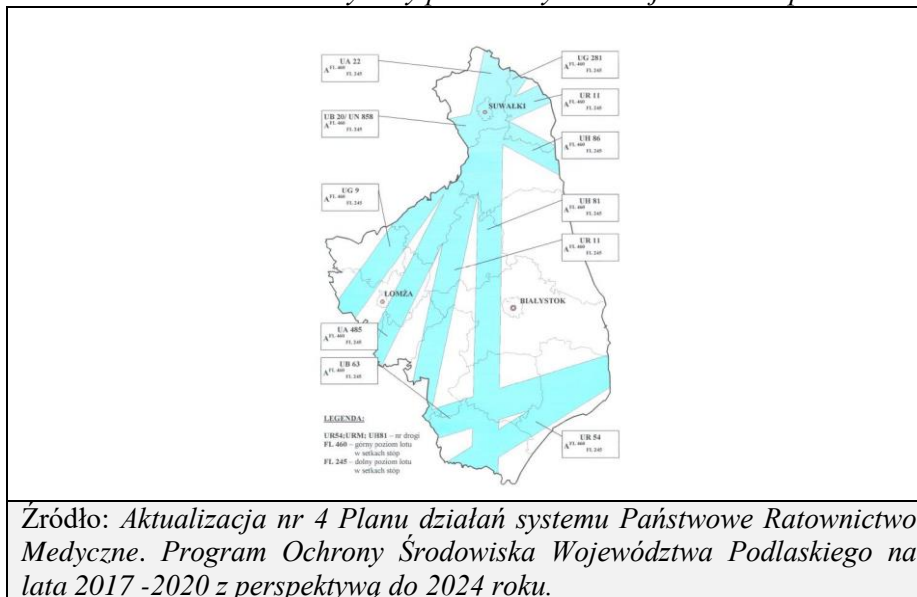
Mapa 8. Strefa o ograniczonym ruchu lotniczym EP R23 Biebrzański Park Narodowy.

Korytarze powietrzne

Obszar gminy Radziłów położony jest w strefie o ograniczonym ruchu lotniczym EP R23 Biebrzańskiego Parku Narodowego – obowiązują zakazy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 11 czerwca 2010 roku w sprawie zakazów lub ograniczeń lotów na czas dłuższy niż 3 miesiące. Dla obszaru obowiązuje również zakaz wykonywania lotów statków powietrznych z napędem od poziomu terenu do określonej wysokości (górnej granicy) – górna granica strefy / dolna granica strefy: 4000 ft/1200 m AMSL/GND. Przestrzenne rozmieszczenie korytarzy powietrznych w województwie podlaskim obrazuje poniższa mapa.

Mapa 9. *Przestrzenne rozmieszczenie korytarzy powietrznych w województwie podlaskim.*

LITERATURA

1. AKTY PRAWNE

- 1) ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu;
- 2) ustawa z dnia 20 lipca 2017 roku Prawo wodne;
- 3) ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane;
- 4) ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 5) ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o odnawialnych źródłach energii;
- 6) ustawa z dnia 20 maja 2016 roku o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych;
- 7) ustawa z dnia 21 marca 1985 roku o drogach publicznych;
- 8) ustawa z 6 września 2001 roku o transporcie drogowym;
- 9) ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 roku Prawo energetyczne;
- 10) ustawa z dnia 7 czerwca 2001 roku o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzeniu ścieków;
- 11) ustawa z dnia 16 lipca 2004 roku Prawo telekomunikacyjne;
- 12) ustawa z dnia 7 maja 2010 roku o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych;
- 13) ustawa z dnia 17 maja 1989 roku Prawo geodezyjne i kartograficzne;
- 14) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska;
- 15) ustawa z dnia 14 marca 1985 roku o Państwowej Inspekcji Sanitarnej;
- 16) ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku Prawo geologiczne i górnicze;
- 17) ustawa z dnia 28 września 1991 roku o lasach;
- 18) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami;
- 19) ustawa z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminie;
- 20) ustawa z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach;
- 21) ustawa z dnia 24 listopada 2017 roku o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych;
- 22) ustawa z dnia 31 stycznia 1959 roku o cmentarzach i chowaniu zmarłych;
- 23) ustawa z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji;
- 24) ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 roku o kształtowaniu ustroju rolnego;
- 25) ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 roku o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych;
- 26) ustawa z dnia 13 grudnia 2013 roku o rodzinnych ogrodach działkowych;
- 27) ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko;
- 28) ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju;
- 29) ustawa z dnia 19 lipca 2019 roku o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami;
- 30) ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji;
- 31) ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;
- 32) rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 27 lipca 2021 roku w sprawie ewidencji gruntów i budynków;
- 33) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1999 roku w sprawie Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych;
- 34) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;
- 35) rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy);
- 36) rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. z 2021 r. poz. 2405);

- 37) rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 27 października 2010 r. w sprawie pomieszczeń magazynowych i obiektów do przechowywania materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym;
- 38) rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 11 czerwca 2010 roku w sprawie zakazów lub ograniczeniem lotów na czas dłuższy niż 3 miesiące;
- 39) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły;
- 40) Zarządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 14 stycznia 2021r.w sprawie zadań ochronnych dla Biebrzańskiego Parku Narodowego na lata 2021–2023.);
- 41) ustawa z dnia 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny;
- 42) ustawa z dnia 3 lipca 2002 roku Prawo lotnicze;
- 43) rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 27 października 2010 roku w sprawie pomieszczeń magazynowych i obiektów do przechowywania materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów o przeznaczeniu wojskowym i policyjnym;
- 44) ustawa z dnia 16 lutego 2007 roku o zapasach ropy naftowej, produktów naftowych i gazu ziemnego oraz zasadach postępowania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i zakłóceń na rynku naftowym (Dz. U. z 2022 r., poz. 1537, z późn. zm.).

2. DOKUMENTY STRATEGICZNE

- 1) Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 roku. (M. P. z 2012 roku, poz. 252);
- 2) Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku) przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 roku;
- 3) Strategia zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski;
- 4) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego został przyjęty uchwałą Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku w sprawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (Dz. Urz. z 2017 roku, poz. 2777), ze zmianą wprowadzoną uchwałą Nr XXXIX/356/17 z dnia 28 sierpnia 2017 roku (Dz. Urz. z 2017 roku, poz. 3270);
- 5) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 – Załącznik do Uchwały Nr XVIII/213/2020 w dniu 27 kwietnia 2020 roku Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku;
- 6) Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2017-2020 z perspektywą; do 2024 roku;
- 7) Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Radziłów na lata 2019 – 2022;
- 8) Gminna Ewidencja Zabytków - Zarządzenie nr 94/2021 Wójta Gminy Radziłów dnia 20 października 2021 roku w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków;
- 9) Program ochrony środowiska dla gminy Radziłów na lata 2021 – 2024 z perspektywą do roku 2028 został przyjęty uchwałą nr XXXIV/254/2021 Rady Gminy Radziłów z dnia 28 października 2021 roku w sprawie przyjęcia „Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Radziłów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028”;
- 10) Strategia Rozwoju Gminy Radziłów do roku 2030 – projekt;
- 11) Uchwała Nr XVI/143/2020 Rady Gminy Radziłów z dnia 20.02.2020 roku w sprawie określenia szczegółowego sposobu i zakresu świadczenia usług w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Radziłów;
- 12) Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Radziłów na lata 2018 – 2032 – uchwała nr XXIX/179/12 Rady Gminy Radziłów z dnia 10 grudnia 2012 roku;
- 13) Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Radziłów na lata 2017-2027 – uchwała Nr XXXII/194/17 Rady Gminy Radziłów z dnia 27 stycznia 2017 r. w sprawie zatwierdzenia Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Radziłów na lata 2017-2027;
- 14) Zarządzenie nr 30/12 Wójta Gminy Radziłów z dnia 23 kwietnia 2010 roku w sprawie wykazu dróg gminnych na obszarze gminy Radziłów;
- 15) Raport o stanie Gminy Radziłów za 2019 rok Załącznik do Zarządzenia nr 55/2020 Wójta Gminy Radziłów z dnia 17 lipca 2020 r.;

- 16) Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Radziłów przyjęty uchwałą nr XXX/182/16 Rady Gminy Radziłów z dnia 30 listopada 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2016 roku poz. 4631, z zm.);
- 17) Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej opracowany przez MRiRW oraz MŚ – 2004 rok <http://www.kp.org.pl/pdf/poradniki/kdpr/>;
- 18) Dobre praktyki utrzymania rzek opracowane przez: P. Prus, Z. Popek, P. Pawlaczyk (Fundacja WWF Polska i Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej) 2018 rok - <https://straznicy.wwf.pl/dobre-praktyki-utrzymania-rzek/>;
- 19) Katalog dobrych praktyk w zakresie robót hydrotechnicznych i prac utrzymaniowych wraz z ustaleniem zasad ich wdrażania – na zlecenie Ministerstwa Środowiska oprac. MGGP S.A., zespół w składzie: I. Biedroń, A. Dubel, M. Grygoruk, P. Pawlaczyk, P. Prus, K. Wybraniec- <https://www.gov.pl/web/klimat/katalog-dobrych-praktyk-w-zakresie-robot-hydrotechnicznych>.
- 20) Statystyczne Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Białymstoku;
- 21) Bank Danych Lokalnych GUS;
- 22) Protokół z realizacji techniki konsultacyjnej w ramach IPK Gminy Radziłów – data działania 4 lipca 2020 roku);
- 23) zarządzenie nr 2/95 Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa z dnia 21 września 1995 roku „Zasady zapewnienia funkcjonowania publicznych urządzeń zaopatrzenia w wodę w warunkach specjalnych” Ministerstwo Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Departament Spraw Obronnych, Warszawa 1995 rok;
- 24) wytyczne Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 4 grudnia 2018 roku w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego;
- 25) Zarządzenie Nr 145/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 18 października 2022 roku w sprawie ustalenia zakresu przygotowania warunków do ochrony ludności na wypadek wojny.

3. ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- 1) www.pgi.gov.pl;
- 2) <http://epsh.pgi.gov.pl/epsh/>;
- 3) http://ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=68;
- 4) <https://www.biebrza.org.pl/redir.index>;
- 5) <https://www.biebrza.org.pl/plik,869,bpn-kategorie-ochrony.jpg>;
- 6) C:\Users\ppp\Desktop\Natura 2000 a turystyka Katalog obszarów Natura 2000.htm;
- 7) <http://geoportal.pgi.gov.pl/midas/web/pages/zloza/wyszukiwanie>;
- 8) <https://www.biebrza.org.pl/plik,706,strefa-o-ograniczonym-ruchu-lotniczym-ep-r23.png>;
- 9) <https://grajewo.praca.gov.pl/sprawozdania-miesieczne-wg-gmin>;
- 10) <http://www.rpowp.wrotapodlasia.pl/private/upload/tinymce/File/Zalaczniki%20graficzne.pdf>;
- 11) <https://www.google.com/search?q=euroregion+niemen+mapa>;
- 12) <http://www.ceeweb.org/wp>.

4. INNE ŹRÓDŁA INFORMACJI WYKORZYSTANYCH W OPRACOWANIU

- 1) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy - uchwała Nr XXXV/225/2013 Rady Gminy Radziłów z dnia 31 maja 2013 roku Radziłów opr. A. Mieszkowska – 2012 r.;
- 2) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – gmin sąsiednich;
- 3) Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego – obowiązujące;
- 4) Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów – Łomżyński Zespół Projektowo – Inwestycyjny w Łomży – 2004 r.
- 5) Prognoza oddziaływania na środowisko do zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radziłów – opr. R. Serwatka – 2012 r.;
- 6) Urząd Statystyczny w Białymstoku Statystyczne Vademecum Samorządowca 2019;
- 7) Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Rajgród na lata 01.01.2020 do 31.12.2029;

- 8) Kronika Biebrzańskiego Parku Narodowego – 2019 r. – Praca zbiorowa na podstawie materiałów opracowanych przez pracowników BPN;
- 9) Informacja Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Białymstoku o stanie środowiska na terenie powiatu.